SINIF BİLİNCİ

Sungur Savran **Körfez Savaşı ve Sosyalistler** ★ *Sungur Savran* **Helsinkicilere Açık Mektup** ★ *Lev Trotskiy* **Leninist Savaş Politikası** ★ *Şadi Ozansü* **Kürt Hareketi ve Türk Sosyalistleri** ★ *Ergun Aydınoğlu* **Türkiye'de İşçi Sınıfı Hareketi** ★ *Sungur Savran* **Dünya Durumu Tahlili** ★ *Sınıf Bilinci* **Toplumsal Kurtuluş'a Cevap** ★ *Boris Kagarlitskiy* **Sovyetler'de Sosyalist Parti**

9/10

DEVRİMCİ MARKSİST TEORİK/POLİTİK DERGİ

TEMMUZ 91

SINIF BİLİNCİ 9-10

Devrimci Marksist Teorik/Politik Dergi
TEMMUZ 1991

İÇİNDEKİLER

	Bu Sayı	**3**
Sungur Savran	**Körfez Savaşı Sınavında Sosyalist Hareket**	**6**
Sungur Savran	**Helsinkicilere Açık Mektup**	**39**
Lev Trotskiy	**Ültra Solcular ve Çin'deki Savaş**	**43**
Şadi Ozansü	**Kürt Ulusal Hareketinin Türk Sosyalist Hareketine Etkileri ve Türkiye İşçi Sınıfı**	**49**
Ergun Aydınoğlu	**Bir Dönemin Otopsisi. Türkiye İşçi Sınıfı: 1960-80**	**56**
Yusuf Barman	**Sınıf Bilinci, İşçilerin Partisi ve Kurucu Meclis**	**103**
Sungur Savran	**Soğuk Savaştan Sıcak Savaşa: Körfez Savaşı Aynasında Dünya ve Türkiye**	**123**
Sınıf Bilinci Yazı Kurulu	Mandel ve Kagarlitskiy Konusunda **Toplumsal Kurtuluş'a Cevap**	**144**
Boris Kagarlitskiy	**Sovyetler Birliği'nde Sosyalist Parti**	**149**

SINIF BİLİNCİ

Sayı:9-10 Temmuz 1991

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Sungur SAVRAN
Yönetim Yeri: Nakilbent Sok. No:49-A Kat:3 Sultanahmet-İSTANBUL
Telefon: 516 84 54

Dizgi ve Ofset Hazırlık: Mavi Kare Ajans 511 22 18

Baskı: Nesli Ofset

Yurt Dışı Fiyatı: 10 DM, £ 3.5, 10 SFR, 35 FF, SEK 40
Yılda 4 sayı çıkar
Banka Hesap No: Akbank Türbe Şb. 7461-7/A00/01
İş Bankası Cağaloğlu Şb. 1056 300 304510

Bu sayı

Yılbaşından bu yana dünya ve Türkiye politikasının yoğun gündemi **Sınıf Bilinci**'ni zamanında yayına sokmamızı engelledi. Önce Zonguldak grevi ve madencilerin Ankara'ya yönelen yürüyüşü, ardından Körfez Savaşı, Güney Kürdistan'daki başkaldırının emperyalistlerin onayıyla Saddam tarafından ezilmesi, "Terörle Mücadele Yasası" adı altında ortaya çıkartılan gerçek "Devlet Terörü Yasası"na karşı mücadele ve nihayet KİT işçilerinin ve onların yanısıra harekete geçen memurların yükselen mücadelesi. Bu durumda teorik müdahalenin yerini politik müdahale almak zorunda kaldı. Ama kuşkusuz bu, teorinin önemini küçümsediğimiz anlamına hiç gelmiyor. İşte bu yüzden de açığımızı kapatabilmek için normal periyodu üç aylık olması gereken **Sınıf Bilinci**'ni altı aylık bir arayla, ama bu kez çift sayı olarak hazırladık. Gene de gecikmeden dolayı özür diler, anlayışlı hoşgörünüze sığınırız.

Dünya ve Türkiye politikasının yoğun gündemi dedik. Ağustos ayının başında patlak veren Körfez krizi Ocak ayının ortasında başını ABD'nin çektiği bir emperyalist saldırıyla doruk noktasına ulaştı. Bu savaş dünya sosyalist hareketini olduğu gibi Türkiye sosyalist hareketini de doğal olarak belli tavır alışlara sürükledi. Dergimizin bu sayısının ana teması olarak seçtiğimiz savaşa karşı tutum konusunda **Sungur Savran**'ın "Körfez Savaşı Sınavında Sosyalist Hareket" başlıklı yazısını bulacaksınız. **Savran**, bu yazısında Türkiye sosyalist hareketinin çeşitli eğilimleriyle devrimci Marksist bir açıdan hesaplaşıyor. **Savran**'ın yazısının ana eksenini kuşkusuz bu savaşta emperyalizm safında yer alan "sivil toplumcular" oluşturmuyor. Savaş bütün çıplaklığıyla onların mevzilendikleri yeni alanı bir kez daha tanımladı, o kadar. Ama sosyalist hareketin bir diğer kesimi vardı ki, bunlar emperyalist bir ülkeyle yarı-bağımlı az gelişmiş bir ülke arasındaki savaşta tarafsız kalmayı yeğlediler, hatta "it dalaşı" ve "bu savaş bizim savaşımız değil" yakıştırmalarıyla aldıkları tavırların "haklılığı"nı bugün bile savunmayı sürdürüyorlar. İşte **Savran** yazısında Marksizm alanı içinde yer aldıklarından kuşku duymadığımız bu akımların görüşleriyle hesaplaşıyor.

Konu savaştan ve savaşa karşı tavırdan açılınca **Lev Trotskiy**'e başvurmamak olanaksız. I. Emperyalist savaşa karşı Lenin ve Luxemburg ile birlikte mücadele veren **Trotskiy**'in yapıtları arasında sadece emperyalistlerarası savaşlara ilişkin artık klasikleşmiş değerlendirmeler yer almıyor. **Trotskiy** birçok makalesinde haklı savaşlara ilişkin de çok net pozisyonlar ileri sürüyor. Bu sayımızda böyle bir duruma örnek teşkil etmek üzere **Trotskiy**'in Çin-Japon savaşı üzerine yazdığı "Ültra Solcular ve Çin'de Savaş" başlıklı bir makalesini çevirip yayınlamayı uygun gördük. Böyle bir savaşta "tarafsız" kalmanın ne anlama geleceğini sergilemek bakımından bu yazının son derece öğretici olduğu kanısındayız. Leninist enternasyonalizm anlayışının yeniden canlandırılması yolunda bu yazının değerinin anlaşılacağını umuyoruz.

Şadi Ozansü'nün "Kürt Ulusal Hareketinin Türk Sosyalist Hareketi Üzerine Etkileri ve Türkiye İşçi Sınıfı" başlıklı kısa yazısı provokatif bir amaç güdüyor. Son dönemde büyük bir hızla gelişen Kürt ulusal hareketinin Türk sosyalist hareketini ve Türkiye işçi hareketini nasıl etkilediğini oldukça "sivri" saptamalarla ele alıyor. **Ozansü**'nün yazısı deneme türünde olmasına rağmen vardığı politik sonuçların Türk sosyalist hareketi içindeki bazı kesimlerin kendilerini daha iyi görmesine imkan sağlayacağı kanısındayız.

1989 Bahar Eylemleri'nden itibaren gösterdiği yükselişle toplumsal muhalefetin önderliğini pratik olarak eline alan Türkiye işçi hareketinin özelliklerini kavramak sosyalist hareketin müdahalesini anlamlı kılabilmenin önkoşulu. Daha önce **Sınıf Bilinci**'nin ilk sayısında 60'lı yılların solu üzerine bir yazısı yayınlanmış olan **Ergun Aydınoğlu**, 1960-1980 dönemi işçi hareketini çeşitli boyutlarıyla ve ayrıntısıyla inceleyen yazısıyla bu ihtiyaca önemli bir katkıda bulunuyor. İlk kez 1985 yılında Avrupa'da yayınlanan yazısında **Aydınoğlu** sınıf hareketini çeşitli özellikleriyle incelemenin yanısıra sosyalist hareketin değişik akımlarının işçi sınıfı karşısındaki nesnel ve öznel konumuna da ışık tutuyor. 1990'lı yılların devrimci sosyalizmi bir işçi sınıfı sosyalizmi olmak zorunda. Geçmişin dersleri bu göreve önemli katkıda bulunacak.

Sınıf Bilinci'nin sürekli yazarlarından **Yusuf Barman** "Sınıf Bilinci, İşçilerin Partisi ve Kurucu Meclis" başlıklı yazısında **Sosyalizm** gazetesinde ileri sürülen çeşitli politika ve taktiklere özellikle **Özgürlük Dünyası** dergisinin temsil ettiği akım ve benzerleri tarafından yöneltilen eleştirileri yanıtlıyor. **Sosyalizm**'in devrimci Marksist Geçiş Programı anlayışından kaynaklanan politika ve taktiklerinin **Özgürlük Dünyası** gibi aşırı ikameci bir dergi çevresi tarafından kavranamaması aslında oldukça doğal. Ama gene de **Barman**'ın yazısı **Sosyalizm** gibi sadece vardığı politik sonuçları açıklama misyonunu üstlenmiş bulunan bir gazetenin görüşlerinin arka planını sunması bakımından önemli.

Konumuz gene savaş ve gene **Sungur Savran**'ın bir yazısı söz konu-

su: "Soğuk Savaştan Sıcak Savaşa: Körfez Savaşı Aynasında Dünya ve Türkiye". **Savran** bu incelemesinde Körfez Savaşının gerçek nedenlerini araştırarak şu sonuca varıyor: Savaşın ardındaki temel neden Kuveyt'in "kurtarılması" ve uluslararası hukukun savunulması değil, SSCB'nin yarattığı boşluktan yararlanarak emperyalizmin - özellikle ABD'nin - yeni bir dünya düzeni oluşturma girişimidir. **Savran,** bu yazısında ABD'nin yerleştirmeye çalıştığı yeni dünya düzeninin Ortadoğu halkasında Türkiye'ye biçilen yeni konumu da irdeliyor.

Geçenlerde **Metis Yayınevi** ve **İstanbul Bilar**'ın davetlisi olarak Türkiye'ye gelen Sovyet Marksisti **Boris Kagarlitskiy, Sosyalizm** gazetesi ve **Sınıf Bilinci** dergisi okurlarına **Sosyalizm** gazetesi bürosunda uzun bir konferans verdi. Sovyetler Birliği'nde yeni kurulan **Sosyalist Parti**'nin önderlerinden olan Kagarlitskiy'le yapılan tartışma toplantısında günümüz Sovyet toplumu hakkında oldukça ilginç bilgilere sahip olduk. Her ne kadar **Sınıf Bilinci** yazı kurulu ve **Sosyalizm** taraftarları **Kagarlitskiy**'in birçok konudaki görüşlerini paylaşmıyorsa da, gene de **Kagarlitskiy**'in bu görüşlerinin **Sınıf Bilinci** okurları tarafından ilgiyle karşılanacağını umuyoruz. Bu vesileyle **Toplumsal Kurtuluş** dergisinde **Ernest Mandel** ve **Boris Kagarlitskiy** ile ilgili ileri sürülen pespaye iddialara da hakettikleri cevabı **Sınıf Bilinci** yazı kurulu olarak veriyoruz. Bir sonraki sayıda buluşmak umuduyla.

Körfez Savaşı sınavında sosyalist hareket

SUNGUR SAVRAN

Savaş, aynen devrim gibi, politikanın denektaşlarından biridir. Bütün politik rejimler ve örgütler, bir savaşla ya da devrimle karşı karşıya kaldıklarında gerçek yüzlerini ortaya koyarlar. Bunun nedeni açıktır: Olağan dönemlerde sınıfların ve ulusların arasındaki çelişkiler bir "barış" ortamının gizemli perdesi arkasında saklı kalırken, savaş ya da devrim anında çelişkiler **şiddetli** biçimde açığa çıkar. Artık hiçbir politik güç için "mavi boncuk" dağıtmak olanaklı değildir, herkes safını seçmek zorundadır. Silahların konuştuğu yerde demagojinin sesi kısılır.

Savaşın bütün politik güçler için gerçek bir sınav niteliğini taşımasının bir başka nedeni daha vardır. Savaş, girdabına çektiği toplumların görünürdeki istikrarını altüst eder, "barış" döneminde varolan bütün toplumsal ve siyasal güç ilişkilerini kökten değiştirir, dev siyasal güçlerin çökmesine ya da son derecede marjinal güçlerin devleşmesine yol açar. Bu yok olma tehlikesi ya da dev adımlarla büyüme potansiyeli, savaş karşısındaki politik tavır ve eylemin, bütün politik güçler için muazzam bir önem taşıdığı anlamına gelir. Doğru politik tavır, savaş öncesinde çok sınırlı bir güce sahip bir politik partiye iktidar yolunu açabilir. Bunun klasik örneği Bolşevik Parti'dir. Yanlış politika heybetli bir devlet için yıkılmak anlamına gelebilir. Bunun klasik örnekleri ise Rus Çarlığı ve Osmanlı İmparatorluğu'dur.

Savaşın politik bir sınav olarak önemi konusunda ileri sürülen bütün bu noktaları tek bir örnekle canlandırmak mümkün: Birinci dünya Savaşı bağlamında Almanya'da politika. Savaş öncesinde sermaye birikiminin ve üretici güçlerin dev adımlarla gelişmekte olduğu bu ülkede, "toplumsal barış"ın kalıcı olacağı inancı Bernstein'ın revizyo-

nizminin de, Kautsky'nin 1914'e kadar üstü örtülü kalan parlamentarist stratejisinin de temelinde yatıyordu. Alman sosyal demokrasisinin toplumun ufkundan silmeye çalıştığı proleter devrimi, savaşın başlamasından sadece dört yıl sonra bütün heybetiyle patlak verdi! Savaş öncesinde bütün ulusların kardeşliğini ve enternasyonalizmi savunduğunu ileri süren Sosyal Demokrat parti'nin (SPD) gerçek yüzü ise, ikinci Enternasyonal'in öteki partilerinin ezici çoğunluğu ile birlikte savaş patlak verir vermez ortaya çıktı: SPD, Almanya'nın militarist imparatorluğunun öteki emperyalistlere karşı verdiği savaşı destekliyor, böylece Avrupa'nın farklı uluslarından proleter ve köylülerin birbirlerini milyonlarla imha etmelerini "meşru" gördüğünü ortaya koyuyordu. Partinin devrimci kanadından Rosa Luxemburg'un dediği gibi, bu durumda **Komünist Manifesto**'nun ünlü şiarını bir tadilattan geçirmek gerekiyordu: "Bütün ülkelerin işçileri! Barış zamanında birleşin, savaş zamanında birbirinizi boğazlayın! "Sözün kısası: SPD savaş sınavında sınıfta kalmıştı.

Savaşların bu niteliği, Körfez Savaşı karşısında takınılan politik tavırları da çok ciddi biçimde değerlendirmeyi gerektiriyor. Bu tavırlar, değişik politik güçlerin gelecekte, belirleyici dönüm noktalarında ne yönde gelişeceklerine ışık tutuyor. Barış zamanında söylenen milyon söz, takınılan sayısız politik tavır, savaşa ilişkin yaklaşımın yanında, politik hareketlerin gerçek karakterini tanımak bakımından çok daha az önem taşıyor. İşte bu anlamda, Türkiye'nin sol politik hareketlerinin Körfez Savaşı karşısındaki tavır ve eylemlerini eleştirel bir süzgeçten geçirmek son derecede anlamlı. Sonucu baştan belirtmekte yarar var: Türkiye solunun büyük bölümü Körfez Savaşı sınavından geçemedi.

Sivil toplumculuğun sefaleti

Türkiye'de 80'li yılların ortalarından itibaren ideolojik, teorik ve kültürel bir akım olarak ortaya çıkan sivil toplumculuğun bugüne kadar doğrudan doğruya **politik** yaşama ilişkin **kendine özgü** bir girişimi olmamıştı. Sivil toplumcu görüşleri şu ya da bu ölçüde benimseyen unsurlar, sözde sosyal demokrat partilerin içinde kendi görüşleri doğrultusunda bir dönüşüm sağlayabilmek için mücadele vermeye devam ediyorlar ama bağımsız bir sivil toplumcu odak hiçbir durumda dolaysız politik bir tavır almamıştı. "Helsinki Yurttaşlar Meclisi Türkiye Komitesi" adı altında, Körfez Savaşı'nın patlak vermesinden hemen önce basında yayınlanan bir kampanya sivil toplumculuğun uluslararası politika düzeyinde bu türden ilk müdahalesi oldu.[1] Bu ilk örnek-

1 Bk. Ek 1. İlan önce 12 Ocak 1991 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yalnızca Türkçe olarak yayınlandı. Bu metin temelinde toplanan imzalarla birlikte, aynı ilan bu kez hem Türkçe hem İngilizce olarak 13 Ocak 1991 tarihli Cumhuriyet'te bir kez daha yayınlandı.

le birlikte, sivil toplumculuk, bırakalım sosyalist olmayı, ilerici bile olmayan, en azından bu olayda emperyalizm yanlısı bir akım olduğunu açık seçik kanıtladı. İşin daha da acı yanı, Helsinkiciler'in İngilizce metnin Türkçe'ye çevirisinde **tahrifat** yaparak solda yer alan, aralarında sosyalistlerin ve devrimcilerin bulunduğu birçok aydını aldatma yoluyla politikalarına ortak etmiş olmalarıydı. "Demokrasi" sözcüğünü, Latince'deki deyimle **ad nauseum** tekrarlayan sivil toplumcuların, geçmişte de örneklerine işaret etmiş olduğum[2] türden çarpıtma ve manipülasyonlara başvurmaları kolay sindirilebilecek bir yöntem olmasa gerek.

Bu yazının sınırları içinde Helsinkiciler'in metninin ayrıntılı bir eleştirisine girişmeyeceğim. Okuyucu, Helsinkiciler'in metninin yayınlanması üzerine kaleme aldığım ve **Sınıf Bilinci**'nin bu sayısında yayınlanmakta olan "Helsinkiciler'e Açık Mektup"ta sözkonusu çevrenin politik tavrının ve politik yöntemlerinin eleştirisini bulabilir. "Açık Mektup"un o dönemde yayınlanmamasının tek bir nedeni vardı: Savaş devam ederken sorunu bir polemik konusu yaparak savaş karşıtı cepheyi bölmektense o metnin solda yaratabileceği politik hasara bir karşı metinle cevap vermenin daha anlamlı oluşu.[3] Başka devrimci sosyalistlerle birlikte hazırladığımız bir alternatif ilan metninin[4] Helsinki metninden çok daha fazla sayıda imza toplaması, üstelik sendika yöneticilerinin katılımı yoluyla işçi hareketinden de destek görmesi, sivil toplumculuğun solda yarattığı hasarın ciddi bir mücadeleyle engellenebileceğini göstermek bakımından önemliydi.

Bu yazı çerçevesinde, Helsinkiciler'in metninin sivil toplumculuğun politik anlamına tutmuş olduğu ışığa kısaca değinmek yeterli olacak. Toplumsal yaşama toplumun devletle karşıtlığı açısından bakan ve böylece liberalizme soldan bir iltihak anlamına gelen sivil toplumculuk temelde bir **Batı'ya özenme ideolojisidir.**[5] Kemalizmin Batı hayranlığı bazı sivil toplumcularca ne denli eleştirilirse eleştirilsin, "İslamcı cephe" diye anılan toplumsal ve siyasal hareketlerle yakınlaşma ne denli yoğun biçimler alırsa alsın, sivil toplumculuk da aynen Kemalizm gibi bir Batıcılıktır. Kemalizmin tepeden devrim yoluna uygun olarak despotik bir Batılılaşma programı izlemesine karşılık, sivil toplumculuk

---

2 Bk. Sungur Savran, "Sol Liberalizm: Maddeci Bir Eleştiriye Doğru", **Onbirinci Tez**, 2, Şubat 1986, dipnot 15, s. 20-21.

3 O dönemde temel görevlerden birinin Türkiye'nin ABD yanında savaşa girmesinin engellenmesi olduğu açık.

4 Bk. Ek 2. Bu metin ilk kez 20 Ocak 1991 tarihli **Cumhuriyet** gazetesinde 25 imzayla yayınlandı. 24 Ocak ve 4 Şubat tarihlerinde **Cumhuriyet** gazetesinde yayınlandığında ise yüzlerce imza toplanmıştı.

5 Sivil toplumculuğun ayrıntılı bir tahlili için 2 no.lu dipnotta verilen kaynağın yanısıra şu kaynaklara bakılabilir: Gülnur Savran, **Sivil Toplum ve Ötesi**, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1987 ve "Bireyleşme Çağrıları Üzerine", **Onbirinci Tez**, 2, Şubat 1986.

liberal bir Batılılaşmayı savunur.[6] Türkiye gibi azgelişmiş ülkelerin yaşadığı tüm sorunların, bu arada burjuva demokrasisinin kırılgan ve köksüz bir yapıya sahip olmasının nedeni, sivil toplumcu söylemde Batı'nın "sivil toplum kurumları"nın yeterince (ya da hiç) gelişmemiş olmasına bağlanır. Türkiye Batı'ya bir benzese sorun hallolacaktır. Böyle bir perspektifin Batı toplumlarının yüceltilmesiyle ve Batı kapitalizminin emperyalist doğasının gözden yitirilmesiyle sonuçlanacağını kestirmek için kâhin olmaya gerek yok! Nitekim, Türkiye'de ve dünyada sol liberal bir perspektife yakın bazı teorisyenler, emperyalizmin varlığını ya da karşı çıkılması gereken bir güç olduğunu yadsıyan özel teoriler de geliştirmişlerdir.[7] Bu teorilerde Batı kapitalizminin kâr hırsıyla dünyanın dört bir yanına el atması, geri kalmış halkların uygarlaşması sonucunu doğuracağı için **ilerici** bir gelişme olarak görülür.[8] Kısacası, emperyalist Batı'nın başındaki sıfat sivil toplumculukta bir kalem darbesi ile siliniverir. Batı'nın çok övülen demokrasisinin **emperyalist demokrasi** olduğu unutulur.[9]

Bütün bunlardan sonra sivil toplumcuların Körfez Savaşı'nda temelde ABD emperyalizmini destekleyen bir tavır almış olduğuna şaşmak için bir neden var mı? Savaş sadece örtülü olanı açığa çıkartmıştır. Bir sınav olmanın yanısıra, bir göz açıcı olarak rol oynamıştır, o kadar.

Tarafsızlık yanılgısı

Körfez Savaşı konusunda solun sosyalist kanadında (hiçbir ciddi tavrı olmayan TBKP ve SBP bir kenara bırakılırsa) en yaygın tavırlardan biri (zaman zaman ABD Irak'a oranla biraz daha fazla eleştirilse bile) **tarafsızlık** politikasıydı. "İt dalaşı" deyiminde en saf ifadesini bulan bu politika hem çeşitli siyasal yayınlarda dile getiriliyor, hem de kitle hareketine önerilen eylem ve şiarlarda cisimleşiyordu. Örneğin, bir protesto eylemi yapılacaksa hem ABD, hem de Irak konsolosluklarına siyah çelenk konulması öneriliyordu. Sendikaların ve kitle örgütlerinin

---

6 Bu konuyu daha önce ayrıntılı biçimde ele almıştım: Sungur Savran, "Osmanlı'dan Cumhuriyete: Türkiye'de Burjuva Devrimi Sorunu", **Onbirinci Tez**, 1, Kasım 1985. Ayrıca bk. Rıza Tura, "Kemalist Devlet", **Sınıf Bilinci**, 7, Haziran 1990.

7 Bu teorilerin bir örneği için bk. Sungur Savran, "Azgelişmişlik: Eşitsiz ve Bileşik Gelişme", **Onbirinci Tez**, 3, Mayıs 1986, özellikle "Emperyalizm Uygarlığın Taşıyıcısı mı?" başlıklı ikinci bölüm, s. 59-63.

8 Kemalizm de kendini "çağdaş uygarlık düzeyi"ne ulaşmanın bir yöntemi olarak tanımladığına göre, sivil toplumculukla Kemalizmin hedefte birleştiği, sadece yöntemlerde ayrıldığı ortaya çıkmıyor mu?

9 "Emperyalist demokrasi" kavramı için bk. Mehmet Şadi, "Devrimci Marksizm ve Sosyal Demokrasi", **Sınıf Bilinci**, 2, Ekim 1988, özellikle s. 182-184.

başını çektiği "Savaşa Son Kampanyası"nın "emperyalist savaş" terimini kullanmasına, bu terimin sadece ABD ve müttefiklerini suçladığı, Irak'ın savaştaki sorumluluğunu gizlediği gerekçesiyle karşı çıkılıyor, bunun yerine "Savaşa son!" ya da "emperyalist savaşlara son!" gibi şiarlar öneriliyordu.[10]

Tarafsızlık politikasının bir de "devrimci" çeşitlemesi mevcuttu: Savaşı iç savaşa çevirmek. Aslında bu biçimiyle ifade edilen politikanın devrimci literatürde adı (Lenin'in Birinci Dünya Savaşı'nda, IV. Enternasyonal'in İkinci Dünya Savaşı'nda savunduğu) "devrimci bozgunculuk" olduğuna göre, bunu savunanlar hem müttefikler hem de Irak için devrimci bozgunculuk politikası öneriyorlar demektir.[11] Bu da ABD ve müttefikleriyle Irak'ın her ikisinin de savaşta **haksız** konumda olduğunu varsayar.[12] Yani devrimci bozgunculuk savaşan iki kampa birden karşıdır, ikisi arasında **tarafsızdır.** Dolayısıyla, devrimci retoriğine rağmen, bu yaklaşım ABD-Irak çatışmasında genel tarafsızlık politikasının tavrını paylaşıyor demektir.[13]

Körfez Savaşı sırasında tarafsızlık politikasının iki temel dayanağı vardı: Birincisi, Irak'ın Kuveyt'i işgal ve ilhakının reddi; ikincisi, Saddam Hüseyin'in ve Baas rejiminin, başta Kürt halkına yönelik baskı politikası olmak üzere, gerici karakteri. Sırayla ele alalım.

İlk konuda tarafsızlık politikasının yandaşlarınca söylenenler kabaca şöyle sıralanabilir: Irak'ın Kuveyt'i işgal ve ilhakı saldırgan bir davranıştır, onaylanamaz; Kuveyt halkının da kendi kaderini tayin hakkı tanınmalıdır; bütün bunlardan dolayı Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesi talep

---

10 Sosyalistler açısından bu iki şiardan hangisinin **daha yanlış** olduğunu saptayabilmek gerçekten güç. "Savaşa son" şiarı, yalınlık aldatıcı görünümü altında, **soyut** niteliği dolayısıyla, sosyalistlerin **haklı** savaşlara son verilmesine karşı olduğunu gözlerden saklayarak **pasifist** bir konumun savunulmasına yol açar. "Emperyalist savaşlara son" şiarı ise, Irak'ın Kuveyt'i işgal ve ilhakına karşı çıkmak sosyalistlerin görevi olsa **bile** (bu konuya döneceğim), yanlıştır. Çünkü sözcüğün Marksist anlamında Irak emperyalist değildir, dolayısıyla Kuveyt'e açtığı savaş emperyalist bir savaş olamaz. Yani Körfez Savaşı bağlamında tek bir emperyalist savaş vardı, "emperyalist savaşlar" değil.

11 "Savaşı iç savaşa çevirmek" şiarı yerine "devrimci bozgunculuk" politikasını vurgulamam boşuna değil. Devrimci bozgunculuk, örneğin emperyalist ülke Marksistlerinin kendi emperyalist devletlerinin bir sömürgeye karşı açtığı savaşta (örneğin Vietnam savaşında) mutlaka savunmaları gereken bir politikadır. Ama kendi ülkesinin yenilmesi için mücadele, ülke içinde sınıflar arası güç dengesine bağlı olarak birçok biçim alabilir, birçok evreden geçebilir. Bazı momentlerde "savaşı iç savaşa çevirmek" mümkün değildir: örneğin 60'lı ve 70'li yılların ABD'sinde. O zaman Marksistler salt yenilgi için mücadele ederler. Bunun da yöntemi devrim değil, emperyalist askeri aygıtı felç etmeye çalışmak olur. Ancak, bir yenilgi sözkonusu ülkede bir devrimci bunalım yaratırsa iç savaş gündeme gelir.

12 Bu varsayımın gerekliliği aşağıda ayrıntılı olarak gösterilecek.

13 Önemli bir farka aşağıda değineceğim.

edilmelidir.[14]

Görüldüğü gibi bu yaklaşım büyük ölçüde Ortadoğu'nun verili statükosunu temel alan, olaya varolan uluslararası hukukun gözlüğünden bakan bir niteliğe sahip. Öyleyse bu statükoyu ve bu statükonun koruyucusu olan uluslararası hukuku eleştirel bir gözle incelemek zorundayız.

Öncelikle, sözkonusu statükonun emperyalist sömürgeciliğin mirası olduğunu saptamak gerekiyor. Arap Ortadoğusu,Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiliz ve Fransız sömürgeciliği tarafından "böl ve yönet" politikası uyarınca çeşitli devletlere bölünmüştü. Ortadoğu haritasının (örneğin Avrupa'nınkinden farklı olarak) pürüzsüz çizgilerle çizilmiş olması, varolan "ulusal" devletlerin, tümüyle sömürge imparatorlukları arasındaki pazarlıklar sonucunda ulaşılmış keyfi kararların ürünü olmasına bağlıdır. **Sömürgecilik, Arap ulusunu suni devlet birimleri halinde parçalamıştır.**

Ne var ki, bu devletlerin hepsi aynı derecede suni değildir. Bazıları tarihsel bölünmelerin, coğrafi engellerin, Osmanlı İmparatorluğu'nun idari birimlerinin ürünü olarak ortaya çıkarken (Mısır, Suriye, Irak, Suudi Arabistan, Yemen) bazıları ise yalnızca sömürgecilerin çıkarlarına bağlı olarak oluşturulmuş birimlerdir. İşte Kuveyt bunlardan biridir.

Kuveyt emirinin yönetiminde bulunan topraklar, 19. yüzyılın sonuna dek Osmanlı İmparatorluğu'nun Basra vilayetinin bir parçasıydı. Ortadoğu'nun politik tarihini yazan bir araştırmacı (Goldschmidt) Kuveyt'i "Basra Körfezi'nin dibine yakın bir balıkçılık kasabası" olarak anıyor. 19. yüzyılın sonlarında Abdülhamid yönetimindeki Osmanlı İmparatorluğu II. Wilhelm Almanyası ile yakınlaşınca ve Bağdat demiryolu projesi emperyalist Almanya'nın Ortadoğu'da hakimiyet kurması tehlikesini somutlaştırınca, kendisi için stratejik önem taşıyan Hindistan yolunu sağlama alma açısından bir yeni üs arayan İngiliz İmparatorluğu 1899 yılında yerel aşiret reislerinden biriyle anlaşarak Kuveyt üzerinde ("protektora" adı altında) hakimiyet kurmuştur. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kuveyt'i, bir İngiliz sömürgesi olarak doğan Irak devletinden ayıran anlaşmaya **Kırmızı Hat Anlaşması** adı verilir; nedeni, iki bölgeyi ayıran hattın, sömürgeciler arası bir pazarlık sırasın-

14 Bu gerekçelerle zaman zaman içiçe geçen bir akıl yürütme tarzı şuydu: Saddam gericidir, bu yüzden Kuveyt'in işgal ve ilhakı savunulamaz. Bu yaklaşımın, uluslararası hukuku formalist biçimde savunan öteki yaklaşımdan üstün olduğu açıktır. Ama burada da basit bir nokta gözden kaçırılmış oluyor: Saddam gericidir ama Kuveyt emirliği daha da gerici bir rejimdir. O zaman gericilik kıstas alınacaksa Kuveyt emirliği neden savunulsun?

da İngiliz temsilcisi tarafından harita üzerinde kırmızı kalemle işaretlenmiş oluşudur! İngilizler'in amacı stratejik üslerini korumak ve Irak devletini, Basra Körfezi yoluyla denize açılımını kısıtlayarak zayıf bırakmaktı. Bu etkene İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren Kuveyt'te zengin petrol rezervlerinin keşfi eklenecektir.

Kuveyt'in sözde bağımsız bir devlet haline gelmesinin tarihi de çok anlamlı. Kırmızı Hat Anlaşması'ndan 1961'e dek Kuveyt bir İngiliz sömürgesi olarak kaldı. Oysa Irak 1936'dan itibaren bağımsız devlet statüsüne kavuşmuştu. Bu tarihten itibaren Irak hükümetleri İngiltere'den, tarihsel olarak Irak'ın kurulduğu bölgenin bir parçası olan Kuveyt'i iade etmesini talep edeceklerdi. Ama esas bunalım 1958'de Baas hareketinin Irak Kralı Faysal'ın emperyalizm yanlısı gerici yönetimini devirip bir cumhuriyet kurmasıyla başladı. Yeni yönetimin Kuveyt'i talep etmesi karşısında, Nasır'da simgeleşen Arap ulusçuluğu dalgasının bölgede sömürgeciliği uygulanamaz kıldığının bilincine varan İngiltere 1961'de alelacele Kuveyt'in bağımsızlığını tanıyordu. Yani Kuveyt sadece sömürgeciliğin Arap ulusunu bölmesinin bir ürünü değildir; aynı zamanda Arap ulusçuluğunun yükselişi karşısında emperyalizmin kendine bir dayanak olarak oluşturduğu bir "devlet"tir.

Bütün bu tarihsel gerçekler bizi şaşmaz biçimde tek bir sonuca götürüyor: **Kuveyt devletinin egemenliğinin savunulması, emperyalizmin Ortadoğu'da kurduğu düzenin savunulmasıdır.** Uluslararası hukuk, varolan devletlerin sınırlarının ve egemenliğinin mutlaklaştırılması yoluyla emperyalizmin yarattığı düzenin savunulmasının bir aracı işlevini görmektedir. Emperyalist statükonun savunulmasının sosyalizmin hangi ilkesi uyarınca sosyalistlerin görevi olduğu sorusuna, tarafsızlık politikasının yandaşlarının vereceği cevap merak edilmeye değer!

"Kuveyt ulusunun kendi kaderini tayin hakkı"na gelince. Marksistler elbette ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını koşulsuz biçimde desteklemekle yükümlüdür. Buradaki tek sorun "Kuveyt ulusu" denen şeyin ne olduğudur. İki nedenden. Birincisi, Kuveyt'in 2 milyonluk nüfusundan sadece 650 bini (yaklaşık üçte biri) Kuveyt kökenlidir. Gerisi, başta Filistinliler olmak üzere başka Arap ülkelerinden, ayrıca Pakistan'dan Sri Lanka'ya kadar çeşitli Asya ülkelerinden gelmiş olan göçmen işçilerdir. Bu göçmen işçiler asgari politik haklardan dahi yoksundur: Bunlara tam bir **apartheid** (ırk ayırımı) uygulanır. 650 bin Kuveytli'nin arasında kadınlar da hiçbir hakka sahip değildir: Cinsiyet temelindeki bu ayırımı ikinci bir **apartheid** oluşturur. Ama Kuveyt kökenli erkeklerin de yalnızca 60 bini oy hakkına ve medeni haklara sahiptir. Kısacası, Kuveyt'te yaşayan nüfusun %3'ü, Kuveyt kökenlilerin %10'u Kuveyt "ulusu"nu oluşturur. Hiçbir hayalgücü böyle bir azınlığın iradesine saygı duymaya, "kendi kaderini tayin hakkı" ilke-

sini böyle karikatürleştirmeye izin vermez.[15]

Ama ikinci neden daha da önemli. Kuveyt, yukarıda da söylendiği gibi, Arap ulusunun yaşadığı toprakların emperyalist **diktat** yoluyla bölünmesinin bir ürünüdür. Dolayısıyla, "Kuveyt ulusu" denen şey aslında Arap ulusunun haklarının ayaklar altına alınmasının bir ürünüdür. Bu sözde ulusun kendi kaderini tayin hakkını savunmak gibi bir tavır, **Arap ulusunun kendi kaderini tayin hakkının yadsınması anlamına gelir.** Öyleyse, ne kadar ararsak arayalım, "Kuveyt ulusu" diye bir şey bulamayız! Tarafsızlık politikası yandaşlarının yüce bir demokratik ilkeye yaslanma çabaları da böylece boşlukta kalır.

Bütün bu dayanaklar yıkıldığında, tarafsızlık politikasının mistik kabuğu kırılır ve gerçek özü ortaya çıkar. Körfez Savaş'ı Kuveyt'in işgal ve ilhakının bir sonucu olmadığına, bu, emperyalizmin Ortadoğu'ya karşı giriştiği taarruz için sadece bir bahane olduğuna göre,[16] tarafsızlık yandaşları gerçekte Irak'ın saldırganlığını ve Kuveyt'in "hakları"nı öne sürerek, anti-emperyalist mücadeleyi felç etmişlerdir.

Saddam'a rağmen emperyalizme karşı Irak'a destek

Tarafsızlık yandaşlarının hiddet içindeki haykırışlarını duyar gibi oluyorum: "Hangi anti-emperyalist mücadele? İşte, Saddam'ı anti-emperyalist olarak niteliyorsunuz! İşte Saddam'ı destekliyorsunuz!" Bu söylediklerim hayal ürünü değil: Devrimci Marksistler savaş karşısında takındıkları tavır dolayısıyla "Saddam Hüseyin'e destek vermek" gibi gülünç bir eleştiri ile karşılaştılar. **Patronsuz, Generalsiz, Bürokratsız Sosyalizm,** Saddamcılıkla, Üçüncü Dünyacılıkla, hata bazı başka Trotskistlerce "Stalinist bir politika gütmekle" suçlandı. Bu suçlamaların hepsi ya bir yanlış anlamaya ya da bilinçli bir çarpıtmaya dayanıyor. Bunu görmek için demin başladığımız tartışmaya dönelim ve tarafsızlık yandaşlarının ikinci gerekçelerini ele alalım.

Tarafsızlık politikasının ikinci dayanağı Saddam Hüseyin'in Baas rejiminin gerici karakteri, özel olarak da Kürt ulusunu soykırıma kadar varan yöntemlerle ezmiş olmasıdır. Tarafsızlık yandaşları, Irak ile

---

15 Ulusun kendi kaderini tayin hakkını bir Emirin ve avanesinin iradesine teslim etmek isteyen anlayışı Lenin'in anlayışıyla karşılaştırmak çok öğreticidir. Lenin, ilhak sorununu tartışırken, bir kral ve benzerlerince alınmış bir karara dayanılarak başka bir ülkeye katılmanın ilhak sayılacağını, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkına aykırı olacağını söylüyor. ("War and Revolution", **On Imperialism and Imperialists**, Progress Publishers, Moskova, 1973, s.121). Bunun anlamı açıktır: Kralların, emirlerin iradesiyle ulusun iradesi özdeşleştirilemez!

16 Bu tezi, **Sınıf Bilinci**'nin bu sayısındaki öteki yazımda ("Soğuk Savaştan Sıcak Savaşa vb.") ayrıntılı olarak kanıtlamaya çalışıyorum.

ABD'yi karşı karşıya getiren savaşı, aynen emperyalist propagandanın sunduğu gibi, Saddam'ın yol açtığı bir savaş, ya da en azından Saddam rejimi ile Bush yönetimi arasında bir düello gibi algıladıkları için vardıkları sonuç açıktır: ABD ve emperyalist müttefiklerinin kararlı biçimde karşısında duran, onların taarruzuna karşı Irak'ı destekleyen, Irak'ın zaferi için çaba gösteren bir politika gerici Saddam yönetiminin desteklenmesi demektir.

Devrimci Marksistler için Saddam rejiminin gericiliği konusunda tarafsızlık yandaşlarıyla hiçbir fikir ayrılığı yok. Fikir ayrılığı bu gerici yönetime **rağmen,** Irak ile emperyalizmi karşı karşıya getiren bir savaşta, emperyalizme **karşı** Irak'ın yanında olmanın mümkün olup olmadığı konusundadır. Bu soruya **Sosyalizm** gazetesinin cevabı ikirciksiz biçimde "evet" olmuştur. Marksist açıdan **doğru** politika, Irak'ın ezilmiş halklarına yönelen emperyalist taarruz karşısında Irak'ın yanında, mümkünse **askeri** destek de sağlayarak yer almak, ama Saddam'a en ufak bir **politik** destek vermemektir.

Tarafsızlık yandaşları toptancı ve ayırımsız bir bakışaçısına sahip oldukları için böyle bir şeyin nasıl mümkün olduğunu sorabilirler. Burada savunulan yaklaşımın klasik Marksizmin temel yaklaşımı olduğunu ve geçmişte tekrar tekrar sınandığını birazdan ortaya koyacağım. Biz önce **somut** olarak Körfez Savaşı'nda devrimci Marksizmin benimsemesi gereken politik tavır üzerinden yürüyelim.

Marksistler açısından, Körfez Savaşı'nda emperyalizme karşı Irak'ı savunmak için en az üç neden sayılabilir. Birincisi, enternasyonalizmin Marksistler'e yüklediği görevlere bağlıdır. Emperyalizm dünya uluslarını hiyerarşik bir yapı içinde ezen uluslar ile ezilen uluslar biçiminde ayırır ve karşı karşıya getirir. Devrimci Marksizm için, genel olarak her türlü ezme/ezilme ilişkisine karşı mücadele, sosyalizm mücadelesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Ayrıca, emperyalizmin Irak karşısındaki yenilgisi, aynen Vietnam yenilgisi sonrasında olduğu gibi, ABD'yi ve müttefiki emperyalistleri bir dönem boyunca felç olmaya iteceğinden, Irak'ın kazanması için mücadele, bütün toplumsal ve ulusal kurtuluş hareketlerinin emperyalizm karşısındaki çıkarları açısından gereklilik taşır. **Kısacası, proleter enternasyonalizmi** bütün dünyanın devrimci komünistlerine emperyalizmin yenilgisi ve Irak'ın askeri zaferi için mücadele görevini yükler. Saddam'ın gericiliğinin ardına sığınan tarafsızlık yandaşlarının aksine emperyalist ülkelerde (ABD'de, Almanya'da, Fransa'da) yüzbinlerin, hatta milyonların meydanlarda ABD ve müttefiklerinin birliklerinin Ortadoğu'dan **koşulsuz olarak** çekilmesini talep etmesi, bu hareketlerin bir bölümü salt pasifist (barışçı) amaçları destekliyor olsa bile, pratikte enternasyonalizme çok daha uygun bir davranıştı.

Irak'ın desteklenmesinin gerekliliğinin ikinci nedeni, emperyalizmin, tarafsızlık yandaşlarının kavrayamadığı **diyalektik** doğasıdır. Bağımlı azgelişmiş dünyanın politik düzeni, emperyalist dünya düzeninin bir parçasıdır, **son tahlilde** esas desteğini emperyalist düzende bulur. Dolayısıyla, emperyalist düzenin yenilgisi ve zayıflaması, azgelişmiş ülkelerdeki burjuva diktatörlüklerinin de dayanaklarının zayıflaması anlamına gelir. Yani ironik bir sonuca ulaşıyoruz: Saddam'dan ve Baas rejiminden kurtulmanın en emin yolu emperyalizmin yenilgiye uğratılmasıdır. Çünkü ABD'nin yenilgisinin Ortadoğu'da bir devrimci yükselişe bağlı olduğu açıktır. Evet, kısa dönemde bir başka olasılık da mevcuttur: Emperyalizmin Saddam'ı devirmesi. Ama buradaki ince nokta şudur: Saddam'ın emperyalizm tarafından yerinden edilmesi sonucu kurulacak yönetim (aynen Panama'daki Endara yönetimi gibi) emperyalizmin bir oyuncağı olacağından ne Arap kitlelerinin, ne de Kürt ulusunun yararına olacaktır. Tabii göz boyama dışında.

Üçüncü neden, proleter iktidarı için mücadelenin **taktik** gerekleriyle ilgili. Emperyalizmin yarattığı ezen ulus/ezilen ulus diyalektiği, bağımlı ülkelerin halklarında köklü bir ulusal (anti-emperyalist) bilincin yerleşmesine, özellikle de yaşadıkları toprakların emperyalistlerin taarruzuna ya da işgaline uğradığı tarihsel momentlerde bu bilincin kitleleri kavrayan ve sürükleyen temel itici güç haline gelmesine yol açar. Komünistlerin görevi, ezilmeye karşı bir başkaldırının hammaddesini oluşturan bu bilince sırt çevirmek değil, işçi sınıfı da dahil büyük kitlelerin **somut** ihtiyacı haline gelmiş ulusal kurtuluş talebinin gerçekleşmesi için en ön saflarda mücadele yoluyla kitle hareketinin önderliğini ele geçirmektir. Ancak bu temelde, anti-emperyalist taleplerin **tutarlı ve kalıcı biçimde** sadece sosyalist devrimle gerçekleşebileceği kitlelere anlatılabilir. Ancak bu tür bir tavırla, kitlelerdeki anti-emperyalist bilincin ve hiddetin, Arap dünyasındaki politik akımlar arasında İslami radikalizmin, Nasır tipi radikal milliyetçiliğin ya da Saddam tipi gerici burjuva despotizminin saflarına akması engellenebilir, devrimci sosyalizmin kitle hareketi üzerinde hegemonya kurması sağlanabilir. Yine ironik bir sonuca varıyoruz: Tarafsızlık yandaşlarının sandıklarının aksine, devrimci Marksizmin ezilen ulusları emperyalizm karşısında **kendi yöntemleriyle** savunması bir "Üçüncü Dünyacılık" değil, proleter sosyalizminin zaferi için somut bir halkadır; buna karşılık, sosyalist hareketin kitlelerin anti-emperyalist bilincine duyarsız kalması emperyalizm ile ezilen uluslar arasında tarafsız durması, acı bir cilveyle, "Üçüncü Dünyacılığın" eline oynamak, İslami ya da milliyetçi akımları güçlen-

dirmek demektir.[17]

Tarafsızlık yandaşları, ABD ile Irak arasında adalet dağıtmakla meşgulken Arap kitleleri Fas'tan Yemen'e, Ürdün'den Cezayir'e sokaklarda yüzbinlerle ABD aleyhtarı gösteriler yapıyorlardı. ABD ile aynı kampta yer alan Suriye'de bile, Ağustos sonunda Şam, Halep ve başka kentlerde gösteriler düzenleniyor, Hafız Esad'ın hunhar polisi bu gösterileri düzinelerce insanı katlederek bastırıyordu.[18] Tarafsızlık yandaşları, devrimci Marksistleri kitle kuyrukçuluğu ile suçlamaya, sözü edilen Arap kitlelerinin Saddam'ın büyük boy portrelerini taşıdığını hatırlamaya kalkışırlarsa, cevap basittir: Bu gerçek tam da bizim söylediklerimizin **doğruluğunu** kanıtlar. Çünkü Saddam'ın kitlelerce yüceltilmesi, komünistler daha tutarlı anti-emperyalistler olarak kitle hareketinin önderliğini ele geçirmedikçe, anti-emperyalist bilincin gerici burjuva önderliklerinin değirmenine su taşıyacağının açık kanıtıdır. Elbette, devrimci Marksistler kitlelerin arasında **Saddam'a destek vermeden,** kendi şiarları ve talepleri ile yer alırlar. Dolayısıyla, kitle kuyrukçuluğu sözkonusu bile edilemez. Bir haksızlığa karşı hiddet içinde tepki gösteren kitlenin içinde yer alarak onu gerici önderliklerden koparmaktır yapılması gereken.

---

17 Adnan Ekşigil, **Onbirinci Tez**'in 11. sayısında yayınlanan, zengin imgelerle dolu uyarıcı değinmesinde, kendi yazısının başlığına nazire yaparak söylersek, "savaş gecesinin köründe" birçok önemli ayırımı gözden kaçırıyor. Ekşigil, eğer çaresizlik içinde sosyalizmin "düşünce dünyasına kaçmak" anlamında idealistleşmesini sonuna kadar savunmayacaksa, sosyalist hareketin, başka şeylerin yanısıra, bir **politik** hareket olduğunu kabul etmek zorunda. O zaman da (ilkeci anlamında) "idealistler" ile (Makyavelci anlamında) "gerçekçiler" arasında yaptığı ayırım yetersiz kalıyor, çünkü **hem** politika yapmak (yani gerçeklikten kaçmamak), ama **hem de** ilkelere bağlı kalmak mümkün olmasaydı, **sosyalist** politika olamazdı. Çeşitli türden "gerçekçiler"i savaş gecesinin köründe el yordamıyla tek bir torbaya yerleştirmenin Ekşigil için maliyeti, örneğin **Sosyalizm** gazetesinin yaptığı gibi, "Saddam ve şurekasının gaddarlığını mazur göstermeye" çalışmadan da Irak'ın emperyalizme karşı savunulmasının mümkün olduğunu görememesi oluyor. Bundan sonrası çorap söküğü gibi gidiyor: Ekşigil, bilinç ve programı tek bir solukta saydığı için, ampirik hareketin varolan bilincini (ve önderliğini), harekete politik olarak müdahale etmeye çalışan sosyalistlerin programlarından ayıramıyor. Hareketin önderliğini de destekleyen gerçek Makyavelcilerden farklı olarak, verili bilinç ve önderliği reddeden "ilkeci gerçekçiler"in anti-emperyalizm ufkunun hiç de "Üçüncü dünyacılık" ile sınırlı olmadığını göremiyor. Tam tersine, Irak'ı emperyalizm karşısında savunmanın, bir ütopya olmayan sosyalizm mücadelesinin bir dolayımı olarak ele alındığını kavrayamıyor. Ekşigil renkli üslubuyla "kuzeyde cennete giden sosyalizmin, güneyde cehenneme düştüğünü" söylüyor. Korkarım, ahlakçılığın sınırlarında dolaşan bir ilkelilikte ve düşünce dünyasına kaçma anlamında bir idealizmde ısrar eden sosyalistlerin sayısı artarsa, cehenneme düşen sosyalizm değil, kuzeyi ve güneyi ile, batısı ve doğusu ile bütün insanlık olacak!

18 **The New York Times**, 30 Ağustos 1990.

Saddam'a karşı politik mücadele

Bu da bizi sorunun öteki yanına getiriyor: Irak'ı emperyalizm karşısında, gerekirse askeri destek de dahil olmak üzere, savunmak sözkonusu olunca, Saddam'a **politik** destek vermemek ne anlama gelir? Bu, her şeyden önce, komünistlerin işçilere, emekçilere ve askerlere, savaşı kazanmak gerektiğini ama bunu Saddam için **değil** emekçi kitlelerin kurtuluşu için yapmak gerektiğini yorulmadan, usanmadan anlatmaları demektir. Daha da önemlisi, kitlelere emperyalizme karşı savaşın Saddam'ın yönetiminde kazanılamayacağını, emperyalistleri yenilgiye uğratmak için gerçek bir halk savaşı verilmesi gerektiğini, bunun için kitlelerin ihtiyaçlarına cevap verilmesinin zorunlu olduğunu somut talepler biçiminde ifade etmek gerekir.

Bu taleplerin başında Irak'ta Kürt ulusuna kendi kaderini tayin hakkının gerçek bir anlamda tanınması gelir. Komünistler Irak'ın Arap kökenli işçi ve emekçilerine, bu hakkın tanınması halinde Kürt ulusunun yeni kazanılmış haklarını korumak için emperyalizmin karşısında Irak'la birlikte yer alacağını, bunun komşu ülkelerdeki Kürt hareketlerini de Irak'a destek yermeye sevkedeceğini anlatmak zorundaydılar. Bu ise emperyalist ittifakın "İkinci Cephe"sini felç ederek savaştaki güç dengelerini köklü biçimde değiştirebilirdi.

İkinci tür talep, Irak işçi ve emekçilerinin bir dizi somut sorununu ele almak zorundaydı. Irak'taki somut duruma bağlı olarak, işçilere iş, ücret artışı, yoksul köylüler için toprak, genel olarak köylülük için kredi, uygun alım koşulları vb. vb. Ama iki talep ön plana çıkarılmalıydı. Birincisi, ambargodan doğan kıtlığın yönetiminin mahalle ya da benzeri komitelerin sorumluluğuna devredilmesi yoluyla fedakârlığın eşit paylaştırılması talebi. İkincisi, işçi ve köylülerin silahlandırılması ve halk milislerinin oluşturulması talebi. Saddam tipi bir gerici burjuva diktatörlüğünün gerçek halk milisleri örgütlemesi olanaksızdır: Bu da savaşın yitirilmesinin sorumluluğunun Saddam'a ait olduğunun gösterilmesi için bir kozdur. Böylece, komünistlerin anti-emperyalist mücadeleye girmesi Saddam'a destek anlamına gelmek bir yana, gerici yönetimin altını oyma sonucunu verir.

Bir üçüncü tür talep demokratik hak ve özgürlüklerle ilgili olabilirdi. Burada en başta gelen talep, bütün politik mahkûmların serbest bırakılması ve komünistlere ve öteki siyasal güçlere özgürlük olacaktı elbette. Ama kitle hareketinin ve siyasal muhalefetin gücü ölçüsünde bu talepler dizisi bir Kurucu Meclis ve işçi - emekçi hükümeti şiarına kadar götürülebilirdi.

Nihayet, gerici Saddam yönetiminin emperyalizmle varolan derin bağlarının izin vermeyeceği türden anti-emperyalist talepler ileri sürülebilirdi: Dış borçların reddi (Saddam sadece erteledi), bütün emperyalist malvarlığının millileştirilmesi, tütünde yabancı tekellere tanınan ayrıcalığın kaldırılması, IMF'den ayrılma vb. vb. Bu önlemler gerçekleştiği takdirde Irak'ın sadece öteki ülkelerin Arap kitlelerinden değil, dünyanın bütün ezilen halklarından büyük bir destek sağlayacağı Arap işçilerine ve emekçilerine anlatılabilir, savaşın bu önlemleri uygulamayan/uygulayamayan Saddam'ın yüzünden yitirildiği bir kez daha ortaya konulabilirdi.

Patronsuz, Generalsiz, Bürokratsız Sosyalizm, bunalımın başından itibaren emperyalizme karşı Irak'ı ve Arap ulusunu desteklerken Saddam Hüseyin'i ve Baas rejimini teşhir etmiş, Saddam'a karşı tam da yukarıda sayılan taleplerin yükseltilmesi gerektiğini savunmuştur. Gazetenin "Emperyalist Korsanlar Ortadoğu'dan Dışarı!" kapağını taşıyan Eylül sayısının orta bölümünün iki sayfa boyunca atılmış manşeti "Mücadele Bayrağı Saddam'a Bırakılamaz!"dır. Bölümün üçte ikisi Saddam'ın ve Baas rejiminin eleştirisine ayrılmıştır. Bu bölümdeki iki çerçeve yazısının başlıkları "Sadece Saddam Değil, Baas da Yıkılmalıdır!" ve "Saddam Neden Yenilmeye Mahkûm?" başlıklarını taşıyor. İşte size **Sosyalizm**'in Saddam Hüseyin'e desteği! Bu iddianın ya müthiş bir yanlış anlama ya da yalan ve tahrifat üzerine kurulduğu gün gibi açık değil mi?

Hangi çizgi doğrulandı?

Savaşın bitişinin hemen ertesinde başlayan Kürt ayaklanması, taraftarsızlık yandaşlarınca **Sosyalizm**'in politikasının yanlışlığının bir kanıtı gibi düşünüldü. Daha düne kadar "Saddam'ı destekleyen" **Sosyalizm,** şimdi birden Saddam'ın aleyhine dönmek zorunda kalıyordu. Bu viraj benimsenen politikanın yanlışlandığını göstermiyor muydu?

Doğru olan tam tersidir. Her şeyden önce **Sosyalizm** Kürtler'in ayaklanmasını (önderliklerinin politik tavrına rağmen) destekleyerek,[19] daha önceki desteğinin Saddam'a değil ezilen ülke Irak'a ve Arap ulusuna yönelik olduğunu bir kez daha gösteriyordu. İkincisi, yukarıda sözü edilen bir gerçek, Kürt ayaklanmasıyla birlikte ender görülebilecek bir yalınlıkla ortaya çıkıyordu: Emperyalizm, Kürt ayaklanması karşısındaki tavrı ile, bağımlı azgelişmiş dünyadaki gerici burjuva diktatörlüklerinin gerçek dayanağı olduğun kanıtlıyordu. Irak helikopterleri-

19 Bk. "Ne Kemalizm, Ne Özalizm", **Sosyalizm,** 11. Nisan sayısının başyazısı.

ne uçuş izni vererek Kürt ayaklanmasının ezilmesini sağlayan ABD, Saddam'ı bile emperyalist statükonun parçalanmasına tercih ettiğini böylece ortaya koyuyordu. Yani, emperyalizmin zaferi Kürtler'in ve Iraklı Arap işçi ve emekçilerinin **aleyhine** olmuştur. Yanılan, emperyalizmin zaferine karşı mücadeleyi savunmadıkları için tarafsızlık yandaşlarıdır!

Ama asıl sorulması gereken soru bambaşkadır. Bu satırlar yazıldığında savaş biteli üç ay oluyor. Bu üç ay boyunca Saddam Hüseyin düşmedi. Burada durup "neden?" sorusunu sormak gerekiyor. Çünkü Saddam'ın düşmemesi olağan değil tam tersine **anormal** bir gelişmedir. Saddam işgal ettiği Kuveyt'ten zırnık alamamış bir önderdir. Üstüne, en az 130 bin Iraklı'nın yaşamını bedel olarak ödemiş, bütün Irak nüfusunun ambargodan sıkıntı çekmesine yol açmış, Bağdat ve başka kentlerde taş taş üstünde kalmamasına neden olmuştur. Ayrıca Irak'ın yıllar boyunca tazminat ödeme zorunluluğuyla karşı karşıya kalmasının nedeni de odur. Daha önce de yüzbinlerce Iraklı'nın ölümüne yol açan İran savaşından bir karış toprak dahi elde edememiş bir önderdir. Bu kadar çok politik hata yapan bir önderin düşmemesi değil, düşmesidir olağan olan. Öyleyse neden? Saddam neden düşmedi?[20]

Bu sorunun cevabı, Irak muhalefetinin, en başta da komünistlerin savaş konusunda yanlış bir politika izlemelerinde yatıyor. Irak'ın, içinde Şii hareketinin, komünistlerin, uzlaşmacı Kürt önderliklerinin de yer aldığı sözde "demokratik" muhalefeti, bunalım ve savaş dönemlerinde bütün umudunu ABD'nin zaferi sonucunda Saddam'ın düşmesine ve Baas rejiminin çözülmesine bağladı. Savaş sırasında ABD'ye karşı aktif bir anti-emperyalist tavır almak bir yana, bazı bileşenleriyle emperyalizm yanlısı bir politika tutturdu. Bunun sonucu açıktır: Irak muhalefeti, Irak Arap kitlelerinin gözüne emperyalizmin yanında duran, Arap ulusuna **ihanet eden** bir siyasal güç olarak göründü. Madalyonun öteki yüzü de emperyalizme kafa tutma, Arap ulusunun çıkarlarını savunma onurunun, gerçekte hiç de böyle bir niyeti olmayan, olaylar tarafından sürüklenen Saddam'a kalmış olmasıdır. Şii hareketi bunun için büyük Arap kitleleri nezdinde destek bulamadı, askerlerin isyanı yoluyla ordunun çözülmesini sağlayamadı. Saddam bunun için o muazzam yenilgi anında dizginleri elinde tutabildi. Saddam'ın ayakta kalışı, **Sosyalizm**'in savunduğu politikanın **doğru,** tarafsızlık yandaşları-

20 Saddam'ın yakın gelecekte ABD'nin yeniden yükselebilecek basıncı, süregiden yaptırımların etkisi vb. etkenler altında bir **saray darbesi** ile görevden uzaklaştırılması olasılığı mevcut. Ama bu olasılık buradaki tartışma açısından hiçbir şey değiştirmez. Buradaki soru Saddam'ı kitle hareketinin üzerinde yükselen gerçek bir **muhalefetin** neden düşüremediğidir.

nın ya da açıkça ABD yanlısı tavır alanların savunduğu politikaların yanlış olduğunun açık kanıtıdır. Yarın Saddam devrilse bile, bu, Irak muhalefetinin politikası **sayesinde** değil, bu politikaya **rağmen** olacaktır.

Irak Kürt hareketinin önderliğinin (Türkiye'de bazı Kürt hareketlerince ve aydınlarınca da benimsenen) politikası üzerinde de birkaç kelime söylemek gerekiyor. Elbette Kürt halkının konumu en karmaşık yönüydü bunalımın: Çünkü emperyalizm ile Kürt halkının kasabı karşı karşıya geliyordu. Ama burada da izlenilebilecek doğru bir politika mevcuttu. Gerçek bir anti-emperyalist önderlik, bunalımın başında Saddam'a bir ültimatom yoluyla, Irak Silahlı Kuvvetleri'nin Irak Kürdistanı'ndan **fiilen** çekilmesi ve bölgenin yönetimini (bağımsız devlet alternatifi dahil olmak üzere) Kürt halkının kendi iradesi dahilinde belirlemesi **koşuluyla,** emperyalizme karşı **ortak** bir mücadele önerebilirdi. Bu yapılsaydı ortaya iki alternatif çıkardı: Ya Saddam bu öneriyi kabul ederdi; bu yukarıda belirtildiği gibi, komşu ülkelerin Kürt hareketinin de desteğiyle emperyalizmi "İkinci Cephe"de felç edebilecek bir dinamiğe yol açar, Filistin İntifadası'nı da daha cüretkâr kılardı. Ya da, çok daha güçlü olasılık budur, Saddam öneriyi kabul etmeyerek olası bir anti-emperyalist cepheyi bölmenin ve Irak'ı emperyalizm karşısında zayıf bırakmanın sorumluluğunu üstlenmiş olurdu. O zaman da Irak'ın Arap çoğunluğu, zor anında emperyalizmin taarruzuna karşı ezilen uluslar arasında dayanışma öneren Kürt hareketine savaş sonrasında çok farklı yaklaşırdı. Her iki alternatif de bugünkü gelişmeye oranla, Kürt mücadelesi için çok daha elverişli bir durum yaratırdı. Oysa ABD'ye kölece bağımlı bir politika güden Kürdistani Cephe önderleri sonunda kendilerini içine kıstırdıkları tuzaktan kurtulabilmek için Kürt halkının kasabı Saddam'la kucaklaşmak zorunda kalmışlardır. Yine sormak gerekiyor: Kim "Saddamcı"? **Sosyalizm** mi, yoksa Amerika yanlısı tavır alan Kürt önderleri ve aydınları mı?

Saddam ve Bismarck

Körfez Savaşı konusunda solda alınan tavırlar arasında biri üzerinde dikkatle durmak gerekiyor. Çünkü bu tavır ile devrimci Marksistler'in izlediği politika arasında bir tür benzerlik var. Ama aradaki fark **belirleyici** bir nitelik taşıyor.

Bilindiği gibi, 19. yüzyılda Avrupa'da iki ulusun, Alman ve İtalyan uluslarının birlik hareketleri burjuva devriminin feodaliteye karşı mücadelesini temsil ediyordu. Bu yüzden, Marx ve Engels de dehil bütün sosyalistler birlik hedefini ilerici olarak kabul ediyorlardı. Ne var ki, her iki durumda da birliğe bir **tepeden devrim** süreci sonucunda ulaşıl-

dı.[21] Almanya'da bu süreç Prusya'nın Junkerleri ile yeni gelişmekte olan Alman burjuvazisi arasında Bonapartist türden bir rol oynayan Bismarck'ın demir yumruğu altında gerçekleşti.

Körfez bunalımı ile birlikte Sosyalist Parti'nin sözcüleri, Saddam'ın Kuveyt'i ilhak edişini, parçalanmış Arap ulusunun birleşmesi yolunda bir adım olarak yorumladılar. 19. yüzyılın Alman deneyimi ile yapılan yüzeysel bir benzetme sonucunda da Saddam Arap dünyasının Bismarck'ı haline getirildi. Arap ulusunun birliği Saddam'ın kendine özgü yöntemleriyle sağlanacaksa bu anti-emperyalist bir misyon olarak desteklenmeliydi. Yani Sosyalist Parti, ABD emperyalizmine karşı Irak'ı savunmakla yetinmiyor, Saddam'a anti-emperyalist bir ilericilik nişanı takarak onu da destekliyordu.

Bu politika, emperyalizmin karşısında Irak'ı desteklemenin dışında, katmerli olarak yanlıştır. Birincisi, Saddam Kuveyt'i gerçekten Arap ulusunun birliğine doğru bir adım atma amacıyla işgal etmiş olsa **bile** (ki gerçek bundan çok uzaktır), Marksistlerin, hele emperyalizm çağında, bu tür tepeden burjuva devrimleri karşısındaki tavrı tepeden devrimin önderliğine ilericilik nişanları takarak destek vermek değildir. Bu, Bismarck'la gizli anlaşmalar yaparak onu destekleyen bir Ferdinand Lassalle'ın tavrı olabilir ancak. Marksist tavır, tepeden burjuva devrimini, gericiliğe ve yabancı işgal ve taarruz tehdidine karşı savunmakla birlikte **önderliğine politik destek vermemektir.**

Ama Sosyalist Parti'nin politikası sadece politik değerlendirme bakımından değil, olguların değerlendirilmesi açısından da yanlıştır. Saddam Kuveyt'e Arap birliğine doğru bir adım atmak için değil, Irak burjuvazisinin ve diktatörlüğünün **kısmî** çıkarlarına katkıda bulunmak için girmiştir. Girmeden önce de ABD'nin onayını almıştır.[22] Öyleyse, Saddam'ın Arap ulusunun birlik mücadelesinin kahramanı olarak sunulmasının hiçbir dayanağı yoktur.

Devrimci Marksizm ile Sosyalist Parti'nin politikalarının bu temel farkı birçok bakımdan belirleyicidir. Birincisi, SP'nin Saddam'a verdiği anti-emperyalizm payesi, bu despota uluslararası işçi hareketi içinde destek sağlanmasını gerekli kılar. Sonuç Saddam rejiminin güçlenmesi olacaktır. Oysa, devrimci Marksizmin önerdiği politika Saddam'ın gerici bir burjuva yönetimi niteliğiyle anti-emperyalist mücadeleyi yönetemeyeceğini, olayların gerisinde kalacağını, dolayısıyla mücadelenin önünü proleter hareketinin alması gerektiğini ileri sürer. Yani bir proleter iktidar perspektifine dayalıdır. İkincisi, bu farkın bir sonucudur:

---

21 "Tepeden devrim" kavramı için bk. S. Savran, "Osmanlı'dan Cumhuriyete..." a.g.m., s.180-191.

22 Bu gelişmeyi bu sayıdaki öteki yazımda aktarıyorum.

"SP'nin politikası gerçek anlamda "Üçüncü Dünyacı"dır. Zaten partinin sözcüleri Doğu/Batı çelişkisinin yerini Kuzey/Güney çelişkisinin almış olduğunu tekrar tekrar ifade etmişlerdir. Oysa devrimci Marksizmin politikası emperyalizme karşı verilecek mücadele **içinde ve aracılığıyla** toplumsal ve siyasal farklılaşmayı derinleştirmeyi, giderek anti-emperyalist mücadeleyi proleter devrim mücadelesine bağlamayı hedefler. Yani "Üçüncü Dünyacı"lığın pratikte reddidir, tam karşıtıdır.

Savaş ve Marksizm

Sosyalizm gazetesinin Körfez Savaşı karşısındaki tavrının solun geniş kesimlerinde anlaşılmamış olmasının çok temelli bir nedeni var: Türkiye'de sol, devrimci Marksizmin Marx'dan bu yana savaş konusundaki tavrını çoktan unutmuş durumda. Eğer durum böyle olmasaydı, eleştiriciler **Sosyalizm**'in tavrının klasik Marksizmin tavrı ile tam bir örtüşme içinde olduğunu fark ederler, ayrıca yaptığı politik ayırımların ne anlama geldiğini kavrarlardı.

Öyle anlaşılıyor ki, Türkiye'de reformizm alanı dışında kalan solun, Marksizmin savaş karşısındaki tavrından hatırladığı tek şey, Lenin'in Birinci Dünya Savaşı sırasında savunduğu "devrimci bozgunculuk". İşin tuhafı, yukarıda sözünü ettiğim "savaşı iç savaşa çevirme" şiarının sahiplerinden başka hiçbir çizgi "devrimci bozgunculuk" düşüncesini bile öne sürmedi savaş sırasında. Bunun yerine solda, esas olarak Marksist değil **pasifist** bir tutum olan "tarafsızlık" yaygın destek gördü.

Marksizmin savaş karşısındaki tek devrimci politikası "devrimci bozgunculuk" değildir. Marksizmin yaklaşımı en başından itibaren yaşanan savaşı **somut** koşulları içinde değerlendirmek, **ne tür** bir savaş olduğunu belirlemek ve benimsenecek politik tavra bu temelde karar vermektir. Başka bir biçimde ifade edilirse, bir tek tür savaş yoktur ki, Marksizmin tek bir savaş politikası olsun!

Marksizmin savaş konusundaki hareket noktası şudur: Savaş politikanın başka araçlarla sürdürülmesidir.[23] Ünlü Alman savaş uzmanı Von Clausewitz'den devralınan bu fikrin anlamı, savaşların ancak politika zemininde, artlarında yatan politik hedefler ve ilişkiler göz önüne alınarak değerlendirilebileceğidir. Bu açıdan, askeri saldırıyı kimin başlattığı Marksizm için bir kıstas değildir. Kıstas, askeri olarak karşı karşıya gelmiş iki ülkenin dünya sistemi içindeki karşılıklı politik ko-

23 Bk. V.I. Lenin, "War and Revolution" (Savaş ve Devrim), **On Imperialism and Imperialists**, Progress Publishers, Moskova, 1973, s. 114. 27 Mayıs 1917'de Petrograd'da verilmiş bir konferansın metni olan bu yazıda Lenin bu noktayı sayfalar boyu açıklar.

numlarıdır.[24] Esas ayırım **haklı** ve **haksız** savaşlar arasındadır. Tarihsel anlamda ilerici olan, genel olarak bir toplumun ezilmesine karşı mücadele eden ya da özel olarak proletaryanın kurtuluş mücadelesinin bir evresini oluşturan savaşlar haklı, bunların karşısında ya da dışında yer alan savaşlar haksız savaşlardır. Kabaca söylersek, emperyalist çağda üç tür haklı savaş vardır: Ezilen ulusların emperyalist ya da sömürgeci devletlere karşı savaşları; proleter devrimin eski düzene karşı savaşları; bürokratik olarak yozlaşmış olsa da işçi devletlerinin emperyalizme karşı savaşları. Buna karşılık, bu haklı savaşların karşısında yer alan güçlerin sürdürdüğü savaşlar haksız savaşlardır. Ayrıca, emperyalist güçlerin kendi aralarındaki savaşlar (Birinci ve İkinci Dünya Savaşları) ya da emperyalist hiyerarşi içinde aynı konumda bulunan kapitalist ülkeler arasındaki savaşlar da devrimci Marksistler açısından proletaryanın ve geniş emekçi kitlelerin çıkarlarına aykırı oldukları için haksız savaşlardır.[25]

Devrimci bozgunculuk yalnızca **haksız** savaşlar için geçerli bir politikadır. Haklı savaşlarda Marksistler savaşa **karşı** tavır almazlar, savaş içinde **taraf** tutarlar. Olanaklı ve uygun durumlarda askeri olarak da dahil, savaşta haklı tarafın yanında yer almaya dayanan bu politikaya genel olarak **devrimci savunmacılık** adı verilir.

Bu genel ilkeler ışığında, Körfez Savaşı'na dönersek, Marx ve Engels'den başlayarak **bütün** Marksistlerin gelişmiş kapitalist/emperyalist ülkeler ile azgelişmiş, bağımlı ülkeler arasındaki **bütün** savaşlarda, ilkine karşı **azgelişmiş ülkelere ve ezilen uluslara destek** verdiği görülür. Bu konuda 19. yüzyılda Marx ve Engels'in tavrı tutarlı olarak böyle olmuştur: 1839-42 arasında İngiltere'nin Afganistan'a karşı savaşını Marx "rezil" bir savaş olarak nitelemiş ve Afganistan'ı savunmuştur.[26] İngiltere'nin İran'a 1856-57'de açtığı savaşta Marx yine İran'ın yanındadır.[27] "İkinci Afyon Savaşı" döneminde (1856-59), Çinliler'in Avrupalılar'a karşı bir kitle katliamına girişmesine rağmen, hem Engels hem Marx Çin tarafına destek vermişlerdir.[28] Aynı şekilde

---

24 Bk. V.I. Lenin "Socialism and War" (Sosyalizm ve Savaş), **On Imperialism...** a.g.y., s.37. Lenin bu broşürü 1914 yılında kaleme almış ve "Partimizin kararları üzerine görüşler" olarak anmıştır.

25 İşçi devletleri arasındaki savaşlara (örneğin Çin-Vietnam, Vietnam-Kamboçya vb.) karmaşık niteliği dolayısıyla bu yazıda girmiyorum.

26 S.F. Kissin, **War and the Marxists**, Westview Press, Boulder, Colorado, 1988, s.27.

27 A.y.

28 A.g.y., s.30-31. Engels'in şu satırları çarpıcıdır: "Halk kitlesi yabancılara karşı mücadelede aktif, aktif ne demek fanatik bir rol üstleniyor. Ellerine geçirdikleri her yabancıyı kaçırıyor ve öldürüyorlar. Bütün Çinlilerin bütün yabancılara karşı bu evrensel isyanına ve bu isyanın bir imha savaşı karakteri kazanmasına İngiliz hükümetinin korsanca politikası yol açtı. Çinlilerin korkunç katliamları konusunda ahlâk hocası kesileceğimize, bu savaşın Çin ulusunu muhafaza amacıyla verilen bir halk savaşı olduğunu kabul edelim." Bu satırlarla Körfez Savaşı'nda rehineler olayına gösterilen bazı tepkileri karşılaştırmak anlamlı olur!

1857-59 arasındaki Hint ayaklanması sırasında, Hint askeri birliklerinin isyanı bir "ulusal isyan" olarak görülmüş ve desteklenmiştir.[29] Marx ve Engels III. Bonaparte'ın Meksika seferinde (1861-67) Meksikalıların, Mısır'daki Arabi Paşa isyanında (1882) Mısırlıların yanında yer almışlardır.[30]

Marx/Engels sonrası dönemde de Marksistler'in bu tavrı aynen sürmüştür. 1900 yılında Çin'de yabancı güçlere karşı patlak veren Boxer ayaklanmasında, dini misyonerler dahil binlerce yabancı ve ayrıca Hıristiyan Çinliler katledilmiştir. Bunun üzerine emperyalist güçlerin ortak bir askeri gücü ülkeye girmiş, Pekin'i ele geçirerek yağmalamış ve isyanı bastırmıştır. Bu emperyalist birlikler arasında Rus birlikleri de vardır. Lenin, onca katliama rağmen, Rus Ordusu'nun Çin'e gönderilmesine karşı çıkmış, Çin'i emperyalist güçlere karşı savunmuştur.[31]

Daha çarpıcı bir örnek, İtalya'nın Osmanlı'nın Kuzey Afrika'daki son hakimiyet alanı olan Trablus'u (şimdiki Libya) ele geçirmek istemesi sonucunda başlayan Trablus savaşı (1911) sırasında alınan tavırdır. Osmanlı Trablus'da **sömürgeci** bir güç olduğu halde, kendisi bir yarı-sömürge olarak emperyalist bir ülkeyle karşı karşıya geldiği için bütün Marksistler İtalya'nın karşısında ve Osmanlı'nın yanında yer almışlardır. Trotskiy, "İtalya'nın Trablus'a saldırısı kaba bir kapitalist haydutluk örneğidir" diye yazmış, Lenin bu savaşın "tipik bir sömürgeci savaş" olduğunu belirtmiş, Kautsky bile İtalyan hükümetinin izlediği "haydutluk politikası"nı kınamıştır. İtalyan Sosyalist Partisi de (o dönemde ülkenin Marksist partisi) İtalya'nın savaşına karşı güçlü bir muhalefet geliştirmiştir.[32]

Nihayet, Fas'ta Fransızlara ve İspanyollara karşı Abdülkerim önderliğinde 1921'de başlayan ve ancak 1926'da bastırılabilen ayaklanma dolayısıyla patlak veren savaşta Komünist Enternasyonal Faslılara güçlü bir destek vermiştir.[33]

Marksistlerin savaşlarda sömürge, yarı-sömürge, bağımlı ülkelerin lehindeki tavrı o kadar açıktır ki, savaşı başlatan, yani yüzeysel anlamda "saldırgan" olan onlar olsa bile sosyalistler yine de onları desteklemelidir. Körfez Savaşı'nda, Irak'ın Kuveyt'e saldırısını bahane ederek tarafsızlık politikası güdenler açısından İngiltere ile İran arasında yaşanan savaşta (1856-57) Marx'ın tavrı çok öğreticidir. Savaşın nedeni, İran'ın İran-Afgan sınırındaki Harat prensliğini işgal etmesi üzeri-

29 A.g.y., s.32-35.
30 A.g.y., s.57-58 ve 91.
31 A.g.y., s.115.
32 A.g.y., s.145-46.
33 L.D. Trotsky, **Leon Trotsky on China**, Monad Press, New York, 1976, s.568.

ne İngiltere'nin, bu işgalin uluslararası hukuku ve bazı anlaşmaları çiğnediği gerekçesiyle İran'a savaş açması olmuştur. ABD-Irak-Kuveyt üçgenine bu kadar benzeyen bir örneğe tarihte zor rastlanır!

Marx, İngiltere'nin askeri müdahalesi için Harat'ın işgalinin salt bir **bahane** olduğunu ileri sürer:

> Doğu Hindistan Kumpanyası, politik ya da ticari kaynakları ya da mücevherleri değerli olan herhangi bir bağımsız devlete ya da herhangi bir bölgeye hırslı gözlerini diker dikmez, kurban şu ya da bu ideal veya gerçek anlaşmayı ihlal etmekle, hayali bir vaadi ya da sınırlamayı çiğnemekle, belirsiz bir suç işlemekle suçlanır. Sonra savaş ilan edilir ve kurt ile kuzunun ezeli masalı ulusal tarihte yeniden cisimleşir.[34]

Bizim sosyalistlerimizin bir bölümü ise körfez Savaşı'nda "ezeli kurt-kuzu masalı"nın yeniden oynandığını bir türlü fark edememişlerdir!

Ezilen ülkenin, "saldırgan" taraf olsa bile savaşta desteklenmesi gerektiğine ilişkin yaklaşımı Lenin genel bir ilke halinde formüle eder:

> Yarın Fas Fransa'ya, Hindistan İngiltere'ye, İran ya da Çin Rusya'ya vb. vb. savaş açacak olsa, bunlar ilk kimin saldırdığından **bağımsız olarak** 'haklı' savaşlar, 'savunma' savaşları olurdu. Her sosyalist ezilmiş, bağımlı, eşitsiz konumdaki **devletlerin**, ezen, köleci yağmacı "Büyük" Güçler karşısında zafer kazanmasını dilerdi.[35]

Dikkat edilsin: Lenin "halkların" değil "devletlerin" zaferinden söz ediyor. Çünkü savaşlar devletler arasında yürütülür. Oysa Körfez Savaşı'nda bir takım sosyalistler Arap halkını savunmanın anlamlı olabileceğini ama Irak burjuva devletini savunmanın "Üçüncü dünyacılık" olduğunu ileri sürdüler. Bu politika "sol" olabilir—ama **politika** değildir. Çünkü savaş meydanlarında ne yapılması gerektiğini anlatmaz bize!

Unutulan bir ayırım

Körfez Savaşı sırasında **Sosyalizm** tam da bu yerleşik Marksist ilkeden hareketle emperyalist ittifak karşısında Irak'ı savundu ve Lenin'in deyimiyle "zafer kazanmasını diledi." Ama Marksist geleneğin, birçok alanda olduğu gibi burada da, sosyalist saflarda unutulmuş olması, bu tavrın Saddam Hüseyin'e de destek vermek anlamına geldiği iz-

34 Aktaran: Kissin, a.g.y., s.27.

35 "Socialism and War", a.g.m., s.38. "Devletlerin" ifadesinin altını ben çizdim.

lenimini uyandırdı. Birçok solcu, Irak'ı desteklemekle Saddam'a politik hiçbir destek vermemek gibi iki tavrın bir arada mümkün olacağını hayal bile edemiyordu. Oysa yerleşik Marksist yaklaşım tam da bu ayırım üzerine kuruludur!

Eğer bir ülkeyi savaşta desteklemek zorunlu olarak o ülkenin yönetimini desteklemek anlamına gelseydi, klasik Marksizmin tarihte defalarca gerici önderliklere politik destek verdiği sonucuna ulaşmak gerekirdi. Yukarıda verilen hemen hemen bütün örnekler için bu iddia geçerli olurdu, O zaman Marx ve Engels İran Şahı'nı, Afgan kralını, Çin'deki yarı-feodal önderliği, Hint ayaklanmasında Hint ordusunu vb. vb. politik olarak destekliyor olurdu! En kötüsü Lenin, Trotskiy, Kautsky, İtalyan Sosyalist Partisi vb. Trablus savaşında Osmanlı Padişahı'na politik destek veriyor olurdu! Bu tür **indirgemeci** bir yaklaşımın gerçekle en ufak bir ilişkisi yoktur.

Tam tersine, bir ülkenin "büyük" kapitalist devletlere ya da emperyalizme karşı savunulmasına rağmen o ülkenin yönetimine politik destek verilmemesi türünden bir ayırım uzun sınavlardan geçmiş yerleşik bir ayırımdır. Bu konuda da çeşitli örnekler vermek mümkündür. Marx ve Engels daha devrimci yaşamlarının başında 1848 İtalyan devrimi sırasında bu ayırımı ortaya koymuşlardır. İtalyan devrimi henüz başlangıcındayken İtalya Avusturya'ya karşı eski rejimin bir temsilcisinin, Sardunya-Piemonte Kralı Carlo Alberto'nun yönetiminde bir savaşa girmek zorunda kaldı. Avusturya hem İtalya'yı işgal etmiş bir "büyük" gücü, hem de İtalyan burjuva devrimine karşı gericiliği temsil ediyordu. Bu yönden İtalyan tarafı **haklı** bir savaşı, devrimin karşısında yer alan bir yönetim altında sürdürüyordu. Engels hem İtalya'yı destekliyor, hem de savaşın kral tarafından değil ancak devrimci yöntemlerle devrimci bir önderlik altında kazanılabileceğini vurguluyordu:

> Bağımsızlığı için çarpışan bir ulus kendini **olağan** savaş yöntemleriyle sınırlamamalıdır. Kitlesel ayaklanma, devrimci savaş, her yerde gerillalar —küçük bir ulusun büyük ulusa karşı durabilmesinin tek yolu, göreli olarak küçük bir ordunun daha güçlü ve daha iyi örgütlenmiş bir orduya kafa tutabilmesinin tek yöntemi budur... Kraliyet, kitlesel ayaklanmadan, bütün halkın silahlandırılmasından kaçınıyor... Eğer İtalya'nın monarşi yüzünden mahvolması istenmiyorsa, o takdirde İtalya'da monarşinin mahvolması gereklidir.[36]

Halkın silahlandırılması (ya da işçi ve köylülerin silahlandırılması), devrimci savaş, gerillalar (ya da halk milisleri): devrimci Marksizmin

36 Aktaran: Kissin, a.g.y., s.8.

Saddam'a karşı ileri sürülmesi gereken taleplerin başında saydığı bunlardı! Eğer kral başta kalırsa İtalya savaşı kaybeder. **Sosyalizm**, Saddam başta kalırsa Irak'ın yenileceğini söylüyordu!

İkinci örnek 1930'lu yıllardan. 1931 yılında Japon emperyalizmi Çin'e ait Mançurya bölgesini işgal ederek Mançuko adlı kukla bir devlet kurar. 1937'de ise Çin'e savaş açarak ülkenin bütününü işgale kalkışır. Bilindiği gibi bu dönemde Çin'in başında Çan Kay-şek'in gerici Kuomintang (KMT) hükümeti vardır. Çan Kay-şek 1925-27 devrimi sırasında binlerce Çinli işçi ve komünisti öldürmüş olan bir canidir. O dönemde KMT karşısındaki tavır Komünist Enternasyonal içinde yoğun tartışmalara yol açmış, Stalin-Buharin önderliğinin Çin Komünist Partisi (ÇKP) üyelerini burjuva KMT içinde örgütlenmeye itmeleri Trotskiy tarafından sert biçimde eleştirilmiş, 1927'de Çan Kay-şek'in işçi ve komünistlere karşı giriştiği katliam da Trotskiy'i bütünüyle doğrulamıştır. Yani Trotskiy'in KMT ve Çan Kay-şek'e karşı en ufak bir hoşgörüsü bile yoktur. Çan Kay-şek'i "işçilerin celladı" olarak adlandırır.[37]

Japonya'nın Çin'i işgaline karşı uluslararası komünist hareket içinde ortaya üç tavır çıkar. Bunlardan biri Stalinistleşmiş ÇKP'nin tavrıdır. ÇKP Şubat 1937'den itibaren KMT karşısındaki politik bağımsızlığını yine terketmeye başlar. Toprak reformunu durdurur, KMT'ı devirme çabasına son verir, Yenan dolayındaki kurtarılmış bölgeleri KMT hükümetinin bir alt bölümü olarak yeniden düzenler ve savaş boyunca Çan Kay-şek'in politik önderliğini bütünüyle kabul eder. 1938'de Zhou Enlay büyük bir gösteriyle KMT'ye yeniden katılır. ÇKP'nin politik bağımsızlığını koruyarak Çan Kay-şek'e paralel biçimde Japon emperyalizmine karşı kendi bağımsız askeri gücüyle savaşmak yerine onun politik ve askeri komutasına girmesi, ona karşı tüm eleştirilerini durdurması Stalinizmin sağ politikasının bir ürünüdür.[38]

Bu tavrın tam karşı kutbunda Stalinizmden kopmuş bazı devrimci akımların ültra sol, doktriner yaklaşımları ortaya çıkmıştır. Bunlar Çan Kay-şek'in gerici bir rejimi temsil ettiğini öne sürerek, KMT hükümetince yönetildiğine göre, Japonya karşısında Çin'e destek verilemeyeceğini öne sürerler. Bunlara göre doğru politika her iki yanda da devrimci bozgunculuktur. Yani Japonya ile Çin arasında tarafsız bir tavır takınırlar.

---

37 Trotskiy, "On the Sino-Japanese War" (1937), **Leon Trotsky on China**, a.g.y., s.568.

38 Trotskiy ÇKP'nin bu tavrını şöyle eleştirir: "Çin Komünist Partisi yine, 1924-25'de olduğu gibi, Çin işçi sınıfı hareketini Çan Key-şek ve Kuomintang'a politik bakımdan tabi kılmak için elinden geleni ardına koymuyor. İkinci defa işlendiği için daha da büyüyor suçu." ("La lutte contre la guerre" (1937), **Oeuvres, 15**, Institut Léon Trotsky, 1983.)

Üçüncü tavır Trotskiy'indir. Troıskiy, Lenin'in defalarca vurguladığı ve **emperyalizmin en belirgin özelliği** olarak nitelediği bir gerçekten yola çıkar. Lenin'e göre, "emperyalizmin en belirgin özelliği bütün dünyanın şimdi gördüğümüz gibi bir sürü ezilen ulusla muazzam zenginliğe ve güçlü silahlı kuvvetlere sahip bir avuç ezen ulus olarak ikiye bölünmesidir."[39] Trotskiy bu noktadan hareketle ezen ulus ile ezilen ulus arasındaki bir savaşta devrimci Marksistlerin ezilen ulusun yanında olması gerektiğini ileri sürer. Elbette, gerici Çan Kay-şek'e hiçbir politik destek verilemez. Çinli işçi ve köylü kitlelerine savaşın Çan Kay-şek'in baskıcı ve tutarsız politikasıyla kazanılamayacağı anlatılmalıdır.[40] Yani Çin'i Japonya'ya karşı desteklemek KMT'ı ve Çan Kay-şek'i desteklemek değildir. Çin'in ulusal haklarını **KMT'a rağmen** desteklemek demektir. Çin proletaryası ancak emperyalist işgale karşı en dirençli mücadeleyi verdiği takdirde büyük kitleleri devrimci programın etrafında toplayabilir.[41]

Trotskiy'in söylediklerinde KMT'ın yerine Baas'ı, Çan Kay-şek'in yerine Saddam'ı koyun, devrimci Marksizmin Körfez Savaşı'nda benimsemesi gereken doğru politik tavrı elde edersiniz. Kimileri Trotskiy konusundaki kuşkuları dolayısıyla bunun Leninist bir tavır olup olmadığını soracaklardır. Örneği Lenin'den değil Trotskiy'den vermemin nedeni Lenin'in politik yaşamı boyunca bu tip bir durumun **bütün** özelliklerini taşıyan bir savaşın ortaya çıkmamış olmasıdır. Yukarıda Lenin'in Çin'deki Boxer ayaklanması sırasında bütün mezalimine rağmen ayaklanmayı emperyalizme karşı savunduğundan söz etmiştim. Ama Boxer isyanı iktidarda olan bir yönetim tarafından yönetilmiyordu, Çan Kay-şek ya da Saddam türünden billurlaşmış bir önderliği yoktu. Ne var ki, tekil örnek vermek mümkün olmasa bile sözü edilen yaklaşımın **Leninizmin emperyalizme karşı mücadeledeki temel ilkelerinden biri** olduğunu kanıtlamak zor değildir. Göstereceğim kaynak **programatik** bir belgedir. Komünist Enternasyonal'in Dördüncü Kongresi'nde (1922) kabul edilmiş olan "Doğu Sorunu Üzerine Genel Tezler" başlıklı karar şöyle diyor:

---

39 V.I.Lenin, "Milli Mesele ve Sömürge Sorunu Üzerine Rapor", **III. Enternasyonal Konuşmaları**, Pencere Yayınları, 2. baskı, İstanbul, 1989, s.64.

40 Çan Kay-şek'in Japon işgaline karşı tutarsızlığı ve gönülsüzlüğü o kadar ileri gitmiştir ki, Japon işgali altındaki Mançurya'da çarpışmakta olan KMT birlikleri 1936 Aralık ayında kendisini tam da bu nedenle tutuklamışlardır. ÇKP'nin bu olay karşısındaki tepkisi ise çok anlamlıdır: parti Çan Kay-şek'in serbest bırakılması için çaba gösterir! Zaten ÇKP-KMT yakınlaşması da bu olayla başlamıştır.

41 Trotskiy'in tavrını belgelemek üzere bu konudaki bir mektubunu **Sınıf Bilinci**'nin bu sayısında yayınlıyoruz.

> Sömürgelerin komünistlerinin, yalnızca sınıf çıkarlarının 'savunulması' bahanesine sığınarak emperyalist tahakküme karşı mücadelede yer almamaları, Doğu'da proleter devriminin itibarını düşürecek, en kötü tipten bir **oportünizmin** ifadesidir... Sömürgelerin ve yarı-sömürgelerin işçi sınıfı tereddütsüz biçimde bilmelidir ki, yalnızca metropollerin emperyalist boyunduruğuna karşı mücadelenin yaygınlaştırılması ve yoğunlaştırılması işçi sınıfına devrimde yönetici bir rol kazandırabilir ve yalnızca işçi sınıfının ve yarı-proleter unsurların ekonomik ve politik örgütlenmesi ve politik eğitimi emperyalizme karşı savaşın devrimci boyutlarını genişletebilir.[42]

Komintern'in kararının bu satırları tekrar tekrar ve dikkatle okunmalı. Devrimci Marksizmin emperyalizm ile ezilen uluslar karşı karşıya geldiğinde alması gereken tavrın genel ilkeleri burada her yönüyle yer alıyor: emperyalizme karşı mücadelede en kararlı hareket olmak, bu yolla kitleler nezdinde proleter devrimin itibarını yükseltmek, ama burjuva önderliklere karşı politik bağımsızlığı korumak. Burada sorunun konuluşunun "Üçüncü Dünyacı" bir perspektifle hiçbir ilişkisi yoktur. Bakışaçısı, işçi sınıfının büyük kitleler üzerindeki **hegemonyası** sorunudur. İşte Leninizmin tavrı!

Trotskiy her alanda olduğu gibi bu konuda da Bolşevizmin, devrimci Marksizmin sınavlardan geçmiş program ve politikasının sürekliliğini temsil ediyor.

"Bu Savaş Bizim Savaşımız Değil!"... mi?

Burada bir parantez açmak gerekiyor. Körfez Savaşı'na ilişkin doğru politik tavır konusunda bir de Trotskistler arasında bir farklılık çıktı ortaya. **İşçi Sözü** gazetesi Körfez bunalımı patlak verir vermez şu şiarı ileri sürdü: "Bu savaş bizim savaşımız değil!" İzmir'deki bir konferans sırasında, yine aynı çevreden bir Trotskist, **Sosyalizm**'in savaş politikasını ayrıntılı biçimde eleştirdi. Bu eleştiriye göre, **Sosyalizm** gazetesi Irak'a destek vermekle Saddam'a destek vermiş oluyordu. Bu tavır devrimci Marksist bir tavır olamazdı, Stalinist bir politikaydı. Devrimci Marksistler Körfez Savaşı'nda iki tarafı da desteklememeliydiler. Tersine, güçleri oranında iki tarafla da mücadele etmeliydiler.

---

42 "Thèses générales sur la question d'Orient", **Manifestes, thèses et résolutions des quatre premiers congrès mondiaux de l'Internationale communiste 1919-1923**, Bibliothèque Communiste, 1934 baskısından tıpkı basım, La Brèche-Sélio, Paris, 1984, s. 176-177.

Şiarları "devrimci Marksistler örgütlenin" olmalıydı.

Bu yazı boyunca solun bir bölümünün Körfez Savaşı konusunda yanlış bir politik tavır takındığını göstermeye çalıştım. Ama Trotskizm içinden aynı tür bir sesin yükselmiş olması çok şaşırtıcıdır ve en hafif deyimle talihsizliktir. Trotskiy'in **Sınıf Bilinci**'nin bu sayısında yayınlanmakta olan yazısı, Trotskizm adına aşırı sol ve doktriner bir tavrı "politika" adı altında savunmaya çalışanlara gerekli her türlü cevabı içeriyor. Ben bütün yazı boyunca ileri sürdüğüm argümanları burada tekrarlayacak değilim. Yalnızca bir-iki noktaya dikkat çekeceğim.

Herşeyden önce Trotskiy'in Japon-Çin savaşına ilişkin tavrı, **İşçi Sözü**'nde ifadesini bulan "politika"ya **taban tabana karşıttır. İşçi Sözü** "bu savaş bizim savaşımız değildir" diyor. Asli özellikleri bakımından Körfez Savaşı'na tıpatıp benzeyen Japon-Çin savaşı konusunda ise Trotskiy'e kulak verelim:

> Cevap verilmesi gereken ilk soru şudur: Çinli yoldaşlarımız bu savaşı **kendi** savaşları gibi mi kabul etmeliler yoksa hakim sınıflar tarafından kendilerine dayatılmış bir savaş gibi görüp red mi etmeliler?... Çan Kay-şek'in işçilerin celladı olduğunu biliyoruz. Ama aynı Çan Kay-şek şimdi **bizim** savaşımız olan bir savaşa önderlik etmek zorunda kalıyor. Bu savaşta yoldaşlarımız en iyi savaşçılar olmak zorundadır.[43]

Trotskiy devam ediyor:

> Çinli işçi şöyle demeli: Japon soyguncular halkıma bu savunma savaşını dayattılar. **Bu benim savaşımdır.** Ama maalesef savaşın önderliği kötü ellerdedir. Savaş yönetimini kesin bir göz hapsine almalıyız, önderliği değiştirmeye hazırlanmalıyız.[44]

Çin-Japon savaşından başka bir örneğe dönelim. Trotskiy 1937 yılında Arjantinli işçi önderi Mateo Fossa'ya şöyle bir örnek veriyordu:

> Brezilya'da bugün, hiçbir devrimcinin nefret etmeksizin anamayacağı yarı-faşist bir rejim var. Varsayalım ki İngiltere yarın Brezilya ile askeri bir çatışmaya girdi. Soruyorum size: İşçi sınıfı kimin yanında yer alacak? Ben kendi adıma cevap vereyim. Bu durumda ben "demokratik" İngiltere'ye karşı "faşist" Brezilya'nın yanında yer alırdım. Neden?

---

43 "Concerning the Resolution on the War", **Leon Trotsky on China**, a.g.y., s.574. "Kendi" ve "bizim" sözcüklerindeki vurgu Trotskiy'in kendisine aittir.

44 A.g.m., s.575. Vurgu bana ait.

> Çünkü bu iki ülke arasındaki çatışma bir demokrasi ya da faşizm sorunu olmayacaktır. Eğer İngiltere zafer kazanırsa, Rio de Janeiro'ya bir başka faşist diktatör yerleştirir ve Brezilya'yı çifte zincirle tutsak eder. Buna karşılık eğer Brezilya zafer kazanırsa, bu, ülkenin ulusal ve demokratik bilincine büyük bir ivme kazandırır ve Vargas diktatörlüğünün devrilmesine yol açar. İngiltere'nin yenilgisi, aynı zamanda, emperyalizme darbe vurur ve İngiliz proletaryasının devrimci hareketine cesaret kazandırır.[45]

Dikkat edilirse, Trotskiy bu tavrı sömürge statüsünde bir ülkeyle değil, 19. yüzyılın başından beri bağımsız olan bir ülke olan Brezilya ile ilgili olarak öne sürmektedir. Yani sömürge/bağımsız ülke ayırımına sığınmak da **İşçi Sözü** için mümkün değil.

Ezilen bir ülkenin emperyalizme karşı koşulsuz olarak savunulması, aynı zamanda IV. Enternasyonal'in **programatik** bir yaklaşımıdır. 1940 yılında Enternasyonal'in Olağanüstü (Alarm) Konferansı'nda kabul edilen savaş ve IV. Enternasyonal konulu **Manifesto** savaşta ezilmiş ülke halklarına ilişkin olarak şu açık tavrı alır:

> Sömürge ya da yarı-sömürge ülkelerde bağımsız bir ulusal devlet için ve dolayısıyla 'yurt savunması' yolunda mücadele, ilke olarak emperyalist ülkelerde olduğundan farklıdır. Bütün dünyanın devrimci proletaryası Çin'in ya da Hindistan'ın ulusal bağımsızlık yolundaki mücadelesini koşulsuz olarak destekler."[46]

Bütün bunların ışığında şu söylenmeli: İsteyen istediği politik tavrı savunmakta özgürdür, ama bunu Trotskizm adına savunurken biraz daha dikkatli olmak zorundadır. Trotskiy'in kendisi, ezilen bir ulusun emperyalizm karşısında savunulmasından, ezilen ulusun gerici yönetimini gerekçe göstererek kaçınanlar için oldukça ağır eleştiriler yapıyor. Bunları, Lenin'in sözünü ettiği "çocuksu kafa karışıklıkları"na düşmekle suçluyor.[47] İki ülkenin arasındaki **tahakküm** ilişkisini görmezlikten gelerek ezilen ulusun yönetiminin "geçmiş ve gelecek" suçlarını tekrarlayıp durmalarının "aşırı sol" bir tavır olduğunu ileri sürüyor. Bu tavrın, savaşın patlak verdiği bölge dışında, örneğin Körfez

45 "La lutte anti-impérialiste. Un entretien avec Mateo Fossa", **Oeuvres, 18,** Institut Léon Trotsky, 1984. Vargas 1930 yılında bir darbeyle iktidara gelmiş ve "Estado Novo" (Yeni Devlet) olarak anılan bir diktatörlük rejimi kurmuştur.

46 "Manifeste de la IVe Internationale sur la guerre impérialiste et la révolution prolétarienne mondiale", Léon Trotsky, **Oeuvres, 24,** Institut Léon Trotsky, Paris, 1987.

47 Bk. Trotskiy'in bu sayıda yayınlanan Çin üzerine mektubu.

Savaşı'nda Irak dışında İstanbul'da ya da İzmir'de, mümkün olan "tümüyle **doktriner**" bir yaklaşım olduğunu, yani savaş yaşayan ülkede **politika** adına savunulamayacak bir tavır olduğunu belirtiyor.[48] Bunların kendi "bakir tarafsızlıkları"nı koruma adına pasif kaldıklarını belirtiyor.[49] Nihai yargısını ise **Sınıf Bilinci**'nin bu sayısında yayınlanan yazısında okumak olanaklı: Hem Japon, hem de Çin ordusuna karşı olmak gerekir diyenler, "ya gerçek hainlerdir, ya da katıksız ahmaklar. Ama ahmaklığın bu derecesi ihanete eşittir."

Öyleyse sormak gerekiyor: **Sosyalizm**'in savunduğu politika mı Stalinist, "bu savaş bizim savaşımız değil" diyenlerin tavrı mı doktriner ve aşırı sol?

Askeri Destek Sorunu

Sosyalizm'in Körfez Savaşı konusunda savunduğu politikaya yöneltilen bir itiraz da devrimcilerin, işçi sınıfına ve emekçilere ABD'ye karşı mücadele için nasıl bir askeri yöntem önermesi gerektiği sorununa ilişkindi. Temel itiraz şöyle formüle ediliyordu: "Ne yani, Saddam'ın ordusunda asker olarak mı çarpışsın Iraklı işçiler ve devrimciler?"

Bu soruya verilecek cevap koşulludur. Eğer devrimci hareketin kendi askeri güçleriyle **bağımsız** olarak (ama elbette ortak düşmana karşı burjuva güçlerle askeri eşgüdüm içinde) emperyalizmle mücadele etmesi olanağı varsa bu bağımsızlık kuşkusuz korunmalıdır. Örneğin Çin'de kurtarılmış bölgelere dahi sahip olan ÇKP'nin bunu yapması mümkündü. Ama ÇKP önderliği KMT'a karşı **politik** bağımsızlığını bile korumaktan kaçındı. İspanya iç savaşında devrimci güçlerin (Anarşistler, POUM vb.) her birinin kendi **bağımsız** askeri birlikleri vardı ve düşmana arşı ortak mücadele bu temelde veriliyordu.

Körfez Savaşı bağlamında sorunu ayırımsız biçimde ele almak mümkün değildir. **Kürt ulusal hareketi açısından,** varolan silahlı birliklerin Saddam'ın ordusuyla bütünleştirilmesi düşünülemezdi. Tam tersine, yukarıda belirttiğim gibi, Irak Kürt önderliği ile merkezi Irak hükümeti arasında işbirliği ancak Irak ordusunun Kürdistan'dan çekilmesi temelinde anlamlıydı. Buna karşılık, **Iraklı Arap devrimciler açısından,** bağımsız bir askeri güç oluşturma olanağının mevcut olmadığı günümüz somut koşullarında Saddam'ın ordusunda asker olarak görev yapmak kaçınılmazdı. Tabii devrimci Marksistler bir yandan emperyalizme karşı en iyi savaşçılar olarak mücadele ederken, bir yandan da **po-**

48 "Concerning the Resolution on the War", a.g.m., s.574.
49 A.g.m., s.575.

litik bağımsızlıklarından taviz vermemek, eleştiri görevlerini yapmak, demokratik talepleri ileri sürmek ve en önemlisi **bütün halkın silahlandırılmasını** ve **işçi-köylü milislerinin kurulmasını** talep etmekle yükümlüydüler.

Bu tartışma Çin konusunda da yapılmıştır. Trotskiy'e kulak verelim:

> Şu argümanı da duymuş bulunuyorum: "Çin ordusu bir burjuva ordusudur. Biz ancak proleter bir Kızıl Ordu'yu destekleyebiliriz." Bu argüman, burjuva (yarı burjuva-yarı feodal) bir sömürge ülke ile emperyalist köle sahiplerinin ülkesi arasındaki fark konusunda varolan anlayış eksikliğinin 'askerileşmiş' bir ifadesidir. Bir burjuva ordusu olarak Çin ordusu elbette işçi grevlerini ve köylü ayaklanmalarını mülk sahiplerinin çıkarları doğrultusunda bastırabilir. Bütün bu durumlarda biz Çin ordusuna mümkün olan her yoldan muhalefet ederiz. Ama Japonya'ya karşı savaşta aynı ordu, yetersiz ve bilinçsiz bir biçimde de olsa, Çin halkının **ilerici** ulusal çıkarını savunmaktadır. O ölçüde destek veririz. Çin ordusunu Japon ordusu ile özdeşleştirmek, ezenleri ve ezilenleri, soyguncuları ve kurbanlarını özdeşleştirmek anlamına gelir.[50]

Türkiye'nin savaştaki yeri ve sol

Nihayet tartışmanın en hassas noktasına geliyoruz. Savaşa ilişkin politikanın sol açısından **en yakıcı yönü** hiç kuşkusuz Türkiye'nin savaş karşısındaki konumuydu. Çünkü enternasyonalizmin ilk görevi kendi ülkesindedir. Türkiye solu öncelikle Türkiye'de **somut politik müdahale** ile yükümlüydü. Öyleyse, bu konudaki politik tavırları da ele almak gerekiyor.

İlk bakışta, solun bütününün Türkiye'nin savaştaki yeri konusunda fikir ve tavır birliği içinde olduğu düşünülebilir. Solun tamamı, sendikaların ve kitle örgütlerinin büyük bölümü, savaş başlamadan önce "Savaşa Hayır!", başladıktan sonra ise "Savaşa Son!" şiarları ile, Türkiye'nin emperyalist kampın yanında savaşa katılmasına ya da İncirlik vb. üslerin emperyalist güçlerce kullanılmasına karşı çıktı. Denebilir ki bu tavır birliği sağlandığına göre somut politikalarda fark yoktur, savaş konusundaki anlaşmazlıklar ikincildir. Bu görüş yanlıştır.

Yanlış olduğunu anlamak için şunu hatırlamak yeterlidir: burjuva muhalefet partileri de Türkiye'nin savaş girmesine karşıydı. SHP "Sa-

50 "Concerning the Resolution on the War", a.g.m., s.575.

vaşa Hayır!" mitingi bile düzenledi. Ama, birincisi, SHP ve DYP emperyalistlerin Irak'a saldırısına karşı çıkmadılar, bu saldırıyı desteklediler. Dolayısıyla, Türkiye'nin savaşa katılmaması talebi ile emperyalizmin desteklenmesi farklı konular. O zaman da **solun içinde** emperyalizme ilişkin olarak (bu yazının başından beri tartıştığım) politik tavır farklılıklarının önemi ortaya çıkar. Ama ikincisi, salt Türkiye'nin savaş içindeki konumu açısından bile "Savaşa Hayır!" tavrı bütün sorulara cevap veremez. Daha doğrusu **en yakıcı** sorunların cevabını boşlukta bırakır. Çünkü herşeye rağmen Türkiye emperyalistlerin yanında savaşa girseydi izlenecek politika ne olacaktı? Türkiye tarafsız mı kalmalıydı, yoksa başka bir talep mümkün müydü?

Türkiye'nin herşeye rağmen savaşa girmesi halinde burjuva muhalefet partilerinin tavrı belliydi. Gerek SHP, gerekse DYP, savaşa katılmanın yanlışlığı konusunda ileri sürdükleri argümanlarla tam bir çelişkiye düşerek savaş başlar başlamaz "milli birlik" tavrına girecekleri açıkça ilan ettiler. Bizi bu yazı sınırları içinde ilgilendiren solun tavrı. İlk söylenecek şey şu: "Savaşa Hayır!" demek için burjuva partileriyle işbirliği yapan sol partilerin (TBKP, SBP, SP) savaş çıktığı takdirde politik tavırlarının burjuva partilerinden ayrılıp ayrılmayacağı konusunda hiçbir açıklama yapmamaları (SP burada istisnadır) burjuva politikasının kuyruğuna takılmak anlamına gelir.

Bunun ötesinde sorunu iki açıdan ele almak, iki ayrı soruya cevap vermek gerekiyor. Sosyalistler Türkiye'nin savaştaki yeri konusunda nasıl bir şiar geliştirmeliydi? Türkiye bütün muhalefete rağmen savaşa girseydi sosyalistlerin tavrı ne olmalıydı?

İlk soruna ilişkin olarak, sosyalist hareket içindeki **tarafsızlık** yandaşlarının tavrı, genel yaklaşımlarıyla son derecede tutarlı biçimde, "Türkiye'nin tarafsız kalması" talebinde odaklaşıyordu. Bu tavır yanlıştır. Sosyalistlerin talebi "emperyalizme karşı Irak'a destek" olmalıydı. Bu, sınıfsal güç dengelerine bağlı olarak askeri desteğe kadar varabilecek bir dizi biçim alabilirdi. **Sosyalizm**'in "Savaşımız Özal'la ve Bush'la" şiarının ikinci yarısı tam da bunu ifade ediyordu.

Bu yaklaşım Marksizmin haklı ve haksız tarafların bulunduğu savaşlarda klasik yaklaşımının sürdürülmesidir. Trotskiy'in Japon-Çin çatışmasında Sovyet devletinin tümüyle ve kararlı biçimde Çin'in yanında yer alması önerisinin üzerinde durmuyorum.[51] Çünkü Sovyet devleti bir işçi devletiydi, TC devleti ise bir burjuva devletidir. Asıl örnek olarak kullanabileceğimiz tarihsel durum, 1863 yılında Polonya halkının Rusya'ya karşı ayaklanması sonucunda çıkan savaş karşısında

51 Trotskiy'in bu önerisi konusunda bk. "The Soviet Union and Japan's Manchurian Adventure", **Leon Trotsky on China**, a.g.y., s.520.

Engels'in aldığı tavırdır. Engels Almanya'nın Polonya halkıyla dayanışma için Rusya'ya savaş açmasını önermiş, Marx'ın teşvikiyle aynı öneriyi Enternasyonal'in yayın organı olan **The Commonwealth** dergisi için de kaleme almıştır.[52]

İkinci soruna gelince. Devrimci Marksizmin tutarlı tavrı her koşul altında emperyalizm ve müttefiklerinin yenilgisi, Irak'ın zaferi için mücadele etmek olmalıydı. "Savaşımız Özal'la ve Bush'la" şiarının ilk yarısının anlamı budur. Zonguldak meydanlarında "savaşımız Özal'la!" diye haykıran işçi kitlelerinin pratik içinde yaklaştığı noktanın mantıksal sonucu budur.

Kısacası, "Savaşa Hayır!" demek çok genel ve soyut düzeyde kalan bir politikadır. Bu şiar elbette **belirli bir anda** politik bakımdan anlamlı olmuştur. Çünkü Türkiye'yi savaşın dışında tutma mücadelesine temel olmakla, nesnel olarak emperyalist saldırının karşısında yer alıyordu. **Savaşa Son Kampanyası**'nın pratik bir faaliyet olarak yararı buydu. Ama eğer Türkiye savaşa girseydi, "Savaşa Son!" şiarının yetersizliği derhal ortaya çıkacaktı. Bu haliyle, "Savaşa Hayır!" ya da "Savaşa Son!" pasifizmle çelişmeyen şiarlardır. Devrimci Marksizm pasifist değildir. Haklının yanında savaşılmasını savunur.

IV. Enternasyonal'in önemi

Bu yazıda iki şey yapmaya çalıştım. Birincisi, Körfez Savaşı'nda doğru sosyalist politikanın Saddam'a politik destek vermeden Irak'ın emperyalizm karşısında zaferi için çaba göstermek olduğunu çeşitli argümanlarla kanıtlamak; ikincisi, böyle bir tavrın, Marksizmin ve Leninizmin böyle savaşlar karşısındaki klasik tavrının dolaysız bir biçimde sürdürülmesi anlamına geldiğini ortaya koymak. Bu ikinci nokta, başta ifade ettiğim bir sorunun çarpıcı biçimde ortaya çıktığını gösteriyor: **sosyalist hareket bir bellek kaybı yaşıyor.** Sürekli bağlılık yeminleri ettiği Marksizm ve Leninizmin politikalarını unutmuş durumda. Bunun nedeni açık: Stalinizm sosyalist akımların ezici çoğunluğunu klasik Marksist ve Leninist kökenlerinden koparmıştı. Şimdi sosyalist akımların kolektif belleğinde Leninizmin fikirleri değil Stalinizmin çarpıtılmış görüşleri hakim.

Ama Körfez Savaşı konusunda, genel bir anlamda devrimci Marksist geleneğin, Bolşevik geleneğin takipçisi olan birçok sosyalist de yanıldı. Evet, ABD'ye karşı çıktılar ama Irak'ın zaferi için mücadele edilmesi gerektiğini kavrayamadılar. Ezilen bir ülkeyi emperyalizme karşı

52 Kissin, a.g.y., s.61.

savunmanın zorunlu olarak o ülkenin yönetimine politik destek vermek anlamına gelmeyeceğini anlamadılar. Körfez Savaşı'nda karmaşık bir durum olduğu gerekçesiyle açık seçik bir **politik** tavır almaktan kaçındılar. Oysa karmaşık olmayan savaş ya da devrim yoktur! Bütün bu eksikliklerin bir tek nedeni var: Stalinizmin taarruzuna karşı devrimci Marksist programın ve politikanın savunulması ve yeni durumlara yaratıcı biçimde uygulanabilmesi ancak **örgütlü** bir süreklilik içinde mümkündür. Trotskiy'in 1938'de bürokrasinin Marksizmi dünya işçi sınıfı hareketinden tasfiye etmesine engel olmak ve alternatif bir önderliğin inşasına doğru bir ilk adım atmak için kurduğu IV. Enternasyonal işte bu görevi yerine getirmiştir. Örgütsel süreklilik, devrimci teorinin, devrimci ideolojinin, devrimci programın ve devrimci politikanın sürekliliğinin olmazsa olmaz koşuludur. Bundan dolayıdır ki, uluslararası planda Körfez Savaşı'na karşı tek **tutarlı ve bütünsel** devrimci Marksist tavrı IV. Enternasyonal geleneği almıştır.

Stalinizmin bunalımı çağında, kimileri IV. Enternasyonal'in kurulmasının bir işe yaramış olup olmadığını sık sık sorguluyorlar. Savaşlar bütün hareketler için belirleyici birer sınavdır demiştik. Sınavdan alnı ak çıkan dünya çapında IV. Enternasyonal geleneği olmuştur. İşte önemi!

EK-1

Savaş istemiyorsak sessiz kalmayalım

Körfez'de patlaması an meselesi haline gelen savaş, çok sayıda insanın ölümüne, büyük bir yıkıma yolaçacak. Toprak kazanma emeliyle ülkesinin insanlarını ateşe atan Başkan Saddam Hüseyin ve Birleşmiş Milletler'in yerine geçerek dünyada asayiş bekçiliğini üstlenmeye çalışan Başkan George Bush'un milyonların hayatını tehlikeye atmaya hakları yok.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) paralelinde oluşturulan **Helsinki Yurttaşlar Meclisi** savaş istemeyen, yıkım istemeyen herkesi, Irak ve ABD Başkanlarına aşağıdaki mesajları göndermeye veya bizzat telefonla savaş istemediğini bildirmeye çağırıyor.

Bütün dünya ülkelerinden çok sayıda insanla birlikte, savaşı önlemeye çalışalım.

BAŞKAN SADDAM HÜSEYİN'E

1. **Savaşı önlemek için Kuveyt'ten kuvvetlerinizi çekin.**
2. **İnsanlığın çıkarları için, toprak talebinizi savaş alanında değil uluslararası yargı organlarında savunun.**

BAŞKAN GEORGE BUSH'A:

1. **Savaş başlatmayın. Diplomasi ve yaptırımların sonuç vermesi için zaman tanıyın.**
2. **Kuvvetlerinizi Birleşmiş Milletler emrine verin. Dünya barışının bekçisi ABD değil BM olmalıdır.**

TO PRESIDENT HÜSEYİN

1. **To prevent war, please withdraw your forces from Kuweit.**
2. **In the interests of humanity, pursue your territorial claims through the World Court, not on the battlefield.**

TO PRESIDENT BUSH

1. **Don't launch a war now. Give sanctions and diplomacy time to work.**
2. **Please put your forces under United Nations command. The UN should be the world's policeman, not the US.**

EK-2

İkinci Cepheye Hayır! ABD Ortadoğu'dan Dışarı! Savaşa Son!

Savaşın yangınını durdurmak için emperyalist propaganda bombardımanının yarattığı sisi dağıtmak gerekiyor. Irak'ın, sömürgeciliğin ürünü Kuveyt Emirliği'ni işgali bahanedir; Irak işgal öncesinde ABD tarafından bu yönde özendirilmiştir. Savaşın gerçek nedeni, ABD'nin kendi mutlak denetimi altında bir "yeni dünya düzeni" kurma, NATO tipi bir askeri ağla Ortadoğu'da hâkimiyetini pekiştirme, Filistin "İntifada"sını çökertme ve Siyonist İsrail devletini koruma amaçlarıdır. Dolayısıyla barışı sağlamanın yolu ABD ve emperyalist müttefiklerinin Ortadoğu'dan çekilmesidir. Aksi takdirde savaşın ilk evresi Irak'ın yenilgisiyle sonuçlansa bile Ortadoğu yıllarca savaşlara ve katliamlara sahne olacaktır. ABD geçmişte Saddam Hüseyin'in bölgedeki maceralarını desteklemiş, Kürt halkı üzerinde uyguladığı soykırım karşısında sessiz kalmış, silah satışı ve krediler aracılığıyla güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Saddam Hüseyin'in suçları ABD'nin emperyalist taarruzunu savunmak için gerekçe olamaz.

Özal Ortadoğu'nun yeni düzeninden pay almak ve böylece kendisinin ve ANAP'ın geleceğini sağlamlaştırmak istiyor. Türkiye'nin işçi, emekçi ve aydınlarının çıkarları ise savaşın derhal durdurulmasında ve Türkiye'nin emperyalist saldırının karşısında yer almasında yatıyor.

- ABD ve müttefikleri Ortadoğu'dan çekilmelidir.
- Birleşmiş Milletler antidemokratik yapısıyla büyük güçlerin iki yüzlü politikalarının aletidir. kuveyt sorunu Araplararası bir sorun olarak çözümünü Arap âlemi içinde bulmalıdır.
- Filistin ve Kürt halklarının kendi kaderlerini tayin hakları sağlanmadıkça Ortadoğu'da kalıcı bir çözüme ulaşılamaz.
- İncirlik Üssü'nün kullandırılmasıyla Türkiye hükümeti, "İkinci Cephe"yi açmıştır. Buna karşı çıkıyoruz.

Emeği ve kültürü temsil eden bütün toplumsal güçleri, barışçı bir dünyaya özlem duyan bütün insanları savaşa ve emperyalizme karşı seslerini yükseltmeye çağırıyoruz.

Helsinkicilere açık mektup*

SUNGUR SAVRAN

12 Ocak 1991 günü **Cumhuriyet** gazetesinde "Helsinki Yurttaşlar Meclisi Türkiye Komitesi' olarak bir duyuru yayınladınız. "**Savaş istemiyorsak sessiz kalmayalım**" başlığını taşıyan bu duyuru, Türkiye'nin insanlarını Bush'a ve Saddam Hüseyin'e içeriği belirlenmiş telgraflar çekerek savaşa karşı seslerini yükseltmeye çağırıyordu. Çoğunu telefonla arayarak imzasını aldığınız birçok aydının desteği ile aynı duyuruyu 13 Ocak tarihinde yine **Cumhuriyet**'te yayınladınız. Böylece metninize büyük çoğunluğu solda yer alan, aralarında sosyalistlerin ve devrimcilerin de bulunduğu geniş bir grubu ortak etmiş oldunuz. Metninizin içeriğini aşırı derecede kaygı verici, hatta vahim derecede sorunlu buluyorum. Savaşa karşı varolan yaygın duyarlılık ve muhalefeti böyle bir metne ve bu içerikte telgraflara kanalize etmekle çok ciddi bir politik sorumluluk altına girmiş bulunuyorsunuz. Bununla yetinmeyerek, İngilizce metnin Türkçeye çevirisinde **tahrifat** yaparak (ya da tersi) özellikle telefonla imza veren destekçilerinizi, telgraf çekmeye karar veren ama İngilizce bilmediği için yollanacak telgrafın içeriğini tam kavrayamayan insanları aldatıyorsunuz. (Üstelik, ilk gün sadece Türkçe metinleri yayınlamanızdan dolayı, imzacılar bu Türkçe versiyonlardan hareketle, İngilizcesini görselerdi katılmayabilecekleri bir orijinal metne

* Bu açık mektup, Ocak ayında "Helsinki Yurttaşlar Meclisi Türkiye Komitesi"nin düzenlediği bir imza kampanyasını eleştirmek üzere yazılmıştır. O dönemde yayınlanmamasının nedeni, savaşa karşı mücadelenin bir polemikle bölünmesi yerine alternatif bir imza kampanyasıyla farklı bir politik pozisyonun ortaya konulmasının daha doğru olacağı düşüncesidir. Açık mektubun hedef aldığı imza kampanyasının metni, **Sınıf Bilinci**'nin bu sayısında yayınlanmakta olan "Körfez Savaşı sınavında sosyalist hareket" başlıklı yazıya ek olarak (Ek 1) yayınlanmaktadır. Okuyucu burada ileri sürülen iddiaları, o metin temelinde inceleyebilir.

imzalarını atmış durumda kalıyorlar.) Ayrıca, en azından bir kişinin imzasının kendisine hiç danışılmaksızın kullanıldığını (bir raslantı sonucu) saptamış bulunuyorum. Bu açık mektupla sizi eleştirmeyi, imzacıları uyarmayı ve daha doğru bir politik konumu benimsemeleri için ikna etmeyi hedefliyorum. Şimdi iddialarımı açık seçik sıralayayım.

1. **Bildiri yaklaşan savaşın sorumlusu konusunda yanlış bir varsayım üzerine kurulmuştur.** Savaşın nedeni Irak'ın Kuveyt'i işgal ve ilhakı değildir. ABD ve müttefiklerinin amacı, bildirinin hayalci doğrultusunun ima ettiği gibi, "uluslararası hukuku korumak" olsaydı, bu güçler, başta 23 yıldır adı üstünde "işgal altındaki topraklar'ı gaspetmiş olan İsrail olmak üzere Ortadoğu'daki birçok başka işgalci güce karşı da aynı saldırganlığı gösterirdi. ABD'nin amacı, Sovyet ve Çin bürokrasilerinin işbirliğiyle, hiçbir bağımlı ülkenin kendisine karşı sesini çıkaramayacağı bir "yeni dünya düzeni" kurmak (deyim Bush'undur), Filistin ve Kürt halklarının "İntifadası"nın dinamiğini kırmak, dünyanın petrol merkezi Ortadoğu'da İran devriminden bu yana yitirdiği hegemonyayı yeniden kurmak ve uzun ömürlü bir askeri-politik ağ kurarak pekiştirmek, bu arada Avrupa ve Japonya'yı yeniden denetimine almaktır.

2. **Bildiri emperyalist dünya düzenini görmezlikten geliyor.** İnsanların ve ulusların eşitliğinden yana hiçbir kişi, dünyanın büyük bölümünü sultası altında inleten, sadece 80'li yıllarda bile Nikaragua'ya karşı örtülü savaş açan, Grenada ve Panama'yı işgal eden, Libya'yı bombalayan, Lübnan'a ve Liberya'ya askeri müdahalede bulunan ABD ile ezilmiş bir ulusun, Arap ulusunun bir bölümünü temsil eden Irak arasında **görünürde** tarafsız bir tavır alamaz. (Aslında bildirinin sadece görünürde tarafsız olduğunu, özünde ABD yanlısı olduğunu birazdan göstereceğim.)

3. **Bildiri Birleşmiş Milletler'i "dünyanın polisi" ilan ettiği için antidemokratik bir yapıya destek veriyor.** Bildirinin emperyalist düzeni görmezlikten geldiğini söyledim. Sizler ABD'nin "dünya barışının bekçisi" olmadığını ileri sürdüğünüzü, dolayısıyla ABD'ye karşı çıktığınızı iddia edebilirsiniz. Ama Birleşmiş Milletler'in, bazı ülkeleri ötekilerden "daha eşit" kılan yapısının hiçbir "demokrat" insanın kabullenemeyeceği kadar anti-demokratik olduğunu farkedemiyor musunuz? Sovyet ve Çin bürokrasilerinin emperyalizmin dümen suyuna girmelerinden sonra, BM'in doğrudan doğruya emperyalizmin dünyayı denetleme araçlarından biri haline geldiğini göremiyor musunuz? Günümüzün Körfez bunalımında ABD'yi savaş açmaya yetkili kılanın bizzat BM Güvenlik Konseyi olduğundan haberiniz yok mu? ABD ordusu üzerine BM etiketi takılmasını önerirken, ABD'nin Kore savaşını BM bayrağı altında yürütmüş olduğunu unutmuş olabilir misiniz?

4. **Bildiri Filistin konusundaki suskunluğuyla ABD ve Birleşmiş Milletler'in çifte standardına ortak oluyor.** İngiltere dışındaki AT devletlerinden ABD Katolik Kilisesi'ne kadar, ilericiliğinin sözü bile edilemeyecek birçok güç Filistin sorununu Körfez bunalımının çözümünün bir parçası haline getirmeyi önerirken, büyük uluslararası güçler arasında sadece ABD (ve onun gölgesi gibi hareket eden İngiltere) Filistin sorununu tartışmanın dışında bırakmaya çalışıyorlar. Bildiri onyıllardır Siyonist devletin işgal, ilhak ve baskı politikası altında ezilen Filistin halkına ilişkin tek bir kelime içermemekle ABD'nin yanında yer alıyor. Ama sadece bununla değil.

5. **Bildiri ABD yanlısıdır.** Bildirinin en vahim yönlerine şimdi geliyoruz. Bunlardan ilki, ABD'nin Irak'a uyguladığı her türlü baskıya "evet" dedikten sonra, Bush'a sadece "savaşı başlatmayın" diye bir ricada bulunmasıdır. (Bunun da sınırları var, birazdan değineceğiz.) Bildiri sol eğilimli kişiler için dehşet verici bir biçimde, Irak'a karşı **yaptırımları açıkça savunuyor.** Burada bir çeviri "yanlışı"(!) imzacıların ve okuyucuların bir bölümünü açıkça aldatmak anlamına geliyor. Telgrafların İngilizce metni "yaptırımların ve diplomasisinin sonuç vermesi için zaman tanıyın" diyor, Türkçesi ise "diplomasi ve başka tedbirlerin sonuç vermesi için zaman tanıyın". Helsinki Komitesi'nde ingilizceyi mükemmel biçimde bilenler olduğuna göre bu **tahrifat** neden? Yaptırımları desteklediğinizi Türkiye kamuoyuna açıklamaktan utanıyor musunuz yoksa? Uluslararası bir kampanyada belirleyici olan yabancı dildeki metindir. İnsanlar neden bilmedikleri metinlerin altına imza atmaya itiliyor?

6. **Bildiri ABD'nin açacağı savaşa karşı dahi değildir.** İşte bildirinin en acıklı yanı! Bildiri Bush'a savaşı **şimdi** başlatmaması için ricada bulunuyor. Yani bir süre sonra, eğer yaptırımlar sonucunda ülkenin çocuklarının gıdasızlıktan ve ilaçsızlıktan kitlesel biçimde telef olmasına rağmen Irak dize gelip Kuveyt'ten çekilmemekte direnirse, bildiri ABD'nin ezilmiş bir ulusa karşı savaş açmasını mübah görüyor! Bildirinin yazarları başlığı yanlış koymuşlar: "Savaşı şimdi istemiyorsak" demeleri gerekirdi. Ayrıca burada ikinci bir **tahrifat** ile karşı karşıyayız. İngilizce metin Bush'a "savaşı şimdi başlatmayın" derken, Türkçe metin "şimdi" kelimesini "makaslıyor".

Bütün bunlardan sonra bu girişimin tam bir **skandal** olduğunun söylenmesi kimseyi şaşırtmamalı. Varılacak sonuç ikili. Birincisi, **bildiri emperyalizm yandaşıdır.** Çağrıcılar, emperyalizm karşıtı insanların savaşa karşı muhalefetini emperyalizm yanlısı bir metne kanalize etmişlerdir. İkincisi, çağrıcılar gerçekleştirdikleri tahrifatla imzacıları ve ingilizce bilmeyen okuyucuları aldatmışlardır. İmzacıları bu tahrifatı uygun gördükleri biçimde kınamaya çağırıyorum.

Asıl çağrım ise savaşa karşı olan herkese. Savaş ancak bütün dünya halklarının, en başta da Ortadoğu'nun işçi, emekçi ve aydınlarının, ABD'nin Körfez'deki saldırganlığına karşı seferber olmasıyla engellenebilir. Bunun yolunu Paris'te, Londra'da, ABD'nin ve Almanya'nın çeşitli kentlerinde sokağa çıkan yüzbinler gösteriyor. Bunun yolunu ABD'ye karşı sokaklarda gösteriler düzenleyen yüzbinlerce Arap gösteriyor. Bunun yolunu, "savaşımız Özal'la" diyen Zonguldak işçilerinin öncülüğünde Türkiye işçi sınıfı gösteriyor. Türkiye tarihinde işçi sınıfı savaşa karşı ilk kez sesini yükseltmişken, emperyalizm yanlısı sesler hepimizce bastırılmalıdır. Bütün aydınları, meydanlarda işçilerin yanında yer almaya, bu bildiriye ise yayın yoluyla cevap vermeye çağırıyorum. Ezilmiş Arap ulusunun kanının akıtılmasına ortak olmamaya çağırıyorum.

15 Ocak 1991

Ültra solcular ve Çin'deki savaş[1]

LEV TROTSKİY

Sevgili Diego Rivera Yoldaş,

Son birkaç gün boyunca, Oehlercilerle Eiffelcilerin[2] (evet, böyle bir eğilim de var!) İspanya'da iç savaş ve Çin-Japon savaşı üzerine saçmalıklarından bazılarını okudum.[3] Lenin bu tür insanların düşünceleri-

1 Bu yazı, Meksikalı sanatçı Diego Rivera'ya 23 Eylül 1937'de, Japonya'nın Çin'e saldırmasından iki ay sonra Fransızca olarak yazılmış bir mektuptur. Dünyaca ünlü bir ressam olan Rivera (1886-1957) 1922'den itibaren Meksika Komünist Partisi Merkez Komitesi'nin bir üyesiydi. 1927'de sol muhalefetin ihracına karşı çıktı ve daha sonra Trotskiy'i destekleyenlerden biri oldu. 1936'da Meksika'nın Trotskist partisine katıldı. Trotskiy'in Meksika'ya girişinin kabul edilmesinde aracı oldu. 1939'da, Rivera başkanlık seçiminde sağ kanattan General Almazar'ın adaylığını destekleyince, Trotskiy, Rivera ile ilişkisini kesti. Yazı Türkçeye Nesrin Tura tarafından çevrildi. Başlık Trotskiy'in bütün yapıtlarından alındı. (**Oeuvres, 15,** Institut Léon Trotsky, 1983, s.67) Dipnotları **Sınıf Bilinci** yazı kurulunca konuldu.

2 Oehlerciler, IV. Enternasyonalci Birleşik Amerika İşçi Partisi (Workers Party of the United States-WPUS) içinde, Sosyalist Parti'yle birleşmeye karşı çıkan sekter bir grubun başındaki Hugo Oehler'in izleyicileriydi. Oehler 1935 Ekim'inde disiplin ihlali gerekçesiyle ihraç edildi ve Devrimci Bir İşçi Partisi için Birlik'i örgütledi. Eiffelciler, 1936'da Oehler'in Birliği'nden kopan küçük bir grubun lideri olan Paul Eiffel'in izleyicileriydi. Franco'ya karşı İspanya iç savaşında Cumhuriyetçilere ya da Japon işgaline karşı Çan Kay-şek'e askeri destek verilmesine karşı çıkıyordu.

3 İspanya'da iç savaş, General Franco'nun 1936'da seçimle işbaşına gelen Halk Cephesi hükümetine karşı verdiği muhtıra **(pronunciamiento)** ile başladı, patlak veren devrimin Stalinistlerce durdurulmasından sonra 1939 yılında Franco'nun faşist güçlerinin zaferiyle sonuçlandı. Bk. Yusuf Barman, "İspanya'da Halk Cephesi", **Onbirinci Tez, 7** ve Mehmet Şadi, "Troçki'nin Yazısını Sunarken", **Sınıf Bilinci, 3,** Aralık 1988. Japon-Çin savaşının tarihçesi 1931'e kadar geri gider. Japonya bu tarihte Çin'e ait Mançurya bölgesini işgal ederek kendine bağlı bir kukla devlet kurar. Ama savaşın gerçek başlangıç tarihi, Japonya'nın Çin'in bütününü hakimiyeti altına almak üzere taarruza geçtiği Temmuz 1937'dir.

ne "çocukluk hastalıkları" derdi. Hasta bir çocuk sempati uyandırır. Ama o zamandan bu yana yirmi yıl geçti. Çocukların sakalları çıktı, hatta kel oldular. Gelgelelim çocuksu gevezeliklerinden vazgeçmediler. Tersine, tüm hatalarını, tüm budalalıklarını on katına çıkardılar ve bunlara bir de yüz kızartıcı davranışlar eklediler. Bizi adım adım izliyorlar. Çözümlememizin bazı ögelerini ödünç alıyorlar. Bu ögeleri sınırsız bir biçimde şişiriyorlar ve tahlilimizin geri kalan kısmının karşısına çıkarıyorlar. Bizi düzeltiyorlar. Bir insan figürü çizdiğimiz zaman buna bir sakatlık ekliyorlar. Bu figür bir kadın olduğunda, onu kocaman bir bıyıkla süslüyorlar. Bir horoz çizdiğimizde, altına bir yumurta konduruyorlar. Ve tüm bu komikliklere Marksizm ve Leninizm adını veriyorlar.

Bu mektupta yalnızca Çin-Japon savaşı sorununu tartışmak istiyorum. Burjuva basınına yaptığım açıklamada, Çin'deki tüm işçi örgütlerinin görevinin, kendi programlarını ve bağımsız etkinliklerini bir an bile terketmeksizin, Japonya karşısındaki mevcut savaşa etkin bir biçimde ve ön saflarda katılmak olduğunu söyledim. Eiffelciler "Ama bu 'sosyal yurtseverlik'tir!" diye bağırıyorlar. Bu Çan Kay-şek karşısında teslimiyettir! Bu, sınıf mücadelesi ilkesinin terkedilmesidir! Bolşevizm emperyalist savaşta devrimci bozgunculuk yapılmasını öğütledi. Şimdi, hem İspanya'daki savaş hem de Çin-Japon savaşı emperyalist savaşlardır. "Çin'deki savaşta konumumuz aynıdır. Çinli işçi ve köylülerin tek kurtuluş yolu, her iki orduya karşı, Japon ordusuna karşı olduğu gibi Çin ordusuna karşı da, bağımsız bir biçimde mücadele etmektir." 10 Eylül 1937 tarihli Eiffelci bir belgeden alınan bu dört satır şunu söylememiz için tamamen yeterli: Burada ya gerçek hainlerle ya da katıksız ahmaklarla karşı karşıyayız. Ama ahmaklığın bu derecesi ihanete eşittir.

Bütün savaşları aynı kefeye koymayız ve hiç bir zaman da koymadık. Marx ve Engels İrlandalıların Büyük Britanya'ya ve Polonyalıların Çara karşı devrimci savaşlarını desteklediler; hem de bu iki ulusçu savaşın liderleri çoğunlukla burjuvazinin, hatta bazen feodal aristokrasinin üyeleri ve her halükarda katolik gericiler oldukları halde. Abdülkerim Fransa'ya başkaldırdığında demokratlar ve sosyal demokratlar "vahşi bir Tiran"ın "demokrasi"ye karşı savaşından nefretle sözettiler.[4] Léon Blum'un partisi bu görüşü savunuyordu. Ama biz, Mark-

4 Fas'ın Rif bölgesindeki Berber kabileleri 1921 yılında Abdülkerim önderliğinde İspanyol sömürge yönetimine karşı ayaklandı. 1924'de İspanyol kuvvetlerini yenen Rifliler ertesi yıl Fransız kesimine saldırdılar ama 1926'da birleşik bir İspanyol-Fransız ordusu tarafından yenilgiye uğratıldılar.

sistler ve Bolşevikler olarak, Riflilerin emperyalist egemenliğe karşı mücadelelerini ilerici bir savaş olarak gördük Lenin emperyalist uluslarla, insanlığın büyük çoğunluğunu kapsayan sömürge ve yarı-sömürge ulusları birbirinden ayırd etmenin temel gereğini kanıtlayan yüzlerce sayfa yazdı. **Ezen** ülkeler ile **ezilen** halkları birbirinden ayırd etmeksizin, genel olarak "devrimci bozgunculuk"tan sözetmek, Bolşevizmin sefil bir karikatürünü çizmek ve bu karikatürü emperyalistlerin hizmetine sunmaktır.

Uzak Doğu'da klasik bir örnekle karşı karşıyayız. Çin, Japonya'nın gözlerimizin önünde sömürge bir ülkeye dönüştürmekte olduğu yarı-sömürge bir ülkedir. Japonya'nın mücadelesi emperyalist ve gericidir. Çin'in mücadelesi ise özgürlükçü ve ilerici bir mücadeledir.

Ya Çan Kay-şek? Nasıl ki Marx ve Engels'in İrlanda ve Polonya'nın hakim sınıfları konusunda yanılsamaları olmadıysa, bizim de Çan Kay-şek, onun partisi ve Çin'deki bütün hakim sınıfa ilişkin yanılsamalara ihtiyacımız yok. Çan Kay-şek Çinli işçi ve köylülerin celladıdır. Bunun bize hatırlatılması hiç gerekmiyor. Ama bugün, kendisine rağmen, Çin'in bağımsızlığından ne kaldıysa onun uğruna Japonya'ya karşı mücadele etmeye zorlanmaktadır. Yarın yine ihanet edebilir. Bu olanaklıdır, olasıdır. Hatta kaçınılmazdır. Ama bugün mücadele etmektedir. Yalnızca korkaklar, alçaklar ya da ahmaklar bu mücadeleye katılmayı reddedebilirler.

Sorunu aydınlatmak için bir grev örneği kullanalım. Her grevi desteklemeyiz. Örneğin zenci, Çinli ya da Japon işçilerin bir fabrikadan dışlanmaları için bir grev çağrısı yapılsa, bu greve karşı çıkarız. Ama bir grev işçilerin koşullarını (mümkün olduğu kadar) iyileştirmeyi amaçlıyorsa, önderlik ne nitelikte olursa olsun bu greve ilk katılan biz oluruz. Grevlerin büyük çoğunluğunda, önderlik reformisttir, meslekten haindirler, sermayenin ajanlarıdır. Grevlere karşıdırlar. Ama zaman zaman kitlelerin baskısı ya da nesnel durum onları mücadele yoluna sürükler.

Bir an için kendi kendisine şunları söyleyen bir işçi hayal edelim: "Greve katılmak istemiyorum çünkü liderler sermayenin ajanları". Bu doktrinerin ya da aşırı sol ahmağın sözkonusu davranışı, onun gerçek adıyla anılmasına hizmet eder: **Grev kırıcı.** Çin-Japon savaşı örneği bu açıdan tam bir benzerlik gösterir. Eğer Japonya emperyalist bir ülkeyse ve eğer Çin emperyalizmin kurbanıysa, Çin'den yana oluruz. Japon yurtseverliği dünya çapındaki soygunculuğun korkunç maskesidir. Çin yurtseverliği meşru ve ilericidir. Ancak Lenin'den hiçbir şey okumamış, Bolşeviklerin emperyalist savaş sırasındaki tavırlarından hiçbir şey anlamamış olanlar ve Marksizmin öğretilerini zan altında bırakmak ve peşkeş çekmekten başka bir şey yapamayanlar bu ikisini aynı kefeye

koyup "sosyal yurtseverlik"ten söz edebilirler.

Eiffelciler sosyal yurtseverlerin enternasyonalistleri düşmanın ajanları olmakla suçladıklarını duymuşlar ve bize şöyle diyorlar: "Siz de aynı şeyi yapıyorsunuz." İki **emperyalist** ülke arasındaki bir savaşta, sözkonusu olan demokrasi ya da ulusal bağımsızlık değil, emperyalist olmayan geri kalmış halkların ezilmesidir. Böyle bir savaşta her iki ülke de aynı tarihsel düzlemde bulunmaktadırlar. Her iki ordudaki devrimciler de bozguncudur. Ama Japonya ve Çin aynı tarihsel düzlemde yer almazlar. Japonya'nın zaferi Çin'in köleleştirilmesi, ekonomik ve toplumsal gelişmesinin sonu ve Japon emperyalizminin korkunç bir biçimde güçlenmesi anlamını taşıyacaktır. Çin'in zaferi ise, tersine, Japonya'da toplumsal devrim ve Çin'de sınıf mücadelesinin özgür, yani dış baskının engelleyemediği bir biçimde gelişmesi anlamına gelecektir.

Ama Çan Kay-şek zaferi güvence altına alabilir mi? Bu kanıda değilim. Gelgelelim, savaşı başlatan ve bugün yöneten odur. Onun yerini alabilmek için proletarya ve ordu içinde belirleyici bir etki kazanmak zorunludur ve bunu yapabilmek için de ayakları havada durmak değil, mücadelenin ortasına atılmak gerekir. **Askeri** mücadele içinde yabancı işgale karşı, **politik** mücadele içinde zaaflara, eksikliklere ve iç ihanete karşı etki ve prestij kazanmalıyız. Genellikle savaş için sözkonusu olduğu gibi, iç savaş da politik mücadelenin bir devamından başka birşey olmadığına göre, önceden kesin olarak belirleyemeyeceğimiz bir noktada, politik muhalefet silahlı çatışmaya dönüşebilir ve dönüşmelidir. Ne var ki, politik muhalefetin ne zaman ve nasıl silahlı ayaklanmaya dönüştürüleceğini bilmek gerekir.

1925-27 Çin devrimi sırasında Komintern'in politikalarına saldırdık. Neden? Bunun nedenlerini iyi anlamak zorunludur. Eiffelciler Çin devrimi konusunda tavrımızı değiştirdiğimizi iddia ediyorlar. Bunun nedeni bu zavallıların 1925-27'deki tavrımızdan hiçbir şey anlamamış olmalarıdır. Güney'in burjuvazisinin ve küçük burjuvazisinin yabancı emperyalizmin ajanları olan Kuzey'in generallerine karşı verdikleri savaşa katılmanın Komünist Parti'nin görevi olduğunu hiçbir zaman yadsımadık. KP ile Kuomintang arasında bir askeri blokun zorunluluğunu hiç yadsımadık. Tersine, bunu ilk öneren biz olduk. Bununla birlikte, KP'nin politik ve örgütsel bağımsızlığını tamamen korumasını, yani yabancı emperyalizme karşı ulusal savaşta olduğu gibi emperyalizmin ajanlarına karşı iç savaş sırasında da, işçi sınıfının, **askeri** mücadelenin ön saflarında yer alırken, burjuvazinin **politik** olarak devrilmesini hazırlamasını da istedik. Mevcut savaşta da aynı politikaları savunuyoruz. Tavrımızda en küçük bir değişiklik bile olmadı. Öte yandan Oehlerciler ve Eiffelciler ne 1925-27 sırasındaki ne de bugünkü politikalarımızı bir nebze olsun anlayabildiler.

Tokyo ve Nanking arasındaki son çatışmanın başlangıcında burjuva basınına yaptığım açıklamada, devrimci işçilerin emperyalist saldırganlara karşı savaşa etkin katılımlarının zorunluluğunu her şeyden fazla vurguladım. Bunu neden yaptım? Çünkü Çin'deki arkadaşlarımızın esenliği açısından bu zorunluydu. Yarın, (İspanya'da Negrin'le olduğu gibi) Kuomintang'la ittifak içinde olan GPU, Çinli arkadaşlarımızı "bozguncular" ve Japonya'nın ajanları olarak gösterecektir. Başta Çen Tu-hsiu olmak üzere bu arkadaşların en iyileri ulusal ve uluslararası ölçekte zan altında bırakılabilir ve kurşuna dizilebilirler. Dördüncü Enternasyonal'in Çin'in yanında ve Japonya'ya karşı olduğunu güçlü biçimde vurgulamak zorunluydu. Açıklamada, aynı zamanda şunu da ekledim: **programlarını ya da bağımsızlıklarını terketmeksizin.**

Eiffelci ahmaklar bu "kayıt"la dalga geçmeye çalışıyorlar. "Trotskistler Çan Kay-şek'e eylemle, proletaryaya ise sözcüklerle hizmet etmek istiyorlar" diyorlar. Savaşa etkin ve bilinçli bir biçimde katılmak "Çan Kay-şek'e hizmet etmek" değil, Çan Kay-şek'e **rağmen** sömürge bir ülkenin bağımsızlığına hizmet etmektir. Ve Kuomintang'a karşı yöneltilen sözcükler, kitleleri Çan Kay-şek'in devrilmesi için eğitmenin araçlarıdır. Bağımsızlık savaşının komutasını elinde tutan ne yazık ki o olduğuna göre, Çan Kay-şek'in komutası altında **askeri** mücadeleye katılarak Çan Kay-şek'in devrilmesini **politik** olarak hazırlamak... tek devrimci politika budur. Eiffelciler "sınıf mücadelesi" politikasını bu "ulusçu ve sosyal yurtsever" politikanın karşısına koyuyorlar. Lenin bu soyut ve kısır muhalefetle tüm ömrü boyunca mücadele etti. Ona göre, dünya proletaryasının çıkarları, emperyalizme karşı ulusal ve yurtsever mücadelelerinde ezilen halklara yardım etme görevini dayatıyordu. Dünya savaşından yaklaşık çeyrek yüzyıl ve Ekim devriminden yirmi yıl sonra bunu hâlâ anlamamış olanlar, devrimci öncü tarafından içindeki en kötü düşmanlar olarak acımasızca dışlanmalıdır. Eiffel ve benzerlerinin durumu tam da budur.

BİLAR İSTANBUL

y a z s e m i n e r l e r i

8 Temmuz - 16 Ağustos 1991

Aydınlanma Karşısında Marx
Bilgi Teorisinde Yansıma Kavramı
Adnan Akşigil

Bir Felsefe Metni Nedir? (Örnek Okumalar)
Oruç Aruoba

Cinselliğe Eleştirel Bir Yaklaşım
Arşaluys Kayır - İskender Savaşır
Gülnur Savran - Hüseyin Tapınç
Şahika Yüksel

1 ile 0 Arasında: 21. Yüzyılın Eşiğinde
Enformasyon Teknolojileri
Mustafa Arslantunalı

Şu "Müzik" Denen Şey!
(Dinletili ve Uygulamalı)
Ayşe Tütüncü

kayıtlar başlamıştır

BİLAR İSTANBUL ŞUBESİ • İLK BELEDİYE CAD. • KÜÇÜK TÜNEL HAN • KAT 2 No: 5 TÜNEL İSTANBUL • Tel: 149 42 86

Kürt ulusal hareketinin Türk sosyalist hareketine etkileri ve Türkiye işçi sınıfı

ŞADİ OZANSÜ

Bu bir inceleme-araştırma yazısı değil. Ele aldığı konuları tarihsel bağlamları içine yerleştirip kesin, mutlak politik sonuçlara varmayı da hedeflemiyor. Ancak son dönemde hızla gelişen Kürt ulusal hareketinin gerek kendi içindeki ayrışma ve netleşmenin, gerekse bu netleşmenin ve yükselişin Türk sosyalist hareketi üzerindeki etkisinin kısa ve uzun dönemde Türkiye işçi hareketi üzerinde ne gibi yansımaları olabileceğini kabaca saptamaya çalışıyor. Başka bir ifadeyle sadece genel eğilimleri vermeye çalışıyor. Bu gözle okunmalı.

Kürt ulusal hareketi

Kürt ulusal hareketinin yakın tarihine damgasını vuran üç önemli dönemine değinmekte yarar görüyorum. Bunlar sırasıyla **DDKO**'dan (Doğu Devrimci Kültür Ocakları) 12 Eylül 1980'e kadar uzanan dönem; 1984 ve sonrası dönem ile 1990'dan günümüze kadar gelen dönemdir.

Bence **DDKO** kopuşuyla başlayan dönemin olumlu olarak nitelenebilecek ağırlık merkezini 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan **KOMAL** yayınevi çevresi ve **RIZGARİ** hareketi oluşturdu. Özellikle **KOMAL** yayınevinin Kürt ulusal ve kültürel kimliğiyle, yıllardır Kemalist ideoloji tarafından **bilinçli** olarak unutturulmuş Kürt tarihi konusundaki yapıtları yayına sokması bir sonraki dönemin büyük atılımının zeminini yaratmıştır. Şu saptamayı kolayca yapmak mümkün:

Günümüzde gelişen Kürt ulusal hareketinin ideolojik, kültürel ve tarihsel hammaddesi bu birikimden yoğrulmuştur.

Ancak bu azımsanmaması gereken ideolojik altyapı üzerinde **RIZGARİ**'nin kendisi yükselememiş, aynı kaynaklardan o zamanlar daha sınırlı olarak beslenen bir başka hareket, **PKK**, özellikle 1984 atılımıyla **KOMAL**'ın bir önceki dönemde inşa etmeye çalıştığı ideolojik temelleri kendine dayanak yaparak ciddi bir sıçrama gerçekleştirmiştir.

Şimdi tam bu noktada bir **sınıf mücadelesi** gelişimiyle bir **ulusal mücadele** gelişimi arasındaki farklılık ortaya çıkıyor. Şüphesiz her ulusal mücadelenin **içinde** de bir sınıf mücadelesi süreci yaşanır. Ancak ulusal bir hareketi saf bir sınıf mücadelesi sürecinden ayırdeden yan, ekonomik kriz faktörünün kolaylıkla tâli bir rol oynayabilmesidir. Gerçekten de salt politik kriz ve **ulusal kimliğin** ezilen ulusça benimsenmesi devrimci bir önderlikle bütünleştiğinde kısa bir zamanda devrimci olmayan bir durumdan öndevrimci, hatta devrimci bir duruma geçişi sağlayabiliyor. Ezilen kitlelerin ulusal bilinçle harekete geçirilmesi şüphesiz diğerine oranla büyük bir avantajdır. Tabii bu avantajın gerçek bir avantaj haline dönüşmesi devrimci partinin ulusal mücadelenin kendisine sağladığı imkânları sınıfsal bir mücadeleye evriltebilmesiyle mümkündür. Ama bu ayrı bir konu. Burada söylemek istediğim, Kürdistan'da olduğu gibi sınırlı sayıda faktörün biraraya gelmesinin bir öndevrimci ve giderek devrimci bir durumu yaratmaya yettiğidir. Hele ülke yoksul köylülüğün nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturduğu bir ülkeyse. İşte 1984 atılımını bu bağlamda ele almak gerekir. Bu yüzden de L. Trotskiy'in İspanya İç Savaşı sırasında **P.O.U.M.***'la ilgili değerlendirmesini anımsatmakta yarar olduğu kanısındayım:

> "...Politikayı devrimin temel yasalarına uydurmak gerekir, yani mücadele halindeki sınıfların hareketine bağlamak... Devrim sırasında en düşük direniş çizgisi en beter iflâs çizgisi haline gelir... Aşırı ihtiyat en öldürücü ihtiyatsızlıktır. İşte İspanya'nın en dürüst politik örgütü olan merkezci parti P.O.U.M.'un çöküşünden çıkartılacak temel ders budur." (L.Trotskiy, "İspanya Dersleri, Son Uyarı", **Sınıf Bilinci**,Sayı 3, Sayfa 77, Aralık 1988)

1984 sonrası gelişmeler herkesce çok iyi biliniyor. Yeniden hatırlatmakta yarar olduğunu sanmıyorum. Ancak Kürt ulusal hareketinin gerçek tarihinin bu'andan itibaren yazılmaya başlandığı da bir gerçektir.

Artık bundan böyle Kürt ulusal hareketi olarak nitelenebilecek hareket ve onun önderliği 1989 sonunda ve sonrasında Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'nde yaşananlardan da paradoksal bir biçimde olumlu sonuçlar çıkarmaya başladı. Kürt ulusal hareketinin önderliğine bu im-

kânı yakalama fırsatını şüphesiz kendi doğası sundu. Nitekim "geleneksel komünist hareketler" Sovyetler Birliği bürokrasisinin maddi veya manevi desteğini kaybettikleri anda -buna ne idüğü belirsiz teorik donanımı da eklemek gerek - ayaklarının altındaki toprak kaydı ve boşlukta yüzmeye başladılar. Burada Kürt ulusal hareketi önderliğinin benzer bir demoralizasyona kapılmamasını "geleneksel sol"un bir bileşeni olmamasında aramak gerekir. Bununla birlikte Kürt ulusal hareketinin gelişiminde dönüm noktası hareketin kitleselleşme döneminin başlangıcını oluşturan 1990 yılı ve sonrasıdır. Nitekim özellikle Botan bölgesinde patlak veren kitlesel mücadele salt askeri yöntemlerle yürütülen mücadelenin yetersizliğinin bir sonucu olmuş ve askeri mücadelenin de güçlenmesini beraberinde getirmiştir. Sonuçta kitlesellik Botan'ın sınırlarını aşmış, hatta Türk metropollerinde de etkisini hissettirmeye başlamıştır. İşte tüm bu gelişmelerin kuşkusuz Türk sosyalist hareketi üzerinde bir dizi etkileri olmalıydı, oluyor da. Şimdi buna gelelim.

Türk sosyalist hareketi

Türk Sosyalist hareketinin üzerindeki ölü toprağını görebilmek için çok keskin gözlere sahip olmak gerekmiyor. Herşey ayan beyan ortada. Bugüne kadar yapılan tahlillerde iki faktör öne çıkarıldı: 12 Eylül 1980 askeri diktatörlüğü ve özellikle 1989 sonundan itibaren Sovyet sistemiyle Doğu Avrupa ülkelerinin çözülme sürecinin hızlanması. Ben bunlara, ilk bakışta çok şaşırtıcı gelebilecek bir üçüncü ve daha önemli saydığım bir faktörü ekleme yanlısıyım: Kürt ulusal hareketinin hızlı yükselişi. Şimdi daha ayrıntılı olarak öne çıkaracağım sonuncusuna gelmeden önce ilk iki faktöre değinmek istiyorum. **Birinci Saptama:** 12 Eylül 1980 askeri diktatörlüğünün Türk sosyalist hareketi üzerindeki tahrip edici etkileri yeni yeni yaşanmaya başlıyor. Özellikle 1983 yılından sonra - ki bu dönem 1987'lere kadar sürdü - Türk sosyalist hareketi 12 Eylül 1980'den çıkışın 12 Mart'tan çıkışla benzer özellikler gösterebileceği yanılsamasına kapıldı. Dolayısıyla 1987 yılı dip noktası olarak alındığında hareketin yeniden ivme kazanması beklendi. İşin ilginci, bu, aslında işçi sınıfı ve emekçi tabakalar için halen fazlasıyla doğru. Ama bitik durumda olan esas sosyalist kadrolardı. İşçi sınıfı bölümünde buna da değineceğimden, şimdi ikinci faktöre, yani Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği meselesine geliyorum. **İkinci Saptama:** Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki gelişmeler **esas olarak** işçi sınıfı üzerinde değil sosyalist kadrolar üzerinde ciddi tahribat yaptı. Nedenine gelince. Türkiye bir Batı Avrupa ülkesi olmadığı gibi, köklü bir komünist parti geleneğine sahip bir ülke de değildir. Dolayısıyla Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki çözülme süreçlerinin Batı ve özellik-

le Güney Avrupa'nın işçi sınıfları ve onların ekonomik - politik örgütleri üzerindeki olumsuz etkisi çok daha fazla olmuştur, olmaktadır. Türkiye işçi sınıfının çok küçük bir azınlığı Sovyetler sistemine hayranlık duyan bir "bilinç" düzeyindeydi. Dolayısıyla Stalinizmin felakete varan olumsuz tablosundan esas etkilenenler çeşitli "Sosyalist devletler"i kendilerine örnek almış sosyalist kadrolar oldu. Yani; Sovyetler Birliği'ni, Çin Halk Cumhuriyeti'ni, Bulgaristan'ı, Arnavutluk'u, Vietnam'ı, Nikaragua'yı ideal model olarak gören sosyalist kadrolar. Kuşkusuz bu gelişmelerden en az sosyalist kadrolar kadar hayal kırıklığına uğrayan sosyalist "entelicensiya"nın artık sosyalist hareketi beslemekten uzak kalmış olması da unutulmamalı.

Ancak bence en önemli etkiye sahip saptamaya geliyorum şimdi. **Üçüncü Saptama:** Türk sosyalist hareketini en çok zayıf düşüren gelişme Kürt ulusal hareketinin hızlı yükselişidir. Gerçekten de Türk sosyalist hareketinin geçmiş kadrosal birikimine bir göz atıldığında bunun gözlemlenmesi kolaylıkla mümkündür. Herkesce bilinir ki, Türk sosyalist hareketinin kadrolarının tümü değilse bile önemli bir çoğunluğu 12 Eylül öncesinde Kürt devrimcilerinden oluşmaktaydı. 12 Eylül öncesinin **DY, DS, Kurtuluş,** özellikle **HK, DHB, Partizan** ve hatta **TKP** gibi siyasi hareketlerine bakıldığında, bunların militan kadrolarının önemli bölümünün Kürt kökenli devrimciler olduğu gerçeğinin yadsınması mümkün değildir. İşte Kürt ulusal hareketinin olağanüstü tempodaki yükselişi bu grupların zamanında oldukça kolay elde ettikleri bir hammaddeyi kaçırmalarına neden olmuştur. Birçok Maocu veya Arnavutluk yanlısı grubu bir kenara bırakırsak - ki onlar açısından durum kesinlikle böyledir - Türk sosyalist hareketinin **DS, DY** ve **Kurtuluş** gibi grupları için de durum bir ölçüde farklı değildir. Üstelik sorun artık sadece Kürdistan'da güçlenememekle de ilgili değil. İşin bu yönü zaten 12 Eylül öncesinde de yaşanır olmuştu. 12 Eylül öncesinde yaşanan bu süreç şimdi Kars ve Tunceli gibi illerde fazlasıyla geçerlidir. Ama daha çarpıcı olan benzer bir sürecin bu kez Türkiye'nin metropollerinde de yaşanmaya başlanır olmasıdır. Bunun en tipik örneğini de **DS** yaşıyor. Nitekim geleneksel olarak Türkiye'nin metropollerindeki geniş kent yoksulları nüfusu - ki bunların önemli bölümü Kürt ve Alevi kökenlidir - söz gelimi **DS** gibi bir hareketin potansiyel tabanını oluşturur. Ama artık bu kesimler Kürt ulusal hareketinin gelişmesiyle birlikte **asıllarına rücû** etmeyi tercih ediyorlar. Seyyar satıcılar, işportacılar ve genel olarak gecekondu gençliği son **Newroz** kutlamalarında en azından İstanbul'da görüldüğü gibi ulusal kimliklerine uygun davranmaya başladılar. Bu çok önemli bir gelişmedir ve Türk sosyalist hareketi için yeni bir kan kaybıdır.

Bu üç saptamadan sonra Türk sosyalist hareketinin verili kadroları-

na bakmakta yarar var. Gelişimi işçi hareketiyle bağlantılandırabilmek için esas olarak sosyalist işçi kadrolar üzerinde duracağım. Öncelikle belirtmek gerekir ki, Türk sosyalist hareketinin varolan kadrolarının çok cılız bir azınlığı halen fiilen işçi statüsündedirler. Ayrıca kendilerini işçi hareketinden büyük ölçüde yalıtmış durumdadırlar. Herhangi bir fabrikada veya işyerinde sosyalist bir işçi olarak bulunmak bile yeterli görülmekte, açık politik faaliyete önem verilme.nektedir. Bu durumda da, birçok fabrika ve işyerinde ortaya çıkan ve herhangibir siyasi angajmanı olmayan "doğal işçi önderleri" politik sosyalist işçi kadrolarından çok daha fazla etkileyebilmektedirler geniş işçi kitlesini. Dolayısıyla sosyalist işçiler koca koca işyerlerinde etraflarına bir-iki kişiyi toplamakla yetinirken, genel işçi kitlesini harekete geçirme konusunda çekingen ve ürkek davranmaktadırlar. Hatta zaman zaman genel kitle hareketini kendilerini deşifre ettirmemek kaygısıyla frenlemeye bile çalışmaktadırlar. Kuşkusuz bu, tüm sosyalist işçi kadroları için genelleştirilebilecek bir yaklaşım değildir. Ancak genişleyip, kitleselleşememenin bir etkeni olarak görülmelidir.

Türkiye işçi hareketi

Daha önceki bir yazımda da belirtmiştim**: Türkiye işçi hareketinin 1980 sonrası gelişiminin motor gücünü 12 Eylül öncesinde DİSK'in geleneksel olarak örgütlü olduğu kesimleri değil, görece "geri" sendikal örgütlenmelerin kontrolü altındaki kamu kesimi işçileri oluşturdular. Ve bu durum halen de devam ediyor. 89 Bahar eylemleri, Zonguldak grevi ve şimdiki KİT işçileri eylemleri gibi. Bunda kuşkusuz en önemli pay Türk-İş bünyesinde yer alan işçilerin 12 Eylül'ün darbesini DİSK'li işçiler kadar üzerlerinde hissetmemiş olmaları ve bu yüzden sınıfsal mücadele azimlerinin daha yüksek olmasıdır. Tabii bir ikinci etken de ANAP hükümetinin izlediği KİT politikalarının 12 Eylül öncesine göre gösterdiği değişimdir.

Türkiye işçi hareketinin genel durumuna gelince:

Bu hareket sosyalist hareketle kıyaslandığında gerek moral gerekse kendine duyduğu güven açısından şu haliyle bile daha ileri bir noktada yer alıyor. Özellikle Zonguldak grevi sırasında kendi ürettiği demokratik talepler ve geçiş talepleriyle ne kadar kısa bir süre zarfında politikleşebileceğinin mesajlarını verdi. Hâlâ da vermeye devam ediyor. Türk sosyalist hareketi en az onun kadar kendine güven kazandığında - bu da ancak net bir iktidar programı ve aktif örgütlenme çabasıyla mümkündür - sıçramalı bir gelişme gösterebilme şansını yakalayabilir sanıyorum.

Sonuç

a) Kürt ulusal hareketi açısından:

Türkiye'de **devrimci olmayan durum,** Kürdistan'da ise en azından **ön devrimci** bir durum yaşandığından iki hareket arasında eşitsiz bir gelişme yaşanıyor. Bu eşitsizlik nedeniyle **Zonguldak-Botan Hattı** yaklaşımının temelleri henüz sağlam değildir. Türkiye işçi hareketi içinde bulunduğu **devrimci olmayan** dönemde gerici ulusal önyargılardan ve şovenizm belasından kurtulmuş değildir. Kaldı ki ezen ulus şovenizminin ortadan kalkabilmesi, tarihsel olarak bilindiği gibi, çok ciddi bir sınıfsal mücadele yükselişi ve öncü partinin sebatlı politikaları sayesinde kırılabilir.

Bununla birlikte Kürt ulusal hareketi varmış olduğu noktada **enternasyonalizmin** gerekliliğini Türkiye işçi hareketinden çok daha fazla kavramış durumda. Kuşkusuz son dönemde yaşadıkları soykırıma varan felaketler de Kürt halkını her zamankinden daha çok enternasyonalizme sürüklüyor. Ancak enternasyonalizm aslında kurukuruya dayanışma mesajlarının sunulması ve hatta sadece zaman zaman ortak mücadeleler yürütülmesiyle sınırlı bile değildir. Enternasyonalizmin esas özü ifadesini örgütlülükte bulur. Bu örgütlülük de bir **dünya işçi partisi** ve onun Ortadoğu seksiyonlarını inşa etmeden geçer. Devrimci Marksist bir işçi partisi ve onun devrimci Marksist Ortadoğu seksiyonları.

b) Türk sosyalist hareketi açısından:

Çaresizlik ortamları aslında çarelerin yaratıcısıdır da. Kürt ulusal hareketinin hızlı yükselişi Türk sosyalist hareketinin birçok siyasal akımının bundan böyle siyaset sahnesinden ilelebet silinmesini beraberinde getiriyor. 12 Eylül öncesinin adı anılmaya değer birçok akımının bundan sonra hiçbir örgütsel şansı olmayabilir. Kuşkusuz, bu, kısa dönemde Kürt ulusal hareketinin Türk sosyalist hareketine verdireceği bir "zarar"dır. Ama tarih bugüne kadar hep tersine işlemiştir. Dolayısıyla bunda gocunacak bir durum yoktur. Tam tersine uzun dönemde bu sayede Türk sosyalist hareketi kendi gelişimi açısından çok büyük bir yarar da elde edecektir. Kolaycı örgütlenme anlayışlarından belki de kurtulma imkanını elde edecek, bunların yerine işçi hareketi içinde kök salabilmenin yollarını aramaya koyulacaktır. Bu yüzden Türk sosyalist hareketi Kürt hareketine olsa olsa teşekkür borçludur.

c) Türkiye işçi hareketi açısından:

Kürt hareketinin doğrudan bağlamında olmamakla birlikte Türkiye işçi hareketi çok önemli gelişmelere gebe bir harekettir. 89 Bahar eylemleri, Zonguldak grevi, en küçük bir yasallık sağlandığında İzmir 1 Mayıs mitinginin görkemli kalabalığı, şu sıralar yaşanmakta olan 600

bin işçinin eylemi, Türk-İş'in göstermelik olarak kaptı-kaçtı misali Bursa'ya taşıdığı eyleme 60-70 bin işçinin coşkulu bir biçimde katılması patlamaya hazır bir volkanın kükremesini andırıyor.

Son olarak yeni bir DİSK mi, Türk-İş mi tartışması anlamlı bir tartışma değildir. DİSK'in faaliyetten yasaklanmasının ardından geçen 11 yıl sonunda bugün kaç DİSK'li işçinin halen fabrikalarda kaldığı hesaplanırsa, sanırım fazla bir rakama ulaşılamayacağı görülür. Öte yandan görülen o ki, bugün Türk-İş sendikaları yönetimlerine ve bizzat Türk-İş üst yönetimine karşı büyük bir tepki mevcuttur. Bu tepki yönlendirilmeye çalışılmadan yaşanacak bir kopuş kısa dönemde ancak Şevket Yılmaz kliğiyle Turgut Özal'ın işine gelir. Şu anda Türk-İş içindeki her sendikada "Tabanın söz ve karar sahibi olması için" tüm devrimci sosyalist hareketlerin ortak mücadele etmesi kaçınılmazdır. Ancak bu geçrekleşmediğinde -ki gerçekleşmesi zayıf bir olasılıktır- tepkileri daha da sertleşecek olan tabanla birlikte aşağıdan yukarıya yeni, mücadele içinde sınanmış bir işçi önderliğiyle güçlü bir konfederasyona gidilebilir. Ama önce yine kolayına kaçmadan etkili bir mücadele sürdürmek gerekir.

---

* **P.O.U.M. (Partido Obrero de Unificacion Marxista - Birleşik Marksist İşçi Partisi.)**

** **Bk. Ş. Ozansü, "Milli Uzlaşma Dönemi Arifesinde Devrimci Birlik Süreci", Sınıf Bilinci, 6, Mart 1990, s. 22**

Bir dönemin otopsisi Türkiye işçi sınıfı: 1960-80*

ERGUN AYDINOĞLU

> Sadece bir kaç istisna dışında, 1848'den 1849'a kadar devrim tarihinin her önemli bölümü, aynı başlığı taşır: **Devrimin Yenilgisi!**
>
> Ancak bu yenilgilerde kaybeden devrim değildi. Devrimci partinin, Şubat devriminden önce tutsağı olduğu ve bir **Şubat zaferi** ile değil, ancak bir dizi **yenilgilerle** kendilerinden özgürleşebileceği ön-devrimci ya da geleneksel uzantılar, keskin sınıf çatışmaları noktasına henüz varmamış sosyal ilişkilerin ürünü kişiler, illüzyonlar, fikirler ve projeler di gerçekte kaybeden.
>
> Tek kelime ile devrimci gelişim kendi yolunu, hemen gerçekleşiveren traji-komik başarıları ile değil, tam da tersine güçlü ve birleşik bir karşı-devrim yaratarak açmış oldu; ve sadece bu düşmanla savaş içinde, isyan partisi devrimin gerçek partisine dönüştü.
>
> Karl Marx,
> **Fransa'da Sınıf Mücadeleleri: 1848-1850**

Giriş

12 Eylül darbesini takibeden günlerde İstanbul Selimiye kışlasının önündeki bir manzara, Türkiye'de bir dönemin kapandığının hem de

---

* Bu yazı ilk kez 1985 yılında **Devrimci Marksist Tartışma Defterleri**'nin 1. sayısında yayınlanmıştır. Burada yayınlanmakta olan versiyon için yazar bazı kısaltmalar ve üslup değişiklikleri yapmıştır.

devrimci güçler ve işçi sınıfı açısından pahalı bir bozgun ile kapandığının acı ve anlamlı bir göstergesidir. İstanbul Sıkıyönetim komutanlığının, DİSK üyesi sendikaların genel merkez şube yöneticilerine ve fabrikalardaki sendika temsilcilerine "teslim ol" çağrısı üzerine gerçekleşir bu manzara. Sıkıyönetim bildirisinin öngördüğü zamana uygun olarak, DİSK'e bağlı sendikaların çeşitli kademelerdeki binlerce elemanı, Selimiye kışlası önünde uzun kuyruklar oluşturur. O gün orada uzun kuyruklarda bekleyenler, bir bakıma —kaşarlanmış sendika bürokratları hariç— Türkiye işçi sınıfının kaymak tabakasını temsil eder[1]. Büyük çoğunluğu son 20 yılın tantanalı mücadelelerinde şu veya bu ölçüde yer almıştır; grevler, işgaller, direnişler, polisle çatışmalar, mitingler, gösteriler onların ve onlar gibi bir öncü kesimin öne atılışıyla gerçekleşmiştir. Büyük çoğunluğu şol siyasal parti hareket-grup, vb.'nin içinde yer almış, belirli bir siyasal deney geçirmiştir. Kimi yenilgilere, kayıplara olduğu gibi ileri doğru atılan adımlara, kısmi zaferlere de şahit olmuşlardır. Sözkonusu günde ise Selimiye'nin kapısında, hiç bir direniş umudu ve gücünün kalmadığını ispatlarcasına bekleşmektedirler.

Bu sahneyi tasvir etmekle, ne o kuyrukta bekleyenlerin ne de benzer duruma her an girebilecek durumda olan binlerce, onbinlerce öncü işçinin, o anda politik-taktik bir yanlış yaptıklarını iddia edecek değiliz. Bizce problem çok daha değişik düzeyde ele alınmak gerekir. Herşeyden önce, sıkıyönetim makamlarının çağrısına verilen cevaptan çok bizatihi cagrının kendisi, böyle bir çağrının yapılabilmesi anlamlıdır. Darbeyi gerçekleştirenler, darbe tarihini seçişleri ve darbenin hemen akabinde yaptıkları açıklamalarla, işçi sınıfından gelecek muhtemel bir direnişi hesaba katmış, onu bertaraf etmeye hazırlanmış görünmektedir. Böyle bir direnişin gerçekleşmemesi üzerinedir ki Cunta, işçi sınıfına, emekçilere ve onların siyasal önderliklerine yenilgilerinin ne kerte kesin olduğunu böylesine moral parçalayıcı ve aşağılayıcı tarzda anlatma yolunu seçebilmiştir. Bu olay, cuntanın taktik seçimler konusundaki yeteneğini olduğu kadar işçi sınıfındaki yorgunluk, demoralizasyon ve düzensiz ricat psikolojisinin derinliğini de göstermektedir. Gerçekten de Türkiye işçi sınıfının 12 Eylül darbesine tepkisi, ne darbeye karşı mevzi mevzi dövüşerek yenilen Şili işçilerinin, ne darbenin ardın-

1 Uluslararası Çalışma Örgütünün 1981 raporuna göre, sözkonusu günlerde teslim olan (az sayıda bir kısmı ise yakalanan) DİSK lider kadrosu şöyle sınıflandırılmakta: DİSK Yürütme Kurulu Üyesi: 6, Genel Yönetim kurulu Üyesi: 22, Onur Kurulu Üyesi: 5, Denetim Kurulu Üyesi 5. Bağlı sendikaların Yürütme Kurulu Üyesi: 170, bağlı sendikaların Genel Yönetim Kurulu Üyesi: 600. Bölge ve fabrika temsilcileri: 1,200. Toplam: 2,008. (Bk. Rapport Syndical sur la Turquie, **Confederation Mondial du Travail**-Bruxelles, 1981).

dan birkaç yerle sınırlı da olsa, umutsuz ama parlak direniş örnekleri veren Polonya işçilerinin tepkileri ile karşılaştırılabilir. 12 Eylül darbesini takip eden günlerde direnmeye kalkışmayan ya da çaresiz teslim olan öncü işçiler, dövüşemeden yenilginin tescilini yapmaktadırlar bir bakıma.

Bugün darbenin ardından beş yıla yakın bir zaman geçmiş bulunuyor. Bu beş yıl, diğer şeyler yanında, işçi sınıfının ekonomik-sendikal mücadelesi için en ufak olanağın bile terörle yokedildiği, binlerce hatta onbinlerce öncü işçinin sistematik polis-patron operasyonlarıyla çalışma hakkından yoksun bırakıldığı, Yüksek Hakem kurulu kararlarıyla gerçekleştirilen sözde toplu sözleşmelerle gerçek ücretlerin muazzam oranlarda düşürüldüğü, çalışma saatlerinin arttırıldığı, işsizliğin olağanüstü boyutlara ulaştığı bir dönem. Öte yanda bütün bunlara rağmen, ciddiye alınabilecek boyutlarda, en sıradan bir ekonomik nefsi müdafaa eylemi bile sözkonusu değil. Denebilir ki 1980'in Eylül'ünün ilk haftalarından beri işçi sınıfı cephesinde bir gerileme, umutsuzluk, yenilgi haleti ruhiyesi ve hala atılamamış bir yorgunluk var. Kuşkusuz bütün bunlar yarın bir anda değişebilir. Ya da tam tersi daha yıllarca da sürebilir. Zengin İşçi hareketi deneylerinin yaşandığı ülkelerden bazıları bu konuda öğretici olabilir. Örneğin 1964 darbesinden sonra Brezilya işçi sınıfının tekrar hareketlenmesi, son derece uzun bir zamanı gerektirdi. Askeri diktatörlüğün dehşetli saldırısına ve atomizasyon uygulamalarına uğrayan Şili işçi sınıfıysa, darbeden nerede ise bir on yıl sonra başını kaldırabildi. Ama öte yanda "Kayıplar" ülkesi Arjantin'de daha darbenin bir kaç hafta sonrasında tutuklanan sendika temsilcilerinin serbest bırakılması için büyük grevlere şahit olundu. Aynı ülkede grev yasağına rağmen, darbeden bir kaç yıl içinde ilk genel grev girişimi başarıldı. İran'da mollaların tüm baskı ve terörüne rağmen işçi hareketi hala bastırılamamış durumda.

Elbet gerek baskı şartlarındaki nisbi yumuşama ve gerekse ülke ekonomisindeki nisbi iyileşmelerin yanyana gitmesi ile, işçi hareketinde bir canlanma beklenebilir. Ve böylesi bir gelişim önceden gözlenebilir. 1985'in Türkiye'si ise her iki yöndeki gelişimler için pek umut verici göstergeler taşımıyor. Ancak, gerileme dönemlerinden sonra gelen sıçramalar, ayaklanmalar, ani silkinişler içinse önceden tahminlere kalkışmanın hiç gereği yok. Teorik alanda yapılması gereken, böylesi tahminlerden ziyade, geçmiş deneylerin titiz, soğukkanlı, bilimsel analizine girişmek olmalı. Çünkü unutulmamalı, gelecek yine eksiğiyle fazlasıyla bu birikim üzerine inşa edilecek.

Kuşkusuz "geçmişin deneyleri" oldukça geniş içerikli bir kavram. Sınıf mücadelesi hiç bir zaman tek bir sınıf tarafından yine tek bir sınıfa karşı yürütülmüyor. Toplumdaki tüm sınıf ve tabakaların sosyal

ve siyasal mücadeleler alanında yoğun bir aktivitesi ve bunların birbirleri ile karmaşık ilişkileri sözkonusu. Ama olağanüstü zenginlik ve karmaşıklıktaki bu olguya yaklaşırken belli merkezi eksenler çizmek mümkün ve gerekli. İşte özellikle son 20 yılın deneylerine eğilindiğinde öne çıkan sorun, bu dönemdeki işçi hareketinin olguları, eğrisi, birikimi ve elde bu alanda kalan miras'ın değerlendirilmesi oluyor.

I. 1960 VE 1970'LERDE İŞÇİ SINIFI

1. 1960'lar dönemi

1961 anayasasının tanıdığı toplu sözleşme ve grev hakkının 1963 Temmuz'unda bir yasa ile düzenlenmesi, işçi hareketinde yaklaşık yirmi yıl sürecek yeni bir dönemin başlangıcı olur. Gerçi işçi hareketindeki ilk canlanma 1961 yılından itibaren kendisini hissettirir. Ama bu ilk hareketlenmelerde grevler son derece küçük bir yer tutar. 1961 ve 1962'de sadece miting, yürüyüş ve çeşitli pasif direnme eylemleri (dilekçe, sakal grevi) öne çıkar ve bunlar bu ilk on yıldaki rekor seviyeyi temsil ederler.[2] Dönemin kendi karakteristiğini bulması ise geniş çaplı grev mücadeleleri ile kendisini gösterir. Bu yılların sendikal hareketliliğine ait sayılar, bu konuda bir ön fikir verebilir. Resmi rakamlara göre 1963 yılında 295.710 olan sendikalı işçi sayısı, 1968'de 1.057.928'e, 1971'de ise 2.362.787'ye yükselecektir.[3] Sendikalar, grev ve toplu sözleşme ile ilgili yasanın çıkmasından sonra ise 18 ay içinde yaklaşık 1500 toplu sözleşme imzalanır.[4]

Türkiye işçi sınıfının tarihindeki bu pek çok şeyi ile yeni ve özgül olan dönemi incelemeye girişmeden önce, değerlendirme metodumuz üzerine bir kaç şey söylemekte yarar var. Herşeyden önce, işçi sınıfının radikalizasyonunun incelenmesinde klasik kriterlerin tartışılmaz bir

2 Bk. **Sosyalist Parti İçin Teori ve Pratik Birliği**, '1960-1970 döneminde Türkiye İşçi Hareketleri', sayı 2, 2 Şubat 1971, s. 70.

3 Y. Koç, "Planlı Dönemde İşçi Hareketlerini Belirleyen Etkenler', **ODTÜ Gelişme Dergisi, Özel sayı**, 1981, s. 291. Bu sayılar Türkiye'de sendikaların kendi üyelerini fazla gösterme kaygılarından ötürü olağanüstü yüksektir. Hatırlatmak gerekir ki Türkiye'de her sendika ayrılmış işçileri - noterden tasdikli istifalar hariç - üyesi olarak kabul etmeye devam eder. Sigortalı işçi sayısının ancak 1980'lerde 2 milyonu aştığı düşünülürse abartmanın boyutları anlaşılabilir. Ancak bu sayılar sendikalar arası akışkanlığı, diğer bir deyişle sendikal ortamdaki canlılığı göstermesi açısından bu halleri ile bile anlamlıdır.

4 Delvin A. Roy, 'The Zonguldak Strike' (Zonguldak Grevi), **Middle Eastern Studies**, Vol.10, No.2, May 1974, s.143.

önemi var. Yani grev, grevci, grevde geçen işgünü sayıları vb. gibi. Çünkü herşeyden önce, işçilerin toplu halde patrona işgücü fiyatını dayatması, bunun için işi durdurması başlı başına niteliksel bir sıçrama. Bir Prusya bakanının deyişi ile "her grev bir ihtilal ejderhasını içinde gizler". 20.yüzyıl deneylerinin gösterdiği üzere, grev mücadelesi olmaksızın işçi sınıfının politik alt-üstlüklere damgasını vurması mümkün değil. Ama grev mücadelesinde değerlendirilmesi gereken bir dizi faktör var ki, ancak bunlarla birlikte bir analiz yeterince olgun olabilir.

Herşeyden önce grevdeki işyerlerinin konsantrasyon derecesi, grevlerin endüstrinin çeşitli sektörlerine göre dağılımı, grev hareketlerinin bu sektörlerden birinden diğerine geçiş biçimleri, grevlerin coğrafi olarak dağılımları dikkate alınmalıdır. Özellikle bu sektörel dağılım konusu, grev dalgasının yönelişi ve gelişme potansiyeli hakkında ipuçları vermesi açısından büyük önem taşır: Troçki'nin sözleriyle, "yenilgi ve iniş döneminden sonra, büyük olayların yokluğunda bir canlanma, ancak çevre endüstrisinde, yani hafif endüstride, ikincil sektörlerde, ağır sanayinin daha küçük fabrikalarında vuku bulabilir. Grev hareketinin metal endüstrisine, makina fabrikalarına ve taşımacılığa sıçraması ise, daha yüksek bir gelişme aşamasına geçişi anlamına gelir. Ve bu aynı zamanda, sadece hareketin başlangıcını değil, işçi sınıfının haleti ruhiyesinde kesin bir dönüşü de gösterir."[5] Bunların yanı sıra, grevlerde bu faktörler de dikkate alınarak tespit edilen bir yükseliş, her zaman işçi kitlelerinin radikalizasyonu, ya da siyasallaşması anlamına gelmez. Bunu belirleyen faktörlerse grevlerin militanlık derecesi, grev mücadelesini keskinleştirecek yeni örgüt biçimlerinin ortaya çıkışı, pasif grev türünden aktif grev türüne geçiş, fabrika-sendika ufkunun aşılması, ekonomik-politik taleplerin içiçe geçişi, bunların merkezileşmesi, devrimci örgütlerin işçi sınıfı içindeki etkilerinin artışı, ülke politik hayatındaki şiddetli sarsıntılar ve uluslararası gelişmeler vb. olarak özetlenebilir. Bunlara ek olarak işçi hareketlerinin kapitalist ekonominin hangi konjonktürel dönemine tekabül ettiğini de dikkate almak gerekir. Burada işaret etmek gerekir ki, Türk solunda bu konuda bir ölçüde teorik yetersizlikten kaynaklanan, bir ölçüde de Komintern'in 3. dönem politikasının etkisiyle oluşan bir tür "kriz" teorisi oldukça egemen. Buna göre kapitalizmin krizi, yüksek enflasyon, işçi sınıfının maddi hayat şartlarında düşme, işsizlik, sefalet vb. gibi faktörler **her durumda** işçi kitlelerinin radikalizasyonuna yolaçar. Oysa bu mekanik yaklaşımın çürüklüğü sadece Türkiye'deki deneylerle bile farkedilebilir. O nedenle, işçi hareketini incelerken, grev dalgalarının nisbi endüst-

5 Trotsky, **Writings**, Pathfinder, s.32.

riyel canlanma, büyüme dönemlerine mi, yoksa durgunluk dönemlerine veya devrimci krizlere mi tekabül ettiği dikkate alınmalıdır. Son olarak, işçi hareketindeki bir yükselişin potansiyelinin incelenmesinde, işçi kitlelerinin ruh halinin ve moral düzeyinin bir faktör olarak ele alınması gerekir. Bütün bunlar, grevlerin ve genel olarak işçi hareketindeki yükselişin savunmacı mı yoksa saldırgan bir karakter mi taşıdığını tespit açısından son derece önemlidir. Diğer bir ifadeyle grev mücadelesi, işçi sınıfının değerler toplamından aldığı payın bir yükselişini mi hedeflemekte, çalışma koşullarında bir düzelmeyi, çalışma süresinde bir kısalmayı mı ifade etmekte, yoksa sadece artan hayat pahalılığına, fiziksel sömürüyü arttıran yeni üretim metodlarına karşı eski hayat standardını ve çalışma koşullarını korumayı mı hedeflemekte. Ya da esas olarak politik mücadele eksenine oturmuş bir saldırı niteliğini mi taşımakta. Bütün bunların tespitinde, işçi hareketinin genel ekonomik gelişmelerle bağlantısı ciddiyetle çalışması gereken bir problem olarak ortaya çıkmakta.

1960'ların ilk yıllarında Türkiye'de yüzbinlerce işçinin mesleki, sosyal ve ekonomik yaşantısında gerçekleşmiş yenilikler, işçi sınıfının geniş kesimlerinin "kendisi için sınıf" olma mücadelesine büyük bir ivme verdi. Elbette bu yükselişin tek nedeni, sendikal hayata ilişkin yasaların çıkışı değildir. Herşeyden önce Türkiye toplumu tüm katlarıyla, 27 Mayıs ve onun kurduğu siyasal düzen ile, sosyal ve politik evriminde yeni bir aşamaya girmiştir. Legal sol hareketlenmenin doğuşu ve nisbi kitleselleşmesi, entellektüel hayatta yeni bir canlanmanın başlaması ve öğrenci gençliğin politizasyonu, bu gelişimin belli başlı göstergeleri olarak zikredilebilir. Öte yandan ise ekonomik hayatta Türkiye, 1960'lar boyunca nisbeten istikrarlı bir şekilde sürecek bir ekonomik büyüme olgusu yaşamaktadır.[6]

Ancak hemen belirtmek gerekir ki, hızlı sendikalaşmaya ve yoğun toplu sözleşme faaliyetine rağmen işçi hareketinin düzeyi 1967 hatta 1968'e kadar, sendikal anlamda bile pek yüksek değildir. Herşeyden önce işçi hareketlenmelerinin görüldüğü işyerleri toplamında küçük işyerleri oldukça büyük bir yer tutar.[7] Diğer taraftan daha sonraki yıl-

6 Çağlar Keyder'in deyişi ile "Türkiye, ilk 1960'lardan itibaren ortalama yıllık büyüme oranı %7 olan bir boom ekonomisi" yaşamıştır. ("Turkey: Dictatorship and Democracy", **New Left Review**, 115, May-June 1979).

7 Bk. **Sosyalist Parti İçin Teori ve Pratik Birliği**, a.g.y., s.69. Bu araştırmaya göre 1963-67 yılları arasında işçi hareketlerinin yüzde 37'si 1-50 işçi çalıştıran işyerlerinde, yüzde 27'si 51-250 işçi çalıştıran işyerlerinde, yüzde 15'i 251-1000 işçi çalıştıran işyerlerinde, yüzde 8'i 1000'den çok işçinin çalıştığı işyerlerinde gerçekleşir (yüzde 13 "bilinmeyen" kategorisindedir).

larda hızla yasal grevleri geride bırakacak olan direniş ve işgal gibi eylemlerse, henüz bu sırada pek olağan değildir. Ancak grevler genellikle başarılıdır ve bunun en göze çarpan sonucu gerçek işçi ücretlerinde hissedilir bir yükselme olur. 1962-67 yılları arasında SSK'na kayıtlı işçilerin gerçek ücretlerinde yüzde 13'lük bir artış gerçekleşir.[8] Aynı dönemde işçi hareketi içinde siyasal faaliyetlere gelince, bu konuda TİP'in çalışmalarının pek ileri boyutlarda olmadığını belirtmek gerek. Ancak gene de, TİP'in ülke çapında yaygınlaşmış demokratik propaganda ve ajitasyonunun, siyasal ortamda meşrutiyet kazanışının, işçi sınıfının özellikle ileri unsurlarının moralini yükseltmesi, mücadeleciliğini arttırması açısından önemli bir işlev gördüğü söylenebilir.

1967'ye kadarki yıllar, işçi hareketi için bir bakıma hazırlık yıllarıdır. Bu barışçı, nisbeten yavaş fakat başarılı birikim, daha sonraki yıllardaki sıçrama için bir temel teşkil eder. 1968-71 yılları ise, nicel ilerlemenin yanısıra, gerek mücadele biçimleri, gerekse örgüt biçimleri itibarı ile işçi hareketinde yeni ve ileri bir düzeyi temsil eder. İşçi sınıfı içinde bir "öncü işçiler" kategorisinin ortaya çıktığı, yığınsal işçi hareketinde siyasallaşmanın belirdiği bu dönem, işçi hareketinin pek çok açıdan tarihindeki en ileri dönemdir. DİSK'in kuruluşundaki politik amaç, tüm reformist içeriğine rağmen bu ileriliğin bir göstergesidir. Fabrika işgallerinden 15-16 Haziran gösterilerine kadar en ileri eylemlerin, DİSK'in vücut bulması ekseni etrafında meydana gelmesi tesadüfi değildir.

DİSK, TİP'in kuruluşunun 5. yıldönümünde, dördü TİP kurucusu beş sendika başkanı tarafından kurulur. Kurucularının bu girişimlerinde, politik prespektifleri son derece nettir: Türkiye İşçi Partisinin yan örgütü durumunda bir sendika konfederasyonu oluşturmak, böylece de TİP'de işçi sınıfının (daha doğrusu sendikalizmin) etkisini arttırmak. DİSK yöneticilerinin bu dönemdeki siyasal açıklıklarına, gelecek yıllarda rastlamak mümkün olmayacaktır.

DİSK'in kuruluş ve gelişmesinin sembolize ettiği bu dönem, metal, petrol ve kimya işkollarında büyük ölçüde özel sektör ile sınırlı olarak grevlerin yoğunlaştığı bir dönem olur.[9] Daha sonraki fabrika işgalleri de genellikle bu işkollarında meydana gelmiştir. Yine bu üç yıl, grev ve grevci sayısında önemli bir yükselişe tekabül eder. Sadece yasal grevler dikkate alındığında 1963-67 arası ortalama 56 olan yıllık grev sayısı, bu dönemde 73'tür. Yıllık ortalama grevci sayısı ise 7.124'den

8 **Turkey, Industrialisation and Trade Strategy, A World Bank Country Study**, 1980, s.436.

9 Bk. Şehmuz Güzel, 'Cumhuriyet Türkiye'sindeki İşçi Hareketleri', **Türkiye Ansiklopedisi**, Fasikül 56, 1984, s.1862.

14.353'e yükselir.[10] Direnişler ve fabrika işgalleri ile birlikte bu sayının üç katından yukarı çıkacağını söylemek bir abartma olmaz. TİB'in "Türkiye İşçi Sınıfı Mücadeleleri Tarihi"ndeki kronoloji'den çıkarttığımız sonuçlar, direnişlerin boyutları hakkında bir ölçüde de olsa fikir verebilir. Buna göre 1968'deki 9 direnişe 29 bin işçi katılır. 1969 da ise 8 işyerinde 17 bin işçi direnişe geçer. 1970'de ise direniş sayısı 41 iken, direnişçi sayısı 60 bine yükselir.

1960'lı yılların bu ikinci döneminin bir diğer özelliği ise grev, direniş, işgal gibi hareketlerin nisbeten büyük ölçekli işyerlerinde yoğunlaşmasıdır. Yine aynı yıllarda, bir çok fabrika işgali gerçekleşir. Bu yıllarda özellikle DİSK'e geçiş mücadelesi ekseni etrafında gerçekleşen fabrika işgalleri, militan karakterleri, büyük birimlerde çok sayıda işçiyi kapsamaları, polisle çatışmaları ve genellikle işçilerin zaferi ile sonuçlanmaları ile öne çıkarlar. Bu eylem biçiminde özellikle metalurji işçileri ön saflardadır. Büyük çoğunluğu İstanbul'da gerçekleşen 45 fabrika işgaline 33 bin işçi katılır.[11]

Yukarıda, bu dönemdeki işçi hareketlerinin önemli bir çoğunluğunun İstanbul'da gerçekleştiğini söyledik. Ancak bir diğer yörede, Zonguldak ve çevresinde 1965'den başlayarak sık ve şiddetli patlamalarla kendisini gösteren hareketlerin önemine de işaret etmek gerek. Bu yoğun kömür madeni bölgesinde ekonomik nedenler ve bazen de sendikacıları protesto için gerçekleşen geniş katılımlı direnişler, sık sık polis ve asker kullanılarak bastırılır. Bu dönemde solun, işçi hareketine ilgisizliğinin, özellikle bu yörede katmerli olarak yaşandığını belirtmekte yarar var.[12]

---

10 A.y. s.1860.

11 Bk. **Sosyalist Parti İçin Teori ve Pratik Birliği**, a.y., s.70.

12 TİB araştırmalarındaki kronolojiden çıkardığımız Zonguldak yöresindeki direnişler listesini oldukça anlamlı olduğu için buraya alıyoruz: Mart 1965'de Karadon bölgesinde 5000, Ereğli Gedik ocağında 1500 işçinin liyakat zammı ve sendikayı protesto için dört günlük direnişi, polis ve askerle çatışma ve iki işçinin öldürülmesi ile biter (Delvin A. Roy'a göre bu direnişe 46 bin maden işçisi katılır. Bk. a.y., s.142). Mayıs 1966'da, Ereğli Kandilli'de Bölge Müdürünün istifası için 3600 işçi üç gün süre ile işi bırakır. Yine aynı yıl Ekim ayında Ereğli Kozlu'da 7793 işçi prim arttırımı ve sendikayı protesto için 16 saatlik bir oturma grevine girişir. Şubat 1968'deki direniş ise hepsinden büyük çaplıdır: Ereğli, Kozlu, Dilaver, Asma, Çaydamar'da 25 bin işçi toplu sözleşmelerin uzamasını protesto için üç günlük bir direniş yapar; polisle çıkan çatışmada 13 polis yaralanır, daha sonra iki işçi öldürülür. Şubat 1969'da Ereğli Kozlu'da bu kez 7500 işçi direniş yapar. Kasım 1969'da Ereğli Armutçuk bölgesinde, 3000 işçinin birer gündeliklerinin kesilmesi üzerine direnişleri gerçekleşir. Mart 1970'de Ereğli Karadon'daki sendikayı protesto direnişine 6000 işçi katılır; Nisan 1970'deki Zonguldak bölgesinde 8000 işçinin direnişinin gerekçesi ise yeni seçilen sendika başkanını protestodur. Aralık 1970'de Ereğli'de 6000 işçi maaşlarının ödenmemesi üzerine işi durdururlar. Ocak 1971'de ise Zonguldak'ta 600 işçi ikramiyelerinin ödenmemesi üzerine direniş yapar.

Bütün bu dönemin, işçi sınıfının ekonomik durumu açısından ifadesine gelince, gerçek ücretlerde 1960'ların başından beri devam eden yükseliş hızlanarak sürer. 1967-70 yılları arasında gerçek ücret artışı yüzde 13,84'ü bulur.[13]

2. 1974 ve ötesi

İşçi hareketinin bu döneminde, 1960'lardaki istikrarlı yükseliş görülmez. 1974-77 arası, grev direniş ve gösterilerde hızlı bir artışa, DİSK'in büyümesine şahit olunur. 1977 sonrasındaysa, sendikal mücadele yavaşlayacak, gösteri, miting vb. gibi eylemler güçten düşecek ve DİSK'in gelişmesinde duraklama (hatta bir ölçüde üye kaybı) gözlenecektir. Bu dönemin son yılında ise (1980'de) işçi hareketinde hızını çabuk kaybeden bir ileri atılış görülür. 1977'den itibaren şiddetlenen ekonomik kriz, ileri mücadele biçimlerine sıçramayan sendikal hareket, yığınlardaki CHP illüzyonu ve hızla gelişen faşist hareket, 1970'lerin sonlarını, bir canlanmadan sonra geriye çekilişi ve demoralizasyonu simgeleyen bir dönem haline getirecektir.

Diğer yanda işçi hareketinde nicel göstergeler açısından 1974-77 arasının özel bir yeri vardır. Bu yıllarda yasal grev ve direnişler son yirmi yıllık dönemin en yüksek seviyesine ulaşır. Yıllık ortalama grev sayısı 101 civarında iken, grevci sayısı 35 bin dolaylarındadır. Direniş sayısı ise çok daha fazladır.[14] Ancak siyasal ufkundaki olağanüstü geriliğe rağmen, bu dönemde işçi kitlelerinin hareketliliği, gene de ekonomik grev ve direnişlerin ötesine geçer. 1976'da ilk büyük siyasal grev denemesi DGM'lerin çıkışına karşı bir protesto eylemidir. 1976 ve 77'nin 1 Mayıs gösterilerine katılım ise dev boyutlardadır. Bunlara paralel olarak 5 Haziran 1977 genel seçimleri öncesi büyük şehirlerdeki CHP mitinglerine, 1 Mayıs gösterilerine katılan aynı işçiler doluşmaktadır.

Bu yılların işçi eylemleri 60'lardakinden farklı olarak ülke ölçüsün-

13 Turkey, **A World Bank Study**, a.y.

14 TİP Merkez Eğitim, Bilim ve Araştırma Bürosu'na göre 1976 yılında 93 direniş, 3 fabrika işgali; 1977 yılında ise 64 direniş ve 1 fabrika işgali gerçekleşir. (**Yurt ve Dünya**, sayı 1, s.246 ve sayı 8, s.204). Direnişçi sayıları ile ilgili kesin bir şey söylemek pek olanaklı değil. Ancak TİB araştırmalarındaki kronolojiden çıkardığımız sonuçlara göre 1974'de 22 direnişe 43 bin dolaylarında işçi katılırken, 1975'de 105 direnişe 60 bin dolaylarında işçi katılır. 1976 için direniş sayısı 73, yaklaşık direnişçi sayısı ise 91 bindir. (Elbette bu sayıya, hakkında abartmalı sayılar dışında bir şey bulamadığımız 16 Eylül 1976 DGM direnişi dahil değildir). Bu sayıları, 1974'de 21 binden 1977'de 59 bine yükselen yasal grevci sayıları ile birlikte ele aldığımızda ve işçi hareketinin morali faktörünü de dikkate aldığımızda 1976'nın işçi hareketinin 70'lerdeki zirve yılı olduğu söylenebilir.

de bir yaygınlık gösterir. Ayrıca işçi hareketlerinin işyeri büyüklüğüne göre dağılımının büyük ölçüde 1968-71 arasındaki göstergeleri hatırlattığını belirtmek gerek.[15]

Bu nicel göstergeler işçi hareketinde bir canlılığı göstermekteyse de, bütün bunlar 1974 sonrasında bu alanda yeni ve keskin mücadele biçimlerine, değişik ve daha ileri düzeyde örgüt biçimlerine tekabül etmez. Grev ve direnişlerdeki militanlık dikkate alındığında 1974'de **Ülker**, 1975'de **Berec** ve **Profilo**, işçi hareketinin bu dönemdeki genel barışçı çizgisinden belli başlı sapmalar gibidir. Büyük kitle gösterileri, "Demokratik Hak ve Özgürlükleri Koruma" mitingleri, 1 Mayıs'lar, DGM'ye karşı direnişler, bu barışçı gelişimin canlı göstergeleridir. 1974-77 döneminin işçi hareketleri, işçi yığınlarının "Ecevit umudu" ile adeta hipnotize oluşları nedeniyle, devrimci bir politik içerikten yoksundur. Ama öte yanda, ekonomik planda hiç de savunmacı bir karakter taşımamaktadır. SSK'ya bağlı işçilerin gerçek ücretlerindeki artış, bu yıllarda en ileri düzeye ulaşır. 1967-70 dönemindeki yüzde 13,84'lük orana mukabil, bu yıllardaki artış yüzde 19,60'tır.[16]

Ancak genel **yükseliş** karakteristiğine rağmen işçi hareketinde 1974-77 dönemi, sendikal planda bile hep başarılarla dolu değildir. Özellikle İskenderun ve Seydişehir'de DİSK örgütlenmelerinde uğranılan yenilgiler, DGM direnişi ardından işten çıkartmalar, patronların "kara liste" uygulamaları, MESS grev ve lokavtlarındaki uzamanın işçilerin mücadele azminde yolaçtığı düşme, 1 Mayıs 1977 olayları, belli başlı gerileme olguları olarak zikredilebilir.

DİSK'in yükselişi, 1970'lerin bu döneminin en göze çarpan olaylarındandır. Kuruluşundan bir yıl sonra üye sayısı 56,987 olan DİSK, 12 Mart döneminden çıkışın arefesinde 100 bin dolaylarında üyeye ula-

---

15 **Yurt ve Dünya**'nın 1. ve 8. sayısında yayınlanan Raporlar'daki rakamları, **Sosyalist Parti için Teori ve Pratik Birliği**'ndekilerle karşılaştırmak üzere yeniden düzenlediğimizde şu tabloyu elde ederiz:

İşçi hareketlerinde yıllara göre işyeri büyüklükleri (%)

	1963-67	1968-71	1976-77
1-50	37,2	15,6	16,5
51-250	27,2	21,3	25
251-1000	13,4	22,6	23,5
1001 +	8,8	11,3	13
Bilinmeyen	13,4	29,2	22

(Bilinmeyenlerin neden olacağı hata payı dikkate alınsa bile son iki dönemin oranlarının birbirine yakınlığı görülebilir).

16 Turkey, **A World Bank Country Study**, a.y.

şır.[17] 1977'ye gelindiğinde, üye 29 sendikadan 20'si, 1974 sonrası DİSK'e katılmış durumdadır. Konfederasyonun toplam üye sayısı, kimi gülünç derecede abartmalı rakamların aksine sadece 300 bin dolaylarındadır (Aralık 1977'deki 5.Kongrede seçilmiş delege sayısı 326'dır.) Ayrıca bu 300 binlik kitlenin ancak yarısı, kelimenin gerçek anlamında sanayi ploletaryasını temsil etmektedir.

DİSK'in bu gelişmesi, 1976-77'de sona erer. 16 Eylül direnişinin ardından, Metaş, Dizelsan, Aliağa gibi mevziler yitirilir.[18] Daha sonra bunları Ereğli Demir-Çelik, Bursa Otomotiv endüstrisinde ve İstanbul'da metal işkolunda bazı işyerleri izler.

Bunu takibeden dönemde, krizin işçi sınıfının ekonomik koşullarında yol açtığı hızlı kötüleşmeye rağmen, CHP'nin iktidara geçişi ile işçi hareketinin duraklaması, işçi yığınlarının CHP illüzyonunda radikal hiç bir öz bulunmadığını gösterir. 1978 yılı grevci sayısı, bir önceki yılın yarısına iner (27,208). Aynı sayı 1979'da ise 39 bin dolaylarındadır. Toplu eylemlerde bir düşme gözlenir. DİSK'li işçilerin 20 Mart 1978'deki "Faşizme İhtar Eylemi", **iki saat**liktir. Yaklaşık iki yıl sonra **Tariş** olayları nedeni ile girişilen eylem ise, **beş dakikalık** saygı duruşu olacaktır. Bütün bu yıllarda miting, gösteri vb. gibi eylemlerde işçi katılımı hızla düşer. Bunun en canlı kanıtları 1978 1 Mayıs'ı ve daha sonra gerçekleştirilen DİSK mitingleridir.

Oysa krizin işçi kitlelerinin hayat standardına vurduğu darbe korkunç boyutlardadır. 1977-80 arasında, SSK'na bağlı işçilerin gerçek ücretlerindeki düşme yüzde 43.23'dür.[19] Ama bu muazzam şokun boyutları ile orantılı bir canlanma görülmez işçi hareketinde. Grev ve grevci sayısının yavaş seyri, sınıfın mücadeleciliğindeki düşmenin göstergesidir.

1980'in başlarında işçi sınıfının bir kaç mevzide ileri doğru atılışı çabuk söner. 12 Eylül arefesi ise sadece sönük, savunma karakterli, son derece pasif ve adeta çaresiz grevler gündemdedir. O dönemin **Öncü** gazetesinde çıkan güzel bir tasvirde belirtildiği gibi, "grev yerleri ölü"dür. "Nöbetçi üç beş kişiden başka kimse" olmaz grev yerlerinde. [20] Sözün kısası, işçi sınıfının DİSK'te örgütlenmiş küçük öncü kit-

17 Birinci rakam için bk. Artun Ünsal, "Le Parti Ouvrier Turc", yayınlanmamış doktora tezi, 1970, s.257. İkinci rakam ise, 1973'deki DİSK IV. Kongresinde 80 dolaylarında olan delege sayısından çıkarılmıştır. (Bk. **İlke**, sayı 50, Şubat 1977, s.22).

18 **Yurt ve Dünya**, 8, s.267.

19 Turkey, **A World Bank Country Study**, a.y. Gerçek işçi ücretlerindeki düşüşün yanısıra şu rakamlar ekonomik krizin derinleşmesi hakkında bir fikir verebilir. Kişi başına Gayri Safi Milli Hasıla'nın 1963-79 arası seyri şöyledir. 1963-73: %4,1, 1973-76: %5,2 ve 1976-79: -%0,5. (a.y. Tablo 15)

20 **Öncü**, 5-14 Temmuz 1980, s.9.

lesi, daha 12 Eylül'ün epey öncesinden itibaren mücadele azminden çok şey kaybetmeye başlamıştır.

3. 1960'lar ve 1970'lerin karakteristikleri üzerine bir kaç söz daha

1960'lar, özellikle de 1968-71 arası, esas olarak işçi sınıfının İstanbul'da temerküz etmiş nisbeten küçük bir çekirdeğinin canlanmasına tekabül etmiş de olsa, bu hareketlilik bir çok açılardan ileri bir düzeyi temsil eder. Herşeyden önce, bu öncü kesim üzerinde sendikalizmin tutucu etkileri henüz görülmez. Öylesine bir yeni oluşma dönemi yaşanmaktadır ki, yarı-korporatist Türk-İş bile, sendika bürokrasisine karşı işçilerin mücadelelerine sahne olur. DİSK'in doğuşu bu gelişmelerin bir sonucudur. Aynı dönemde Zonguldak bölgesindeki işçi hareketlerini de, -hiçbir niteliksel sıçramaya yol açmamış da olsa- bu olgunun bir göstergesi olarak kabul etmek gerek. DİSK'e gelince, ilk gelişme yıllarında DİSK'li sendikacılar da, varlıklarını ve geleceklerini o anda yükselen mücadelenin militan karakterinde görmektedirler. Ayrıca, sadece polise ve patronun militanlarına karşı değil, sendikacılara karşı da bir mücadele vererek DİSK'e gelmiş işçilerin, bu yeni ortamda sendikacılarca kısa sürede uysallaştırılması olanaklı değildir. Yine bu dönemin bir karakteristiği olarak, işçi hareketindeki başarı grafiğinin, özellikle öncü işçilerin moralinde ve kendilerine güvenlerinde istikrarlı bir yükselişe yol açtığı söylenebilir.

Bütün bu karakteristiklerin varlığı sayesindedir ki işçi hareketi, 15-16 Haziran gibi bir zirveye ulaşabilmiştir. O döneme kadarki bu en büyük ve en ileri işçi hareketinin, ne 1970'de meydana gelişi ve ne de sonraki yıllarda bir türlü aşılamayışı tesadüfi değildir. Bu arada hemen belirtelim ki, 15-16 Haziran işçi gösterilerinin limitlerinin bilincinde olmak gerek. Bu hareketin, yapılan abartmalı değerlendirmelerin aksine, kendiliğinden, muğlak talepli ve İstanbul-İzmit ile sınırlı bir patlama olarak, düzensiz bir geri çekilme ile sonuçlandığının farkında olmak gerekir. Ama sendika bürokrasisini paniğe düşüren, burjuvaziyi sıkı-yönetime başvurdurtan bu eylemin, sadece bu sonuçlarıyla bile, 20 yılda **yegane** olduğu kabul edilmeli. Aynı eylem, işçi sınıfının o anki politik ufku, potansiyeli, morali itibarı ile de yine bir daha varılamayacak bir düzeyi temsil eder. 15-16 Haziran'da sokağa dökülen işçi, daha sonraki dönemde işçi sınıfı öncüsüne musallat olacak olumsuzluklardan aridir. Ne sendikacısının tartışmasız otoritesini hissetmektedir üzerinde, ne de "herşeyi güllük gülistanlık edecek" bir CHP iktidarı illüzyonu ile sersemlemiş durumdadır.

İşte 1974'ü takibeden yıllardaki işçi hareketi aynı açılardan ele alındığında, ilginç sonuçlara ulaşılır. Bu yıllarda işçi sınıfının DİSK'e toplanmış kesimi sayıca büyümüştür; ancak bu büyüme ağırlıklı olarak hizmet sektöründe gerçekleşir.[21] Ve DİSK bu haliyle bile, işçi sınıfı içinde hâlâ küçük bir azınlıktır. İşçi sınıfının endüstrinin anahtar sektörlerindeki geniş kesimleri hâlâ Türk-İş'dedir ve bu yıllarda bu kesimde ciddi bir hareketlilik görülmeyecektir. Ayrıca bu dönemde DİSK meşruiyetini sağlamıştır artık. Diğer bir deyişle DİSK bürokrasisinin gerçekleştirmeye çalıştığı istikrar şartları yaratılmıştır. Bu gelişmenin kritik sonuçlarını, işçi hareketinin ilk militan patlamalarına karşı, bürokrasinin aldığı tavırda görmek mümkün. DİSK bürokrasisi, hızla artan kendiliğinden işçi hareketleri konusunda, 12 Eylül 1980'e dek yürüteceği tutucu politikayı, Ekim 1975'de bir Genel Yönetim Kurulu kararı ile formüle eder. Daha sonra yönetim kardosundaki değişiklikler ne olursa olsun, DİSK'in politikasına bu karardaki değerlendirmeler yön verir.[22] Öte yanda işçi sınıfının öncü kesimlerinin geçirdiği evrim, böyle bir politikanın başarı ile uygulanmasında kolaylaştırıcı bir etkendir. Şöyle ki, işçi sınıfının özellikle metal işkolundaki militan öncü kesimler, (ki tekstil ve lastik işkolundaki işçiler de bir ölçüde bu kategoride mütalaa edilebilir) bu yeni dönemde eski militanlıklarını devam ettiremezler. Bu konuda öncülük, -öncülüğü kelimenin gerçek anlamında gerçekleştiremeyecek olan- endüstrinin çevre sektöründeki işçilere ve hizmet sektörüne geçer. Bütün bu koşullar hesaba katıldığında, 1974

---

21 Hizmetler, büro, turizm vb. gibi alanlarda çalışan 150 bin dolaylarında işçi bu dönemde DİSK üyesi olur.

22 Söz konusu karar ve gerekçesi şöyledir:

"DİSK'in kontrolü dışında DİSK adına cereyan eden direniş olayları hakkında DİSK genel yönetim kurulu kararı: "(...) Bu arada önemle üzerinde durulması gereken nokta, işçi sınıfımızın bu demokratik eylemlerinin kendiliğinden (spontane) bir biçimde gelişmesi halinde ortaya çıkan sorunlardır.

"DİSK işçi sınıfı mücadelesinin hangi düzeyde olursa olsun örgütlü bir mücadele olmasını savunmaktadır.

"DİSK örgütsüz, disiplinsiz, kendiliğinden gelişen demokratik eylemlerin çoğunlu ğunun başarısızlıkla sonuçlandığının bilincindedir. Bu kendiliğinden gelişen eylem rin zararı yalnız o eylemi başlatan işçilere değildir. Zarar genel olarak işçi sınıfı hareketine ve onun sendikal örgütlenmesinedir.

"Bu nedenle DİSK kesinlikle kendiliğinden (spontane) eylemlerin karşısındadır. DİSK sendikal örgütlenmenin disiplini dışındaki bu hareketleri olumlu karşılamamaktadır.

"B) KARAR

"Yukarıda gerekçe bölümünde açıklanan noktaların ışığında, DİSK yönetim kurulu,

"1. İşçi sınıfının kendiliğinden (spontane) eylemlerine destek olunmayacağına,

"2. Aşağıdaki demokratik istemlerin gerçekleşmesi için vargücü ile mücadele edilmesine, (...) oy birliği ile karar verilmiştir." (**DİSK dergisi**, Ekim 1975).

sonrasında DİSK'in, militan işçi sınıfın mücadelesinin önünü açabilecek ve onu yönetebilecek nitelikten nasıl uzaklaştığı daha iyi anlaşılabilir. Bu açıdan, DİSK içindeki Maden-İş / Genel-İş kutuplaşması şeklinde ortaya çıkan çatışmanın, Genel-İş lehine çözümlenmesi, sayısal gelişmelerden büyük ölçüde bağımsızdır. Metalurji işçilerinin sendikal mücadeledeki -üzerlerindeki TKP kontrolünden ayrı düşünülemeyecek olan- geri konumları, bu gelişmede önemli rol oynar. İşte 12 Mart döneminden çıkışla belirginleşen bütün bu gelişmeler, DİSK bürokrasisinin işçiler üzerindeki kontrol ve mutlak otoritesini stabilize etmesi anlamına gelir. Bu hakimiyetin bir ifadesi olarak, ilk kuruluş döneminde bir ölçüde demokratik bir örgüt olan -ya da böyle olmak zorunda olan- DİSK, 1970'lerde bürokrasinin sultasının işçilerden gelebilecek her türlü muhalefeti şiddetle ezdiği tipik bir "ilerici sendika" olup çıkar.[23] Bürokrasinin DİSK'deki bu otoritesi sayesindedir ki, 12 Eylül 1980'e dek en militan işçi eylemlerinde bile işçiler, sendikalizmin kontrolü dışına çıkamazlar. Elbet bu demek değildir ki, işçilerin sendika bürokrasisine karşı hiçbir direnişleri yoktur. Tam da tersine, sendika yöneticilerinin grevde olan işyerlerinde tartaklanması ya da böyle bir ihtimalden ötürü o iş yerlerine uğramaktan sakınmaları oldukça sık yaşanan olaylardandı. Ancak işçilerin bu kendiliğinden tepkileri, sağlıklı bir gelişme yoluna girmedi. Özellikle sol grupların bu alanda işçilere hiç güven vermeyen rekabetleri koşullarında, bu son derece olağandı.

İşçi sınıfı cephesindeki bu olumsuzluklar, siyasal düzeyde de bir diğer zaafla taçlanmaktadır: CHP populizminin yükselişi ve işçi yığınları üzerindeki muazzam etkisi. Buna işçi sınıfı içinde var olan belli başlı sol siyasal hareketlerin reformizmi de eklenirse, işçi sınıfının bu en hareketli yıllarda bile, en ileri kesimlerinden başlayarak nasıl bir siyasal gerilik içinde bulunduğu anlaşılabilir. Bu dönemde işçi kitlelerinin politik çözüm konusunda, parlamenter yollar dışında hiçbir eğilim göstermemeleri, CHP illüzyonunun derinliği hakkında bir fikir verebilir.

23 Bu demek değildir ki, DİSK Türk-İş gibi, sendikacı ile toplu olarak işçiyi karşı karşıya getirmekten sakınmaktaydı. Tam da tersine DİSK, o tantanalı günlerde binlerce öncü işçinin katıldığı ünlü "tabana danışma" toplantılarını gürültülü bir şekilde örgütlemekte idi. Kimilerine bu toplantılar bir tür "show-business" gibi gelebilir; bir ölçüde öyledirler de. Ancak öte yanda sendikacının sendika demokrasisi de budur: O toplantıya katılan işçileri, sendikayı idare ettiklerine inandıracak bir mizansene sokmak. Tıpkı burjuva demokrasisi gibi... O nedenle madalyonun bir yüzü olan şarlatanlığı, öteki yüzü ile yani işçilerin sendika bürokrasisine boyun eğme psikolojileri ile birlikte görmek gerekir. Zaten bu sayede tıpkı burjuva demokrasisinde burjuvazinin en şiddetli anti-demokratik saldırılarını meşrulaştıracak mekanizmaların varlığı gibi, DİSK de, karikatür bir sendika demokrasisini en sinsi gangstervari metotlarla birleştirebilmiştir.

İşçi hareketinin barışçı karakteri ve büyük siyasal-sosyal şokların yokluğu koşullarında, böylesi illüzyonlardan tedrici deneme yoluyla uyanışsa sadece demoralizasyon getirebilirdi. 1977 sonrası Türkiye işçi sınıfının başına gelen de budur. İşçiler, CHP'den biraz daha iyi hayat şartlarının sağlanmasını ve faşist saldırıların önünün alınmasını talep etmekteydiler. CHP'nin bunları sağlayamayacağını anladıklarında ise, geriye çekilmeden başka yolları yoktu. 1970'ler dönemine gerçek damgasını vuran, işçi hareketinin yükselişinin bu içeriği ve bunun belirlediği üç yıllık geriye çekiliş dönemi olacaktır.

II. SİYASAL HAREKETLER VE İŞÇİ SINIFI

Türkiye devrimci hareketinin yakın tarihi kelimenin gerçek anlamında yığınsal siyasal işçi örgütlerinin varlığına şahit olmaz. Bu bir yana, işçiler genel olarak sol hareketlerin kadroları içinde daima bir azınlığı teşkil eder. 1970'lerde hiç de küçümsenmeyecek niceliksel boyutlara ulaşmış siyasal hareketlerde bile, işçi sınıfından unsurların olağanüstü azlığı dikkat çeker. Bu bir ölçüde sosyolojik gözlem biraz daha ileri götürülürse denebilir ki, sözkonusu hareketlerin hatırı sayılır bir kısmında sadece işçilerin değil, "bilfiil üretmen" olarak nitelendirilebilecek kategorinin bile azınlıkta olduğu tesbit edilebilir. Bu siyasal hareketlerin belkemiğini, genellikle üretim faaliyeti dışındaki gençler oluşturur. Bunun önemli bir kesimi, 60'lardan beri hızlı bir siyasallaşma süreci içine girmiş olan, öğrenci gençliktir. Diğer genç unsurlar ise düzenli, istikrarlı bir üretim faaliyeti ve kitle örgütleri deneyi olmayan genç işsiz kategorilerdir. (Bu arada bu tür genç işsizleri, ekonomik krizin derinleşmesi ile işsiz kalmış "eski işçi"lerden ayrı olarak mütalaa ettiğimizi belirtelim. Bu ikinciler, sayılarındaki artma işçi sınıfının sosyal ve siyasal gücünde bir düşmeye tekabül etse de, üretim tecrübeleri, sendikal örgüt deneyleriyle işçilerle aynı kategoride ele alınabilir.)

Bu genç işsiz kategorileri, kısmen köylülüğün, kısmen öğrenciliğin, kısmen de esnaf vb. gibi kesimlerin sosyal özelliklerini, bir bakıma sosyal sınıf dışı **gençlik** karakteristiğinin verdiği biçim ve görünümlerde taşırlar. Elbette 19 yaşından aşağı olanların nüfusun % 50'sinden fazlasını teşkil ettiği bir ülkede, hızlı bir şehirleşme ve köyden kopmanın işsizlikle atbaşı gittiği 1970'lerin Türkiye'sinde kitlesel siyasallaşmada bu kategorinin önemli bir yer tutması anlaşılabilir. Ve elbette büyük ölçüde sol örgüt ve hareketler, bu unsurlar için birer çekim unsuru olacaktır. **Ancak bunun izahı, anlaşılabilir olması, bu sosyal kategorinin sol örgütlerin politik ve ideolojik karakterine damgasını vurmasını olumlulama anlamına gelmemeli. Türkiye gibi, ücretli kitlelerin 6 mil-**

yona yaklaştığı,[24] sendikalı sayısının iki milyonun üzerinde bulunduğu, endüstri proletaryası olarak ifade edilebilecek işçi kesiminin milyonlarla sayılabileceği bir ülkede, sol hareketlerin sosyal kompozişyonlarının bu niteliği, büyük bir politik-ideolojik gerilik unsurudur.

Elbet bir siyasal hareket ya da örgütün işçi sınıfı içinde kök salmasının, onun siyasal-teorik geleneği, örgütsel yapısı, mücadele alanları ve araçları ile kuşkusuz yakın bağı vardır. (Hatta bunlara bir siyasal hareketin işçi sınıfı içinde çalışmalarını yoğunlaştırdığı dönemin karakteristiği de eklenebilir). Bütün bu özelliklerse, bir hareket için, birkaç yıllık birikimle, bir karar ya da yönelişle gerçekleştirilecek şeyler değildir. Bir siyasal hareket için işçi sınıfına yönelmek, teori ve programı ile bir bütünlük taşıyor, örgüt yaşamının bir parçası haline gelebiliyorsa, bir süreklilik ve istikrar arzedip bir gelenek oluşturabiliyorsa anlamlıdır. Yoksa Türkiye'de özellikle 1970'lerde böylesi yönelişler, her "devrimci" ya da "marksist" vb. iddialı hareketlerin, çevrelerin her zamanki işlerindendir.[25] Ama yönelmek, yönelmeyi istemek başka şey, o alanda mevzi kazanmak, kökleşmekse bambaşka şeylerdir.

Aynı probleme bir de tersinden bakmak daha aydınlatıcı olabilir. İşçiler politikleşme süreci sırasında her örgüte yönelmezler. Tesadüfi, istisnai durumlar hariç, siyasal hareketlere yönelişleri, belli karakeristikler gösterir. Programları, politikaları, sloganları ile işçi sınıfının reformist ya da devrimci politik perspektiflerine, talep ve özlemlerine cevap veren, bu alanda belli bir gelenek oluşturmuş sol hareketler, örgütler işçiler için birer çekim merkezi olur. Küçük burjuva karakterli hareketler ya da gençlik hareketleri, geleneksizlikleri ve politik-ideolojik istikrarsızlıklarıyla işçileri adeta kendilerinden uzaklaştırırlar. İşçilerin disiplinli çalışma şartları, işbölümü deneyleri ve sendikal mücadelede deneyleriyle aldıkları hayat eğitimi dikkate alınırsa, bunda pek anlaşılmayacak bir şey de yok.

Gençlik kökenli hareketlerin ya da küçük burjuva hareketlerin, işçi kitleleriyle yoğun ve canlı gibi görünen ilişkilerinin politik içeriği ise son derece geri düzeydedir. Bu hareketlerin bu türden "işçi bağları"nın yol açtığı oldukça yaygın bir yanılsama üzerinde burada biraz ay-

---

24 5 milyon 790 bin (BK. **Turkey, A World Bank Country Study**, s.403)

25 Tam da bu noktada Kurtuluş Geçici Örgütü'nün bu konudaki bir değerlendirmesine değinmekte yarar var. Teorik organlarının ilk sayısında şunları söylemekteler: "Bu akımlar içinde DİSK'i en fazla etkileyen TKP olmuştur. Çünkü TKP dışındaki akımların sendikal harekete ilişkin ciddi, ısrarlı çabaları olmadı. Bizim de olmadı." (Kurtuluş Geçici Örgütü broşürü, Temmuz 1984, s.17). Ancak bu oldukça samimi ve bir ölçüde de doğru tesbitin bir izahı yoktur yazıda. Oysa problem o "ciddi, ısrarlı çabalar"ı belirleyen koşulları araştırmak ve açıklamaktır. Bu anlamda bu sorun hiçbir şekilde bir niyet, istek vb. meselesi değildir.

rıntılı olarak durmakta yarar var. Türk solunun özellikle 70'lerde kitleselleşmiş kimi örgüt ya da akımları, geniş emekçi gençlik kesimlerini bayrakları altına toplamayı başarabildiler. Bundan da öte, bu hareketlerin kimi durumlarda, işçi kitlelerinin yaşadığı mahallelerdeki etkinlikleri de görmezlikten gelinemez. Hiç de istisnai olmayan bu durum, sözkonusu hareketlerin sanayi proleterleri ile de yakın bağlar kurdukları, onlar üzerinde politik-ideolojik etkinlik sağladıkları gibi bir yanılsamaya yol açabilir. Gerçekten de , büyük endüstri merkezlerindeki kimi mahallelerin 12 Eylül öncesi durumu, bu yanılsamayı iyice kuvvetlendiren bir niteliği haizdir. Oysa ileri düzeyde gibi görünen bu türden "devrimci hareket-işçiler ilişkisi"nin politik içeriğine bakıldığında, ilginç noktalar ortaya çıkar. Gramsci'nin, işçilerin sendikalardaki ve konseylerdeki sosyal kimlikleri üzerine yaptığı türden bir ayrımı, **fabrika işçisi** ile **mahalle sakini**'nin sosyal kimlikleri arasında yaparak probleme bir açıklık getirilebilir. Kimi devrimci hareketlerin hakim olduğu gecekondu bölgelerinde işçiler, bu hareketlerle, **"üretici-endüstri işçisi"** olarak değil, sosyal içeriği çok daha basit **"mahalle sakini"** olarak ilişki kurarlar. O nedenle bu ilişki genellikle fabrikalardaki mücadeleye, sendikal ortama kolay kolay yansımaz. Çoğunluğu politik yönden geri olan bu işçiler, nasıl fabrikada patronun, sendikada sendikacının otoritesini uysalca kabullenmekte iseler, mahallede de devrimci hareketlerin otoritesini, hatta biraz da oldukça haklı gerekçelerle -anti-faşist mücadeledeki rolleri ya da mahalli idarede etkinlikleri gibi- kabullenirler. Ancak ilişki bu konularla sınırlıdır, politik içeriği de o nedenle geridir. Bu anlamda, bu hareketlerin sözkonusu işçiler üzerinde politik-ideolojik egemenliğinden çok, geri işçilerin bu hareketlere kendi dar politik ufuklarının belirlediği bir ilişki biçimini dayatmalarından bahsedilebilir. "İşçilerle bağ-ilişki", "işçiler üzerindeki etkinlik" gibi kavramların sığlığı içinde anlaşılamayacak bu problemin ortaya çıkardığı yanılsamalar, ilginçtir, en az bu hareketlerin kadrolarında etkindir. Onlar, bu türden bağlarına rağmen, işçi kitleleri üzerinde etkilerinin son derece zayıf olduğunu sık sık itiraf edegelmişler ve genellikle "reformist" ya da "revizyonist"lerin, işçiler ve özellikle de öncü işçiler üzerindeki hakimiyetinden yakınıp durmuşlardır. (Beri yanda, sözkonusu "reformist" ve "revizyonist" akımların fabrika ve sendika ilişkileri dışında, mahallelerdeki etkinlikleri, bunlarınkine kıyasla çok daha zayıftır.[26]

Son olarak bu konuda, bir noktada daha, hatırlatma yapmakta yarar var. Bir siyasal örgüt ya da hareketin -ki konumuz elbette sol

26 İşte zaten bu nedenledir ki, Türkiye'de şu anda bile kendisini 15-20 yıldır TİP'li, 10-15 yıldır doktorcu ya da 10 yıldır TKP'li kabul eden sanayi proleterlerine rastlamak hiç zor değildir.

örgütler- işçi sınıfı ile yoğun bağları, mutlaka politik ve ideolojik anlamda bir ilerilik unsuru değildir. Hatta reformist siyasal akımların işçi sınıfı üzerindeki etkinliklerinde bu "yoğun bağlar"ın politik geriliğe (daha doğrusu gericiliğe) tekabül ettiği de görülebilir. İşçi sınıfı mistifikasyonu içinde olmadığımız sürece, işçi sınıfının da bir alt-sınıf olduğunun, sömürülüşünün ve yabancılaşmasının bilincinde olduğumuz sürece bu gerçeği görmek çok zor bir şey olmasa gerek.

Uluslararası plandan birkaç örnek bu konuda daha aydınlatıcı olabilir. Bir siyasi hareket geleneği, programı, sloganları ile işçi sınıfına tasallut olmuş bir burjuva-küçük burjuva milliyetçi akım olabilir (Peronizm gibi). Ya da bir Baas Partisi, işçi sınıfını pekala örgütlemiştir ama, korporatist sendikalarda. Ve buralarda siyasal önderliğini, en şiddetli baskı ve terörle sürdürmektedir. Veya çoğu pekala birer işçi partisi olan, ama burjuva düzeninin devamı gibi birer fonksiyonları olan Batı Avrupa'nın sosyalist ya da komünist partileri hatırlansın. Sonuç olarak işçi sınıfı üzerindeki etkinlik, hatta kimi durumlarda "işçi" sıfatı bile, otomatik olarak bir siyasal ilerilik faktörü değildir. Türkiye'den ise bu konuda daha değişik düzeyde örnekler verilebilir. Son 20 yılın sol siyasal ortamında nice küçük burjuva-gençlik kökenli siyasal akım ya da hareketler vardır ki, işçi sınıfı içinde ileri mevziler kazanmış kimi reformist sol hareket ya da partilerden çok daha fazla burjuvaziden uzaktırlar; diğer bir deyişle devrimcidirler. Dolayısı ile işçi sınıfı içinde olan-olmayan ayrımı ile siyasal-ideolojik anlamda olumluyu olumsuzu ayırmak gibi bir metodumuzun olmadığını ısrarla belirtelim.

1. Türkiye İşçi Partisi (1962-71)

1960'larda işçi sınıfının siyasal mücadelesinin doğuşunun ilk adımlarından biri, TİP'in 12 sendikacı tarafından kuruluşudur. TİP'in bu tarihte, bu sendikacılar tarafından kuruluşu, kurucularının gelecekteki rolleri, partinin 1960'lar boyunca geçirdiği evrim, yeni dönemde işçi hareketinin anlaşılması için sağlam ipuçları verir. Burada hemen, TİP kurucularının hepsinin sendikacı oluşu Amerikan eğitiminden geçtikleri, mebus olmak için bu işe kalkıştıkları, bazılarının ajan olduğu ya da birçoğunun bir iki yıl içinde iz bırakmadan kayboldukları gibi, bu konuda bugüne dek edilmiş kimi sözde gözlemleri tekrarlayacak değiliz.[27] Tek tek ele alındıklarında, bireysel örneklere ilişkin olarak doğ-

27 Sözkonusu klasik diyebileceğimiz gözlemlere sadece iki örnek olarak bk. İLKE, 'TİP Eleştirisi', sayı 10. Ekim 1974, s.83; A.Samim "The Tradgedy of the Turkish Left", New Left Review, no. 126, March-April 1981, s.83.

ruluk da taşıyabilecek bu gözlemler, gerçekte TİP'in kuruluşunun hangi sosyal eğilimlere denk düştüğünün, nasıl yeni bir dönemin bir ilk habercisi olduğunun görülmesini engellemektedir.

Aslında, sözkonusu kurucuların o dönemde mebus olmak isteyişleri ya da aralarında ajanların bulunuşu bile, tıpkı hepsinin sendikacı oluşu gibi, belli bir tarihsel yönelişin determine ettiği küçük ayrıntılardır. Zaten öyle olduğu içindir ki bu kurucular, bir bakıma sadece gelecek 20 yılın sendikal hareketine değil, sol siyasal hareketine de bir anlamda damgalarını vuracaklardır. TİP kurulduğunda yaş ortalamaları 35-40 olan, hemen hepsi orta-öğrenim görmüş, büyük çoğunluğu fazla bir sendika bürokratlığı deneyine sahip olmayan, 1950'ler boyunca sendika -birlik örgütlenmesi, miting vb. gibi hareketlilikler içinde yer alan bu kurucuların, gelecek 20 yıldaki sendikal ve siyasal fonksiyonları incelendiğinde ilginç bir manzara ile karşılaşılır. Bu 12 sendikacının dördü başkanı bulundukları sendikalarla, DİSK'in kuruluşuna önderlik eder. Daha da ötesi aralarından bir DİSK genel başkanı, bir DİSK genel sekreteri, bir TİP genel başkanı ve kimi TİP ve SDP yöneticileriyle TKP'nin bazı önde gelen elemanlarını çıkaracaklardır.[28] Bu açıdan bakınca TİP kurucularında şiyasal istikrarsızlık ne kelime, bir siyasal istikrar bile görülmektedir. Türkiye'deki sol hareketlerin kurucularında var olan ortalama siyasal istikrara göre, TİP kurucularının nerede oldukları sorgulanmaya değer. Ve bize göre TİP kurucusu sendikalistlerin sicili bu açıdan hiç de fena değildir.

1962'de Aybar'ın önderliği ile yapılan "aydın aşısı"na kadar geçen süreçte partinin hiçbir gelişme kaydetmeyişi, yine kuruluşunda neredeyse bir tesadüfiliğin varolduğunu ispatlamak için sık sık söylenegelmiştir. Elbet TİP kurucusu sendikalistlerin ve genel olarak da Türk sendikalizminin siyasal yönden zayıflığı, deneysizliği tartışmasızdır. Ama buna rağmen 1960 sonrasında işçi sınıfı adına siyaset işine girişenler yine bu sendikacılar olur. Kuruluştan 6 ay sonra yapılan TİP Geliştirilmiş Kurucular Toplantısı'nın bileşimi, partinin kuruluşunda hiç de bir tesadüfilik olmadığının, sendikalizmin siyasette kararlılığının göstergesidir. Sözkonusu toplantıya katılan 121 delegenin ezici çoğunluğunu oluşturan sendikacılar şu illerden gelmişlerdir: İstanbul (57), Ankara (15), İzmir (15), Mersin (15), Kocaeli (10), Adana (9). Varolan birkaç aydın ise sendika görevlisidir (genellikle avukat).[29] Elbet bunlar, ne kelimenin klasik anlamında devrimci sendikacılıkla, ne anarkosendikalizmle, ne de Marksizmle pek alakaları olmayan sendikacılardır. Esas karakteristikleri mensubu oldukları sınıfın siyasete katılma

28 K. Türkler, R. Kuas, K. Nebioğlu, Ş. Yıldız, S. Özkarabey, İ. Güzelce.
29 Bk. Artun Ünsal, a.g.e., s.164

sı, bir anlamda siyasal bağımsızlık kazanması konusundaki özlemleridir. Ama bu özlemler henüz, net bir sınıf bağımsızlığı anlayışına tekabül etmez. Engels'in Chartist'ler için yaptığı "politikaları sosyalistlere göre daha ham" tarzındaki belirleme, 1960'larda işçi sınıfı adına siyasete kalkışmış bu sendikacılar için kullanılabilir.

Sosyalist aydınların TİP'e girişleri ile başlayan sürecin değerlendirilmesine gelince, bu dönemde partinin, kelimenin gerçek anlamı ile bir işçi partisi haline geldiğini söylemek mümkün değil. Herşeyden önce böyle bir sentez için, ne o dönemin sosyalist hareketi yeterince olgundur ne de işçi sınıfının yığınsal mücadelesi belirli bir birikime ve düzeye ulaşmıştır. Tam da tersine "toplumcu aydınlar"ın partiye girişi, populizme yönelişin de bir başlangıcı olacaktır aynı zamanda. Ancak, bu hızlı büyüme döneminde partinin, yeni yetişen öncü işçiler için bir odak noktası olduğu söylenebilir.

TİP üyelerinin ulusal ölçüde sınıf yapılarına (ya da meslek konumlarına) ilişkin bir çalışmaya göre, 1968 yılında 12 bin civarında olan TİP üyelerinin % 44,47'si "proleter ve yarı-proleter" olarak nitelendirilmektedir.[30] Üyelerin % 52,12'si "küçük burjuva", % 2,78'i "burjuva"dır; % 0,62'yi ise işsizler oluşturmaktadır. Çalışmada, toplam üyelerin yaklaşık % 20'lik bir kesimi için, "işbölümünün geliştiği sanayi tesislerinde çalışan vasıflı işçiler oldukları tahmin edilebilir" denilmekte. Bunun dışındaki "proleter, yarı-proleter"leri ise, "hizmet işçisi, (% 1,05), vasıflı işçi (% 2,31), zenaatkar-işçi (% 9,38), teknisyen (% 2,22), tarım işçileri (% 9,24) ve seyyar satıcılar (% 0,62)" gibi kategoriler oluşturmakta.

Bu durumda TİP'te modern sanayi proleterlerinin % 20'lik bir orana ulaşabildikleri söylenebilir. Kuşkusuz bu küçümsenmeyecek bir oran değildir. Şu nedenle ki TİP, toplumun hemen her katında büyümesinin limitlerine 1967-68 yıllarında varmıştır. İşçi hareketindeki sıçrama ise 1968-71 arasında gerçekleşir. Bu açıdan TİP'in, işçi hareketinin 1963-67 arasındaki nisbeten ılımlı ve yavaş ilk yükselişinde, öne çıkan öncü işçileri yanına çekebildiği söylenebilir. İşte gerek kuruluşundaki özgüllük, gerek bu üye bileşimi ve gerekse partinin, sosyalist hareketin olgunlaşmasında ve DİSK'in kuruluşunda oynadığı roller birlikte mütalaa edildiğinde, TİP'i kelimenin geniş anlamında bir işçi partisi olarak tanımlamak pek yanlış olmaz.

Bunu takibeden 10 yılda, gerek işçi gerekse sendikalı sayısındaki büyük artış ve hızlı politikleşme koşullarında ortaya çıkan nice sol hareket ya da örgütün, TİP'in kuruluş yıllarındaki işçi üye oranına çıka-

30 Doğu Perinçek, "Türkiye İşçi Partisi Üyelerinin Sınıf Yapısı", **Aydınlık Sosyalist Dergi**, No.3, Ocak 1969, s.205-226.

madığı söylenebilir. Özetçesi, TİP'inki bir başlangıç olarak oldukça başarılıdır. Ancak, bizi bu konuda bir ölçüde iyimser olmaya iten şartlar, yani 1963-67 yılları arasında işçi hareketinin yavaş gelişmesi, popülizmin gelişmesi için de elverişli koşulları hazırlar. Bu faktörle birlikte, sosyalist örgüt deneyinden, marksist teorik birikimden yoksun küçük burjuva aydınların ağırlığı ve Türkiye Kürdistan'ında yükselen burjuva devrimci canlanmanın partiye yönelişi, popülizmin hızla güç kazanmasına yol açar. TİP, kısa süre içinde, **sendikacı** kurucuları ile, parti organlarında işçi-sendikacı-aydın ayrımı gözeten 53. maddeli tüzüğü ile ilk dönemdeki "uvriyerist" eğiliminden popülizme kayar. Yönetici kadroların parlementarist hayalleri, partinin propaganda ve ajitasyonunun içeriği, 1965 ve 69 seçimlerinde aldığı oyların dağılımı, bu yönelişin çarpıcı göstergelerindendir. Parti ambleminin "Çark-Başak"tan "Adam"a çevrilmesi ise bu yönelişi adeta sembolize eder.[31]

Bu gelişim, TİP'in işçi sınıfının siyasal örgütlenmesi konusunda yaptığı başlangıcı kısa ömürlü kılacaktır. 1968 sonrası, TİP içinde bunalım ve MDD hareketinin güçlenmesiyle açılan dönem, sosyalist hareketin de işçi hareketinden uzaklaşmaya başladığı bir dönem olur. İşçi hareketinin bu ciddi yükseliş ve sıçrama döneminde, sosyalist hareketin aktif bir müdahalesi yoktur.

Bu dramatik tersine gelişim, Türkiye solu için, işçi hareketinin tarihindeki en geniş siyasal olanaklar vaadeden dönemini değerlendirememesi anlamına gelecektir. Bu ise, daha sonraki politik çıkmazlarının ya da dejenerasyonunun koşullarını hazırlar.

2. Milli Demokratik Devrim Hareketi

1967 Kasım'ında Türk Solu dergisi ile doğan MDD hareketi, birkaç yıl içinde kendi içinde birçok bölünmelere uğradıktan sonra, bu adla anılan bir hareket olmaktan çıkar. Ancak, bir bakıma bu kısa tarihine rağmen bu hareket, solun yönelişini büyük ölçüde belirleyecektir. MDD, 1960 sonrasında en ilkel ve deforme biçimlerde de olsa, marksizmin en temel önermelerini ilk kez bütünlüklü bir sistem olarak ortaya koyar. Bu açıdan bir bakıma 1960 sonrası dönemde, marksizmin doğuşu anlamına gelir. Bu özelliğinin yanısıra, içinde doğduğu ve geliştiği şart-

31 Bu yönelişin başını çeken M.Ali Aybar'ın 1960 ve 70'lerdeki siyasal çizgisinin eğrisi, bir bakıma Türkiye'de popülizmin bu dönemdeki macerasını verir. Aybar, 1960'lardaki "horlanan köylü", "nasırlı eller meclise" edebiyatlı TİP'den, "öz-örgütlenme", "işçi örgütlerinde demokrasi", "otonomi" vb. edebiyatlı SDP'ye evrim gösterir. Bu yöneliş kaçınılmazdır, çünkü artık 1970'lerde popülizm, Ecevit CHP'sinin tekelindedir ve Aybar bir bakıma işçi sınıfına dönmek zorunda kalır.

lar, yani sınıf mücadelesinde keskinleşme ve alt sınıflardaki hareketlilik, bu akımın yetiştirdiği kadroların -ki hepsi genel olarak MDD'nin teorik ufku çerçevesinde kalacaklardır- gelecek dönemde belirleyici rol oynamasının yolunu açar. Bu hareketin uzun dönemli etkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için, MDD hareketine kaynak teşkil eden siyasal ve teorik gelenek üzerine birkaç şey söylemekte yarar var. Bu durumda, 1960 öncesinin TKP'sine dönüp bakmak gerekiyor.

TKP'de, daha sonra Türkiye devrimci hareketinin 60'lardaki yönelişinde etkileri hissedilecek ayrımlaşmalardan ilki 1930'larda gerçekleşir. Bir yanda Şefik Hüsnü, ülke dışında karşı-devrimci Stalinist bürokrasinin, hiçbir orijinalliği ve yaratıcılığı olmayan komünist partisi önderi tipinin klasik bir temsilcisi olurken, Hikmet Kıvılcımlı, Stalinizmin "Üçüncü Dönem" merkezciliğinin etkisi altında formasyon kazanır. Elbet sınıf mücadelesinin olağanüstü geriliği koşullarında, bu ayrımın tüm elemanları ile ortaya çıkıp daha da zenginleşmesi söz konusu olmaz. Ancak H. Kıvılcımlı'nın 1930'larda kaleme aldığı 7 ciltlik yoğun YOL adlı çalışması ile Ş. Hüsnü'nün yavan ve düşük teorik düzeyli Komintern raporları ve konuşmaları karşılaştırıldığında, teorik ayrılıklar rahatlıkla görülebilir. Tabii ki, bu farklılıklar, Türkiye'nin devrim problemi ile doğrudan ilişkili olan konulardadır: Kemalizmin analizi, milli mesele, sınıfsal ittifaklar sorunu vb. gibi. Yoksa dünya devriminin genel problemleri, SBKP politikası, Sovyet devletinin sınıf karakteri vb. üzerine herhangi bir tartışma söz konusu değildir. H. Kıvılcımlı, bu temelden kalkarak oluşturduğu teorik birikimin gelecek on yıllarda neredeyse tek temsilcisi olur. Ş. Hüsnü ise, geleneğini (ya da klasik Stalinist geleneği) sürdürecek bir kadroyu, 1940'lı ve 50'li yıllarda oluşturur. 1950'ler, bu gelenekten komünistlerin kendi içlerinde bir bölünmesine tekabül eder. Bir yanda M. Belli, R.F. Baraner önderliğindekiler; diğer yanda ülke dışında Z. Baştımar çevresi. İşte birinciler, özellikle de M. Belli, 1960'ların sonralarında yükselen MDD hareketine damgasını vurur. Diğer kanat ise, başta Z. Baştımar ve diğer kimi mülteci TKP'liler, 1960'larda "TKP-dış bürosu" adı altında, bir tür SSCB dışişleri bakanlığı Türkiye bölümü bürokratları konumlarını sürdürür.

M. Belli ve çevresi, Türkiye devrimci ortamına müdahaleyi, 1960'ların sonuna doğru TİP'in çöküşünün başladığı sıralarda başlatırlar. Teorik-programatik çerçeve olarak Stalinist "aşamalı devrim" ve "milli burjuvazi ile ittifak" kavrayışlarını, Türkiye sınıflar mücadelesine uyarlamaya girişirler. Bu dönem, ordu içi siyasal hareketlenmelerin yoğunlaştığı, milliyetçi gelenekli bir gençlik hareketinin hız kazandığı, küçük burjuva aydın kesimlerinin yoğun bir siyasal canlılık içinde bulunduğu ve yer yer köylü hareketlerinin başladığı bir dönemdir. İşçi sını-

fının sendikal eylemiyse, henüz hız kazanmamıştır. Dolayısıyla bu uyarlama, siyasal ağırlığı işçi sınıfı dışındaki "devrimci" güçlerde arayan bir içerik kazanır.

MDD'nin ilk yayın organı haftalık **Türk Solu**, merkezi İstanbul'da olmasına rağmen tipik bir Ankara dergisidir. Daha sonra çıkmaya başlayan **Aydınlık** gibi. Bu yayın organlarının çevresinde toplanan devrimci gençler ve aydınlar, genellikle ilk siyasal eğitimlerini TİP'de yapmışlardır. Ama bu onların ne marksist teoriyi öğrenmelerinde ne de işçi yığınları ile kaynaşmalarında bir aşama anlamına gelmez. MDD ise, teorik düzeyde ilkel de olsa marksizmin bu genç kadrolarca öğrenilmesini teşvik eder; ama aynı kadroları işçi sınıfı ile kaynaştıracak sadece örgütsel araçlardan değil, ideolojik perspektiften de yoksundur.[32] O nedenle MDD'ci militan gençler marksizm eğitimlerinde ilerledikçe, işçi sınıfından daha da uzakta bulurlar kendilerini. İşçi hareketinin o en yüksek döneminde ünlü Dev-Genç "eylem"leri, antiamerikanizm, köylü mitingleri bu parodoksal gelişimin göstergeleridir.

MDD'nin, retoriği bir yana bırakılırsa, işçi sınıfına tali bir rol vererek oluştuğu teorik perspektif olayların denemesine dayanamaz. Kısa sürede genç militan kadrolar, bu "kuyrukçu" hareketten adeta kaçışacaklardır. Ama yönelişleri, işçi sınıfının merkezi rolünü tanıyan bir teori ve pratiğe olmaz. Buna ne deneyleri, ne teorik birikimleri müsaittir. O nedenle MDD teorisinin en zayıf yerini koruyan, ama o dönemin popüler uluslararası devrimci deneyleri sayesinde daha bir gönül rahatlığı ile savunulabilecek teorik çerçeveler oluştururlar. "Köylülüğün temel güç olduğu halk savaşı", "kırlarda verilecek, sonra şehirleri zaptedecek gerilla mücadelesi", "şehir gerillası" ve ilh...

Bütünlüklü bir hareket olarak nisbeten kısa süren yaşamında MDD'nin öncü işçilere neler verdiğine gelince, bu konuda bilanço pek kabarık değildir. Dev-Genç'in gürültülü "eylem"lerinin moral yükseltici etkisi, kimi öncü işçilerin Marksist literatürü okumaya teşvik edilmesi dışında fazla bir şey yoktur. MDD, başarılı olmak için oldukça elverişli şartlara sahip olduğu bu alanda siyasal çizgisi gereği hemen hiçbir varlık gösteremez. Yığın çalışmasına hazır ve nisbeten deneyli militan

32 **Türk Solu**, "Cephe Dergisi" iddiası küçük burjuva-gençlik-aydın siyasal hareketlenmelerinin bir tür haber-yorum dergisi olur. Bunun da ötesinde "cephe", "ittifaklar", "militan eylem", "Türkiye'de feodal kalıntıların varlığı" derginin başlıca temalarıdır. **Aydınlık**'a gelince, teorik açıdan Türk Solu'na göre daha eklektik gibidir. O dönemde iyice şiddetlenen işçi hareketleri hakkında sadece "Aydınlık'ta Dünya ve Türkiye" bölümünde küçük "haber"ler yer alır. İşçi sınıfına ve işçi hareketlerine ait analizlerin ilki daha sonra **Proleter Devrimci Aydınlık**'ta çıkacaktır. **İşçi-Köylü** ajitasyon gazetesine gelince bu gazetenin o dönemde işçi sınıfının yükselen mücadelesinde bir işlev görecek içerikte olduğunu söylemek mümkün değildir.

kadrolarının varlığına, daha sonraki dönemde ele geçirdiği TİP İstanbul il teşkilatına, TİP'in diğer büyük merkezlerindeki kadrolarına rağmen gerçeklik budur. İşçi hareketinin canlı ve yoğun deneylerle dolu olduğu 1968-71 arasında, MDD'nin genç militan kadroları hızla köylücülüğe yöneleceklerdir.

3. 1960'ların Sol'unda "Köylücülük"

Türkiye sol hareketinin bu konudaki eğilimi, esas olarak ilk teorik izlerini 1960'ların başlarında YÖN ve TİP'de gösterir. Solun, 1969 öncesi birikiminden, bu konuda olumsuz bir miras devraldığını söylemek zordur. Örneğin, TKP'nin son derece dar alana hapsolmuş da olsa, örgütlenme faaliyetlerinde işçi sınıfının başlıca yöneliş alanı olması, bu partinin kuruluş ve gelişme dönemlerinde uluslararası komünist hareketten doğrudan etkilenmesiyle ilgilidir. ("Bolşevikleştirme" deneyleri, III. dönem politikaları gibi). Diğer taraftan 60 öncesi legal sol partiler de bu açıdan hemen hemen aynı karakterdedir. 1946'da kurulan sosyalist partilerin boylu boyunca sendika örgütlenmeleri içinde bulunmaları zikredilmeye değer. Daha sonra kurulan diğer iki legal partinin, Demokrat İşçi Partisi ve Vatan Partisi'nin ise, kurucular listesinin ezici çoğunluğunun işçi olması bile aynı geleneğin 1950'lerde yaşamakta olduğunu gösterir.

1960'lar dönemi ise bu konuda bambaşka bir gelenek başlatır. YÖN, "milli devrimci kalkınma yolu", "devletçilik" vb. ile bir tür "üçüncü dünya devrimciliği" platformu oluştururken, Türkiye'de köylülüğün sosyal ağırlığını abartmaktaydı. Ama bundan çıkardığı sonuç, köylülüğün sosyal ağırlığı ile siyasal potansiyeli arasında bir paralellik kurmak olmadı. YÖN'e göre, "geri" köylü yığınları "gerici parlementarizm"in en sağlam dayanağı. Bu durumda tek devrimci çözüm, "Türk toplumunun çeşitli kesimlerinde görev almış olanların ve millet kaderine hakim olabilecek mevkilere gelmiş bulunanların (...) bir temel kalkınma felsefesi etrafında birleşmelerinde" idi.[33]

TİP populizmi ise, köylülüğün sosyal ağırlığını abartırken bundan taban tabana zıt teorik ve taktik sonuçlar çıkarttı. Parlamentarizme gönül vermiş bir parti olarak TİP, bu esas oy kaynağına birincil önemi verecektir. Partinin, Aybar'ın 1969 seçim sonuçlarının ardından istifasına kadarki tüm ajitasyon ve propagandası, taşra teşkilatlanması

33 Bk. Yön Bildirisi (Ülke 9, Eylül 1974, s.76)

faaliyetleri, hep bu hedefe göre yürütülmektedir.[34]

MDD'ye gelince, daha sonra kendi devamcısı sayılabilecek hareketlerin aksine, bu konuda epey farklı bir anlayışa sahiptir. Her ne kadar Türkiye'de feodal kalıntıların varlığının önemini vurgulayageldiyse de, köylülüğü hep işçi sınıfı ve asker-sivil aydın zümre ile ittifak edecek bir sosyal güç olarak görür. Dolayısıyla da, onun siyasal önderilğine talip olmaz. (Ecevit'in ünlü "toprak işleyenin su kullananın" sloganı üzerine yazılmış bir **Türk Solu** başyazısı ilginçtir. Burada, Ecevit'in köylülerin siyasal önderi olması istenir.) Ancak MDD hareketinin köylülüğü değerlendirişiyle, pratikte MDD'ci militanların yönelişi arasında bir paralellik görülmez. Çünkü MDD teorisinin siyasal rolünü muazzam ölçüde abarttığı "asker-sivil- aydın zümre", bu genç devrimci militanların siyasal çalışması için bir çekim unsuru olamazdı. Ya da bu perspektife göre, çalışmaları için sadece öğrenci gençlik ortamı kalmaktaydı. Onun da limitlerine çabuk varıldı. Bu durumda, belirli bir TİP deneyinden geçmiş MDD militanlarının -ki bunlara "Dev-Genç'liler" de denilebilir- "emekçi" yığınlarla birlikte mücadele özlemleri, onları köylüler arasında ajitasyona yöneltir. Dev-Genç'in bu dönemdeki köy çalışmaları küçümsenmez boyutlardadır. O kadar ki bu çalışma türü İstanbul, İzmir gibi endüstri merkezlerindeki devrimci gençleri bile kırsal alanlara doğru çeker.[35]

MDD hareketi içinde ayrışma ve bölünmeler ortaya çıktıkça, kimi eğilimlerin köylücülüğü de netleşmeye başlar. **Aydınlık- Proleter Devrimci Aydınlık** ayrımıyla "Maocu" hareketin doğuşu, bu konudaki ilk netleşmedir. **PDA** (ve daha sonra da TKP-ML), köylülüğün siyasal ve sosyal ağırlığının sonuçlarını Çin Komünist Partisi teorisyenlerinin formülasyonlarına uygun olarak en ileri noktalara kadar götürür: "köylü savaşı olarak halk savaşı", "toprak devrimi", "kırlardan şehirlerin

34 Türkiye'nin en büyük sanayi merkezlerinden İzmir'de TİP ilinde Aybar yanlısı yönetim kurulunun bildirisinde -üstelik 1969 yılında- şunlar söylenmekte: "İşçi sınıfının uyanışı, köylülere nazaran daha zayıftır. Geri kalmış bir ülke olarak Türkiye'de kristalize olmuş bir işçi sınıfından bahsetmek mümkün değildir." (**Emek**, 11 Ağustos 1969, s.5, aktaran A.Ünsal, a.y., s.427).

35 Köylücülüğün, MDD'ci gençlerle sınırlı kalmayıp, TİP'li gençlere de bir ölçüde sirayet ettiğine ilişkin ilginç bir örnek, Dev-Genç'lilerin Samsun Alaçam yöresindeki çalışma ve mitinglerinin ardından, Harun Karadeniz önderliğindeki bir grup TİP'li gencin Gerze'de örgütledikleri köylü mitingidir.

sarılması" ve ilh.[36] MDD hareketinden biri açık, diğeri üstü örtülü bir kopuşma ile çıkan THKP-C ve THKO ise, aynı perspektifin Latin Amerika deneyleri ile ortaya çıkmış eklektik versiyonlarını benimser: "Kır gerillası", "önce şehirler, sonra kırlar, sonra gene şehirler", "öncü savaşı" vs. vs. İşte 1974 sonrasında, Halkın Kurtuluşu, Dev-Yol, Partizan ve bunların irili ufaklı benzerlerinin doğuşu, 1970-71 yıllarında şekillenen bu teorik perspektifin, 1974 sonrasının sosyal hareketliliği ve taşradaki hızlı siyasallaşma ortamında yığınsal bir hüviyet kazanması olacaktır.

4. 1968-71 döneminde TİP

Gelişmesindeki durgunluk, MDD hareketi daha doğmadan önce başlayan TİP, bu yıllarda bir çözülme süreci içine girer. Ama MDD'nin teorik saldırılarının bu süreci daha da hızlandırdığı açıktır. Çekoslovakya'nın işgaliyle gerçekleşen bölünme sonucu Aybar, popülist kanadın, Kürt aydınların ve sendikalistlerin desteğini sağlarken, Aren ve Boran önderliğindeki kanat, reformist bir işçi partisi oluşturmak üzere teorik ve örgütsel bir temel kurmaya yönelir. Yani TİP'in bu kanadı da marksistleşmeye başlar.

Aybar kanadı bir süre sonra, bazı sendikalistlerin de desteğini kaybeder. Bunlar, Aybar'ın parlamenter popülizmiyle sendikalizmin çe-

---

36 **Proleter Devrimci Aydınlık**'ın, MDD içindeki ikinci bölünme üzerine M.Çayan ve arkadaşlarına yönelttiği eleştirideki şu satırlar, bu perspektifin hakimiyetini yeterince açık göstermekte: "Mihri Belli'ye karşı muhalefetlerinin sahte bir muhalefet olduğu, Hikmet Kıvılcımlı'nın görüşlerine karşı takındıkları tavırdan da bellidir. Yıllardır, temel çalışma alanı olarak şehirleri ve devrimin temel gücü olarak işçi sınıfını savunan Hikmet Kıvılcımlı'yı 'Türkiye'nin sınıfsal ilişki ve çelişkilerine ilişkin... ışık tutacak, değerli teorik çalışmalar' yapmış bir kimse olarak göklere çıkarıyorlar. (s.20-21).

"Bu tutumları, 'şehirleri temel alanlar revizyonisttir' şeklindeki görüşlerinde ne kadar ikiyüzlü olduklarını göstermiyor mu?

"İkiyüzlüler, Mao Zedung'un halk savaşı teorisi üzerinde de kafalarda bulanıklık yaratmaya çalışıyorlar. (...) Halk savaşı, halkın esas olarak köylü kitlelerin seferber edilmesine dayanır. Onun için halk savaşı dağlarda, bayırlarda ya da ormanlarda değil, köylü kitleleri neredeyse orada verilir. (**Proleter Devrimci Aydınlık**, Sayı 29, Şubat 1971, "İlkesiz Birlik Cephesi Çöktü", s.16).

Aynı derginin daha sonraki haftalık sayılarında belli başlı yazıların şu başlıkları da aynı doğrultuda ilginç örnek teşkil etmekteler: "Erzincan'da iki dağ köyünde yapılan çalışma" (PDA, sayı 31, 23 Şubat 1971), "Turanlar Köyü Toprak Mücadelesinden Çıkan Dersler: Hareketi Yoksul Köylü Yönetmelidir". (sayı 28, 2 Şubat 1971), "Ege'de Tütün Üreticilerinin Mücadelesi" (sayı 33, 9 Mart 1971), "Çorum İlinde Sınıfların Tahlili" (I-Sayı 37, 6 Nisan 1971, II-Sayı 38, 13 Nisan 1971).

lişkisinin farkına varanlardır.[37] Aren-Boran kanadıysa, teorik temellerin oluşturulması için **EMEK** dergisinin yayınını başlatır. MDD'nin parti alanından büyük ölçüde çekildiği, kalan parti üyelerinin demoralize olduğu koşularda bu kanat, yönetimi ele geçirme mücadelesinde başarılı olur. Ama bu, sağlıklı bir örgüt inşası anlamına gelmez. **TİP**, bi süre sonra tabela ve demeç partisi olacaktır. Teorik alanda ise, **EMEK** pek yaratıcı olamaz. Eksenini MDD'nin en sağlam noktasına, (Türkiye'de demokratik devrimci görevlerin varlığına) yönelttiği teorik saldırı, daha baştan kısırlığa mahkum, talihsiz bir çabadır. Ayrıca eklemek gerekir ki, **EMEK** de **YÖN** ve **Aydınlık** gibi bir Ankara dergisidir. İşçi sınıfına yönelik çalışmaya gelince, denebilir ki, parti bu alanda sadece elinde olan birikimi muhafaza etmeye çalışır.

Bu bölümde son olarak, 15-16 Haziran olaylarının ardından Hikmet Kıvılcımlı'nın **Sosyalist** gazetesi ve Vatan Partisi'ni yeniden örgütleme girişimiyle yaptığı siyasal müdahale, ayrıca zikredilmeli. Türkiye'nin en eski komünistlerinden birinin önderliğinde olmasına rağmen, 1960'ların en son ve en **yeni**si olan bu müdahale, bir bakıma siyasal ve örgütsel ürünlerini 1974 sonrasında verecektir.

1974 sonrası Türk solu ve işçi sınıfı

Bu dönem solunun işçi hareketi ile ilişkisinin incelenmesinde, sol hareket ve örgütleri iki genel kategoride toplayacağız. Birinci kategoride, esas olarak işçi sınıfına yönelmiş, bu alanda belirli mevziler kazanmış ve öncü işçilerin siyasal eğitiminde rol oynamış olanlar yer almakta. Diğer kategorideyse, büyük sayısal güçlerine ve yığınsal karakterlerine rağmen işçi sınıfı ve onun kitle örgütlenmeleri içinde istikrarlı mevzilere sahip olmayan ve öncü işçiler üzerinde ideolojik-politik etkileri bulunmayan örgüt ya da hareketler bulunuyor. Kuşkusuz 1974 sonrası Türkiye'sinde sol örgüt, hareket, grup vb.'nin olağanüstü bolluğu dikkate alınırsa bunların sadece belli başlılarını, yani karakteristik olanlarını ele alacağımız anlaşılabilir. Bu bakımdan birinci katego-

37 Bu gelişimin bir göstergesi 6 Eylül 1969'da, Lastik-İş başkanı ve DİSK kurucusu Rıza Kuas'ın TİP genel sekreterliğinden istifasıdır. İstifa gerekçesi Aybar'ın milletvekili adayı tespitlerinde "işçi kanadı"nı ihmal ettiği iddiasına dayanır. Milletvekili olma mücedelesi görünümünü taşısa da, esas çelişki parlamente. populizm ile sendikalizmin yollarının 1970'lere doğru ayrılmak zorunda olduğu gerçeğine dayanır. Kuas istifasını açıklarken, Aybar'ı "köylülüğü işçi sınıfından daha dinamik kabul etmek"le suçlar ve sendikalist arkadaşlarıyla birlikte "işçi kökenli üyeleri parti içinde yeniden etkin kılmak için herşeyi yapacakları" belirtir. (**Günaydın**, 11 Eylül 1969. Aktaran A. Ünsal. a.g.e. s.538-539).

ride TSİP, TKP ve TİP'i, ikinci kategoride ise Dev-Yol ve Halkın Kurtuluşu'nu ele almak, işçi sınıfı içindeki sosyalist siyasal çalışmanın genel niteliğini değerlendirmemizi olanaklı kılar.

1. Türkiye Sosyalist İşçi Partisi

TSİP, kısa süreli yükselişine ve daha sonra işçi sınıfı içindeki mevzilerini büyük ölçüde kaybetmiş olmasına rağmen konumuz açısından önemli. Çünkü bu parti, ilk yükseliş döneminde sendikacılar arasında değil ama, öncü işçiler arasında küçümsenmez bir etki yaratmıştır. Bu açıdan, öncü işçilerin ve işçi sınıfı içinde siyasal çalışma yapan sosyalist militanların bir kısmı için, bir ilk siyasal örgüt deneyi olur. Elbet TSİP'in bu etkisinde, onun yeni bir yükseliş döneminin ilk partisi ve bir süre için ilk ve tek çekim merkezi olmasının önemli bir payı vardır. Ancak bu, problemi tam olarak açıklamaz. Soruna daha yakından bakıldığında, TSİP'in daha kuruluşunda bu alanda geçmişten kalan önemli bir birikimi devraldığı görülür. Diğer bir deyişle TSİP'in bu alandaki etkisinde, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın özellikle 1970 Haziran'ı sonrasında yoğunlaşan siyasal çalışmalarının önemli payı vardır.
15-16 Haziran 1970 işçi gösterilerinin belki de en çok etkilediği ya da -denebilir ki- sarstığı Türk sosyalisti Hikmet Kıvılcımlı'dır. 1960 sonrasında, engellenmiş bir TİP'e girme çabası ve başarısız bir yayın girişimi dışında nisbeten pasif bir politik, daha da çok teorik faaliyette bulunan Kıvılcımlı, 1970'e dek "ehven-i şer" bulduğu MDD hareketinin yayın organlarında makaleler yayınlar. 15-16 Haziran'ın ardından ise daha aktif bir müdahale dönemi başlar. Bu yılın yazında arka arkaya dört kitap yayınlar. (**Bilimsel Sosyalizmin Doğuşu, Oportunizm Nedir, Anarşi Yok Büyük Derleniş, Halk Savaşının Planları ve Devrim Zorlaması.**) Birkaç ay sonra da **Sosyalist** gazetesinin yayınına girişir. 1971 yılı başlarında ise **Vatan Partisi** tüzük ve programını yayınlar. Yani Kıvılcımlı, 1960 sonrasındaki en yoğun politik ve teorik müdahale çabası içindedir. İşte Türk solunun dinamizm taşıyan belli başlı kesimlerinin "gerilla mücadelesi", "köylü savaşı" rüyaları gördüğü bir sırada, Kıvılcımlı'nın işçi sınıfına yönelik perspektifi, aylarla ifade edilen bir süreyi de kaplasa (esas olarak 1970 Temmuz'u ile 1971 Mart'ı arası) gençlik ve öncü işçi kadroları arasında mütevazi ölçülerde de olsa yankı bulur. İşte TSİP'in 1974 sonrasında öncü işçiler arasındaki etkisinin kökleri, bir ölçüde bu dönemin gelişmelerinde yatmaktadır.[38]

38 Bunun yanısıra "doktorcu" olmadığı halde TSİP'in kuruluş ve ilk gelişme dönemi de yer almış - çoğu 60'ların TİP'inde belli bir deney kazanmış - sosyalistlerin rolünü de, zikretmekte yarar var. Ancak bu olgu daha çok aydınlar düzeyindedir.

Ancak TSİP'in gerek parti olarak gelişmesi, gerekse öncü işçiler arasında etkisi, kısa sürede limitlerine ulaşır. Birkaç yıl içinde bu legal parti, aydın ve öğretmenlerin üzerinde belirli bir etkisi olan nisbeten küçük bir siyasal örgüt haline gelecektir. TSİP'den kopan doktorcu gruplar ise teorik-örgütsel krizleri sürecinde, işçi sınıfı içindeki kimi mevzilerini korumalarına rağmen, siyasal planda hızla marjinalleşir. Partinin bir kısım sosyalist aydın ve gençleri ile kimi öncü işçileriyse, ya TKP'ye yönelecekler ya da değişik siyasal kimliklerle faaliyetlerini sürdüreceklerdir. Özetle TSİP'in sadece ilk yılları, işçi sınıfı içinde sosyalist militanların aktif faaliyetine tekabül eder: İşçi sınıfı, geçmişte kıyaslanmayacak ölçülerde bu devrimciler için bir çekim unsurudur. Öncü işçiler, 1968-71 döneminin tersine, nerede ise ilk defa bir sosyalist örgütün dinamik müdahalesi ile karşı karşıya gibidirler. Bu nedenlerle TSİP'in bu dönemdeki faaliyeti işçi sınıfındaki siyasallaşma açısından küçümsenemez. Ancak aynı partinin kısa sürede içine girdiği çıkmaz, öncü işçiler için yeni bir demoralizasyon unsurudur. Ve DİSK bürokrasisinin, 1970-1974 arasında iyice zayıflamış olan itibarını restore etmesinde, bu olumsuz deneyin payı vardır.

2. Türkiye İşçi Partisi

1975'de ikinci kez kurulan bu parti, 1960'lar TİP'inin, populizmden arınmış ve uluslararası komünist (Stalinist) hareketin teorik-programatik ve örgütsel normlarına kendini büyük ölçüde uyarlamış bir devamı sayılabilir. Bu niteliğinden ötürü partinin, işçi sınıfı ve onun yığın örgütleri içinde çalışmaya ağırlık verdiği söylenebilir. Kurucular listesine ve ilk yöneticilerine şöyle bir göz atmak bile, sendikal planda partinin o dönem için küçümsenmeyecek bir birikime sahip olduğu gösterir. Bu hareketin bu alanda çalışma kararlılığının bir diğer göstergesi de, parti yayınlarının incelenmesinden çıkarılabilir. **Yürüyüş, Çark-Başak, Görev** ve **Yurt ve Dünya**'da işçi hareketleri, çeşitli düzeyde sendikal problemler vb. üzerine değerlendirmeler, her şeyden önce hiçbir diğer sol yayın organında görülmeyen bir niceliktedir. Yine, TKP hareketinin ve DİSK bürokrasisinin şiddetli saldırısına hedef olması da, TİP'in bu alandaki varlığının diğer bir kanıtını getirir. DİSK'in 1975 Mayıs'ındaki 5. Kongresinde, TİP'li delegeler ciddi bir güçtür.[39] Kısacası, MDD gelenekli hareketlerin, köylü-gençlik-aydın yönelişleri ile

39 1975-77 arasında Maden-İş'deki iç mücadeleler, Kimya-İş, Turizm-İş ve Sosyal-İş'in DİSK'e bağlanma süreçleri ve bu alanlarda DİSK bürokrasisinin tasfiyecilikleri hatırlanır ise, TİP'in maruz kaldığı saldırının boyutları anlaşılabilir.

bambaşka bir dünyanın fethine kalkışmakta oldukları, TSİP'in hızla gerilediği bir sırada TİP, işçi sınıfı ve sendikalar alanında başarılı olmak için çok şanslı gözükmektedir. Ama bir iki yıl içinde, TİP'in bu alandaki başarısızlığının adeta mukadder olduğu görülür. Nedenlerine gelince, birinci olarak o zamanki adı ile "yeni CHP" DİSK sendika bürokrasisinin bağımsız bir reformist işçi partisi oluşturma ihtiyacını oldukça köreltmiştir. Bu durumda TİP'in, 1960'larda olduğu gibi DİSK'li sendikacılar için bir çekim unsuru olması sözkonusu değildir. İkinci olaraksa öncü işçilerin TİP'i değerlendirişleri önemli bir faktör olarak öne çıkar. 1968 sonrasında işçi hareketinin en kritik döneminde gerekli müdahaleyi yapmayışı, öncü işçilerin gözünde bu partinin itibarına bir darbe vurmuştur. DİSK'in esas gelişme döneminde seyirci konumunda kalmış olması, geçmişten kalan bu anı, bu parti için yöneticilerinin belki hiçbir zaman farkında olmadıkları bir handikaptır. İşte bu iki temelli faktör TİP'in 1975 sonrası sendikal alanda başarısızlığının yolunu açar. Ayrıca TKP ile rekabeti sözkonusu olduğunda, TKP ile siyasal plandaki ayniyetinin TİP için büyük bir zaaf teşkil ettiğini hatırlatmak gerek. Sendikal mücadele, sendika bürokrasisine karşı tavır, işçi sınıfının birliği vb. gibi konularda TİP'in kendisini dinlettirecek yeni ve değişik sözü yoktur.[40]

3. Türkiye Komünist Partisi

1974 sonrasında, işçi sınıfı içindeki siyasal faaliyetin önemli fenomenlerinden biri de TKP'nin yükselişidir. Türk Solu'nun hemen tüm kesimlerinin hayret dolu bakışları, gıpta ve hiddet dolu tepkileri arasında TKP, bu dönemde DİSK içinde ve bununla aynı düzeyde olmasa da öncü işçiler arasında küçümsenmeyecek mevziler kazanır. Kuşku-

40 Örneğin DİSK'e bağlı sendikaların anti-demokratik tüzükeri, hep TİP döneminden yadigardır ve bu konularda TİP'in pek konuştuğu görülmemektedir. Bir diğer örnek olarak, TİP'in "sendikal alanda tasfiyecilik" üzerine yakınmalarındaki ikiyüzlülük verilebilir. Yurt ve Dünya'daki "Türkiye'de İlerici Sendikal Hareket ve Sorunları" tartışmasından, bir TİP'linin tasfiyecilik konusundaki çifte standartlılığının ilginç bir örneğini vermek mümkün. Bu konuşmacı, Demir Döküm'de işverenin, işten çıkartmak istediği 14 işçinin listesini Maden-İş sendikasının hazırladığını kanıtlamaya çalışırken şunları da ekler: "Bu arada işyerinde bu listede ismi olan arkadaşlar hakkında 'maocu' olarak propaganda yapıldığını duyduk. İşyerinde 'maocu' olarak bilinen kimseler (tartışmacı, herhalde utandığı için işçiler değil kimseler demiş olmalı - e.a.) işçiler tarafından kapı dışarı ediliyordu. Anlaşılan bu sefer böyle bir yalanla işlerini yürütmeyi deniyorlardı". (Yurt ve Dünya, sayı 8, s.265).

suz işçi sınıfının o güne dek sahip olduğu deney birikimi, bilinç ve örgütlenme düzeyi ve bunlara uygun siyasal-örgütsel ihtiyaçları açısından TKP'nin bu dönemdeki yükselişinde o kerte şaşırtıcı bir şey yoktur. Ancak burada, bir nokta oldukça önemli. Şöyle ki, yükseliş döneminde TKP'nin yolunun DİSK sendika bürokrasisi tarafından adeta açılması olgusu ile, bu hareketin daha sonra elbette bu yükselişin olanaklarından da yararlanarak öncü işçiler arasında belirli bir siyasal etkiyi sağlamış olmasını birbirinden ayırmak gerekir. Türk solunda, TKP'nin bu alandaki etkisini, onun sendika bürokratları ile iyi ilişkileri vb. ile sınırlı tutan, diğer bir deyişle TKP'nin işçi sınıfı içindeki mevzilerini sadece sendika bürokratlarına bağlayan bir anlayış hakimdir. Elbet DİSK bürokrasisi, bu partinin reformist perspektifiyle rezonansa gelmiştir. Ayrıca, DİSK bürokrasisinin "partiler-üstü" ve "sol" görünme kaygusu, uluslararası sendikal hareketle ilişki ihtiyacı vb. gibi kimi konjonktürel nedenler, bu yakınlığı ve uyumu bir ölçüde istikrarlı hale getirir. Ancak sorun bununla sınırlı değildir. Çünkü TKP özellikle işçi hareketinin epey canlı olduğu bu dönemde, politik ve örgütsel faaliyetini DİSK'in sendika bürokratlarından daha ötelere götürür. Hatta hep bilindiği üzere, sendika bürokratlarının önemli bir kesiminin sempati ve sağdıçlığını bir süre sonra kaybetmiştir de. Ama bu gelişme, TKP'nin işçi sınıfının öncü kesimleri arasındaki etkisinde büyük bir gerileme anlamına gelmez. TKP'nin yükseliş koşulları ve o dönemin karakteristiği dikkate alındığında, bu hareketin politik-örgütsel mevzilerinin istikrarı daha iyi farkedilebilir. 1970'lerin ortalarında, Türkiye sol kadroları ve onların etkisiyle öncü işçiler arasında, uluslararası resmi komünist hareketin, bu kadroların politik ve kültürel gerilikleri ile paralel giden bir prestiji mevcuttur. Bu prestijin sağladığı avantajı, sendikalardaki ısrarlı çalışması ile değerlendiren TKP'nin bu alandaki kalıcı etkisini ve oluşturduğu geleneği görmezden gelmek, ciddi bir politik körlüktür.

Ancak TKP'nin öncü işçiler arasındaki siyasal faaliyeti, bu unsurların siyasal eğitiminde bir aşamaya tekabül etmez. Bu TKP'nin ajitasyon-propagandasının reformist içeriğinden olduğu kadar, dönemin karakteristiğinden ötürü de böyledir. İşçi sınıfının öncü unsurları, sendikalist-reformist çerçevede bir siyasal eğitimi 1960'larda zaten almışlardır. Yeni dönemdeyse, TKP'nin bu çerçevenin ötesinde bir siyasal bilinç geliştirme çabasında olmadığını görmek o kerte zor değil. Bu açıdan TİP'in ve DİSK'li sendikacıların, 1960'larda tarihsel bakımdan ilerici fonksiyonlarını, TKP'nin ve sayıları biraz daha artmış olan DİSK bürokratlarının 1970'lerde yeni bir düzeyde gerçekleştirdiklerini söylemek mümkün değildir.

4. Devrimci Yol

Dev-Yol MDD'nin ürünü THKP-C'nin kitleselleşmiş bir devamı sayılabilir. Ancak daha önce kısmen açıklandığı üzere, özellikle mahallelerdeki etkinliği nedeniyle, bu hareketin belirli bir işçi tabanı olduğu ya da işçiler arasında etkisi olduğu gibi bir yanılsama oldukça güçlüdür. Oysa bize göre Dev-Yol, 1974 sonrası kitleselleşmiş sol hareketler içinde nerede ise en **déclassé** olanıdır. (Zaten bu nedenle, Dev-Yol dışında hemen bütün diğer yığınsallaşmış hareketler bir süre sonra **hareket** olmaktan çıkıp **örgütleşirler**.)

Bu hareketin militan ve sempatizanları arasında endüstri işçileri ya da genel olarak işçi, hatta bilfiil üretmen kategoriler oldukça küçük bir azınlık teşkil eder. Üniversite ve lise gençliği ile, taşranın işçilik yapmamış genç işsiz kategorileri, kadrolarının belkemiğini teşkil eder. Bu noktada bir diğer yanılsama üzerinde durmakta yarar var. Dev-Yol militanlarının, bazı yörelerdeki sendikal mücadelelerde -Yeni Çeltek vb. gibi- önemli roller oynamaları yine bu hareketin işçi sınıfı içindeki mevzileri konusunda abartmalı değerlendirmelere yol açmaktadır. Oysa kitleselleşen her hareketin işçi sınıfının şu ya da bu kesiminde kimi birimlere ulaşması, belirli bir siyasal etkinlik kurması kaçınılmazdır. Ayrıca, Dev-Yol ve benzeri hareketlerin belirli ölçüde etkiledikleri işçilerin, işçi sınıfının çevre kesimlerine dahil olduklarını görmek de zor değil. Son olarak, bu türden "işçi sınıfı mevzileri"nin, sempatizan kitlesi, yayın organı okuyucusu yüz bin dolaylarında olduğu söylenen bir hareket için, arızilik unsuru taşıdığını unutmamak gerekir. Öylesine mevziler, - hem de işçi sınıfının kilit sektörlerine, merkezine çok daha yakın yerlerde - marjinalleşmiş de olsa pek çok siyasal hareket için olağan sayılabilir. Çeşitli doktorcu grupların, TKP-B'nin - daha değişik düzeyde nisbeten büyük bir hareket olarak - Kurtuluş'un, hatta bir ölçüde Emeğin Birliği'nin ve daha pek çok örgüt ya da siyasal grubun bu açıdan şöyle bir incelenmesi, Dev-Yol gibi büyük bir hareketin işçi sınıfı içindeki konumunun ne kerte arızi faktörlere bağlı olduğunu gösterebilir.

Dev-Yol'un kendi yayın organı da, herşeyiyle bu değerlendirmeleri doğrular. Merkezi işçi eylemleri gazetede, burjuva basınında (ya da diğer sol basında) çıkmış haberlere dayanılarak yorumlanırken, gazetenin diğer haberleri ve "mektuplar" sayfası "işçi-muhabir" değilse de "devrimci muhabir" bolluğunun yüzlerce ilginç örneğini verir. Bu gerçek muhabirler, kendi sosyal ortamlarının haberlerini iletmektedirler gazeteye: üniversite ve liselerden örgütlenme ya da faşistlerle mücadele haberleri; taşra şehir ve kazalarından ve köylerden devrimci örgütlen-

meye, anti-faşist mücadeleye ilişkin haberler ve arada sırada da kimi işçi örgütlenmesi ve mücadelesi haberleri.[41]

Ancak burada, 1980'e doğru bu alandaki bazı gelişmelere işaret etmek, konuyu etraflıca anlamak açısından yararlı. 1979 ve 1980'de işçi hareketinde gerilemenin, demoralizasyonun hızlanması şartlarında, Dev-Yol hareketinin nisbeten merkezi sayılabilecek sanayi birimlerinde tek tük de olsa bazı mevziler kazandığı görülür. Bu gelişim bize göre, DİSK içinde krizin şiddetlenmesi, DİSK'e bağlı sendikaların yer yer üye kaybetmesi olaylarıyla bir paralellik gösterir ve işçilerin sendika bürokrasisine tepkilerinin küçük fakat canlı bir göstergesidir. Dev-Yol hareketi açısından bu gelişim, örneğin **Kurtuluş** deneyinde olduğu gibi -geç kalmış da olsa- işçi sınıfına bilinçli ve örgütlü bir yönelme çabasının ifadesi değildir.[42] Bir bakıma artık büyüme sınırlarına da ulaşmış bir hareketin, bir çeşit "kırlardan şehirlere" varışıdır bu gelişim. Ve unutmamak gerekir, böylesi bir gelişim devam etme şansına sahip olsaydı, herhalde Dev-Yol'u, Dev-Yol olmaktan kısa sürede çıkartırdı. Zaten Dev-Yol hareketinin kendisi bile bu yeni gelişmelerin farkında değildir. Bir bakıma bu mevzi kazanışların bir ölçüde arızi niteliği nedeniyledir ki, bazı fabrikalardaki işçi temsilcilikleri seçimlerinde Dev-Yol başarıları, derginin olağan "seçimler" köşesinde, öğrenci, memur, mühendis vb. dernek seçimlerinin sonuçlarıyla birlikte yorumsuz ola-

41 Okuyucu mektuplarının geldikleri yerlere ilişkin şöyle örnekler verilebilir: "Ağrı-Çayırlı, Fatih, Kozörenköyü, Mut, Simav, Giresun, Turan Emeksiz Lisesi" (**Devrimci Yol**, sayı 5, 1 Temmuz 1977), "Taşova, Konya, Yozgat-Saimbey köyü, Gediz, İzmir-Buca, İzmir-Karşıyaka, Bursa Liseliler" (**Devrimci Yol**, s.8, 1 Eylül 1977), "Göle, Zara, Çaltı köyü, Samsun YDY Okulu, Niğde Aksaray, Aydın Ortaklar" (**D.Y.**, sayı 13, 15 Ocak 1978), "Kemalhisar, Çarşamba, Bursa Endüstri Meslek Lisesi, Türüşmek köyü, Hamzalı köyü, Arhavi Lisesi, Karabük" (**D.Y.** sayı 14, 3 Şubat 1978), "Balova Irmak köyü, Karabük, Kuruçay ve Çevre köyü, Zeytinköy, Mersin, Gökova köyü" (s.16, 20 Mart 78) "Antalya, Sivaslı, Giresun, Fethiye, Ulukışla, Emindağ, Espiye, A.Ü.Diş Hekimliği, İstanbul" (s.17, 1 Mayıs 1978), "Bergama, Esençaylıköyü, Sağlamtaş köyü, Kdz. Ereğlisi, Sivas, Rize, Gelibolu" (s.18, 22 Mayıs 1978). Beri yanda işçi hareketlerinin nisbeten yoğun değerlendirildiği bir sayıda (no.8) yeralan işçi haberleri şunlardır: "Anadolu'da küçük bir kasabada 2500 işçinin sendika deneyi", "Ordu-Mesudiye Topçam orman işçileri", "Hereke Sümerbank Dokuma fabrikası, Nuh Çimento fabrikası", "Yeraltı Maden-İş DİSK ilişkileri üzerine bir yorum", "Çorum İnşaat işçileri", "Yaşasın Çay üreticilerinin ve çay fabrikası işçilerinin mücadelesi". (**Devrimci Yol**, no.8, 1 Eylül 1977).

42 **Öncü** ve **Ekim**'in Mayıs-Eylül 1980 arası çıkmış 6 sayısının kabaca bir incelemesi, böyle bir yönelişin varlığının sağlam kanıtlarını verir. Ancak **Kurtuluş**'da "Cevizli Tekel Direnişi"ne ait yazıda son derece canlı bir şekilde tasvir edildiği üzere, bu yöneliş oldukça yenidir (ya da geçtir!) ve ürünlerini vermemiştir henüz.

rak yer alır.[43] Bütün bunların yanısıra, sadece gazetenin legal olarak yayınlanabilen 37 no'lu son sayısında yer alan miting haberleri bile, endüstri merkezlerindeki bu türden gelişmelerin, Dev-Yol'un esas niteliğinde hiçbir değişikliğe tekabül etmediğini göstermektedir.[44]

Özetle, teorik çerçevesine ve geleneğine hiç girmeden, sadece kadrolarının sınıfsal bileşimi ve siyasal çalışma alanlarına bakarak Dev-Yol'un, merkezi güçleri İstanbul, İzmit, Bursa, Adana ve Zonguldak'ta yoğunlaşmış işçi sınıfının ve onun öncü unsurlarının siyasal eğitiminde fazla bir işlev görmemiş olduğu söylenebilir.

5. Halkın Kurtuluşu

Geçen dönemin sol cephedeki yığınsal hareketlerinden biri de, THKO geleneğinden gelen Halkın Kurtuluşu'dur. Bu hareket için, Dev-Yol'un "işçi ilişkileri" konusunda olduğu gibi yanılsamalar da sözkonusu değildir. Herşeyden önce Halkın Kurtuluşu, Maocu teorik geleneği itibariyle esas olarak köylülüğe yönelmiştir. Hareket, öğrenci ve köylü gençlik içinde nisbeten ağırlıklı bir etki kurmayı becerebilmiştir. Bu özelliği, Halkın Kurtuluşunun yayınlarından izlemek mümkün. Örneğin tüm kolleksiyonu iki bin sayfanın üzerine ulaşan **Parti Bayrağı**'nda işçi ha-

43 Sendika ve işçi temsilciliği seçimlerinde Dev-Yol'un başarılarına ilişkin haberler ilk kez **Devrimci Yol**'un Haziran 1979 tarihli 28. sayısında görülür ve daha sonraki sekiz sayıda arada sırada yer alır. İnceleyemediğimiz 31. ve 35. sayılar dışında bu sayılarda şu on işyerinde "devrimci işçiler"in seçimi kazandıkları haberleri yer almakta: 'Akçimento, Adana Et-Balık, İzmir Tariş, İstanbul Süt fabrikası, İETT Topkapı garajı, Belediye Tanzim satış, İstanbul Kavel, Zeytinburnu Et-Balık, Cibali Tütün, Kocasinan Belediyesi". Ancak bu haberlerde "devrimci işçi"lerin ne derece Dev-Yol'cu olduklarını ölçmenin olanağı yoktur. Örneğin İzmir Tariş'te 6 temsilcilikten 5'inin ezici çoğunlukla Devrimci İşçilerce kazanıldığı belirtilmekte. (Sayı 28). Adaylar genellikle "CHP", "İlerleme", "TİP", "Devrimci İşçiler", "DSM: H.K. - Acil" şeklinde adlandırılmakta. Ancak bu belirsizlikler ne olursa olsun, bu gelişmelerin belirli bir değişimi ifade ettiği inkar edilemez.

44 Sözkonusu sayıda "mitingler" başlığı altında şu yerlerin adı zikredilmekte: Kastamonu, Yozgat-Boğazlayan, Gebze, Ulukışla, İzmir, Ankara, Şavşat, Tarsus, Artvin, Uşak, Zonguldak-Devrek, Keşap, Pınarhisar, Hacıbektaş, Antalya, Fındıklı-Pazar, Kemalpaşa, Ardeşçi, Perşembe, Yalıköy, Gülköy, Kabataş, Ilıca, Gürgentepe, Kumru, Çatakpınar, (**Devrimci Yol**, sayı 37, Ağustos 1980).

reketine ait teorik düzeyde değerlendirmeler bulmak güçtür.[45] Yine TDKP'nin 1980'deki kuruluş konferansında kabul edilen bir metinde, hareketin işçi sınıfı içindeki cılızlığının canlı bir tasviri yapılmaktadır. Aynı belgelerde, köylü çalışmaları üzerine söylenenler de dikkate alındığında, bu hareketin de işçi sınıfı üzerindeki etkisinin, oldukça düşük düzeyde olduğunu ve onun siyasi eğitiminde oldukça marjinal ve dolaylı bir rol oynadığı söylenebilir.[46]

Son olarak işçi sınıfının siyasal eğitimi alanında, sol hareketin çalışmasının geriliği konusunda şunlar da eklenmeli. Sol örgüt ve hareketlerin esas olarak DİSK'de örgütlü işçilere yöneldikleri hep bilinir. DİSK ise, 300 binlik üye sayısıyla Türkiye'deki genel ücretli kitlesi içinde oldukça küçük bir azınlığı temsil etmektedir. Dolayısıyla, bütün bu dönem boyunca, işçi sınıfının çok büyük bir kitlesi, sol hareketin siyasal propaganda ve ajitasyonuna oldukça uzak kalmıştır. Öte yandan, sınıfın küçük bir azınlığına yöneltilen ajitasyon-propagandanın ise, sendikal mücadele ufku ile reformist bir siyasa çerçeveyi genel olarak aşmadığı kolaylıkla görülebilir. DİSK dergileri, DİSK-sendika eğitimleri, eğitim broşürleri, çeşitli hareketlerin bu alanda çıkardıkları propaganda ve ajitasyon malzemeleri bu konuda sayısız örnek verir. Yine, 1974 sonrasında siyasal hareketlerin, öncü işçileri eğitecek olan kadroları için çıkarttıkları teorik yayın organları, bu karakteristiğin gözlen-

45 İstisnalar; 10. sayıdaki "Sınıf Sendikacılığı" üzerine yazı ile, 24. sayıdaki "Genel grev" yazılarıdır.

46 Bu belgede hareketin 1975-78 arasında işçi sınıfı içindeki çalışması şöyle tasvir edilir: "Bu, hareketimizin kısa geçmişi gözönüne alındığında onun içinde oldukça uzun sayılabilecek bir dönemdir. Bu dönem boyunca, birçok işyerinde sendikal eyleme katılmış, zaman zaman geniş sayılabilecek kitleleri kendi çevremizde toplamış olmamıza karşın, bu dönemden geriye birkaç iş yerinde dar işçi grupları ve birkaç ileri işçi önderi dışında pek birşey kalmamıştır.

"Bir bütün olarak bu döneme baktığımızda; döneme damgasını vuran, çalışmada kendiliğindencilik, örgütlenmede ise süreksizlik ve dağınıklık olmuştur.

"(...) işçilerle kalıcı bağlar kurmak, onları patronlara ve sendika ağalarına karşı o gün varolduğu kadar bile kendi çizgimizde toplama olanağı elde edilememiştir." (**Belgeler**, s.131). Aynı belge, ancak 1978'in ortalarından itibaren, bu alanda doğru teorik çözümlere kavuşulduğunu belirtmektedir. Biraz ileride ise köylülük karşısındaki konumunu Halkın Kurtuluşu şöyle açıklamakta: "Dün olduğu gibi bugün de kırsal alanlardaki mücadelemizde toprak devrimine tabi sorunları öne çıkarıyor, çalışmalarımızı köy küçük-burjuvazisi ve köylü gençlik içinde yoğunlaştırıyoruz. Bu sınıf ve tabakaların devrimimiz açısından taşıdığı önem reddedilemez olmakla birlikte, esas müttefikimiz olması gereken yoksul köylülük içinde bugün için güçlü ve kalıcı bağlarımız son derece azdır. Bugüne kadar köylülük bölgelerde kurduğumuz çeşitli tipteki kitle örgütleri esas olarak köylü gençliğin örgütleri olmaktan öteye gitmemiştir. Köylülük içindeki çalışma belli bir dönemden sonra kadrolarımız tarafından küçümsenmiştir. Veya bu alandaki çalışmaya gereken önem verilmemiştir." (a.y., s.147-148).

mesi için oldukça iyi birer kaynaktır. **İlke, Ürün, Kurtuluş, Parti Bayrağı, Partizan** gibi periyodiklerde, kadroları somut olarak bu alanda silahlandırabilecek malzeme bulunmaz. **Yurt ve Dünya**, bu alandaki nisbi zenginliğine rağmen gerek geleneği, gerekse bağlı olduğu uluslararası hareketin ideolojik-siyasal karakteri gereği devrimci özden yoksundur. TKP çizgisinin kontrolündeki DİSK dergilerinde ise, Dünya Sendikalar Federasyonu'nun ya da Fransız CGT'sinin reformist yavelerinin bozuk bir Türkçe ile tekrarlanması dışında fazla bir şey bulunmaz. Bütün bunlarla silahlanmış kadrolarınsa, sözlü ajitprop'da veya yığınlar için çıkartılar gazetelerde, bildirilerde, sendika yayınlarında hangi düzey ve içerikte bir ajitasyon-propagandayı gerçekleştirdikleri tahmin edilebilir.

III. NELER EKSİKTİ YA DA 1960-80 İŞÇİ MÜCADELESİNDE "YOK"LAR

Bu bölümde son yirmi yıllık deneylerde **olmayanlara**, diğer bir deyişle, uluslararası işçi hareketinde klasik sayılabilecek niteliklerin, güç ve olumluluk unsurlarının Türk işçi hareketindeki yokluğuna işaret edeceğiz. Türkiye sol ortamında uluslararası deneylerden habersizlik, bizatihi o deneylerde ortaya çıkmış ya da içeriği zenginleşmiş kavramların sağlıklı kullanılmasının başlıca engellerinden biridir. Sadece bu olumsuzluğun bile, tek başına nasıl politik ve taktik yanlışlara yol açacağı anlaşılabilir. Sol ortamda "işçi sınıfının mücadelesinin şiddetlenmesi" "iç savaş", "devrimci durum", "genel grev" vb. üzerine yapılan yoğun edebiyatlar, sadece en soğukkanlı teorik değerlendirmenin yapılması gereken yerde ajitasyon kolaycılığına düşüldüğünü değil, ufukların Türkiye deneyleri ile sınırlılığını da gösterir. O nedenle, bu son bölümde işçi hareketinin deneylerini, belirli karakteristikleri açısından uluslararası deneylere de atıfta bulunarak ele almak yararlı olacak. Konuyu, grevlerin sayısal gücünün ifade ettiği anlam, işçi hareketinin talepleri, sınıfın militan örgütlenmesi ve öz-örgütlenme deneyleri açısından inceleyeceğiz.

1. Grev mücadelesindeki sayısal zayıflık

Türkiye işçi sınıfının 1960-80 arasındaki grev mücadelesinin boyutları ileri düzeylerde değildir. Ancak Türk solunda, bu sayısal zaafı görmemekle kalmayıp, onu abartmaya kadar giden örnekler sayılamaya-

cak kerte çoktur.[47] Oysa 1960-80 arasındaki, grev-grevci-grevde geçen işgünü sayılarını aldığımızda ortaya çıkan manzara, gerçek durumu oldukça iyi yansıtabilir.[48]
Çalışma bakanlığı ve D.İ.E. istatistiklerine göre sözkonusu sayılar şöyledir:

	1963-71	1973-80
Toplam grev	569	1.021
Toplam grevci	93.037	264.832
Toplam grevde geçen işgünü	2.563-863	18.823.903

Daha önce sözü geçen işgal ve direnişleri de böyle bir toplam içinde mütalaa etmek için, bu sayının iki ya da üç katını almak yeterli sayılabilir. Bu durumda ortaya çıkan, birinci dönemde (9 yıl) 200-300 binlik, ikinci dönemdeyse (8 yıl) 500-750 binlik bir rakamdır. 17 yıla ait böylesi bir rakamınsa, endüstri proleteryası iki milyon dolaylarında bir ülke için, ekonomik mücadele olarak da olsa, politik mücadele olarak da olsa büyük bir nicelik göstergesi olmadığını kabul etmek gerekir. İşçi sınıfının uluslararası deneylerinden birkaç örnek, sosyal- siyasal alt-üstlüklere grev mücadelesi yoluyla damga vurmanın ne anlama geldiğini gösterebilir. Çarlık Rusya'sında altı büyük sanayi merkezindeki grevleri incelerken Lenin, 1905 yılında toplam 1 milyon 660 bin işçiye karşılık 2 milyon 863 bin grevci olduğunu, yani işçilerden çoğunun yılda bir defadan çok grev yaptığını vurgular (1895-1904 arasındaki on yılda toplam grevci sayısı ise 430 bindir). Aynı sayı 1907'de 740 bin, 1908'de ise 176 bindir. Yani artık durgunluk döneminde 9 işçiye karşılık bir grevci vardır.[49] 1919 ile 1928 arasındaki yıllarda Fransa'da grevci sayısının gelişimi de, aynı konuda ilginç göstergeler verir. 1919 yılı 1 milyon 211 bin olan grevci sayısı, 1920'de 1 milyon 462 bin'e çıkar. 1927'de ise bu rakam 150 bin olur. 1928'de 222 bin grevcinin varlığını, işçi sınıfındaki devrimci yükselişe delil gösterenlerse sadece Komintern'in "sol"cu "Üçüncü dönem" politikasının savunucularıdır.[50]

Daha yakın tarihlere gelirsek, kimi grev dalgalarının ifade ettiği anlamın sadece belirli bir ülkede işçi sınıfının büyüklüğüyle ilgili olmadı-

47 Yakın zamanlara ait çok tipik bir örnek; **Kurtuluş**'un 57 no'lu sayısından verilebilir. Burada 11 Eylül günü 55 bin işçinin grevde olduğu, 25 bin dolaylarında işçinin grevinin hükümet tarafından ertelendiği ve bunların da bir çoğunun erteleme sürelerinin sonuna yaklaşmış oldukları söylenmekte ve şu eklenmektedir: "Böyle bir grev dalgasının dünyada bile sayılı olduğu söylenebilir." (**Kurtuluş**, sayı 57, Ekim 1984, s.12)

48 Bk.Ş. Güzel, a.y., s.1848-1876.

49 Bk. Lenin, **Collected Works**, vol.16, "Rusya'da Grev İstatistikleri" (Aralık 1910), s.399 ve vol.18, "Devrimci Yükseliş" s.102-103.

50 Leon Trotsky, "**Writings, 1930**", s.69.

ğı görülür. 1968 Mayıs'ında Fransa'da grevci sayısı 10 milyon dolaylarındadır; 1969 İtalya'sında ise 15 milyon. İspanya'da diktatörlüğün yıkılışı öncesindeki grevlerse yine milyonlarla ifade edilir. 1979'da İran'da grevci işçi sayısı 1.5 milyon dolaylarındadır. Askeri diktatörlüklerin son yıllarında, Arjantin ve Brezilya'daki grevlere katılan grevci sayısı yüzbinlerle değil yine milyonlarla sayılır. Kuşkusuz çok daha uzun bir liste oluşturulabilir bu konuda. Ancak grevci sayısı devrimci yükselişin mutlaka başvurulması gereken bir göstergesi is 'ru örnekler göstermektedir ki, bu sayının Türkiye'de ulaştığı düzey hayli mütevazi boyutlardadır.

2. Grevlerin karakteri ya da ekonomik-politik grevler ilişkisi ve talepler

İşçi sınıfının 1960 ve 70'li yıllardaki bazı eylemlerinin, Marx'ın Moltke'ye mektubunda yaptığı ünlü tanıma uygun politik eylemler olduğunu görmemek mümkün değil. Ama bunlar, grevci ve grevde geçen gün sayısı da bir faktör olarak ele alındığında, ekonomik karakterli grevlerin oldukça gerisinden gelirler. 1960'larda 15-16 Haziran, adeta tek örnektir. 1974 sonrasında ise hemen hepsi sendikacıların kontrolünde bazı siyasal toplu direnişler sözkonusudur. Ama siyasal grev var, siyasal grev var. Bu açıdan, işçi sınıfının genel siyasal mücadelesinin bir aracı olması, iktidar mücadelesinin bir ekseni olması anlamında siyasal grevleri Türkiye işçi sınıfının yaşadığı iddia edilemez.[51]

Siyasal grevlerle, ekonomik grevlerin son 20 yıllık dönemdeki ilişkileri, daha doğrusu ekonomik grevlerin ezici ağırlığı bir başka gösterge ile de anlaşılabilir. Bu yirmi yıllık dönemdeki işçi hareketi taleplerinin gözden geçirilmesi, hareketlerdeki ekonomik mücadele perspektifinin ve sendika ufkunun hakimiyetini canlı bir şekilde ortaya koyar. Bu konuda sorunu net bir şekilde açıklamamızı sağlayacak veriler henüz yeterince ortaya çıkmış değil. Ancak bu alanda yapılmış belli başlı çalış-

51 Lenin devrimci kabarış dönemlerinde ekonomik grevlerle politik grevlerin içiçe geçmesi olgusuna sık sık işaret eder. Ekonomik ve politik karakterli grevlerin, Rusya örneğinde birlikte yükselişini, birlikte düşüşünü vurgular. Ancak Lenin'e göre gerileme dönemlerine geçilirken ekonomik grevlerdeki düşüş daha hızlı olur. Çünkü politik grevlerde yeralan öncü kesimler enerjilerini sonuna dek harcamaktadırlar. (Bk. **Collected Works**, vol.16, s.413, vol.18, s.104, vol.31 S.90).

malar bu gözlemi doğrulamaktadır.[52] Şurası açık ki, işçi grevlerinin, siyasal-sosyal çalkantıların en şiddetli dönemlerine tekabül edenlerinde bile, ekonomik siyasal taleplerin siyasal yönden anlamlı birlikte formülasyonlarına rastlanmaz. Burada "siyasal yönden anlamlı" vurgulaması önemli; çünkü zaman zaman sosyalist militanların gayretiyle, kimi siyasal taleplerin belirli bir işçi hareketinin talepleri arasına eklektik ve adeta manasız bir tarzda yerleştirilmesi epey sık gerçekleşen olaylardandı. İşçi sınıfının siyasal eğitiminde ya da grev mücadelesinin siyasallaşmasında hiçbir ciddi işlev görmeyen bu reformist ya da devrimci sloganların varlığının, ekonomik-politik taleplerin birlikteliği olarak yorumlanması elbet mümkün değildir.[53] Özellikle işçi sınıfının nisbeten politikleşmiş kesimlerinin bulunduğu DİSK'de, sloganlar-talepler konusunda bu eklektisizmin pek çok örneğini görmek mümkündür.[54]

Son olarak, sendikal alanda işçi sınıfının parçalanmışlığı, DİSK'in sınıfın küçük bir azınlığını temsil edişi, grevlerin nicel zayıflığı ve solun bir bütün olarak politik yetersizliği, işçi hareketinin etrafında birleşeceği merkezi sloganların, taleplerin ortaya çıkışını engellemiştir. Örneğin DİSK'in en güçlü döneminde bile, etrafında ulusal düzeyde bir kampanya düzenleyebileceği ve işçi yığınlarını bu doğrultuda sürekli bir mücadeleye yönlendirebileceği sloganlar-talepler ortaya çıkmamıştır. Talepler konusunda bu zaaf, özellikle CHP'nin hükümet oluşuyla

---

52 **Sosyalist Parti için Teori ve Pratik Birliği**'ndeki çalışmaya göre 1960-1970 arasındaki işçi hareketlerinde ücret ve sosyal haklar'la ilgili talepler büyük ağırlık taşır. Bunu işten çıkartılan işçilerin tekrar işe alınması talebi izler. Sendikalara üyelikle ilgili konular üçüncü sırada gelir. Doğrudan siyasal talepli hareketler ise çok çok küçük bir oran tutar. (Bk. a.y.s. 63) 1974 sonrasına ilişkin olarak bu konuda sadece 1976 ve 1977 yıllarına ait değerlendirmeler mevcut. Bunlara göre yine ekonomik ve sendikal konular, talepler ağırlıklı olarak öndegelir. (**Yurt ve Dünya**, no.1, s.243 ve no.7, s.202).

53 Sözkonusu birlikteliğe bir örneği Rus örneğinden ve Lenin'in kalemi ile vermek aydınlatıcı olabilir. Putilov fabrikası işçilerinin 3 Ocak 1905 tarihinde başlattıkları grevde ekonomik taleplerde durmadıklarına hemen politik taleplere sıçradıklarına işaret eden Lenin, işçilerin Çara iletilmek üzere hazırladıkları dilekçe ile ilgili olarak şunları söyler: "Eğer rapor doğru ise, bu yığınların ve onların pek de sınıf bilinçli olmayan liderlerinin kafalarında Sosyal-Demokrat programın olağanüstü ilginç bir yorumunu göstermektedir." (**Collected Works**, vol. 8, s.92).

54 DİSK dergisinden aşağıya alacağımız talepler bu sözde siyasiliğin ilginç bir örneğini vermektedir: "Düşünce, örgütlenme, inanç ve anlatım özgürlüğü", "referandum", "lokavtın yasadan çıkartılması", "tüm çalışanlara toplu sözleşme, grev, sendikalaşma hakkı", "işsizlik sigortası", "kadın işçiler için ücret ve hak eşitliği", "sıkıyönetim yasasının demokratikleştirilmesi", "sinemadan sansürün kalkması", "Belediyelerin (...) gelir artışı ile fiyat denetimine ve kentleşmeye ilişkin yetkilerinin genişletilmesi". (**DİSK dergisi**, 4 (34), Nisan 1977, s.156-157). Sadece bu sıralamanın bile vurgulamaya çalıştığımız eklektisizmi canlı bir şekilde gösterdiği kanısındayız.

kendisini çarpıcı bir şekilde gösterdi. DİSK'in ve işçi sınıfının o anda CHP'ye dayatacağı tek bir merkezi talebi yoktu. Zaten bu nedenle CHP iktidarı, işçilere göstermelik de olsa birşeyler verme ihtiyacını hissetmedi. Türk-İş'le yapılan "Toplumsal Anlaşma", 274-75 sayılı kanunlarda işçi sınıfı aleyhine değişiklik girişimleri ve ekonomik alanda IMF uygulamaları ise, işçi hareketinin merkezi sloganları etrafında birleşmesini ve bu yolda mücadeleye girişmesini değil, genel olarak demoralizasyonu getirecekti.

3. İşçi sınıfının anti-faşist mücadelesi ve militan örgütlenmesi

Türkiye'de 1970'lerin ortalarından itibaren son derece güçlenen faşist hareket, önceleri işçi sınıfına saldırısını, onun merkezdeki güçlerine değil, en azından coğrafi konumları itibari ile çevresel olarak nitelendirilebilecek kesimlerine yöneltti. 1980'e doğruysa gücü arttıkça, işçi sınıfının merkezindeki mevzilere de saldırmaya başladı. Özellikle iktisadi devlet teşekküllerinin bazılarındaki özgül çalışmasıyladır ki faşist hareket buralarda belirli mevziler elde edebilmiştir.

İş imkanlarının faşist militanlara tahsisi ve bunların sendikal harekete, sosyalist kadrolara ve işçi hareketine karşı silahlı güç olarak kullanılması, faşist örgütlenmenin buralardaki tipik karakteristiğiydi. İskenderun Demir Çelik, İzmir Aliağa Rafinerisi, Seydişehir Aliminyum Tesisleri, Ant Birlik, İstanbul Cevizli Tekel ve İzmir Tariş, hep aynı tipde faşist örgütlenmelerin gerçekleştirildiği yerler oldu. Bu arada İstanbul Sancak Tül gibi, bizatihi patronun faşist çeteler örgütlediği ya da Bursa Otomotiv'de, İstanbul Profilo'da görüldüğü türden faşist militanların fabrika dışından öncü işçilere silahlı saldırılar yönelttikleri durumlar da sözkonusuydu.

Buralarda, faşist etki ve saldırılara karşı mücadelenin bilançosu, genel olarak olumsuzdur. Bu mevzilerin hiçbirinde, anti-faşist mücadele yeteneklerini geliştirici, sınıfın moralini yükseltici ve siyasal bilincini ilerletici deneylerin yaşandığını söylemek mümkün değil. Bu mevzilerde verilen anti-faşist mücadele, programı, sloganları örgüt ve mücadele biçimleri itibariyle son derece zayıftır. Bunların hemen tümünde -en militan dövüşlerin verildiği yerlerde bile- özellikle CHP, TKP, TİP ve TSİP tarafından yükseltilen "can güvenliği" sloganı, gittikçe artan bir hakimiyet kazandı. Faşist saldırılara karşı bundan daha pasifist ve teslimiyetçi bir slogan herhalde zor bulunurdu. Faşist hareketi arızi ve adeta apolitik bir olgu olarak algılatan ve ona karşı militan mücadeleyi otomatik olarak dışlayan bu sloganın işçiler üzerindeki hakimiyeti, faşist saldırıların yaşandığı işyerlerindeki mücadelelerin de kaderini be-

lirledi. Bu işyerlerinin çoğunda, "faşist müdür geri alınsın" ya da "işyerindeki faşistler atılsın" türünden, anti-faşist temizliği, esas olarak sendika-bakanlık görüşmesinin gündem maddesi yapacak merkezi sloganlar oluştu. O nedenle en büyük zaferin kazanıldığı yerlerde bile daha sonra bir adım ileri gidilemediği görüldü.[55]

Beri yanda siyasal içeriği ne olursa olsun "can güvenliği" talebi, faşist saldırıya karşı etkili mücadele veremeyen yığınlar için adeta içgüdüsel bir pasif direniş talebini de ifade etmekteydi. Bu sloganın içeriğini tayin eden pasif güdü, siyasal zayıflığı ile paradoksal biçimde olağanüstü ölçüde uzun ve inatçı, ama kelimenin tam anlamı ile pasif kimi direnişlere yol açtı. İstanbul Cevizli tekel fabrikasındaki binlerce işçinin direnişi, buna ilginç bir örnektir. Yaklaşık iki ay muazzam bir birlik ruhu ile hemen hiçbir geri adım atılmaksızın yürütülen pasif direniş, adeta işçilerin, faşist saldırılar şiddetini kaybedene dek can korkusu nedeni ile işe gitmemelerine eşdeğer hale geldi. Yığınsal karakterde hiçbir militan eylem ve örgütlenmenin gerçekleştirilemediği bu akıllara durgunluk verici uzunluk ve kararlılıktaki direniş, sonunda hiçbir ciddi kazanım olmadan söndü gitti.[56]

Elbet özellikle de faşist saldırıların daha da şiddetlendiği 1977 sonrasında, deneysizlik, demoralizasyon ve siyasal öndersizlik koşullarında ve "terör", "anarşi" demagojilerinin yarattığı toz-duman içinde, işçi sınıfından bu mevzilerde yüksek düzeyli bir anti-faşist mücadele beklenemezdi. Sol siyasal hareketlerin, politik perspektifleri belirsiz, mahalli savunma darlığı içine hapsolmuş, sık sık disiplinsiz-lumpen unsurların öne çıktığı, askeri kalitesi itibarıyla askerlik yapmış hiçbir işçide güvenilir bir izlenim bırakmayan anti-faşist mücadeleleri, öncü işçiler için bir çekim merkezi olamazdı. Böylesi bir siyasal önderlik olsa olsa belki yükselen bir köylü hareketi için yeterli olabilirdi.

Ne var ki işçi sınıfının bu türden bir siyasal ve örgütsel düzeyi ciddiye alması mümkün değildi. Öncü işçilerin, sol hareketin anti-faşist mü-

---

55 Ant-Birlik'te iki ay süren "başarılı" direnişten 6 ay sonra, **Öncü**'de çıkan bir "Okuyucu mektubu", işyerini terkeden faşist müdür yerine yeni bir faşist müdürün atandığını, işyerindeki faşistlere Emniyet'ten vesikalı 200 silahın dağıtıldığını, sarı Tez Büro-İş'in faşistlerce tekrar hakim sendika haline getirildiğini yazmaktadır. (**Öncü**, sayı 5, 14 Temmuz 1980, s.14). Faşistlere karşı önemli bir başarı kazanıldığının sanıldığı yerin, zaferden 6 ay sonraki halidir bu.

56 Bu direnişin uzun bir hikayesini Kurtuluş dergisinden okumak mümkündür. (Bk. Tekel Direnişi Üzerine; **Kurtuluş**, sayı 37, Şubat-Mart 1980). İşçi hareketinin bu somut olaydaki zaaf ve olumsuzluklarını yakalamak ve bundan siyasal görevler çıkartmak yerine sendikacıların ne kadar pasifist, ilgisiz, korkak vs. olduğunu anlatan bu değerlendirme, sol siyasal akımların işçi hareketinin sorunlarını sendika - daha da kötüsü sendika yönetimi - problematiği açısından ele alışının tipik bir örneğini vermektedir .

cadelesine güvensizliğinin en çarpıcı örnekleri, Cevizli Tekel ve İzmir Tariş gibi en önemli direnişlerde bile, sendikacıların sonuna dek kontrolü ellerinde tutuşlarında gözlenebilir. Özellikle bu deneylerin yaşandığı dönemde, DİSK'in ve onun bürokrasisinin uğramış olduğu itibar kaybı da dikkate alınırsa, bu örnekler daha anlamlı hale gelir. Antifaşist mücadele deneyleri konusunda son olarak, işçi sınıfının "militan" örgütlenmesinin karikatür formlarından biri üzerine birkaç şey söylemekte yarar var. 1974 sonrasında, işçi hareketinin sendikal çerçeveyi bir türlü aşamamış bu tarz örgütlenmelerinden birisi de ünlü **"DİSK görevlileri"**ydi. Grevlerin, gösterilerin, mitinglerin "güvenliği" için onbinlerce işçi, "DİSK görevlisi" olarak örgütlendi. Ancak bunlar, faşistlere ya da polise karşı mücadele için değil, bizzat sol hareketlerin siyasal çalışmasını engellemek üzere DİSK'li işçilerden, onların siyaseti ve siyasal akımları küçümseyen geri işçi bilinçlerine prim verilerek oluşturulmuş birliklerdi. İlk ciddi karşı-devrimci zoru gördüğünde kaçmaya hazır bu birliklerin, bütün bu dönem boyunca polise ve faşistlere karşı hiçbir mücadele örneği vermemiş olmaları elbet tesadüf değildir. Devrimci militanlık yerine, sendika ağası yardakçılığının ağır bastığı ya da düpedüz herşeye ilgisiz kör piyade disiplininin hakim kılındığı bu tarz örgütlenmelerin, polise ve faşistlere karşı sendikal mevzilerin korunmasında bir işlev göremeyecekleri ve işçi milisi bilincini uyandırmak ne kelime, bu yoldaki uyanışları bile söndürmeye yarayacakları kolaylıkla görülebilir. Özetlenecek olursa, işçi sınıfının militan eylem ve örgütlenme bilançosu, 1968-71 döneminin polisle çatışmaları, 15-16 Haziran gösterilerinin atılganlığı ve 1974 sonrası polise ve faşistlere karşı verilen bazı mücaedelelerle sınırlıdır; ve bu bilançonun öncü işçilerin anılarında kalmış izleri, hiç de o kadar derin olmasa gerek.

4. İşçi sınıfının öz-örgütlenme deneyleri

Türkiye işçi sınıfının mücadelesinin örgüt ve mücadele biçimleri açısından yeterince olgun ve ileri olmayışının önemli göstergelerinden biri de, bu 20 yıllık dönem boyunca, **sendika**yı aşan yığın örgütlenmelerinin -nüve halinde bile olsa- ortaya çıkmayışıdır. İşçi hareketinin yükselişinin belirli bir düzeyinde ortaa çıkan bu örgütlenmeler, sınıfın, geniş kesimlerini kapsamaları, bürokratik bir yapıya sahip olmayışları, doğrudan kontrol ve benzeri özelliklerle işçi demokrasisinin en gelişkin örneklerini oluşturmaları, üretim kontrolü talep ve uygulamaları ile kapitalist üretim ilişkilerine meydan okuyuşları ve işçi iktidarı olma potansiyeli taşımaları gibi özellikleriyle diğer işçi yığın örgütlerinden

ayrılırlar.[57]

20. yüzyılın pek çok işçi hareketi deneyi, bu konuda sayısız örnek verir. İlk büyük örnek, Rus devrimi ile kendisini gösterir. 1905'in olağanüstü orijinalliği, **Sovyet** adlı işçi yığın örgütlenmelerinin ortaya çıkışı olur. 1917 Şubat devrimi, bunları yeniden doğurur. Daha sonra Almanya ve İtalya'da, **Sovyet, Konsey** ve benzeri adlarla aynı tip özörgütlenme biçimleri ortaya çıkar. İspanyol devrimi sırasında Katalan'da **İşçi Komiteleri** doğar. Ne var ki Stalinizmin uluslararası işçi hareketindeki muazzam etkisi, 1920'lerden sonra neredeyse birkaç on yıl, bu tarz örgütlenmelerin doğuşuna adeta tesadüfi bir nitelik vermiştir. (Katalan örneğine, 1952 yılında Bolivya örneği ve başka birkaç örnek eklenebilir). Ama 1956 ve sonrasında işçi hareketinde her büyük yük-

---

57 Burada A.Gramsci'nin fabrika konseylerinin politik ufkunun genişliğini son derece güzel tasvir eden şu değerlendirmesini aktarmak yararlı gözükmekte:

"...Sendika, toplumun radikal bir yeniden inşasının aracı olamaz; o sadece proletaryaya genel anlamda endüstriyel problemler için tecrübeli bir bürokarsi ve uzman teknisyenler sağlar; ancak proletarya iktidarı için bir temel oluşturamaz. Yine sendika, toplumu yönetmeye yetenekli ve layık proleterlerin ortaya çıkması için de bir olanak tanımaz; komünist toplumun en hayati güçlerini ve ilerleme hızını temsil eden önderliği yaratamaz.

"Konseyde ise, emeğin tüm branşları temsil edilmektedir; her meslek ve bölümden emeğin, - fabrikanın ürettiği nesnenin kollektivite içinde imali için - gerekli katkısıyla orantılı olarak. İşte bu nedenle bu bir sınıf kurumudur ve bir sosyal kurumdur. Varoluş sebebi emektedir, endüstriyel üretimdedir, yani sürekliliği olan bir olgudadır; ücret gibi, sınıflara bölünme gibi, aşılması sözkonusu olan geçici olgularda değil.

"İşte bu nedenle Konsey, işçi sınıfının birliğini gerçekleştirir; yığınlara, onların toplumun genel örgütlenmesi içinde aldıkları ile aynı karakterde bir bütünlük ve biçim verir.

"Fabrika Konseyi, proletarya devletinin bir modelidir. Proletarya devleti örgütlenmesinin tüm problemleri Konsey'de de mevcuttur. Proletarya devletinde olduğu gibi Konsey'de de vatandaş kavramı değerini yitirir ve yerini yoldaşlığa bırakır; sağlıklı ve yararlı bir üretim için işbirilği, dayanışmayı geliştirir; sevgi ve dostluk bağlarını arttırır. Herkes gereklidir burada; herkes kendine ait yerindedir ve herkesin bir görevi ve yeri vardır. En cahil ve en geri işçi bile, en kendini beğenmiş ya da züppe mühendis bile, sonunda fabrika örgütlenmesi deneyi içinde bu gerçeğe kani olacaklardır; hepsi sonunda komünist ekonominin kapitalist ekonomiye göre nasıl bir büyük ileri adım teşkil ettiğini anlamalarını sağlayacak bir komünist bilince ulaşacaklardır." (A. Gramsci; **Ecrits politiques**, Gallimard, 1974, t.1, s.280-281).

Biraz daha ileride ise Gramsci, sendikalizm üzerine şunları söylemekte: "Sendikalizm, kapitalist toplumun potansiyel bir aşılması olarak değil, onun basit bir formu olarak tezahür eder. İşçileri üreticiler olarak değil, ücretliler olarak, yani özel mülkiyet, kapitalist rejimin yaratıkları olarak, işgücü satıcıları olarak örgütler. Sendikalizm, işçileri, çalışmanın aracına ya da biçim verilecek maddeye göre biraraya getirir; yani ekonomik bireycilik rejiminin, kapitalist toplumun onlara dayattığı biçime göre." (a.y., s.282).

selişin bir göstergesi, işçi konseylerinin doğuşudur. 1956'da Macaristan ve Polonya'da, 1968'de Çekoslovakya'da, 1969-70'de İtalya'da, 1970-72'de Şili'de, 1974-75'de Portekiz ve İspanya'da, 1979'da İran'da ve 1980'de Polonya'da benzer tipte örgütlenmeler ortaya çıkar. Bu örgütlenmeler hemen her örnekte sadece burjuvazinin iktidarına değil, reformist işçi ve komünist partilerinin hakimiyetine de ciddi bir tehdit teşkil etmişlerdir.

Bu örneklere çok kaba bir göz atış bile, Türkiye işçi sınıfının deneylerinin bu alanda oldukça yetersiz olduğunu gösterir. Bunda elbet şaşılacak bir yan yoktur. Çünkü tarz örgütlenmelerin doğuşu, belirli koşulları gerektirir. Bunların başında, işçi sınıfının en geniş kesimlerinin aktif mücadeleye atılmış olması gelir. Yine, sınıfın merkez güçlerinin öncülüğü layıkıyla yapabilmesi için, endüstrinin kilit sektörlerindeki yığın mücadelelerinde bir yükseliş gerekir. Bunları, işçilerin sendika bürokrasisine ve de reformist işçi partilerine güvensizlikleri, reformist ve parlamenter siyasal çözümlerden umut kesmiş olmaları ve devrimci partilerin gittikçe artan etkisi gibi koşullar takibeder. Türkiye'de son 20 yılın sosyal hareketlenmelerinin bu açıdan oldukça yetersiz olduğunu görmek, herhalde çok zor değil.[58]

Sonuç

Bugün işçi hareketinin, askeri-diktatörlüğün terörüyle bastırılışının ardından beş yıl geçmiş bulunuyor. Burada, bu yazının amacı çerçevesinde, işçi sınıfının uğradığı kayıpların derinliği üzerinde uzun boylu durmayacağız.[59] Zaten darbenin şiddeti ve orta vadeli sonuçları üzerinde adeta bir fikir birliği sözkonusu. Geleceğe ilişkin tahminlere ve değerlendirmelere gelince, işte burada epey farklı şeyler söylenmekte. Bizce, son beş yılın neredeyse mutlak olan durgunluğu, gelecek için ko-

58 Bu alanlarda pratik deney azlığı, teorik alandaki boşluğun da başlıca nedeni olmalı. 1960-80 arasındaki sol yayınlarda, bu alandaki çalışmalar oldukça küçük bir yer tutar. Ve çoğu teorik açıdan pek sağlıklı değildir. Başlıcaları arasında, Kurthan Fişek'in "Alpagut işletmelerinde işgalin birinci yıldönümü" (**Emek**, sayı 2, Temmuz 1970), Zeynep Dağlar'ın "İşçilerin öz-örgütlenmesi ve İşçi Denetimi" (**Sürekli Devrim**, sayı 5, 1979) ve Maden İşçilerinin Sesi (Yeraltı Maden-İş sendikası yayın organı, sayı 1, Eylül 1975) zikredilebilir. Bu arada Aralık 1974'den itibaren yayınlanan **Katkı**'nın bu konuyu ısrarlı bir şekilde işlediğini belirtmek lazım. Ancak bu yayının, devrimci-sendikalist gelenekle, Stalinist hareketin kavram ve metodunu elektrik bir tarzda birleştiren perspektifinin, bu alanda ciddi bir katkı anlamına gelmediğini ekleyelim.

59 Bu konuda sadece bir çarpıcı örneği zikredeceğiz: **Gerçek** gazetesine göre 12 Eylül 1980 sonrası 25 bin işçinin işine politik nedenlerle son verilmiştir. Diğer şeyler bir yana, sadece bu örnek bile terörün boyutları hakkında net bir fikir verebilir.

nuşmayı güçleştirmekte. Bu nedenle, işçi hareketinde bir canlanmanın ne zaman nasıl başlayacağına ilişkin spekülasyonun ötesinde, şimdilik şu söylenebilir; gelecekteki siyasal-sosyal alt-üstlüklerde işçi sınıfının rolü, geçmiştekine göre daha büyük ve belirleyici olacak. Çünkü sadece gittikçe artan nicel-sosyal varlığı ile değil, son yirmi yılın deneyleriyle de, işçi sınıfının kritik gelişmelerde ağırlığını daha çok hissettirmesinin koşulları oluşmakta. Ancak bu ağırlığın niteliğinin ne olacağı ise, kuşkusuz bambaşka bir sorun. Ve bu konuda fazla iyimser olmak için pek çok neden yok gibi. Herşeyden önce şu nedenle ki, geçmişin deneylerinin pek çoğu, Türkiye işçi sınıfının küçümsenmeyecek ölçüdeki kimi kesimleri tarafından sadece uzaktan seyredildi. Bu, önemleri o derece abartılamayacak deneyler bile, sınıfın bazı kesimleri için hala yeni, yaşanmamış şeyler. Subjektif faktöre, yani siyasal öncüye gelince, o da fazla bir iyimserlik konusu değil. 1960-80 deneyleri, solun, işçi hareketinin sendikal düzeydeki mücadelesinin kuyruğunda yürümekten başka birşey yapmadığını, ona ileri görev ve hedefler dayatamadığını kanıtladı. Genel olarak bu kadrolardan, yakın geleceğin devrimci harikalarını yaratmalarını beklemek, -yığın hareketinde beklenmedik sıçramaların yaratabileceği özel durumlar dışında- pek gerçekçi bir şey olmasa gerek.

İşçi sınıfının öncü unsurlarına gelince, maddi ve manevi baskıların, kayıpların, demoralizasyonun şiddetine rağmen ayakta kalabilenleri (ve hala işçi kalabilenleri), bugünkü her hareketlenmenin, yeni canlanmaların hazırlığını yüklenecek kadroları oluşturmakta. Ancak öncü işçiler kategorisinin bu ayakta kalabilen kesimi, geçmiş dönemden bir siyasal olumsuzluğu taşımakta bugün. Özellikle 1970'ler boyunca reformist sol hareketlerin ve en başta da TKP'nin bu öncü işçiler üzerindeki politik etkisi, geçmişten bugüne gelen ve geleceği tehdit eden en olumsuz miraslardan biri.

1970'lerde TKP yükselişinin kısalığı ve bu dönemin, işçi sınıfı için bir sıçramaya tekabül etmemesi, dolayısıyla TKP'nin, işçi sınıfının hiçbir kazanımına damgasını vurmamış olması, bu olumsuzluğun ve tehdidin şiddetini azaltmakta ancak TKP, sınıf içinde mevzi kazanmayı, bu mevzilere istikrar kazandırmayı ve bu alanda bir gelenek oluşturmayı bir ölçüde gerçekleştirmiştir. Devrimci sol hareketlerin bu alandaki nisbi zayıflığı ve geleneksizliği, devrimci marksizmin gücünün ise olağanüstü zayıflığı koşullarında, bu son derece önemli bir gelişmedir. Ve unutulmamalı ki, **"yığınlar 'eski ev'i kolay kolay terketmezler"**. Genel olarak işçi yığınlarının büyük sıçrama dönemleri dışındaki tutuculuklarını anlatan bu doğru gözlem de dikkate alınırsa, sınıfın kimi öncü kesimlerinin geçmişten taşıdıkları bu mirasın olumsuzluğu daha iyi kavranabilir. Komünist partilerinin milliyetçi-reformist politikaları

ve özellikle de bunların kritik momentlerdeki karşı-devrimci rolleri hatırlandığında, 1974 sonrasının bu olgusunun, gelecek için neleri ifade ettiği daha da iyi anlaşılabilir.

Ama yeni, hızlı ve köklü bir yükseliş, bu olumsuzluklar hanesi oldukça yüklü geçmişi pekala daha kısa bir sürede unutturabilir. Ne var ki, tedrici yükselişler her zaman daha muhtemel. Ani yükselişlerin belki sadece ilk döneminde, ama tedrici yükselişlerin her basamağında "geçmişin kabusu" yeniden yaşanacak; onun anıları, değerleri, kavramları, yeni yolların, yönelişlerin bulunmasında rollerini oynayacaklar. İşte o nedenle, "geçmişin kabusu"ndan mümkün olduğunca erken kurtulmanın yolu, onu öğrenmek, anlamak ve amansızca eleştiriden geçirmekten geçiyor. Eğer geleceği belirleyecek yeni devrimci oluşumlara yönelen siyasal kadrolar, bu bilimsel cesareti ve yeteneği gösterebilirlerse, geleceğe o kerte iyi hazırlanılıyor demektir. Yoksa gene, **"Yaşasın DİSK"**li, **"DGM'yi ezdik sıra MESS'de"**li, **"DİSK Görevlileri"**li bir gelecek, belki daha verimsiz, daha geri ve daha şarlatanca yaşanacak.

Temmuz 1985

YAŞAMAK-YAŞATMAKTIR.

1991 Ocak

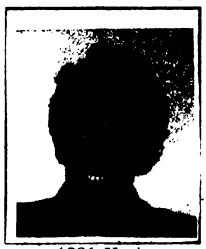

1991 Haziran

İSHAK YAVUZ'UN
YAŞAMI
200.000 DM'LIK
BİR AMELİYATA
BAĞLI ...

İSHAK YAVUZ, 1960 yılında Giresun, Keşap'ta doğdu. İlk ve orta öğretimini Keşap ve Erzincan'da yaptı. 1974 de Kuleli Askeri Lisesine girdi.
1977-81 döneminde Ankara'da Kara Harp Okulunda ekonomi dalında yüksek öğrenim gördü. 1981 de subay olarak mezun oldu.

Aynı yıl ordu içinde politik etkinliklerde bulunduğu gerekçesiyle bir grup sosyalist ve demokrat genç ile birlikte gözaltına alındı. 1982 yılında Dil Okulu ve 1. ŞB. de aylarca süren işkence sonrasında, ağır hapis istemiyle yargılandı. Aynı dönemde "disiplinsizlik" gerekçesiyle ordudan uzaklaştırıldı.

Bunlardan sonra İstanbul'a yerleşti. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde İstatistik dalında Lisansüstü eğitimini bitirdi. Daha sonra aynı üniversitede Hukuk öğrenimine başladı. İstanbul'daki yaşamı da politik etkinlikler, soruşturma ve tutuklamalarla geçti. En son geçtiğimiz yıl İstanbul'da yasaklanan 1 Mayıs gösterilerine katıldığı gerekçesiyle tutuklandı.

İshak, iki yıl önce kalp yetmezliğinden yitirdiğimiz kardeşi gibi altı ay önce ağırlaştı. Ona da kalp yetmezliği teşhisi kondu. Yaşamından büyük ölçüde ümit kesilmişken, doktorların önerisiyle Münih Üniversite Kliniği'ne gönderildi. Şimdi umut 200.000 DM'a bağlı. Kısacası o da yüzbinlercemizden biri ve insanca yaşadı. Kocaman yüreği yerine yeni bir kalp "insan sağlığı pazarından" elde edilebilirse yaşamını sürdürecek ve yenilirsek bu bize çok ağır gelecek. Şu ana kadar 130 milyon TL. toplanabildi. En büyük umudumuz ise 10 TEMMUZ Çarşamba günü BOSTANCI GÖSTERİ MERKEZİNDE ki konser ve dayanışmanızda...

İshak YAVUZ'la Dayanışma İstanbul İnsiyatifi adına
AHMET URAL

DAYANIŞMA HESAPLARI

TÜRKİYE
İ. YAVUZ
Hesap Nr: 153 296
Yapı Kredi Bankası
Kadıköy Şubesi-İstanbul/TÜRKİYE

ALMANYA
VDAA (Verband demoktatischer Arztinen und Arzte e.V)
Konto Nr: 471 500-606
Postgiroamt Ffm
BLZ: 500 100 60
Stichwort: "Yavuz"

KONSER: EDİP AKBAYRAM / EZGİNİN GÜNLÜĞÜ
BOSTANCI GÖSTERİ MERKEZİ / 10 TEMMUZ 1991 ÇARŞAMBA

BİLET SATIŞ YERLERİ

CAGALOGLU
Belge Yayınları
Baş Müsahip Sok. Talâs Han Kat: 3
511 63 20

KADIKOY
MODA SİNEMASI GİŞESİ
337 01 28

BOSTANCI
GÖSTERİ MERKEZİ
GİŞESİ

Sınıf Bilinci, İşçilerin Partisi ve Kurucu Meclis

YUSUF BARMAN

İster açıkça reformist, ister popülist-radikal görünümlü olsun, Stalinist hareketin ortak özelliği politikada asgari ve/ya da azami pozisyonlarda çakılıp kalmaktır. Bu da onları, devrimin ve devrimci dönüşümlerin "yılmaz savunucuları" gibi görünmeye çalışırken, aslında küçük burjuva muhalefetin bir türü haline getirir. Her türden "kesintisizlik" söylemleriyle birlikte belirsiz bir geleceğe erteledikleri proleter devrimine ilişkin propagandalarını bir yana bırakın, geriye devrimci iktidar hedefinden kopuk bir dizi ekonomik ve demokratik talepten başka bir şey kalmaz. Bu yüzden de Stalinizmin tarihi burjuva düzenine eklemlenmenin, onun organik bir parçası olmanın eşsiz örnekleriyle doludur.

Proleter devrimi doğrultusunda kitlelerin devrimci seferberliği nasıl yaratılır? Bu devrimde kitlelere önderlik edeek devrimci Marksist parti nasıl inşa edilir? Proletaryanın günlük mücadelesinden iktidarın devrimci zaptına nasıl ulaşılır? İşçi sınıfının verili bilinç düzeyi ile politik sınıf bilinci arasındaki köprü nasıl kurulur? Devrimci Marksizmin bu can alıcı sorunları Stalinizm için pek bir anlam ifade etmez. Çünkü onların bazıları için kısmi ve acil bir dizi ekonomik ve demokratik hak için mücadele yeterlidir; bazıları ise bunu reformizm olarak görür ve ama güncel talepler uğruna mücadeleyi devrim mücadelesiyle birleştirme gibi bir perspektife sahip olmadıklarından devrim propagandasıyla yetinmeyi tercih ederler.

Türkiye'de de bir dizi Stalinist akım ve çevre var. Stalinizmin dünya ölçeğindeki bunalımıyla birlikte bunlar da kendi krizlerini ve kaçınılmaz çöküş süreçlerini yaşıyorlar. Şüphesiz gerek Stalinist diktatörlük-

lerin, gerekse de ulusal Stalinist akımların bu çöküşlerinin devrimci sosyalist bir atılımın eşliğinde gerçekleştiğini söylemekten epeyce uzağız. Çünkü proletarya henüz devrimci Marksist bir önderliğe kavuşabilmiş değil. Üstelik Stalinist akımlar giderayak devrimci Marksizme son karalarını da çalmaktan sakınmıyorlar. İşte bunlardan biri de bizim **Özgürlük Dünyası.**

Bu dergi, son üç-döt sayıdır kör oklarını devrimci Marksist **Sosyalizm** gazetesine yöneltmiş durumda. **Sosyalizm,** sayfalarında Marksist politikanın oluşturulma süreçlerinden çok bunun sonuçlarına yer veren bir kitle gazetesi. **Özgürlük Dünyası** dergisi de, **Sosyalizm**'in ortaya attığı "İşçilerin Partisi" ve "Kurucu Meclis" gibi bazı sloganlardan hareketle, gazetenin "kendiliğindenci" ve "reformist" bir çizgide olduğunu kanıtlama çabasına girişmiş.

Emekçi yığınlar, şu ya da bu partinin ya da çevrenin şu ya da bu sloganı hangi mantığa dayalı olarak geliştirdiğiyle ilgilenmezler. Onlar daha çok gündelik mücadelelerinin içine gönülmüş durumda ve kısa vadeli çıkarlarının peşindedirler. Devrimci Marksistlerin görevi ise, bu gündelik mücadeleleri proleter devrimine bağlayan köprüyü kurmaktır. Bu da politik arenada son kertede sloganlarla gerçekleşir. Bu sloganların nasıl üretilmesi gerektiği ve üretildiği esas olarak devrimci proleter öncünün sorunudur.

Bu yazıda **Özgürlük Dünyası** ve benzerlerine, İşçilerin Partisi ve Kurucu Meclis gibi sloganların hangi programatik anlayışa dayalı ve amaca yönelik olarak gelitirildiğini anlatmaya çalışacağız. Bu ortaya çıktığında devrimci Marksistlerin iddia edildiği gibi kendiliğindenci olmadıkları görülecektir. Ama birşey daha görülecektir, ki o da devrimci Marksistlerin salt devrim propagandasıyla yetinmeyen aktif devrimci parti inşacıları olduklarıdır. Ne **Özgürlük Dünyası**'nın ne de başka Stalinist çevrelerin demagojisi ve tahrifatı bu gerçekleri gizlemeye yetmeyecektir.

Siyasal sınıf bilinci

Özgürlük Dünyası Şubat 1991 tarihli 28. sayısında, **Sosyalizm** gazetesinin Ocak 1991 tarihli 8. sayısından bazı alıntılar yapmış (aslında alıntılar bölük pörçük yerlerden yapılmış ve gerekli görülen bölümler dergi tarafından tamamlanmış, ama genelde bir anlam kayması olmadığından onların yaptığı alıntıları kullanacağız): "İşçi sınıfı, özgürlüğün kendi elleriyle geleceğinin farkında... Sınıfın bilinç düzeyinin sınıfın eylemiyle nasıl sıçramalı olarak geliştiğini yaşıyoruz. Yenilgiyi önlemenin yolu ise Türkiye'nin Zonguldaklaşmasıdır. Zonguldaklaşan Türkiye'de ne askeri darbe olur ne de ordu savaşa girebilir. İşçiler bu gerçeğin farkındalar, bazı sendikalar da farkında... Zonguldak işçile-

ri, patronların ve generallerin siyasetine ancak bir işçi siyaseti ile mücadele edilebileceğini farkettiler..."

Özgürlük Dünyası, bütün "farkında olmak" sözcüklerinin altını çizdikten sonra şöyle diyor: "Bütün bunların "farkında olmak", kendisi için sınıf olmanın "farkında" olmak anlamına gelir. **Sosyalizm** yazarlarına göre, işçi sınıfı siyasal bilinç kazanmış. Bu bilincin kazanılmasında **Sosyalizm** yazarlarının hiçbir katkısı oladığı gün gibi açık olduğuna göre, buradan pekala şöyle bir sonuç çıkar: "Kendisi için" mücadeleye atılmış olmak demek, sosyalist siyasetin dışında olmak, haydi sosyalist olmamak demektir. O halde **Sosyalizm** dergisi sosyalizmin dışındadır!"

Derginin mantığı şu: işçi sınıfının ya da onun bir kesiminin bazı siyasal gerçeklerin farkında olması, onun siyasal bilinç kazandığı ve "kendisi için bir sınıf" olduğu anlamına gelir. Bu da, işçi sınıfı mücadelesi proletaryanın öncü partisinin yönetimi altında yürütülüyor demektir. Eğer bu hareket böyle bir parti tarafından yönetilmiyorsa, kitlelerin hareketi kendiliğinden, bilinçleri ise burjuva demektir. Dolayısıyla işçilerin bazı siyasal gerçeklerin farkında olduğunu söyleyen ve ama bu hareketi yönetmeyen bir siyasal akım kendiliğindencilik batağına saplanmıştır ve sosyalist değildir.

Özgürlük Dünyası'nın **Sosyalizm**'i kendiliğindenciliğin savunucusu gösterme yolundaki bu son derece "zorlama" iddiasını iki düzeyde inceleyebiliriz. Birincisi, işçilerin genel olarak bazı, özel olarak da yukarıda belirtilen siyasal gerçeklerin farkına varması, onların "kendileri için bir sınıf" haline geldiğini gösterir mi? Çünkü eğer öyleyse **Sosyalizm** gerçekten kendiliğindenciliğin savunusu yapıyor demektir. İkincisi, **Sosyalizm** proletaryanın kendiliğinden mücadelesi içinde, yani devrimci bir öncü partiye gereksinim duymadan iktidarı ele geçirebileceğini savunuyor mu? Çünkü eğer savunuyorsa **Sosyalizm** yine kendiliğindenci bir çizgide demektir. İkinci soruyu gelecek bölümde yanıtlayacağız. Şimdi birinci noktayı ele alalım ve önce genelliği içinde inceleyelim.

Bilindiği gibi Lenin kendiliğinden bilinci **trade-union**'cu bilinç olarak tanımlar ve işçi sınıfının kendiliğinden mücadelesi içinde ancak bu bilince ulaşabileceğini, sosyalist bilincin ise onlara dışardan taşınması gerektiğini söyler. Dolayısıyla ilk bakışta işçi sınıfının bilincinde siyasal bir yanın bulunmadığını söylemek kendiliğindencilik gibi gözükebilir. Oysa öyle değildir. Lenin bu tanımını yaptığı bölümde bir dipnot düşer ve aynen şunları yazar:

> Trade-unionculuk bazılarının düşündüğü gibi "siyaseti" tümüyle dışlamaz. Trade-unionlar her zaman siyasi (ama Sos-

> yal Demokratik (yani Marksist) değil) ajitasyon ve mücadele sürdürmüşlerdir.

Dolayısıyla işçi sınıfının siyasi bilinç ögeleri taşıdığını, siyasi mücadele içine girdiğini söylemek, kendiliğindencilik olmaz. Aslında bu gerçeği **Özgürlük Dünyası**'nın kendisi de teşpit ediyor.

> Zonguldak grevinin belirleyici özelliği, **siyasi bir halk hareketine** (abç) dönüşmüş olmasıdır. Grevin başlangıç nedeni ekonomik taleplerdir. Kuşkusuz bitmesi de ekonomik taleplerin karşılanmasına bağlıdır. Buna rağmen, grev, derin bir siyasi içerik taşımaktadır. (A.g.y. s.35.)

Bunu kim söylüyor? **Özgürlük Dünyası.** Aynı **Özgürlük Dünyası Sosyalizm**'i nasıl eleştiriyor? **Sosyalizm** yazarlarına göre işçi sınıfı siyasal bilinç kazanmış" diye. Kendisiyle çelişki ve eleştirinin zorlanmış niteliği apaçık ortada. **Özgürlük Dünyası** şimdi, "işçi sınıfının siyasal bilinç kazanması ile mücadelesinin bir siyasi halk hareketine dönüşmüş olması aynı şey değildir" diyebilir. Ama bu, kaba bir demagoji olmanın ötesine geçemez. Çünkü mücadelenin talepleri ve slöganları ile bunların dile getirilmesinin ardında yatan bilinç arasındaki bağıntıyı koparmak mümkün değildir. Herhangi bir işçi mücadelesinde işçilere egemen olan bilinç, kendisini o mücadelenin taleplerinde ve sloganlarında açığa vurur. Nitekim **Özgürlük Dünyası** Zonguldak mücadelesinin siyasi niteliğini vurgularken bunu teslim ediyor:

> Her işçi hareketinin son tahlilde siyasi bir içerik taşımasından **fazla olarak** (abç) greve siyasi nitelik kazandıran iki etken grubundan söz edilebilir... İkincisi, birleşmiş burjuvazi karşısında kararlı bir şekilde yürütülen grevin siyasi olmasından ayrı olarak eylem sürecinde dile getirilen talep ve sloganların apaçık politik niteliği. (A.g.y. s.35)

Burada, "grevin siyasi" olması ile "dile getirilen talep ve sloganların apaçık politik niteliği" arasında nasıl bir "ayrı"lık bulunduğunu anlayabilmiş değiliz. Çünkü bir hareketin niteliğini esas olarak o mücadelenin taleplerde ve sloganlarda dile getirilen hedefi belirler. Ama şimdi bunu geçelim. Şunu vurgulamak istiyoruz: Eğer bir mücadele "siyasal" ise, yani "talep ve sloganları apaçık siyasal" bir nitelik taşıyorsa, o mücadele siyasi bilinç içeriyor demektir. Bunun aksi düşünülemez. Aslında **Özgürlük Dünyası, Sosyalizm**'den **fazla** birşey söylemektedir. **Sosyalizm,** işçiler bazı siyasi gerçeklerin farkına vardılar derken, **Özgürlük Dünyası** Zonguldak mücadelesini siyasi bir halk hareketi olarak değerlendiriyor. Sonra da dönüp "**Sosyalizm** yazarlarına

göre işçi sınıfı siyasal bilinç kazanmış" diye eleştiriyor! Kendisiyle çelişkiye düşen bir demagojiden başka birşey gören var mı?

Şimdi sorunu özelde ele alalım. **Sosyalizm**'in Zonguldak işçilerinin **farkına** vardıklarını söylediği siyasal gerçekler, işçilerin "kendisi için bir sınıf" haline geldiğini gösteren olgular mıdır? **Sosyalizm**'in yukardaki tespitlerini tek tek incelemeden önce, "işçi sınıfının kendisi için bir sınıf olması" tanımına bir açıklık getirelim.

Eğer kastedilen, işçilerin bir sınıf olarak kendilerinin ayırdına varmaları ise, ekonomik sınıf örgütleri olarak sendikaların ortaya çıkmasıyla birlikte işçiler kendileri için bir sınıf olmaya başlamışlardır demektir. Bu haliyle kendiliğinden bilinç, sınıf bilincinin bir düzeyi, belki de en alt düzeyidir. Ve eğer işçi sınıfının bu kendiliğinden bilinci siyasal ögeler taşır duruma gelmişse, ya da sınıf mücadelesi siyasallaşmışsa (ki yukarıda görüldüğü gibi **Özgürlük Dünyası** böyle diyor), işçiler "kendileri için bir sınıf olma"nın daha üst düzeylerine doğru atılımlar yapmış demektir. O halde **Sosyalizm**'in tespitinde bu tanıma aykırı bir yan yoktur.

Ama sorun burada değil. Çünkü **Özgürlük Dünyası**, "kendisi için sınıf olma" halini, "sosyalist siyasal bilince" ulaşma olarak tanımlıyor. Sanırım burada kastedilen tek tek işçilerin ya da büyük çoğunluğunun **sosyalist** olması değil. Burjuva ideolojisine karşıt bir "sosyalist siyasal sınıf bilinci"nden söz ediliyorsa, bu, proletaryanın burjuva devletini ve kapitalist üretim ilişkilerini kırarak kendi siyasal ve ekonomik düzenini kurmanın zorunluluğunu kavramış olması biçiminde tanımlanabilir. Ben buna devrimci siyasal bilinç diyorum. Eğer, "kendisi için sınıf olma"yı devrimci siyasal sınıf bilincini edinme olarak tanımlayacaksak, bu bilincin merkezinde **iktidar** sorununun yattığını bilmemiz gerekir.

Devrimci siyasal bilinç, kapitalist toplumda proletaryanın bir sınıf halinde ulaşabileceği siyasal sınıf bilincinin en üst düzeyidir. Bu bilinci edinmiş olan proletarya düzene karşı iktidar savaşı içine girmiş demektir. İşte **Sosyalizm**, Zonguldak grevine ilişkin olarak **hiçbir zaman** ve **hiçbir yerde** böyle bir iddiada bulunmamıştır.

İşçilerin "özgürlüklerin kendi elleriyle geleceğini fark etmeleri", doğrudan kendi sınıfsal iktidarlarını kurmanın zorunluluğunu kavradıklarını göstermez. İşçi sınıfı özgürlükler için verdiği mücadele içinde çoğunlukla yanılsamalara düşer. Kendi kitlesel siyasal ağırlığıyla ülkedeki özgürlükler zemininin genişleyeceğini farkeder, kimi zaman da bunu açıkça görür. Ama çoğunlukla **reformist ve bürokratik önderlikler aracılığıyla bu bilinç düzeyine hapsedilir** ve gerçek ve kalıcı bir demokrasinin ancak işçi demokrasisi olabileceği bilincinden uzak düşmek durumunda kalır. Bunu kırmak ve proletaryaya bu bilinci taşımak dev-

rimci öncünün, proletaryanın Leninist öncü partisinin görevidir. **Özgürlük Dünyası** ile bu konuda anlaşıyoruz. Ama **Özgürlük Dünyası**'nın işçi sınıfının verili burjuva sınırlar içinde bile demokrasi üzerindeki ağırlığının farkına varabileceğini kavraması gerekir. Aslında bunu bilmediklerini sanmıyorum. Ama "görevleri" Trotskizmi karalamak olduğundan, iş buraya gelince yalpalayarak bir kez daha kendileriyle çelişmek ve tahrifatlara başvurmak zorunda kalıyorlar.

Aynı şeyi darbelere ve savaşlara ilişkin olarak da söyleyebiliriz. "Zonguldak Türkiye'ye demokrasi dersi veriyor" diye bağıran madenciler, bir yandan da "madenci savaşa gitmeyecek" sloganını atıyorlardı. Evet, Zonguldaklılar buna gerçekten inanıyorlardı. Eğer işçiler savaşa gitmemekte kararlı olduklarını gösterirlerse, bu slogan tüm ülke çapında inançlı bir biçimde haykırılırsa, Türkiye'nin savaşa sokulamayacağının **farkındaydılar.** Zonguldak madencisinin bu bilinci herhangi bir ideolojik ya da teorik tespitin ürünü değildi. Tam tersine son derece pratik olarak grevlerinin başarı şansını burada görüyorlardı. Eğer Türkiye savaşa girerse, savaş hali ilan edilirse, grevlerinin de askıya alınacağını biliyorlardı (nitekim öyle de oldu). İşte tam bu bilinçle, bu siyasal içerikle mücadele ediyorlardı. İktidarı ele geçirme bilincinden çok uzaktılar, ama savaş karşısındaki güçlerinin de farkındaydılar. **Özgürlük Dünyası** bunun farkında olmayabilir, ama gerçek buydu. Ve bu gerçeğin "sosyalist siyasal bilinç"le doğrudan bir örtüşmesi yoktu. Pek çok kapitalist ülkede hükümetler işçi sınıfının burjuva sınırların ötesine geçmeyen, ama devasa güçteki siyasal ağırlığı nedeniyle savaşlardan uzak tutulabilmiş, pek çok darbe tehlikesi böyle atlatılabilmiş, hatta bazı askeri cuntalar böyle devrilmiştir. Üstelik eğer Türkiye sıcak savaşa sokulamamışsa, bunun nedenlerinden biri de Zonguldak'da yatmaktadır. İşçiler bunu **biliyor.** Ama aynı işçiler henüz kendi siyasal ve ekonomik düzenlerini kurma bilincinden çok uzaklar. **Sosyalizm** de bunu biliyor. **Özgürlük Dünyası** ikisini de **bilmiyor** (mu)?

Zonguldak işçilerinin "patronlara karşı bir işçi siyasetiyle mücadele edilmesi gerektiğini farketmeleri" konusu da aynı bağlamda düşünülmelidir. Şimdi, bu olgunun Zonguldak için geçerli olup olmadığı tartışılabilir. Biz bu tespitin doğru olduğunu düşünüyoruz. Ama yanlış olsa bile, **Özgürlük Dünyası**'nın eleştirisi haklılık kazanmaz, çünkü o, işçilerin sınıf siyaseti gütmenin zorunluluğunu kavramalarını "kendileri için bir sınıf" haline gelmeleri, yani "sosyalist siyasal bilince" ulaşmaları biçiminde yorumluyor. Bu tümüyle yanlış bir yargıdır. Pek çok ülkede doğrudan kitlesel sınıf partileri olan ve ama programları proletaryanın devrimci iktidarını içermeyen partiler vardır. O ülkelerde milyonlarca işçi bu partilerin üyesi olabilmekte, bu partilerin aracılığıyla sınıf siyaseti güdebilmektedir. Biz bu partileri burjuva ve reformist iş-

çi partileri olarak eleştirebiliriz ve haklı da oluruz. Ama bu durumu değiştirmez. Proletarya henüz burjuva düzeninin sınırları içinde kalan, ama **ayrı** bir sınıf olarak sürdürdüğü bir siyasal mücadele içinde olabilir. Bu, sınıf bilincinin henüz "sosyalist siyasal" olmayan geri bir düzeyini temsil eder ve belirli momentlerde eskiye oranla bir sıçramayı temsil edebilir. Dolayısıyla, porletaryanın bir sınıf siyasetiyle mücadele etmenin gereğini görmesi, devrimci siyasal bilince ulaşması biçiminde algılanamaz.

Buraya kadar söylediklerimizi bir toparlayalım. İşçi sınıfının burjuva düzeninin çerçevesinin ötesine taşmayan kendiliğinden mücadelesi, sınıf bilincinin değişik düzeylerine tekabül edebilir. Bu düzey kendini genel olarak ifade edilen taleplerde ve sloganlarda açığa vurur. Bu talep ve sloganlar siyasal içerikli de olabilir. Ama proletaryanın bu siyasal talepleri ve sloganları burjuva demokrasisinin sınırları içinde kalabilir ve reformist partilerin, sendika bürokrasilerinin görevi de onu burada tutmaktır. Ne var ki işçilerin mücadelesi zaman zaman bu sınırlarla çatışmaya da girebilir. Devrimci önderliğin görevi proletaryaya bu mücadelesinde yardımcı olmak, onu devrim programına kazanmak ve devrim mücadelesinde ona önderlik etmektir. İşçi sınıfına bu devrimci siyasal bilinci kazandırmak devrimci önderliğin görevidir.

Öte yandan devrimci önderlik proletaryanın bilincindeki sıçramalı gelişme sürecini iyi değerlendirebilmek zorundadır. Partinin aktif yönlendiriciliği olmadan en devrimci kitle seferberlikleri bile iktidarın devrimci zaptıyla sonuçlanamaz. Bu doğrudur ve aksine inanmak kendiliğindencilik olur. Ama sınıf mücadelesinin "kendiliğinden" siyasallaşabileceğini ve zaman zaman devrimci bir karakter kazanabileceğini kavramamak da, proletaryanın kapitalist toplumda taşıdığı mücadele dinamiğine inanmamak olur. Bu bağlamda **Özgürlük Dünyası** yazarlarına bir önerimiz var. **Sosyalizm**'i eleştirdikleri aynı sayılarında yer verdikleri "TDKP Konferans Belgeleri'nden" başlıklı yazıda geçen şu ifadeyi bir de kendileri dikkatle değerlendirsinler: "...Hareketin yükseliş ve gelişmesinin kendiliğinden sosyalizm eğilimi doğurması ve onun sosyalizm eğilimi kazanması kaçınılmazdır." **Sosyalizm** gazetesi, Zonguldak işçilerinin bazı siyasal gerçeklerin **farkına vardığını** söylerken hiç de böylesi "sosyalist" bilinç ögelerinden söz etmiyordu. İşçi sınıfının doğrudan proleter iktidarına bağlanmayan bazı siyasal konularda bilinç sıçramasına uğradığını söylemek nasıl oluyor da işçi hareketinin "kendiliğinden sosyalizm eğilimi kazanmasının kaçınılmaz" olduğunu savunanlarca "kendiliğindencilik" olarak "mahkum" ediliyor, bunu ya "Belge" yazarları, ya da bu belgeye sayfalarında yer veren derginin kalemleri yanıtlamak zorundadır.

İşçilerin Partisi

Şimdi gelelim geçen bölümün başında sorduğumuz ikinci soruya: **Sosyalizm,** işçi sınıfının kendiliğinden mücadelesi, yani partisiz mücadelesi sonucunda iktidara gelebileceğine mi inanıyor? Gerçi **Özgürlük Dünyası** bu türden **açık** bir iddiada bulunmuyor, ama **Sosyalizm**'i öylesine kolay bir tahrifat ve demagojiyle kendiliğindenci olarak "mahkum" ediyor ki, ister istemez okuyucunun aklına bu soru geliyor. Ama bunun yanıtı açık ve koca bir **hayır.** Bunu bizzat gazetenin hemen her sayısında görebilirsiniz. **Sosyalizm**'in daha 1. sayısının (Haziran 1990) başyazısı şöyle bitiyor:

> Amacımız Türkiye işçi sınıfının burjuvazinin hakimiyetinden kurtulmasını, devrime doğru yürüyerek iktidarı ele geçirmesini sağlayacak, sınıfsız, sömürüsüz, baskısız yeni bir toplumun kuruluşuna önderlik edecek bir devrimci işçi partisinin kurulmasıdır.

İşte öbür örnekler:

> İşçi sınıfının tüm mücadelelerini birleştirebilecek bir **siyasi partiye** ihtiyacımız vardır. Şu anda varolan hiçbir parti bizim çıkarlarımızın savunusunu yapmıyor, hepsi de patronlar sınıfının partileri. Önümüzdeki kısa dönemde kendi partimizin, bize bu hakları kazanmamızda önderlik edecek bir Devrimci İşçi Partisinin inşasına girişmeliyiz. **Kurtuluşumuzun başka yolu yoktur.** (1 Mayıs 190 Özel Sayısı)... Böyle bir örgütlenme ancak bir devrimci işçi partisi olabilir. Devrimci işçi partisinin ANAP hükümetine ve öteki burjuva partilerine karşı savunacağı alternatif ise patronlarla generallerin hükümetlerinin yerini alacak bir **devrimci işçi-emekçi hükümeti** olacaktır. (Sayı 2, s.4.)... Devrimci sosyalistler, bu kitle hareketini devrimci bir program çerçevesinde toparlayabilecek bir **devrimci işçi partisi** yaratabildikleri takdirde, Türkiye'nin emekçi sınıfları sosyalizmin meşruiyetinin gerçek dayanağı haline gelecektir. (Sayı 3, s. 2)... Savaşa ve savaşlara engel olabilecek tek güç bir İşçi-Emekçi Hükümetinin kurulmasıdır. Yani savaştan hiçbir çıkarı olmayanların hükümetinin kurulması. Ancak bütün bunların gerçekleşmesi için devrimci sosyalist bir programa sahip bir **Devrimci İşçi Partisinin** olması gerekir. (Sayı 5, s. 2)

Tam bu noktada bir parantez açarak devam etmek istiyoruz. **Sosyalizm** gazetesi, yıl başındaki genel grev gelişmesi karşısında görüşlerini

ve önerilerini dile getirmiş, böyle bir eylemin nasıl örgütlenmesi ve hedeflerinin neler olması gerektiğini ortaya koymuştu. Özetle, kısa süreli de olsa birleşik, kararlı ve etkili bir genel grevin ANAP hükümetini devirebileceğini ve bu kitlesel seferberliğin bir işçi-köylü hükümetine giden yolu açabileceğini belirtmişti. Ama öbür yandan konuyu ele aldığı aynı sayıda (6. sayı Kasım 1990) "Genel Grev Nedir?" başlıklı yazısında, böyle bir eylemin nasıl olması gerektiğini ortaya koymuş ve mevcut sendikal önderliklerin bürokratik yönetimlerini eleştirmişti. **Özgürlük Dünyası,** okurlarının **Sosyalizm**'i okumamış olduğuna güvenerek bakın nasıl eleştiriyor **Sosyalizm**'i:

> İşçi sınıfı "sosyalist öncüden yoksun"; ama bu arada hem öncüsüne kavuşuyor, hem de genel grevle (meğerse genel grev nelere kadirmiş!) sosyalizmin yolunu açıyor. **Sosyalizm** dergisine de kabineyi ve hükümet programını oluşturmak kalıyor. (Sayı 26, Aralık 1990).

Şimdi bakalım **Sosyalizm** gerçekten genel grevi herşeye kadir bir eylem ve partisiz iktidarlarla sonuçlanacak bir girişim olarak mı görüyor:

> Genel Grev işçi sınıfının elindeki en güçlü silahlardan biri olmakla birlikte, her derde deva evrensel bir ilaç değildir. Bazı durumlarda Genel Grevin hedeflediği düşmandan çok, işçi sınıfının kendisi ağır birer darbe alabilir... Devrimci Marksistler, Genel Grev sorununda sadece teorik açıklamalarla ve tarihteki örneklerin sıralanmasıyla yetinmezler. Bu konuda ne gözü kapalı iyimserliğe, ne de eldeki araçların yetersizliğinden kaynaklanan bir kötümserliğe kapılırlar. Devrimci Marksistler işçi sınıfına doğruyu söylemek ve büyük çaplı mücadelelerin siyasi ve örgütsel önşartlarının yaratılması için en büyük çabayı göstermek zorundadırlar. Sınıf mücadelesinin başarıyla sürdürülebilmesi açısından en büyük eksiklik bir devrimci işçi partisinden yoksun olunmasıdır. O halde böyle bir partinin yaratılması önümüzdeki **en önemli görevdir.** (Sayı 6, s. 7)
>
> ... Ancak böyle bir Genel Grev ülkenin üzerine serpilmiş ölü toprağını ansızın üzerinden atabileceği aydınlık günlerin habercisi olabilir, sosyalizm için mücadele edecek bir Devrimci İşçi Partisi'nin inşasına hız kazandırabilir. (Sayı 7, s.2)

Bütün bu örnekler uzatılabilir. **Sosyalizm**'in proletaryanın iktidar mücadelesinde devrimci partinin rolüne atfettiği merkezi önem ortadadır. Yalnızca iktidar mücadelesi de değil, iktidar yolunu açacak genel grev gibi mücadeleler için bile devrimci önderlik eksikliğinin en önemli sorun olduğunu açıkça belirtmektedir. Ve her mücadelenin böyle bir ön-

derliğin inşasına katkıda bulunması için çaba göstermektedir. Onun bu tavrı Zonguldak mücadelesi için de böyledir:

> Bugün Zonguldak'ta hiçbir siyasal partinin gücü kalmamış durumdadır. Sadece ANAP değil, diğerleri de boşluktadır. Zaten Türkiye'de muhalefet boşlukta. Ama bu boşluk doldurulmalıdır. Ve bu boşluğu ancak dev bir işçi partisi, **işçilerin partisi** doldurabilir... Ancak böyle bir parti genel grevlerde güçlenir, işçilerin mücadeleleriyle elde ettikleri kazanımları sağlamlaştırabilir, generallerin 82 Anayasasının yeniden halkoyuna sunulmasını, Eylülcülerin sivil mahkemelerde yargılanmasını, işçi ve halk delegelerinden oluşacak bir Kurucu Meclis'e önayak olabilir ve işçilerin özgürlük mücadelesinin yolunu aydınlatabilir. (Sayı 8, s.2)

Demek ki **Sosyalizm** Zonguldak madencilerinin partisiz mücadeleyle, kendiliğinden biçimde başarıya ulaşabileceklerini, hele hele iktidarı alabileceklerini hiç düşünmüyor, tüm bunları bir partinin varlık koşuluna bağlıyor. Ama burada şimdi biraz duralım. Dikkat edileceği üzere yukardaki tüm alıntılarda bir "devrimci işçi partisi" vurgusu yapılırken, burada "işçilerin partisi"nden söz edilmektedir. Bu bir dil sürçmesi değil, açık bir siyasal vurgu farkıdır. Çünkü burada **Sosyalizm** Leninist bir öncü devrimci partiden değil, bir kitlesel işçi partisinden söz etmektedir. Bu ikincisini aynı yerde şöyle tanımlamaktadır:

> İçinde patronların, generallerin ve teslimiyetçi bürokratların yer almadığı bir parti... Bugün böyle bir partinin inşası için koşullar her zamankinden elverişlidir. kapitalizme karşı birçok sendikanın başını çekeceği ve işyerlerindeki grev komitelerinin üzerinde inşa edilecek böyle bir parti çok kısa zamanda bütün ülkenin kaderini değiştirebilecek bir güç olabilir.

Bu parti proletaryanın "öncü devrimci Leninist partisi" olarak kabul edilebilir mi? **Özgürlük Dünyası**'na göre evet. Trotskistler öncü partiden bunu anlıyorlar. Dergi bir kalemde **Sosyalizm**'i öncü devrimci parti ile kitlesel bir işçi partisini özdeşleştirir konuma itiyor. Şöyle yazıyor:

> Troçkistler ise partiyi kendiliğinden harekete indirgiyorlar. Bu partinin Leninist bir parti olmadığı anlaşılır bir şeydir. Proletaryanın gerçek öncü partisi, Marksizm-Leninizmin bilgisiyle donanmış bir parti olmak zorundadır. **Sosyalizm** dergisi, partinin kapısını her renkten sendikacıya açıyor.... böyle sendikacılardan sınıfın öncü partisini kurmalarını istemek

> kendiliğinden hareketin kuyruğuna takılmak değil midir?... Anlaşılan Troçkistler bir parti değil, bir kulüp peşindeler. (A.g.y. s.40)

Evet, **Sosyalizm** Zonguldak madencilerinin hızla yükselen ve siyasallaşan mücadeleleri sürecinde kitlesel bir işçi partisi, İşçilerin Partisi önerisini geliştirmiştir. Bu tür bir partinin sınıf mücadelesini daha üst siyasal düzeylere çebekileceğini görmüş ve bu sloganı ortaya atmıştır. Ama böyle bir partinin proletaryanın devrimci öncü partisi olacağını da **hiçbir yerde** ve **hiçbir zaman** iddia etmemiştir.

Aslında **Özgürlük Dünyası** yazarları Trotskistlerin nasıl bir parti anlayışına sahip olduklarını bilmektedirler. Stalinist propagandanın tüm ağırlığına karşın biraz çevresine bakmasını bilen bir devrimci, Trotskistlerin Leninist partinin savunucuları ve günümüzde en tutarlı uygulayıcıları olduklarını bilir. Bilmeyenler de devrimci Marksizmin bu konudaki tavrını en azından **Sınıf Bilinci**'ndeki yazılardan öğrenebilir. Özellikle bu derginin 3. sayısında yayımlanan Trotskiy'in "Sınıf, Parti ve Önderlik" başlıklı yazısı, leninist parti öğretisinin olaylar içindeki berrak bir sergilenişi olması bakımından son derece öğreticidir.

Ama biz Leninist partinin temel özelliklerini bir kez daha özetleyelim. Öncü devrimci parti kendine model olarak Bolşevik Parti'yi alır. Bu, partinin temel olarak profesyonel devrimcilerden oluşması ve iç rejiminin sıkı bir demokratik merkeziyetçilik temeli üstüne oturması, programının devrimci ve enternasyonalist olması anlamına gelir. Profesyonel devrimci, partiyi fabrikalarda ve sınıf mücadelesi içinde inşa etme uğraşı veren militandır. Devrimler çağında merkeziyetçilik öncü partinin vazgeçemeyeceği ilkesidir. Yalnızca burjuva devlete, burjuva partilerine ve faşist saldırılara karşı verilen mücadele değil, oportünist önderliklere karşı sürdürülen mücadele de bunu gerektirir. Parti tüm militanlarını ve proletaryayı iktidarın devrimci zaptına, ancak sağlam bir disiplin içinde hazırlayabilir.

Ama aynı zamanda parti kendi içinde demokrasiyi gerçek anlamıyla uygulayan bir organizmadır. Parti militanlarının, tüm partinin ve sınıf mücadelesinin deneyimlerinden yararlanabilmesi ancak böyle olanaklıdır. Parti içi demokrasi, eğilim ve hizip kurma hakkı tanınmadan olanaklı değildir. Özellikle kalıcı hiziplerin parti içinde siyasi unalım yaratma ve merkezi faaliyet yeteneğini sınırlama eğilimi yaratabileceği doğrudur. Ama bu bir **eğilim**, bir olasılıktır. Bu nedenle bu haktan, parti-içi demokrasiden vazgeçilemez.

Herhangi bir devrimci Marksist parti, sınıf mücadelesinin içinde yalnızca bir eğilim, küçük bir propaganda grubu ya da sınırları belirsiz bir hareket olarak kaldığı sürece, parti sıfatına hak kazanamaz. Devrimci bir program çerçevesinde, demokratik merkeziyetçi biçimde bir-

leşmiş profesyonel militanların oluşturduğu partinin görevi, kapitalizmi tüm kurumlarıyla devirerek sosyalizme yürüyen bir toplum yapısını kurabilecek yegane güç olan proletaryayı örgütlemek, onun öbür emekçi yığınlarla ittifakını kurmak ve işçi emekçi iktidarının kurulmasını sağlayacak devrime önderlik etmektir. Proletarya bu tarihsel görevine, bunun için gerekli olan devrimci siyasal bilince ancak devrimci öncü partisinin aracılığıyla ulaşabilir.

Şimdi sorulabilir: Madem Leninist bir partinin zorunluluğunu öngörüyorsunuz, neden bu tanıma uymayan bir işçi kitle partisi öneriyorsunuz? Bunun yanıtı açıktır: Devrimci öncünün inşası, tek ve yalın bir çizgi izlemeyecek, pek çok taktik uygulama gerektirecektir. İşte işçilerin partisi bu amaçla geliştirilmiş bir **taktik öneri**dir.

Sınıf mücadelesi kendini çok değişik örgütlenmeler biçiminde açığa vurur. Bunların başında, en yaygın örgütler olan sendikalar gelir. Ama sendikalar ile proletaryanın devrimci öncüsü arasında, hele bu öncü henüz ruşeym halinde ise, bazı başka kitle örgütlenmeleri yer alabilir. İşte bunlardan birisi de işçilerin kitlesel siyasal partisidir. Sınıf mücadelesinin belirli momentlerinde, özellikle de genel siyasallaşma dönemlerinde böyle partiler doğabilir. Örneğin mücadelenin yükselme evrelerinde, bazı reformist ve hatta bürokratik kitle önderlikleri, mücadelenin itmesiyle sola kayabilir, burjuvazi ve devlet ile aralarındaki mesafeyi açabilirler. Bunun örnekleri vardır. Brezilya'da metalurji işçilerinin sendika lideri Lula ve arkadaşlarının pratiği buna örnektir. Bu reformist önderlik mücadelenin ivmesiyle merkezci bir çizgiye doğru kaymış ve bu temelde milyonlarca Brezilya işçisinin desteğini sağlayan İşçi Partisi'ni kurmuştur. Ve bu parti ülkedeki sınıf mücadelesinin gelişmesinde etkili olmuştur. (Brezilya İşçi Partisi'ne ilişkin geniş bilgiyi **Sınıf Bilinci**'nin Aralık 1990 tarihli 8. sayısında bulabilirsiniz.)

Elbette Lula'nın partisi Brezilya proletaryasının devrimci önderlik ihtiyacını gidermiyor, ama iki şeye yarıyor: Birincisi, proletaryaya burjuvaziden bağımsızlık bilincini aşılıyor, ikincisi devrimci öncünün gelişmesi için son derece uygun bir zemin hazırlıyor. Devrimci Marksistler bugün bu partinin içinde ayrı birer parti olarak bulunmaktadırlar. Partinin yaklaşık yüzde **30'unu** denetleyebilmekte ve çoğunluğu için mücadele etmektedirler. Bunu başarabilirler ya da başaramazlar, önemli olan Leninist partiyi bizzat bu kitle partisinin içinde inşa ediyor olmalarıdır.

Türkiye'de de özdeş bir süreç yaşanacaktır iddiasında değiliz. Büyük olasılıkla sendika bürokratları kitle baskısına direnecek, tıpkı Şemsi Denizer gibi kısmi bir siyasal söyleme başvurmakla birlikte işçileri siyasal mücadeleden ve örgütlülükten geri tutmaya çalışacaklardır. Böyle anlarda siyasallaşan işçiler ile reformist ve bürokratik önderlikler ara-

sında sürtüşmeler doğar. İşte devrimci Marksistler bu önderlikleri kitlelerin gözünde pratikte teşhir edebilmek için, sınıf mücadelesinin gereklerini ortaya koyarlar ve onları bu görevleri üstlenmeye çağırırlar. **Önderler bu görevden kaçtıkça durum kitlelerin gözünde aydınlığa kavuşur.**

Kaldı ki **Sosyalizm** İşçilerin Partisi talebini tümüyle sendikacılara yöneltmiyordu. Eğer böyle bir parti kurulabilecekse, bunun işçi sınıfının eylemliliği üzerine oturması gerektiğini belirtiyordu. Elbette **Özgürlük Dünyası** gibileri bu taktik çizgiyi karalayabilmek için öneriyi sendika bürokratlarıyla özdeşleştirmeye çalışacaktı. Ama bakın **Sosyalizm** gazetesinin Şubat 1991 tarihli 9. sayısında sorun nasıl ortaya konmuştu:

> **(Sosyalizm)** bu partinin ancak sınıfın **eylemliliği** üzerinde kurulabileceğini vurgulayarak, işçi sınıfının hızla ivmelenen eylemliliğinin İşçilerin Partisinin yaratılması için bir tarihsel fırsat olduğunu belirtiyordu. Sendika liderlerine bu konuda düşüncelerini sorarken, onların bir araya gelerek bu partiyi tepeden kurmaları gerektiğini ise asla önermiyordu. Ancak bu partinin ancak sınıfın eylemliliği üzerinde ve sınıfın eylemliliğinin yarattığı grev komiteleri, işyeri komiteleri gibi özörgütlenmeleri ve mücadelenin yarattığı işçi önderleri aracılığıyla kurulabileceğini söylüyordu. Sendika liderlerinin de birer işçi önderleri olarak bu partinin kurulmasının karşısında değil, önünde yer almaları gerektiğini belirtiyordu.

Gerek sınıfın siyasal mücadelesini ilerletmesi, gerekse de devrimci öncünün inşasında uygun bir zemin yaratması bakımından bu taktik çizgi tartışılabilir. Ama tartışılmayacak tek şey var, o da **Sosyalizm**'in böyle bir partiyi doğrudan sendika bürokratlarına mal etmediği ve bunu devrimci öncü parti olarak görmediğidir.

Özgürlük Dünyası, Zonguldak grevini bir "siyasal halk hareketi" olarak tespit ediyor. Ama bu siyasi hareketin bir siyasi önderliğe sahip olmadığını da görüyor. Şu anda proletaryanın **Özgürlük Dünyası**'nı "öncü kurmay" heyet olarak görmeye hazır olmadığını da biliyor. Sonra. Sonra tam bu noktada duruyor. **Sosyalizm** ise onları bir işçi partisi kurmaya çağırıyor. "Siz bir siyasal mücadele veriyorsunuz, ama partiniz yok. Biz size kendi programımızı sunuyoruz. Bunu şimdilik çok azınız kabul ediyor. peki o halde siz kendi partinizi kurun, biz size yardımcı olacağız. Size önderlik edenleri de katın bu işe, onları göreve çağırın" diyor. Yani **Özgürlük Dünyası** gibi köşesine çekilip proletaryayı burjuva partilerine emanet etmiyor, **siyasi sorumluluk** üstleniyor.

Şüphesiz bir kitlesel işçi partisi devrimci öncünün inşası sürecinin ka-

çınılmaz, zorunlu bir aşamasrdeğildir. Ama sınıf mücadelesinde ve bilincinde bir sıçrama yaratma olasılığı doğduğunda uygulanacak, uygulanması gereken bir taktiktir. Eğer sınıfın nesnel olarak bir siyasal partiye ihtiyacı varsa ve eğer bu ihtiyacı kendini devrimci önderlik olarak tanımlayanlar bugün dolduramıyorsa, bu devrimci çevreler işçileri kendilerini beklemeye çağıramaz. Bu, kendi örgütsel çıkarlarını sınıfın ihtiyaçlarının önüne geçirmek anlamına gelir. Önemli olan bu momentte sınıfın mücadele gereksinimlerini karşılarken bu çalışmayı devrimci öncünün inşası ile birleştirebilmektir. Bu da kaba bir propagandist zihniyetle değil, esnek ve yürekli taktik uygulamalarla olanaklıdır. **Sosyalizm**'in Zonguldak mücadelesi sürecinde ortaya attığı işçilerin partisi talebi işte tümüyle bu mantığın bir sonucudur. Dolayısıyla **Özgürlük Dünyası**'nın **Sosyalizm**'i Leninist partiyi reformist sendikacılardan oluşan bir kulüp olarak görmekle eleştirmesi, okuyucularını yanıltmaya, kendi siyasetsizliğini örtmeye yönelik kaba bir demagoji olmanın ötesine geçememiştir.

82 Anayasası ve Kurucu Meclis

Devrimci Marksizm ile **Özgürlük Dünyası**'nın Stalinizmi arasındaki ayrım çizgisinin berraklaştığı bir başka konu da, **Sosyalizm** gazetesinin ortaya attığı "Kurucu Meclis" sloganı. Sloganın etrafında sürdürülen tartışmaya girmeden önce bir olguyu vurgulamakta yarar var. Devrimci Marksistlerin en önemli özelliklerinden birisi de, bir geçiş talepleri programına sahip olmaları, programlı mücadele vermeleridir. Stalinistler böyle bir programdan yoksun oldukları gibi, zaman zaman ileri sürdükleri "asgari" ve "azami" programları da onları ya reformist sınırlar içinde kalmaya ya da devrim vaazları vermekten öteye geçemeyen sığ bir propagandizme mahkum eder. Oysa devrimci Marksist **Geçiş Programı**, emekçi yığınların verili bilinç ve mücadele düzeylerinden kalkarak onları tek bir hedefe, iktidarın devrimci zaptı hedefine yönlendirir.

Devrimci bir programa dayalı mücadele veren her devrimci Marksist hareketin, var olan hükümet, rejim ve devlet düzenine ilişkin olarak işçi sınıfına ve emekçi yığınlara önerebileceği alternatiflerinin olması gerekir. Sınıfın bilinç ve mücadele düzeyi dikkate alınmadan önerilebilecek tek nihai hedef, yani proletaryanın devrimci iktidarı talebi, o hareketi toptancı bir propagandizme mahkum eder. Bu tür hareketler günlük mücadeleler içinde bu nihai hedefe nasıl ulaşılabileceğine ilişkin en küçük bir taktik çizgi geliştirmezler. Örneğin bugün ANAP iktidarına karşı da, eli sopalı baskıcı parlamenter rejime karşı da, burjuva devletine karşı da tek ve aynı cevabı vermek, iflah olmaz bir sek-

terizmden başka birşey değildir. Ama bunu yapanların bir başka yanları daha vardır ki, bu yanları da onları amansız birer reformist haline getirir. Bu da, Stalinist "asgari programcılar"ın günlük mücadelelerin kısmiliği, yani burjuva demokratik çerçevesi içinde sıkışıp kalmaları ve bir yandan devrim vaazları verirken öbür yandan pratiklerinde birer küçük burjuva demokratı olmanın ötesine geçememeleridir. Çoğu da zaten bir süre sonra "azami program"larını unutup gider, hatta bazıları inkar edip bir tarafa atar.

İşte propagandalarında devrim vaazları vermekten öteye geçmeyip günlük pratiklerinde hızlı birer küçük burjuva demokratı kesilen bu tür Stalinistler, devrimci Marksizmin kitle mücadelesini ilerletmeye yönelik somut geçiş talepleri karşısında şaşkına dönerler. Bazıları bu talepleri "aşırı", bazıları ise "yetersiz" bulur, bazıları da her ikisini de aynı anda yapar. Bu çok doğaldır, çünkü geçiş programı, verili mücadele düzeyinden iktidarın devrimci zaptına uzanmış bir köprüdür. Stalinistler bu köprüyü kurmaya, bu köprüden geçmeye ve kitleleri bu köprüden devrime taşımayı beceremezler. Yalnızca iki yanında durup bolşeviklerin köprüsüne hayretle bakarlar ve durdukları yere göre de eleştiri yaparlar.

Şimdi gelelim Kurucu Meclis sloganına. Bu slogan, işte tam da yukarıda anlatılan mantık uyarınca kitlelerin devrimci seferberliğini amaçlayan bir geçiş talebi olarak ortaya atılmıştır. Burjuva düzeninin bugünkü siyasal iktidarı ANAP hükümetidir. Kitleler ANAP hükümetinin ardında yatan dev burjuva sistemini ve devlet düzenini henüz yeterince kavrayabilmiş ve mücadelelerini buna yöneltmiş değildir. Ama içinde bulundukları olumsuz koşulların sorumlusu olarak ANAP hükümetini görmektedirler ve pek çok durumda mücadelelerini bu siyasal iktidara yöneltmişlerdir. Oysa biz devrimciler biliyoruz ki, ANAP hükümetinin devrilip bir başka burjuva partisinin işbaşına gelmesi antidemokratik baskı rejiminde pek bir değişikliğe, devlet düzeninde ise hiçbir değişikliğe yol açmayacaktır. Ama bunu kitlelere propaganda araçlarıyla anlatmak yetmez, çünkü kitleler kendi eylemleri içinde bilinçlenir. O halde devrimci önderliğe düşen görev, kitlelerin eylemine **yön vermektir.** Bu yön verilirken de onların verili bilinç düzeylerini hesaba katmak, oradan hareket etmek ve bu bilinç düzeyini mücadele içinde yükseltmektir. Bu ancak somut taleplerle olanaklıdır. **Eğer** bugün işçi sınıfı ve emekçi yığınlar ANAP hükümetinin gitmesini istiyorsa, onların bu taleplerini desteklememiz ve ama alternatif burjuva çözümler yerine onların mücadelelerini ilerletecek somut sloganlar üretmemiz gerekir. Bunlar öyle sloganlar olmalı ki, emekçi yığınlar bunları anlamlı bulabilmeli, uğruna mücadele ederken de iktidarı bizzat kendi ellerine almaları gerektiğini kavrayabilmelidir. Özetle ANAP hüküme-

tine karşı muhalefet ile proletaryanın devrimci iktidarı arasında bir köprü kurulabilmelidir.

ANAP iktidarı yalnızca genel olarak burjuva düzeninin değil, aynı zamanda özel olarak 12 Eylül rejiminin siyasal temsilcisidir. Dolayısıyla ANAP hükümetine karşı mücadelenin 12 Eylül rejiminin süregiden antidemokratik uygulamalarına karşı mücadeleyle birleştirilmesi gerekir. Öbür burjuva çözümlere mahkum olmayıp, ANAP hükümetine karşı mücadeleyi, antidemokratik baskıcı yarı parlamenter rejime karşı mücadeleye dönüştürmenin yolu, buna uygun ve işçi sınıfının ve emekçi yığınların kendi iktidarlarına doğru yürüyüşlerinin önünü açıcı bir iktidar alternatifinin geliştirilmesinden geçmektedir. Proletaryanın devrimci iktidarı sloganının verili mücadele ve bilinç düzeyine uygun olmayan propagandif bir talep olduğu ortadadır. İşte **Sosyalizm** gazetesi bu siyasal alternatifi Kurucu Meclis sloganıyla ifadeye kavuşturmuştur. ANAP hükümetine karşı mücadeleyi, 12 Eylül rejimine karşı mücadeleyle birleştirebilmek için "1982 Anayasası Yeniden Halkoyuna" talebini ileri sürmüş ve bu rejimin yarattığı parlamenter sisteme karşı Kurucu Meclis formülünü geliştirmiştir.

Şüphesiz bu sloganlar ve talepler tartışılabilir. Ama nasıl tartışacağımız üzerinde önce bir anlaşalım. Eğer mantık **Özgürlük Dünyası**'nınki gibi, asgari ve azami noktalarda çakılıp kalmak ve kitleleri hükümet ve siyasal rejim konularında alternatifsiz bırakmaksa, bu Stalinist söylem bizi ilgilendirmez. Ama eğer sorun geçmiş talepleri sistemi içinde ele alıp incelenecekse, bu, devrimci Marksistler için son derece yapıcı bir tartışma olur.

Özgürlük Dünyası, bakın bu geçiş talebi üzerinde nasıl şaşkınlığa düşüyor; Şubat 1991 tarihli 28 sayılarını 41. sayfasında şöyle yazıyor:

> 82 Anayasasının oylanacağı, kurucu meclis seçimlerinin yapılacağı ortam nasıl bir ortamdır? Eğer sözü edilen ortam, işçi ve emekçilerin iktidarı aldıkları bir ortamsa, o koşullarda 82 Anayasası zaten mezara gömülmüş olur. Onu oylamak zaten mezara gömülmüş düşmanın cesedi ile hesaplaşmak anlamına gelir. Yok eğer "incelmiş" bir faşist diktatörlükse kastettikleri, böyle bir durumda kurucu meclis seçimi hayal anlamına gelir... Burjuvazinin iktidarı altında oluşacak bir kurucu meclis, düzenin yeniden "kurucusu" olmaktan öteye gidemez.

Dolayısıyla da **Özgürlük Dünyası** için sınıf mücadelesinin yolunu açan herhangi bir Kurucu Meclis talebi olamaz. Birazdan çok bilinen bir deneyime değineceğiz, ama önce şunu belirtelim: Geçiş taleplerinin temelinde yatan devrimci mantık, tam da **Özgürlük Dünyası**'nın anlaya-

mayıp sorduğu şeydir. Geçiş talepleri öylesine sloganlardır ki, verili düzenin sınırları içinde kavranabilir, ama gerçekleşmesi için doğan kitle seferberliği hızla bu sloganı aşarak kitleleri iktidarın ele geçirilmesi zorunluluğuyla karşı karşıya bırakır.

12 Eylül rejiminin yıkılması, proletaryanın önderliğinde demokratik bir emekçi seferberliğine gereksinim duyar. Proletarya bugün doğrudan kendi iktidarı uğruna mücadele geçecek ve öbür emekçi yığınları kendi iktidar alternatifi doğrultusunda seferber edebilecek durumda değildir. Ama bütün bu yığınların antidemokratik rejimin yıkılması yolunda seferber edilmesi ve üstelik bu seferberliğin öbür burjuva partilerinin etkisinden kurtarılması mümkündür ve gereklidir. Evet "1982 Anayasasının yeniden oylanması" ve bir "Kurucu Meclis"in kurulması sloganları devrimci demokratik çözümler olarak görünmektedir, ama kitleler bir kez bu demokratik içerikli geçiş talepleri doğrultusunda seferber olduklarında, 12 Eylül rejiminden gerçek kurtuluşun, kendi devrimci iktidarlarında yattığını görebileceklerdir. İşte mücadele içinde edinecekleri bu siyasal deneyim, yüzlerce sayfalık devrim "vaazlarından" çok daha anlamlı, çok daha devrimci olacaktır.

Başta da söylediğimiz gibi **Sosyalizm** gazetesi, gündelik mücadeleye müdahale etmeyi amaçlayan bir kitle yayın organı. Dolayısıyla ileri sürdüğü taleplerin ve sloganların ardında yatan mantığı açıklamakla yükümlü değil. Ama her devrimci Marksist geçiş taleplerinin devrimci-bolşevik anlamını bilir. Kurucu Meclis sloganının hedefi de, kitleleri bugünlerinden kavrayıp onları bu sloganı da aşmaya yöneltebilecek bir seferberliğe geçirebilmektir. Gerçekten de belki de Kurucu Meclis hiç kurulmayıp doğrudan proletarya iktidarına geçilecektir. Ya da önderlik yetersizliği nedeniyle burjuvazi kurucu meclise egemen olup devrimci seferberliğin üstesinden gelecektir. Bunlar mücadeleye kalmış açık sorulardır. Yeter ki, kitlelerin devrimci seferberliğini olanaklı kılan, yarının propagandasıyla sınırlı kalmayan siyasal iktidar alternatifleri geliştirebilsin.

Özgürlük Dünyası'na, 1917 devrimi sürecindeki kurucu meclis hareketini dikkatle incelemesini sağlık veririz. Lenin ve Bolşevikler 1917 öncesinde uzun yıllar bir yandan proletaryanın devrimci iktidarını savunurken, bir yandan da devrimci demokratik karakterli bir talep olan kurucu meclis sloganından vaz geçmemişlerdi. Üstelik Çarlığın yıkılıp işçilerin ve köylülerin geniş desteğine sahip bir Geçici Hükümet ve ikili iktidar organları olan Sovyetlerin kurulmasıyla sonuçlanan Şubat devriminden sonra da bu sloganı savunmuşlar, ve ancak kitlelerin sosyalist atılımının bu meclisi işlevsizleştirmesiyle meclisi feshedip Sovyet diktatörlüğünü perçinlemişlerdi. Kurucu meclis, demokratik devrimin bir siyasal ifadesiydi. Bu sloganın "tüm iktidar sovyetlere" sloganıyla bir-

likte yaşamasının nedeni de, demokratik ve sosyalist devrimlerin iç içeliğinin bir özgünlüğüydü. Kurucu meclis, kitlelerin demokratik devrimci atılımlarını ifade ettiği sürece bolşevikler bu sloganı korudular. Ancak devrimin sürekliliği içinde sosyalist devrimin ağırlık kazanmasıyla kurucu meclis sloganı ve bizzat meclisin kendisi siyasal sahneden silindi.

Peki kurucu Meclis Ekim'den önce, yani bolşeviklerin iktidarı ele almasından önce kurulsaydı ne olacaktı? Bolşevikler, **Özgürlük Dünyası** yazarları gibi, "Burjuvazinin iktidarı altında oluşacak bir kurucu meclis, düzenin yeniden "kurucusu" olmaktan öteye gidemez" deyip bu meclise katılmayacaklar mıydı? Ya da böyle düşünüp çok evvelden bu sloganı reddetmiş mi olacaklardı? Bolşeviklerin bu sloganı ısrarla savunduklarını hepimiz biliyoruz. Eğer kurucu meclis Ekim devriminden önce kurulmuş olsaydı elbette bolşevikler ona katılacak ve devrimci bir işçi-köylü hükümeti yolundaki mücadelelerini sürdürecek, bu meclisin bu tür bir iktidarın kaynağı haline gelmesine çalışacaklardı. Bolşeviklerin kurucu mecliste çoğunluğu ele geçirebilmeleri durumunda, bu meclisin üreteceği bir işçi-köylü hükümeti meclisin burjuva karakteriyle çatışmaya gercek ve böylece sovyet iktidarının, sosyalist devrimin yolu açılabilecekti. Elbette bolşevikler bu sloganın demokratik karakterini biliyorlardı. Ama bu sloganın kitlelerin devrimci seferberliğine yönelik gücünü de kavramışlardı. Ne kendilerini burjuva demokrasisiyle sınırlıyorlardı, ne de soyut devrim vaazlarıyla kitleleri alternatifsizliğe mahkum ediyorlardı. Burjuva demokratik taleplerle başlayan devrimin proleter sosyalist devrime dönüştükçe, birincisinin ifadesi olan kurucu meclis sloganı ile ikincisinin ifadesi olan sovyet kurumları kaçınılmaz olarak çatışmaya giriyordu. Ama kitlelerin sovyetlere yönelmesi bir anda gerçekleşmiyordu. Bolşevikler devrimin sosyalist "olgunlaşması"nı pasifçe beklemediler. Demokratik devrime, onun sloganlarına sahip çıkarak bunlara devrimci bir karakter kazandırmaya giriştiler ve sosyalist devrimin yolunu böylece açtılar.

Şimdi tekrar Türkiye'ye dönelim. Sorun, kitlelerin 12 Eylül'ün mirası olan yarıparlamenter polis rejimine karşı hangi siyasal iktidar perspektifi altında seferber edilebileceği ve bu seferberliğin nasıl devrimci bir atılıma dönüştürülebileceğidir. Bu tür bir iktidar perspektifi, bir başka burjuva partisinin iktidarına bel bağlayamaz. Ama proletaryanın sosyalist iktidarını savunmakla yetinmek de propagandizmin ötesine geçmez. İşte Kurucu Meclis sloganı bu köprüyü oluşturacak taleptir. Şüphesiz bu talebin doğrudan bir "eylem sloganı", yani bir "ajitasyon" konusu olduğunu düşünmüyoruz. Bu talep de bugün için bir anlamda propagandif bir özellik taşımaktadır. Bu yüzden de esas ajitatif sloganı olarak bugün için öne çıkartılması gereken talep "82 Anayasası Yeniden Halkoyuna Sunulsun!" olmalıdır. Bu ajitasyon slo-

ganı kitleleri çok daha kolay seferber edebilir. Ve şu an için propagandif bir nitelik taşıyan "Kurucu Meclis" sloganına varmak için bir dolayım oluşturur. Peki bu aşamada sovyet tipi ikili iktidar organları kurulup proletarya iktidarı eline alırsa ne olacak? "Ölüyle" hesaplaşmaya mı girilecek? Belki evet, belki hayır. Bu, proleter sosyalist devrimin katedeceği mesafeye bağlı olacaktır. Peki Sovyetler'de ne olmuştu? Buna Lenin cevap versin:

> Biz, proletaryanın zaferinden sonra bile Kurucu Meclis'i toplantıya çağırmak zorundaydık, gerici işçiye bu meclisten kazanacağı hiçbir şeyi olmadığını kanıtlayabilmek için. İkisinin arasındaki ayrılıkları ortaya çıkarmak, Sovyetler'in tek çözüm yolu olduğunu göstermek için, kurucu meclis ile Sovyetler'i somut bir biçimde karşı karşıya getirmek zorundaydık. (Üçüncü Enternasyonal Konuşmaları, Pencere Yayınları, İstanbul 1989, s.79)

Şimdi bir de **Özgürlük Dünyası**'nın bu konularda ne önerdiğine bakalım. 29. sayısında şunları okuyoruz:

> Taktik mi? İşçi ve halk hareketini -geçici yenilgiye rağmen ve bu yenilgi geçici olduğu için değiştirmeye gerek olmadan-, genel grev ve somut taleplerle genel taleplerinin propagandasını birleştirerek hareketi düzene karşı ve "yarının devletine" ulaşmaya yöneltme taktiği. Taktik çizgi budur. Kuşkusuz bu, taktik sloganlara, üsluba, olası yeni gelişmelere göre ayarlanabilir; ama aslı budur. ANAP hükümetini kimse savunmayacaktır kuşkusuz ve işçi ve halk hareketinin baskılarına dayanamayıp devrildiğinde de kimse üzülmeyecektir. Ama o hükümet ve yerine gelecekler de öyle devrilir. Sorun hükümet devirmeleriyle sınırlanmamak ve böyle sınırlı reformcu taktikler öngörmemek sorunudur. Seçime gelince, gündeme geldiğinde ona ilişkin bir tutum da alınır; kuşkusuz seçimlerde tarafsız kalınmayacaktır.

Özgürlük Dünyası'nın "taktiğini" anlayan beri gelsin! Birincisi, şu "somut" talepler ile "genel" talepler nedir, daha doğrusu ne demektir? Derginin 28. sayısında, "TDKP Konferans Belgeleri"ne yer verilmiş. Dergi yazarlarının bu "Belge"de sıralanmış olan taleplere katılıp katılmadıklarını bilemeyiz, ama gördüğümüz bir gerçek var ki, bu taleplerin tümünün, işsizliğe, pahalılığa, antidemokratik yasalara ilişkin kısmi ekonomik ve demokratik talepler olduğunun. Bunlar "somut" talepler mi, "genel" talepler mi, birşey söylenmemiş. "Belgeler"in söylemine aşina olanlar belki bilebilir. Ne var ki bir gerçek değişmez: Bü-

tün bu talepler hemen her reformist burjuva partisinin ya da uzlaşmacı "sosyalist" partinin programında ya da edebiyatında bulunabilecek türden talepler. **Özgürlük Dünyası**'nın "somut" devrimciliği işte buraya kadar. Ama köprünün öte yanını da tutmuşlar işi garantiye almak için. Aynı "Belge"nin sonlarına doğru bir yerde, (dikkat edin) "Ayrıca" denilerek şunlar söyleniyor: "Ayrıca bu mücadele işçi sınıfının asgari hedeflerinin (İşçi-Köylü iktidarı talebi ve temel taleplerinin) propaganda ve ajitasyonuna özel önem veren faaliyetle birleştirmek bir zorunluluktur." Bu "asgari" ve "temel" talepler de "genel" talepler olsa gerek. Bu talepler nedir öğrenemiyoruz "Belge"den. "İşçi-Köylü İktidarı" "asgari hedefi", "somut", "genel" ya da "temel" bir "talep" mi, o da belli değil. Her ne ise, demek ki, işsizliğe ve pahalılığa ve antidemokratik yasalara karşı mücadeleyi bu sloganla birleştirecekler. Peki nasıl olacak? Buna dair de tek kelime yok. Herhalde "günü gelince" göreceğiz. Stalinist kafa karışıklığı dur durak tanımıyor.

Yukarıya aktardığımız uzunca alıntıdan **Özgürlük Dünyası**'na ilişkin olarak öğrendiğimiz birşey daha var. ANAP hükümetinin devrilmesine sevinecekler. Peki onlar ne yapacak? "Yerine gelecekler de böyle devrilir" Bir hükümet daha gelir o da devrilir, onu öbürü izler, vb. vb. Yani "işçi ve halk hareketinin baskıları" boyuna hükümet devirecek, ama **Özgürlük Dünyası** kitleleri proleter sosyalist devrime yönlendirecek siyasal alternatifler önermeyecek. Çünkü bunu "reformculuk" olarak görecek. Oysa kitleleri alternatifsiz bırakıp burjuvazinin eline teslim etmek ve "merak etmeyin günü gelir onu da devirirsiniz" demekle yetinmek ültra-sol bir tavırdır ve kitleleri reformizmin kucağına terk eder. Sürekli devrimi kavrayamayıp "aşırılıkla" suçlayan Stalinistlerin, kendi aşamalı devrim anlayışları içinde iki uç noktada (reformizm ile sekter propagandizm) çakılıp kalmaları ve III. Enternasyonalce formüle edilen Leninist-Trotskist geçiş talepleri mantığını kavrayamamaları işte böyle acıklı görüntülere neden oluyor.

Soğuk savaştan sıcak savaşa: Körfez savaşı aynasında Dünya ve Türkiye

SUNGUR SAVRAN

Uluslararası alanda Gorbaçov ve ideologlarının yaygınlaştırdığı, Türkiye'de ise TBKP'nin sözcülüğünü yaptığı "**Yeni Siyasal Düşünce**" yanlış adlandırılmış: Bu sözde düşünce okulu "**Yeni Siyasi Düş**" olarak anılmalı. Bu okulun en büyük "keşfi" olan emperyalizmin bir barış dünyası kurabileceği iddiası, daha bu konuda yazılan yüzlerce sayfa yazının mürekkebi bile kurumadan Körfez'deki petrol yangınıyla buharlaştı, emperyalist askeri güçlerin Bağdat'ta yarattıkları enkazın altında kaldı. Oysa Körfez Savaşı'ndan önce neler söylenmemişti ki! İnsanlık uluslararası düzeyde ortak global sorunlarla karşı karşıyadır; çevrenin tahribi, nükleer tehlike, ekonomik bunalım, azgelişmişliğin yarattığı sefalet, bütün bunlar insanlığın ortak sorunları olduğu için emperyalist devletlerle işbirliği içinde çözülmelidir. Sovyetler Birliği'nin uzattığı dostluk elini ABD ve öteki emperyalist ülkeler sıkı sıkı kavrarsa, Soğuk Savaş'ı bir barış ve işbirliği dönemi izleyecektir. Emperyalizm militarizmden ve saldırganlığından sıyrılabilir. Bu da insanlığın önünde yepyeni bir dünyanın kapılarının açılması anlamına gelecektir.

Bu "yeni siyasal düş", Körfez Savaşı'yla birlikte tuzla buz oldu. Soğuk Savaşı bir barış döneminin izleyeceği safdil beklentisi, Scud'ların, Patriot'ların, Pershing'lerin darbeleri altında can verdi. Soğuk Savaş yerini barışa değil "Sıcak Savaş"a bırakmıştı. Emperyalizmin militarizmden arınabileceği, saldırgan doğasından sıyrılabileceği yanılsamaları, saldırgan bir militarzime çarparak un ufak oldu. Çok yüceltilen "Batı demokrasileri"nin basın ve yayın organları militarist aygıtın sa-

dık dişlileri haline geldi savaş boyunca. Emperyalizmin sırtı sıvazlandığında daha barışçı değil, karşısına dikilen güçlerin yokluğunda daha saldırgan olacağı bir kez daha doğrulandı. Bütün bunların acıklı sonucu da, "Yeni Siyasi Düşünce" taraftarlarının Körfez Savaşı karşısındaki siyasal tavrında cisimleşiyordu: Sovyetler Birliği yönetimi ve SBKP, çelişik sinyaller eksik olmasa da, temelde ABD emperyalizminin munis yardakçısı rolüne soyunurken, TBKP savaş karşısında izleyecek politika bile bulamıyor, susuyordu. Susmaları uygundur: 1983'de Grenada'nın, 1989'da Panama'nın işgaliyle, Lübnan'ın ve Libya'nın bombalanmasıyla, Nikaragua ve Angola'nın "düşük yoğunluklu" savaş aracılığıyla sıkıştırılmasıyla uyanamayanlar, artık susmalıdır!

Bu noktada akla şöyle bir soru gelebilir: Körfez Savaşı acaba bir istisna mıdır? Dünya tarihinin barışçı bir sayfası içinde kısa bir parantez midir? Emperyalizm ile ezilenlerin barış içinde yaşayacakları bir işbirliği ve gelişme döneminin bağrına gözü dönmüş bir diktatör, Saddam Hüseyin tarafından saplanmış bir bıçak mıdır? Emperyalist odakların resmi propagandasına, "sahibinin sesi" haline gelen burjuva basınının yayınlarına, Birleşmiş Milletler'in (BM) ABD'nin çıkarları doğrultusunda aldığı kararların lâfzına bakılırsa, olan biten tam da budur: Saddam Hüseyin Kuveyt'i işgal ve ilhak ederek dünya barışını tehlikeye atmıştır. Eğer "Bağdat kasabı", "Ortadoğu'nun Hitleri" olmasaydı, savaş da olmazdı. Kısacası, burjuva propagandası Körfez Savaşı'nı, genel olarak barış yönünde ilerleyen bir dünya durumu içinde istisnai bir sapma olarak sunmaktadır. Gerçek bunun tam tersidir: **Körfez Savaşı, dünya çapında birikmiş olan çelişki ve gerilimlerin bir aynasıdır; savaş ve iç savaşların, devrim ve karşı-devrimlerin dünyayı sarsacağı bir dönemin açıldığını ilan eden bir olaydır.** Saddam Hüseyin'in politikası bu savaşın dinamiklerini kavramak açısından ikincil bir faktördür. Körfez Savaşı'na yol açan dinamiklerin tahlili, dünya durumunun ve Türkiye dahil Ortadoğu'nun güç dengelerinin doğru biçimde kavranmasını gerektirir.

Ama bunları yapabilmek için önce savaşın nedeninin Kuveyt'in işgali olduğu efsanesini yıkmak gerekiyor.

Kuveyt sorunu

ABD ve bütün bunalım boyunca onun dümen soyuna girmiş olan BM, başından itibaren Körfez bunalımını ve savaşı, Kuveyt'i Saddam Hüseyin'in işgal ve ilhakından kurtarma amacına bağladılar. Bu iddianın ciddiye alınması mümkün değildir.

Her şeyden önce, ABD'nin uluslararası hukukun savunuculuğuna soyunması tam bir ikiyüzlülük. ABD, bütün tarihi boyunca gütmüş ol-

duğu saldırganlık politikası temelinde uluslararası hukuku, üstelik emperyalist dünya düzeninin sürdürülmesini hedefleyen, yani kendisinin damgasını taşıyan bu haksız hukuku defalarca çiğnemiş bir devlettir. Sayısız eski örneği bir yana bırakarak 80'li yılları hatırlayalım. ABD 1981 yılından itibaren kendi beslemesi Kontralar aracılığıyla Nikaragua'nın Sandinist yönetimine savaş açmış, bununla yetinmeyerek Nikaragua limanlarını mayınlamış ve bu nedenle Uluslararası Adalet Divanı tarafından uluslararası hukuku ihlalden mahkûm edilmiştir. Yine ABD, 1982 yılında Lübnan'a asker çıkartmış, 1983 yılında Grenada adasını işgal ederek anti-emperyalist yönetimini devirmiş, 1986 ve 1988 yıllarında Libya'yı bombalamıştır. Daha yakın dönemde 1989 sonunda Panama'yı işgal ederek yönetimini alaşağı etmiş, eski bir CIA ajanı olan başkan Noriega'yı Florida'da cezaevine tıkmış, Panama Silahlı Kuvvetleri'ni ve polis güçlerini kendi komutasına almıştır.

ABD ve emperyalist yandaşlarının uluslararası hukukun kutsal dokunulmazlığından söz etmesi bir ikinci bakımdan da gülünçtür. BM'in dünya düzeninin bir bekçisi haline geldiği İkinci Dünya Savaşı sonrasının tarihi, uluslararası güç dengelerinin yarattığı fırsatlardan yararlanılarak gerçekleştirilen aşgal ve ilhak olaylarıyla doludur. Emperyalist güçler ve BM bu işgal-ilhak eylemlerine zaman zaman destek bile olmuştur; bunu yapmadığında ise ya seyirci kalmıştır, ya da etkisiz protestolarla yetinmiştir. Yalnızca Ortadoğu'dan ve Arap dünyasından verilecek örnekler bile yeterlidir. Kendisi tarihin gördüğü en büyük toprak gaspının ürünü olan Siyonist İsrail devleti, 1967 yılında yeni Arap topraklarını (Batı Şeria, Gazze Şeridi, Golan Tepeleri, Sinai) işgal edince, bizzat BM 242 ayılı kararıyla bu bölgelerin " işgal altındaki topraklar" olduğunu resmen tescil etmiştir. Ama İsrail'in bu topraklardan çıkması için 24 yıldır hiçbir yaptırım uygulanmıyor. ABD'nin sadık müttefiki İran Şahı 1971 yılında Birleşik Arap Emirlikleri'ne ait üç adayı ilhak ettiği halde bütün dünya susmuştur. 1975'de Suriye'nin Lübnan'ı işgali hiçbir ciddi yaptırımla karşılaşmamıştır. Yine 1975 yılında emperyalizmin bir başka sadık müttefiki Fas Kralı II. Hasan Batı Sahra'yı ilhak etmiştir. Batı Sahra Kurtuluş Örgütü Polisario'nun yıllardır vermekte olduğu savaşa rağmen ne emperyalist devletler, ne de BM Fas'a karşı herhangi bir önlem almamıştır. Nihayet, Türkiye'nin silahlı birlikleri onyedi yıldır Kıbrıs'ın kuzeyinde işgal güçleri konumunda olduğu halde Türkiye ABD'nin ayrıcalıklı bir müttefiki olmaya devam etmektedir.

Denebilir ki, ABD, İsrail'in, İran şahının, Fas kralının, Türkiye'nin, dünya ya da bölge çapında bütünsel bir tehlike oluşturduğu yolunda bir kaygı taşımadığı için bu hukuk ihlallerine göz yummuştur. Ama Saddam Hüseyin, daha önce İran'a saldırısının ve Kürtler'e yö-

nelik soykırım denemesinin de gösterdiği gibi bölge çapında bir tehlike oluşturmaktadır. ABD bunun için Kuveyt'in işgal ve ilhakına izin vermek istememiştir. Bush'un Saddam'a "Ortadoğu'nun Hitleri" lâkabını takması tam da bunun bir ifadesidir. Kısacası, ABD Kuveyt'in Irak tarafından ilhakına karşı çıkarak Irak'ın yayılmacı eğilimlerine gem vurmak istemiştir. Bu tür bir yorumun da kabul edilmesi olanaksızdır.

Çünkü, her şeyden önce, eğer Saddam Hüseyin "Ortadoğu'nun Hitler"i ise, bu Hitler tam anlamıyla emperyalist devletlerin yarattığı bir Frankeştayn'dır. Saddam rejiminin İran'a karşı açtığı, sekiz yıl süren ve bir milyondan fazla insanın hayatına mal olan savaş sırasında, ABD, Fransa ve öteki emperyalist güçler İslam devriminin Ortadoğu'da yayılmasını engellemek amacıyla hiç duraksamadan Saddam'ı desteklemiştir. Körfez Savaşı sırasında ortaya gülünç bir durum çıkmıştır: Emperyalist devletler karşılarında, kendi açtıkları krediler karşılığında kendi sattıkları silahlarla güçlenmiş Irak Ordusu'nu bulmuşlardır:[1] 1979'dan beri Irak Devleti'nin başında bulunan Saddam Hüseyin'in, İran'a taarruz ederken ya da Halepçe'de Kürtleri katlederken ABD'nin desteğine lâyık olduğu halde 1990'da birdenbire canavar kesildiğine inanmak için fazlasıyla safdil olmak gerek!

Ama iş bununla da bitmiyor. ABD, Irak'ı Kuveyt'e karşı askeri güç kullanma yolunda teşvik bile etmiştir: ABD'nin Bağdat Büyükelçisi April Glaspie, işgalden **sadece bir hafta önce,** 25 Temmuz günü Saddam Hüseyin'le yaptığı görüşmede, ABD'nin "Araplararası ilişkilere" yönelik bir görüşünün olmadığını, Irak ile Kuveyt arasındaki sınır çatışmasında taraf tutmayacağını bildirmiştir. Temmuz sonunda, Irak Kuveyt sınırına askeri yığınak yapmaya başladıktan **sonra** bu açıklamayı yapan ABD yönetiminin 2 Ağustos sonrasında Hitler boyutlarında bir tehlikeden söz etmesi çarpıcı bir çelişki oluşturuyor. ABD Dışişleri Bakanı Baker bu çelişkiyi, Bağdat Büyükelçisi'nin kendi talimatı dışında davrandığı iddiasıyla açıklamaya çalıştı. Bu iddianın hiçbir inandırıcılığı yok. Büyükelçinin kendisi ise **Washington Post** gazetesine verdiği bir demeçte davranışını şöyle gerekçelendiriyor: "Apaçık ki, Iraklılar'ın Kuveyt'in tamamını alacakları ne benim, ne de kimsenin aklından geçemezdi."[2] **"Tamamı":** Cümledeki anahtar kelime bu. Demek ki, Glaspie Saddam ile görüşmesinde Irak'ı Kuveyt'in **bir bölümünü** işgal

1 Kredilerin bir başka kaynağı da Körfez'in Arap monarşileridir, en başta Suudi Arabistan ve Kuveyt'tir. Zaten Saddam'ın işgal öncesinde Kuveyt'ten başlıca taleplerinden biri, Kuveyt'in de çıkarları uğruna sürdürülen Irak-İran avaşı sırasında Kuveyt'in Irak'a verdiği borçların iptali idi.

2 Bu sorun ABD basınında ayrıntısıyla tartışılmıştır. Örnek olarak bk. **THe New York Times,** 19 Eylül 1990 ve 24 Eylül 1990.

etmeye teşvik etmiştir. Ama, birazdan göreceğimiz gibi, Kuveyt'in işgali ile savaşın başlangıcı arasında geçen dörtbuçuk ay boyunca ABD Kuveyt'in sadece bir bölümünün Irak'ta kalmasına dayalı çözümleri de reddetmiştir. Yani aslında ABD Irak'ı gerçekte istemediği bir şeyi yapmaya teşvik etmiştir. Öyleyse sonuç açıktır: ABD aslında Irak'ı ve Saddam Hüseyin'i **tuzağa düşürmüştür.** Ortadoğu'daki amaçlarını gerçekleştirebilmek için gerekli bahaneyi yaratmak amacıyla, Saddam Hüseyin'i bile bile yanıltmıştır. Bu amaçların ne olduğuna aşağıda döneceğiz.

Nihayet, ABD Irak/Kuveyt çatışmasını "barışçı" yollardan sona erdirmek istemediğini, mutlaka savaş çıkmasını hedeflediğini, her tür uzlaşma formülünü reddederek açıkça ortaya koymuştur. Oysa uzlaşma formülleri hiç de eksik olmamıştır. Bunlar arasında en çarpıcı olanı, Irak'ın bu olayda en büyük iki düşmanından biri olan Suudi Arabistan'ın Savunma Bakanı Prens Sultan'ın 22 Ekim günü, Saddam'ın bir önerisi doğrultusunda yaptığı açıklamadır. Prens Sultan Irak'a bir miktar Kuvyet toprağı verilerek barışçı ve "kardeşçe" bir çözüm sağlanmasının olanaklı olduğunu ileri sürmüştür. ABD bu öneriye derhal karşı çıkmış ve Suudiler'e baskı yaparak savunma bakanının önerisini geri almasını sağlamıştır.[3] Bu çarpıcı örneğin yanısıra, Mitterrand'ın bütün bunalım boyunca izlediği uzlaştırıcı politika da ABD'den tepki görmüştür. Fransa'nın 15 Ocak günü, savaşın eşiğinde, BM Güvenlik Konseyi'ne sunduğu bir uzlaştırıcı karar tasarısı, ABD'nin gölgesi gibi davranan İngiltere'nin bir usul manevrasıyla safdışı bırakılmıştır. Örnekleri çoğaltmak olanaklı ama sonuç açık: **ABD Kuveyt'i "kurtarmayı" değil, Irak'la savaşmayı hedeflemiştir.** Amaç üzüm yemek değil, bağcıyı dövmektir.

Öyleyse, ABD'nin bu politikasının ardında yatan dinamikleri incelemeye girişebiliriz.

"Bir Avuç Dolar İçin": Pax Sovietica ve Yeni Dünya Düzeni

21. yüzyılın eşiğinde dünya durumunu tanımlayan temel öğe, başta Sovyetler Birliği olmak üzere yozlaşmış işçi devletlerinde ortaya çıkan köklü değişim sürecidir. Bürokrasinin yarattığı tarihsel tahribatın ürünü olarak derin bir ekonomik ve politik bunalım yaşamakta olan yozlaşmış işçi devletleri, dünya politikasındaki ağırlıklarını büyük ölçüde yitirmişlerdir. Sovyet bürokrasisinin 1985'den itibaren benimsediği pe-

3 **The New York Times,** 17 Ekim 1990, 23 Ekim 1990 ve 24 Ekim 1990.

restroyka yönelişi, İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki uluslararası dengelerin büyük ölçüde değişmesine yol açacak bir dinamik taşıyor. Soğuk Savaş, silahlanma yarışına, Avrupa'nın nüfuz bölgelerine bölünmesine, bağımlı azgelişmiş dünyada ise ABD ve SSCB arasında yoğun bir rekabete dayanıyordu. Perestroyka SSCB'nin dış politikasının temelden değiştirilmesini gerektirmiştir. Bir yandan Sovyetler Birliği'nin yaşadığı ekonomik tıkanıklık, silahlanma harcamalarını Sovyet ekonomisi için kaldırılmaz bir yük haline getirdiğinden, silahsızlanma yeni dönemin temel şiarlarından biri haline gelecektir. Öte yandan ve bundan çok daha belirleyici olarak, perestroykanın belkemiği Sovyet ekonomisinin emperyalist dünya ekonomisiyle bütünleşmesidir. Sovyet bürokrasisi, emperyalist sermaye yatırımları, dış krediler, teknoloji ithali, artan dış ticaret hacmi vb. biçimler altında Sovyet ekonomisinin geleceğini emperyalist sermayenin iyi niyetine bağlamıştır. Böyle bir yöneliş, kaçınılmaz olarak, Sovyet dış politikasında köklü bir değişimle elele gitmek zorundadır. Sovyet yönetiminin bu yeni dış politikasının iki temel unsuru vardır. Birincisi, Doğu Avrupa ülkelerine "sınırlı egemenlik" tanıyan "Brejnev doktrini"nin yerini, Sovyet Dışişleri Bakanlığı'nın Sözcüsü Gerasimov'un 1988'de kullandığı deyimle "Sinatra doktrini" almıştır. Bunun anlamı, ünlü Amerikan şarkıcısı Frank Sinatra'nın bir şarkısındaki gibi, Doğu Avrupa ülkelerinin "ben bildiğim gibi yaparım" diyebilme kapasitesine kavuşması, yani Sovyet müdahalesi tehlikesinin (şimdilik) ortadan kalkmasıdır. İkincisi, bağımlı azgelişmiş yörelerde Sovyetler Birliği'nin ABD ile rekabetten vazgeçerek ona destek olmaya başlamasıdır. Bu, "bölgesel sorunlar" olarak anılan bir dizi uluslararası politik sorunda Amerikan çözümünün iki büyük gücün ortak çabasıyla gerçekleştirilmesi anlamına gelir. Sovyetler Birliği, son yıllarda, Nikaragua'dan Güney Afrika'ya, Filistin'den Angola'ya birçok çatışmalı yörede, Amerikan emperyalizmi ile mücadele etmekte olan güçlerden desteğini çekmekle yetinmemiş, eski müttefikleri üzerindeki etkisini kullanarak onları emperyalizmin çözüm önerisiyle uzlaşmaya zorlamıştır.

Bütün bunların karşılığında Sovyetler Birliği emperyalist ülkelerden ekonomik yardım ve işbirliği talep etmiş ve zaman zaman istediğine kavuşmuştur. Siyasal planda ise bu yeni dış politikanın ödülü, ABD ve öteki emperyalist ülkelerden (şimdilik) Gorbaçov'a tam destek ve Sovyetler Birliği'nin bütünlüğünün kabulü olmuştur. Sovyet yönetiminin bu politikasını **Pax Sovietica** (Sovyet Barışı) ya da **Uluslararası Uzlaşma** olarak anabiliriz. Vurgulanması gereken bir nokta şudur: **Pax Sovietica,** Sovyet bürokrasisinin keyfi biçimde belirlediği bir dış politika yönelişi değildir. Perestroykanın mantığına sıkı sıkıya bağlıdır ve Sovyetler Birliği'nin dünya güç dengeleri içindeki **nesnel** konumunun

zayıflamasının somut bir ifadesidir. Bu zayıflama, 1989 yılında Doğu Avrupa'da yaşanan depremden sonra çok daha üst bir düzeye sıçramıştır. 1989 sarsıntısının Doğu Avrupa ülkelerinde kapitalist restorasyonun ve burjuva eğilimlerin hızla gelişmesiyle sonuçlanması, Sovyetler'in yeni dış politikasıyla birleşince dünya çapında güçler dengesi açısından yepyeni bir durum doğmuştur.

İşte Bush'un "Yeni Dünya Düzeni", en başta bu yeni güçler dengesine tekabül edecek bir emperyalist hakimiyet sisteminin adıdır. Tarihsel bir anlamda Ekim devriminin ürünü olan işçi devletleri dizisi, bürokratik bir karakter taşısa da, salt varlığıyla, emperyalizm ile kendi arasında varolan **nesnel** çelişkilerin ürünü olan rekabet politikasıyla, emperyalist hakimiyetin önünde ciddi bir engel oluşturuyordu. Sömürge devrimleri, ulusal kurtuluş savaşları, dekolonizasyon, azgelişmiş ülkelerdeki sosyalist devrimler, hep Ekim devriminin yarattığı bu güçler dengesinin bağrında filiz vermişlerdi. Sovyet bürokrasisinin (ve ötekilerin) temelde emperyalizmle birlikte yaşamaya yönelik karşıdevrimci politikası, yine de dünya çapında ulusal ve toplumsal yaşamaya kurtuluş hareketlerinin bu nesnel ve tarihsel çelişkinin yarattığı dengeden yararlanmasını engellemiyordu. Oysa bugün, kapitalizmin restorasyonu ilerledikçe, bürokratik işçi devletleri kendi iç sorunlarıyla boğuşmaktan başlarını kaldıramaz hale geldikçe, Sovyetler Birliği ya da Yugoslavya gibi çözülmeye doğru adım adım yaklaştıkça, emperyalizm dünya çapında hakimiyetinin önündeki bu tarihsel engeli fırlatıp atma fırsatını ele geçirmektedir. **Pax Sovietica** 80'li yılların ikinci yarısında Gorbaçov'un ardı ardına attığı şaşırtıcı adımlarla kurulmuştu; emperyalist Batı'nın şaşkınlığa düştüğü o yıllarda inisiyatif Sovyetler Birliği'ndeydi. Ama sadece bir kaç yıl içinde inisiyatif çok daha güçlü bir biçimde ABD emperyalizminin eline geçmiştir. **Pox Sovietica** Körfez Savaşı ile birlikte yeni bir **Pax Americana**'ya dönüşmüştü.

Ama emperyalizmin "barış"ı ancak bir mezarlığın sessizliğinde sağlanabilir. Emperyalizm, doğası gereği, barışını ancak savaşlar yoluyla sağlar. İşte Körfez Savaşı, yeni "Amerikan barışı"nın, Yeni Dünya Düzeni'nin kuruluşunda ilk adım olmuştur. ABD emperyalizmi ve müttefikleri, Sovyetler Birliği ile öteki bürokratik işçi devletlerinin tarihsel gerilemesi bağlamında, yeni güç dengelerinin yarattığı ortamda, dünya çapında hiçbir politik gücün, hangi niyetle olursa olsun, kendi belirledikleri kalıbın dışına taşmasına izin vermeyeceklerini, tarihin en büyük hava bombardımanını gerçekleştirerek ve yüzbinlerce Iraklı'yı katlederek dünyaya ilan etmişlerdir.

Yeni Dünya Düzeni'nin "Görünmez" eli

Günümüzde dünya durumunu belirleyen ikinci temel unsur, kapitalizmin uluslararası ekonomik bunalımı ve sermayenin bu bunalımdan çıkış için geliştirdiği stratejik yöneliştir. İkinci Dünya Savaşı ertesinde kapitalizm yaklaşık otuz yıl boyunca (1945-1975) dünya çapında canlı bir sermaye birikimine yaslanan bir **uzun genişleme dönemi** yaşamıştı.[4] 1960'lı yılların sonuna doğru soluğu tükenmeye başlayan bu uzun canlılık, 1974-75 daralmasıyla birlikte yerini uluslararası kapitalist sistemin bütünü açısından bir **genel bunalım**'a bırakıyordu.[5] Kısa süren bir yalpalamadan sonra uluslararası sermaye bu genel bunalıma çözüm olarak stratejik bir yöneliş benimsedi. Bu yönelişe kısaca **yeni-liberalizm** adı verilebilir.[6] Yeni-liberal stratejinin temel hedefi, dünya ekonomisinde bütünleşmeyi ve emperyalist işbölümünü derinleştirmek, aynı zamanda sermayenin dünya çapında devlet müdahalelerinden "özgürleşmiş" hareketini sağlamaktır. Bu amaçla kullanılan başlıca araçlar ise, uzun genişleme döneminde dünya kapitalizminin gelişimine damgasını vurmuş olan devlet müdahaleciliğine, devletin sosyal harcamalarının artışına, kamu üretken sektörünün yaygınlaşmasına ve meta, para, üretken sermaye akışlarına karşı ulusal koruma duvarlarına son vermektir. "Serbest piyasa" ve "ihracata dayalı kalkınma" şiarları, emperyalist ve azgelişmiş kapitalist ülkelerde özelleştirmeler vb. araçlar, hep sermayenin uluslararası planda hareket serbestisinin güçlendirilmesi için başlatılan taarruz kampanyasının araçlarıdır.

Yeni-liberalizm Bush döneminin bir keşfi değildir. Özellikle Latin Amerika'da ve Asya'nın doğusundaki bazı ülkelerde 70'li yıllardan itibaren uygulanmaya başlayan bu strateji, 70'li yılların sonu ve 80'li yılların başında emperyalist ülkelerde ilk kalelerini kazanınca uluslararası burjuvazinin genel stratejik yönelişi niteliği haline gelmiştir. Bu ilk kaleler Thatcher hükümeti (1979) altında İngiltere ve Reagan yönetimi (1981) altında ABD olmuş, yeni-liberalizm buradan kıta Avrupası'na

---

4 Bu dönemin ayrıntılı bir tahlili için bk. Sungur Savran, "Bunalım, Sermayenin Yeniden-Yapılanması, Yeni-Liberalizm", **Dünya Kapitalizminin Bunalımı**, der. N. Satlıgan/S.Savran, Alan Yayıncılık, İstanbul, 1987.

5 Bir önceki dipnotta sözü edilen kaynağın yansıra bk. Ernest Mandel, **Uluslararası Ekonomide İkinci Kriz**, çev. Y.Alogan, Koral Yayınları, İstanbul, 1990.

6 Yeni-liberalizmi sivil toplumculuk ya da sol liberalizm ile karıştırmamak gerekiyor. Bu sonuncusu, **sağ** kaynaklı yeni-liberalizmden yoğun biçimde etkilenmiş olan **sol** kökenli bir ideolojidir.

sıçrayarak çok kısa sürede "Sosyalist" Enternasyonal'e üye partilerin (örneğin Fransa'da ve İspanya'da) hakim olduğu hükümetlerce dahi (daha yumuşak bir versiyonuyla) uygulamaya konulmuştur.

Ama yeni-liberalizmin en büyük atılımı, 80'li yılların ikinci yarısında yozlaşmış işçi devletlerinde piyasacılığın ve özelleştirme tutkusunun uç vermesiyle gerçekleşir. "Piyasa sosyalizmi" adıyla anılan yaklaşım, bu anlamda sermayenin yeni-liberal taarruzunun bürokratik işçi devletlerinde kazandığı hegemonyanın cisimleşmiş biçimidir.[7] Bugün Doğu Avrupa, Sovyet ve Çin ekonomilerinin gittikçe dünya sermayesinin çevriminin birer halkası haline geliyor olması, yeni-liberal stratejinin en büyük başarılarından biridir.

Bütün bunların ışığında şu söylenebilir: Bush'un Yeni Dünya Düzeni'nin ekonomik harcı ya da altyapısı yeni-liberalizmdir. Ya da tersinden söyleyecek olursak, Reagan ve Thatcher ile uluslararası çapta büyük bir taarruza kalkan emperyalist sermaye, bu taarruzu Bush'un Yeni Dünya Düzeni şiarında somutlaşan bir uluslararası siyasal üstyapıyla taçlandırmayı hedeflemektedir.

NATO'nun "İleriye Doğru Kaçışı"

NATO sadece emperyalizmin bir askeri ittifakının adı değildir. NATO, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomik, politik ve askeri alanlarda Avrupa'nın emperyalist ülkelerini hegemonyası altına almış olan ABD'nin bu üstünlüğünü cisimleştiren simgedir. Başka bir deyişle, ABD "komünizme karşı mücadele" adına Avrupa'nın emperyalist ülkelerini, kendi hakimiyeti altında NATO etrafında bir araya getirmiştir. Ne var ki, 1945 sonrası dönemin ekonomik dengelerine dayalı bu emperyalistler arası ilişki tarzının altındaki toprak **eşitsiz gelişme** sonucunda 1980'li yıllara ulaşıldığında büyük ölçüde kaymış bulunuyordu.

ABD, ekonomik alandaki hakimiyetini 1960'lı yıllardan itibaren yitirmeye başlamıştı. 1974-75 daralması ile başlayan genel bunalım emperyalist ülkeler arasındaki ekonomik güç dengelerinin değişimine ivme kattı. 1950'li ve 60'lı yıllarda ABD sermayesi Avrupa ülkelerini istila ederken, 80'li yıllar Japonya ve Avrupa'dan ABD'ye doğru güçlü bir sermaye akımına tanık oluyordu. 50'li yıllar ve 60'lı yılların ilk yarısında ABD kaynaklı metalar Avrupa piyasalarında aranırken, 80'li yıllarda ABD dış ticareti yüz milyarlarca dolar açık veriyor, Japonya ve Almanya ise büyük ticaret fazlaları elde ediyorlardı. Güçlü ABD ban-

7 "Piyasa sosyalizmi"nin eleştirisi için bk. Sungur Savran, "Piyasa Sosalizminin Yükselişi ve Düşüşü", **Onbirinci Tez, 11**, Nisan 1991.

kalarının yerini Japon ve Alman bankaları alıyordu. Yeni teknolojilerde bile, bilgisayarlarda hâlâ bir ölçüde koruyabildiği üstünlüğe rağmen, ABD örneğin robotizasyonda Japon ve Avrupa ekonomilerinin kesin biçimde gerisindedir.

Reagan'ın 1981'de "anti-komünizm" bayrağını yeniden yükseltmesi, ABD'nin yitirmeye başladığı hegemonyayı ideolojik bir taarruzla bir kez daha ele geçirmeyi hedefliyordu. Ama Reagan'ın bu tasarısı tam bir iflasa uğrayacaktı. 80'li yılları Sovyetler Birliği'ne "şer imparatorluğu" adını takarak açan Reagan, aradan altı yıl geçmeden Sovyet önderi Gorbaçov'u kucaklamak zorunda kalacaktı. Böylece, ekonomik üstünlüğünün ardından ideolojik kozunu da yitiren ABD, 1989 depremi ertesinde Avrupa'nın siyasal coğrafyasının altüst oluşuyla birlikte emperyalist dünyayı kendi hakimiyeti altında toplayan askeri örgüt NATO'nun da varlık nedeninin sorgulanmaya başladığını görüyordu. Emperyalist dünya NATO'nun işlevsizleşmesi üzerine tartışmalarla çalkalanıyordu.

NATO'nun bütün varlık nedenini yitirdiğine ilişkin görüşlerin çok erken ileri sürüldüğünü vurgulamak gerekiyor. Bunun neden böyle olduğuna aşağıda değineceğim. Ama bu tartışmanın çeşitli emperyalist odaklar açısından masum bir tartışma olmadığını belirtmek gerek. Avrupa Toplulu(ğu projesiyle her geçen gün daha güçlenen Avrupa emperyalizminin, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki çözülme ile birlikte ABD hegemonyasının son sağlam halkasından da sıyrılma niyetini yansıtıyor NATO'nun işlevsizliği tezi. Aksini savunanlar ise ABD hegemonyasının savunucuları.

İşte Körfez Savaşı, ekonomik alanda üstünlüğünü yitirmiş olan ABD'nin, emperyalist blokun yöneticisi konumunu, mutlak üstünlük taşıdığı askeri alanda yeniden sağlamlaştırmasının bir ilk adımı niteliğini taşıyor. ABD, BM'de kendi etrafında bir emperyalist dayanışma ağını ustaca örerek, savaş alanında bütün müttefik güçlere komuta yetkisini elde ederek, izlediği politikayla öteki emperyalist güçleri birbirine düşürerek, AT ve Japonya'nın petrol bakımından büyük ölçüde bağımlı olduğu Ortadoğu bölgesi üzerindeki denetimini sıkılaştırarak,[8] NATO'nun başka bir alanda (NATO jargonuyla söylersek "bölge dışı" alanda) yeniden canlanması yolunda önemli bir atılım yapmıştır. Körfez bunalımının özellikle AT içinde ciddi çatlaklar yarattığı sık sık tekrarlandı: İngiltere ABD'nin baş yardımcısı rolünü üstlenirken, Fransa ve İtalya Ocak ortasına kadar uzlaştırıcı bir diplomatik yol seçmekle birlikte savaş başlar başlamaz askeri ve politik bakımdan ABD'nin ya-

8 Bk. Halûk Gerger, "Körfez krizi, ABD, Türkiye", **Mülkiyeliler Birliği Dergisi, 130,** Nisan 1991.

nında saf tuttular. Avrupa'nın öteki büyük gücü Almanya ile Japonya ise savaş çabasından uzak durdular, katkılarını parasal yardımla sınırladılar. Bu bölünmenin AT'ın geleceğini tehlikeye düşürdüğünü söylemek için vakit aşırı derecede erken. Buna karşılık, ABD'nin AT içinde yarattığı çatlak aracılığıyla hegemonyasını yeniden sağlamlaştırma yolunda önemli bir adım atmış olduğu kesin.

Öyleyse, Körfez Savaşı'nın ardında yatan bir başka temel dinamik, bürokratik işçi devletlerinin çözülme evresine girdikleri yeni dünya durumunda, ABD'nin emperyalist blokta güçlenen **merkezkaç** eğilimleri ortadan kaldırma yönünde bir atılım yapması. Bu son unsurla birlikte, Bush'un Yeni Dünya Düzeni'nin bütünsel bir tanımını yapmak için yeterli temele kavuşuyoruz. Yeni Dünya Düzeni şu üç öğeden oluşan bir sacayağı üzerinde yükseliyor: (1) Sovyet devletinin ve öteki yozlaşmış işçi devletlerinin bürokrasisinin, emperyalizmin dünya hakimiyetinin munis bir destekçisi haline gelişi; (2) bürokratik işçi devletlerinin çözülme sürecinin emperyalistler arası çelişkileri serbest bırakma eğilimine karşı, emperyalist blokun ABD önderliğine sokulması; (3) İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, bürokratik işçi devletlerinin emperyalizm karşısında oluşturduğu karşı ağırlıktan yararlanarak nefes alma ve manevra olanağı elde etmiş olan azgelişmiş bağımlı ülkelerin kesin bir disiplin altına alınması.

Körfez Savaşı, Yeni Dünya Düzeni'nin bu üç özelliğine açıkça ayna tutuyor.

Ortadoğu'nun dinamikleri

Körfez Savaşı sadece dünya çapında son yıllarda ortaya çıkmış olan yeni güç dengelerinin bir ürünü değil. Aynı zamanda, **bu yeni güç dengeleri bağlamında,** Ortadoğu'nun farklı siyasal güçleri arasında ve bu güçler ile emperyalizm arasında ortaya çıkan yeni ilişkilerin da belirlediği bir tarihsel olay. Üstelik, savaşın sonuçları en dolaysız biçimde kendini Ortadoğu'da gösterecek. Bush Yeni Dünya Düzeni'nin inşasına Ortadoğu'dan başlamaya karar verdiğine göre, Ortadoğu'nun toplu durumunun gözden geçirilmesi yararlı olacak.

Soğuk Savaş döneminde ABD ile SSCB'nin sürekli bir rekabet içinde olduğu bölgelerin başında Ortadoğu geliyordu. SSCB önce Nasır'la kurduğu köklü ittifaka, sonra FKÖ, Irak ve Suriye ile farklı dönemlerdeki yakın ilişkilerine yaslanarak Ortadoğu'nun ABD için sınır tanımaz bir avlanma alanı olmasını engelliyordu. Saddam Hüseyin'in 80'li yıllarda Sovyet himayesinden uzaklaşarak emperyalizmle de sıkı bağlar geliştirmesi bile Irak'taki Sovyet askeri danışmanlarının varlığını sürdürmesine engel olmamıştı. Ne var ki, SSCB son yıllarda büyük güç

statüsünü geniş ölçüde yitirince Ortadoğu'da yeni bir güç dengesinin oluşumu gündeme geldi. Bu yeni durumda ABD Ortadoğu'da **rakipsiz** bir hakimiyet kurma hedefini neredeyse kaçınılmaz biçimde önüne koyuyordu. Körfez Savaşı'nın ardında yatan temel dinamiklerden biri Ortadoğu'da son dönemde yaşanan bu **toprak kaymasıdır.**

Ortadoğu'da ABD hakimiyetinin ya da daha genel olarak emperyalist hakimiyetin yeni temeller üzerine oturtulma çabasının bir de ekonomik yönü var. Genellikle çok vurgulanan petrol sorunuyla sınırlı değil bu ekonomik yön. Elbette dünya petrol rezevlerinin yarısından fazlasına sahip olan Ortadoğu'yu sıkı denetim altında tutmak emperyalizm için yaşamsal önem taşır. Ama sorunun bir başka yönü daha var: ABD, Arap Ortadoğusu'nu uluslararası sermayenin yeni-liberal stratejisi uyarınca ekonomik bakımdan da yeniden-yapılandırmayı hedeflemektedir.

Ortadoğu ülkelerinin önemli bölümünde, en başta (Türkiye'nin yanısıra) Mısır, Irak ve Suriye gibi ülkelerde, kapitalist gelişme çizgisi ağırlıklı biçimde devlet müdahaleciliğine ve geniş bir kamu sektörüne yaslanmıştır. Sovyetler Birliği'nin de desteğiyle, Nasır Mısırı ve Baas Irak ve Suriyesi, "Arap sosyalizmi" adı altında devletin aktif bir rol oynadığı bir kapitalist gelişme süreci yaşamıştır. Yeni-liberalizm Mısır'da (ve "Arap sosyalizmi"nin öteki önemli temsilcisi Cezayir'de) son on yılda büyük bir atılım yapmış olsa bile, Arap Ortadoğusu'nun geri kalan bölümü sermayenin bu yeni stratejisine kendini hâlâ uyarlamış değil. İşte, emperyalizmin Ortkadoğu'da hakimiyetinin pekiştirilmesi çabasına yol açan ikinci temel dinamik de, Ortadoğu'nun yeni-liberalizmin taleplerine uygun biçimde yeniden biçimlendirilmesi gereğidir.

Üçüncü olarak, doğrudan doğruya dar anlamda Ortadoğu'nun güç dengelerine bağlı etkenlerden söz etmek gerekiyor. 1979 İran devrimi, bölgedeki güç dengeleri açısından bir dönüm noktası olarak alınmalıdır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde ABD, Ortadoğu'da iki büyük askeri güce yaslanmıştı: İsrail ve İran. Şah döneminde tepeden tırnağa silahlandırılan İran radikal İslam'ın denetimine geçince bölgedeki askeri ve siyasal güç dengeleri köklü biçimde değişiyor, ABD'nin hakimiyeti oldukça önemli bir darbe yiyordu. Ecevit'ten cunta yönetimine kadar Türkiye hükümetlerinin İran'ın düşüşünün doğurduğu boşluğu doldurmak için TC devletini aday göstermeleri bunun bilincinin bir ifadesiydi ama son otuz yıl boyunca sınıf mücadelelerinin yoğunluğuyla, siyasal güçlerinin karmaşıklığıyla, Avrupa sistemiyle varolan yoğun ilişkileriyle Türkiye Şah altındaki İran'ın işlevlerini yerine getiremezdi. ABD 1979'da iki temel müttefikinden birini yitirirken, 1987'de öteki baş müttefikinin de başı sıkıntıya giriyordu: O yılın Aralık ayın-

da İsrail'in işgali altındaki topraklarda patlak veren "İntifada", hem Siyonist İsrail devletinin geleceği için bir tehdit oluşturuyordu, hem de **Ortadoğu devriminin ana dinamiklerinden birinin güncelleşmesi** anlamını taşıyordu. Nihayet, Türkiye'de 1984 yılında başlayan gerilla mücadelesinin 1990 baharında kentsel bir "Kürt İntifadası"na dönüşmesi, ABD'nin bölgedeki üçüncü Arap olmayan müttefikinin de zorlu bir sorunla karşı karşıya kalmasına yol açıyordu. "Kürt İntifadası" aynı zamanda Filistin sorununa paralel olarak **Ortadoğu devriminin bir başka temel dinamiğinin de su yüzüne çıkması** demekti. Kısacası, 80'li yıllar boyunca (Mısır'la imzalanan Camp David Anlaşması dışında) Ortadoğu'daki en önemli gelişmeler, koşulların ABD hakimiyeti açısından gittikçe daha olumsuz hale gelmesine yol açmıştı. Bu koşulların değiştirilmesi gerekiyordu. ABD'nin uzun süredir çekmecede duran bir planı, bir Ortadoğu güvenlik örgütünün kurulması planını Körfez bunalımı patlak verir vermez ortaya çıkarması bundandır. NATO'ya paralel bir METO (Middle East Treaty Organisation/Ortadoğu İttifak Teşkilatı) projesi, ABD'nin bölgede dolaysız askeri varlığını meşrulaştıracak bir araç olarak savaşın temel hedeflerinden biri olmuştur.[9]

Irak ve Saddam Hüseyin sorununu bütün bu bağlam içindeki yerine oturtmak gerekir. Emperyalizmin Irak'la sorunu Kuveyt'in işgaliyle başlamadı. Kuveyt sorununun doğuşundan çok önce, 1990 başında emperyalist basının aylarca ağzına sakız ettiği "süper top" öyküsü Saddam yönetimindeki Irak'ın emperyalizm açısından bir çıban başı oluşturduğunu ortaya koyan bir göstergeydi. Bunun nedeni elbette Saddam'ın "anti-emperyalist" olması değildi. Sorun, İran-Irak savaşının 1988'de sona ermesiyle birlikte Irak'ın İsrail'in karşısına potansiyel bir tehlike olarak dikilmesiyle ilgiliydi. Nasıl İran'ın Şah döneminde emperyalizmin desteğiyle oluşturulan askeri gücü devrimle birlikte emperyalizmin aleyhine bir silah haline geldiyse, İran devriminin yayılmasına ve uluslararasılaşmasına karşı bir barikat olarak görüldüğü için kredilerle ve silahlarla desteklenen Saddam Irak'ı da, İran savaşı biter bitmez bir sorun olarak belirdi. Bir milyonluk, savaş deneyimli ordusuyla, modern silah sistemleriyle, Irak 1967'den beri ilk kez bölgede İsrail'le yarışabilecek askeri kapasiteye sahip bir Arap ülkesi olarak sivriliyordu. Bir milyondan fazla insanın ölmesinden başka hiçbir sonuç vermeyen İran-Irak savaşının sona ermesiyle birlikte, savaş sırasında ekonomik bakımdan büyük sarsıntıya uğramış olan, dış borcu 80 milyar dolara ulaşan bu ülkenin, sorunlarına saldırgan ve maceracı yollardan çözüm

9 Türkiye'de ilk kez **Patronsuz, Generalsiz, Bürokratsız Sosyalizm** gazetesinin teşhir ettiği METO hedefi (bk. EKim 1990 sayısı) ABD yetkililerince defalarca açıklanmış somut bir projedir. Bk. **The New York Times**, 5 Eylül 1990 ve 16 Ekim 1990.

araması büyük bir olasılıktı. Irak'ın askeri gücü, İntifada'nın moral gücüyle birleştiği takdirde Siyonist İsrail'in varlığı ve bölgedeki emperyalist statüko büyük tehlike altına girebilirdi. Dikkat edilmesi gereken şudur: Bütün bunlar, Saddam'ın dünyaya Irak burjuvazisinin ve burjuva askeri diktatörlüğünün çıkarları açısından bakan tavrıyla ilgili değildir; bütün gerici Arap yönetimlerinin iradesinden bağımsız bir **nesnel** varlığı olan Arap-İsrail çelişkinin bir ifadesidir.

Öyleyse, Irak'ın başdöndürücü askeri gücünün tahrip edilmesi gerekiyordu. Bu güçlü askeri aygıtın doruğundaki Saddam'ın işinin bitirilmesi gerekiyordu. Saddam, Bush'un iddia ettiği gibi, "Bağdat kasabı" olduğu için değil: Saddam'ın en büyük kasaplığı olan, Halepçe'deki Kürt soykırımı (Mart 1988) sırasında ABD kılını bile kıpırdatmamıştı. Irak'ın ezilmesi İsrail'in güvenliği için gerekiyordu. Bu yüzden, Bush'un Saddam'a uygun gördüğü öteki lâkap çok daha aydınlatıcıdır: "Yeni bir Hitler" kavramı, tam da ABD'nin Saddam'ı esas olarak bir Yahudi düşmanı, daha doğrusu Siyonist İsrail için bir tehdit olarak gördüğünü ve böyle göstermeye çalıştığını ortaya koyuyordu.

Kuveyt sorununu bu bağlam içinde ele almak gerekir. Elbette Kuveyt de, Suudi Arabistan ve öteki şeyhlikler gibi, ABD ve emperyalizm açısından önemlidir. Petrolüyle, emperyalist bankalardaki 150 milyar doları aşkın yatırımıyla Kuveyt, emperyalizmin tam bir uzantısıdır, şeyh kılığında örgütlenmiş bir çokuluslu şirkettir. Ama bu yazının ilk bölümünde de ortaya konulduğu gibi, Kuveyt'in "kurtarılması" ABD için temelde Irak'a tarruz etmenin ir bahanesidir. Şöyle özetleyelim: Körfez Savaşı'nın temelinde Yeni Dünya Düzeni'ni kuruluşunun ilk adımının Ortadoğu'da atılması yatar. Aynı zamanda, emperyalizmin bu bölgede 1979'dan itibaren sarsılmış olan hakimiyetinin pekiştirilmesidir amaç. Ama sorun en dar açıdan, ABD'nin Irak'la ilgili hedefleri açısından ele alınacak olsa bile, Kuveyt'in Irak işgal ve ilhakından "kurtarılması" ikincildir; esas belirleyici etken Irak'ın askeri gücünün tahiribi ve ülkenin başına ABD'ye dolaysız biçimde bağımlı bir yönetimin getirilmesidir. Körfez Savaşı'nın bir bölge ülkesinin savunulması için yapıldığı konusunda ille ısrarlı olunacaksa, bu ülke Kuveyt değildir, İsrail'dir.

Yeni Dünya düzeni içinde Türkiye

Özal yönetiminin savaş karşısındaki tavrını Türkiye burjuvazisinin öteki ana sözcülerinin tutumundan ayıran, emperyalizm yanlısı bir tavır almış olması değildir. Demirel, Ecevit, İnönü ve benzerlerinin savaş politikası da aynen Özal gibi emperyalizm yanlısıydı. "Savaşa Ha-

yır!" sloganı onların dilinde Türkiye'nin Ortadoğu karşısındaki geleneksel politikasına bağlı kalması, Türk silahlı kuvvetlerinin savaşa dolaysız biçimde sokulmaması ile sınırlıydı. Yoksa, ABD ve müttefiklerinin BM onayı ile giriştikleri emperyalist taarruza hiçbiri karşı çıkmadı. Elbette, Özal'ın politikası emperyalizme daha fazla destek veren bir politikaydı, ama burjuva politik önderlerden hiçbiri emperyalizmin karşısında yer almadı.

Özal'ın politikasını ötekilerden ayıran, Türkiye'ye Yeni Dünya Düzeni içinde biçtiği yer ve buna bağlı olarak savunduğu yeni dış politika yönelişiydi. Üstelik Özal, Türkiye'nin uluslararası ilişkileri bakımından önerdiği bu yenilenmeyi açıklamak için Körfez bunalımını beklememişti. 1990 yazının başında dünyadaki altüst oluş karşısında Türk dış politikasında ne tür bir yenilenme düşündüğünü oldukça açık bir dille ortaya koymuştu.[10] Körfez Savaşı Türkiye'nin uluslararası ilişkilerindeki bu yeni yönelişe tam anlamıyla ayna tuttu.

Bu yeni yönelişin temelinde yatan en önemli unsur "Türkiye'nin hizmet bunalımı" olarak anabileceğimiz bir etken. Doğu Avrupa'daki 1989 depremi, Türkiye burjuazisinin dış politikadaki başlıca kozlarını elinden alacak bir dinamiği başlattı. Bu kozların başında Türkiye'nin, Sovyetler Birliği'nin güney komşusu olarak NATO çerçevesinde bir ileri karakol ve dinleme merkezi niteliğiyle emperyalist Batı'ya sunduğu hizmet geliyordu. Perestroykanın derinleşmesi, uluslararası uzlaşmanın yerleşmesi, Doğu Avrupa'da bürokratik rejimlerin çöküşü gibi gelişmelerle bu işlevin ortadan kalkma tehlikesi belirince Türkiye burjuvazisi saflarında gerçek bir telaş başladı: Ülkenin "jeostratejik" önemi azaldığına göre gelecekte emperyalizmin yardım ve desteği nasıl elde edilecekti? Buna eklenen bir etken, sorunu daha da ağırlaştırıyordu. Türkiye'nin 1987'de AT'a tam üyelik için yaptığı başvurunun zaten düşük olan kabul şansı, 1989'da Çekoslovakya, Polonya, Macaristan gibi ülkelerin birdenbire AT üyeliğine aday konumuna gelmesi ile iyiden iyiye azalmıştı. Türkiye'nin çıkarlarını başka istikametlerde araması gerekiyordu.

İşte Özal yönetiminde Türkiye'nin son dönemde içine girdiği yeni yöneliş bu sancılı gelişmeye bir cevaptır. Özal gözünü iki alana dikmiştir: "Dış Türkler" ve Ortadoğu. Türkiye dışında yaşayan Türk azınlıklara ve Türk kökenli halkların yaşadığı ülkelere (Azerbaycan, Orta

10 **Patronsuz, Generalsiz, Bürokratsız Sosyalizm**, Temmuz 1990 sayısının başyazısında, ("Dış Türkler, İç Kürtler"), yani Körfez bunalımının patlak vermesinden önce, bu yeni dış politika yönelişini anahatlarıyla tahlil etmişti. Bunalımın patlak vermesini izleyen ilk sayısının başyazısı bu tahlili pekiştiriyordu: bk. "Korsanlar Defolun!", Eylül 1990.

Asya cumhuriyetleri) yoğun ilginin ilk basamağı ekonomik ve kültüreldir. Özal, bu kalkış noktasından hareketle AT yerine bir Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi tasarısını dahi gündeme getirmiştir. Ama bu ilgi zamanla yoğun ideolojik ve politik (hatta koşullar gerektirdiği takdirde askeri) biçimlere de bürünebelir. Ortadoğu açısından bakıldığında ise, Özal ABD yönetimi içinde gelişen bir eğilime uygun olarak, Arap dünyasına karşı ılımlı Müslüman, görece sanayileşmiş, Batı ile iyi ilişkiler sürdüren bir örnek ülke rolünü üstlenmeye yönelmiştir. Bu rol, emperyalizmle çelişkiye girecek güçlere karşı bir jandarma yedek rolü ile pekiştirilecektir.

Körfez Savaşı, bu yeni yönelişin uygulamaya konulduğu ve sınandığı ilk pratik gelişme olmuştur. Ama savaşta TC devletinin yönelişini belirleyen yakıcı bir etken daha vardır: Kürt sorunu. Onyıllardır ABD emperyalizmi ile içli dışlı olan Barzani ve son yıllarda Washington'un ve "Sosyalist" Enternasyonal'in kapılarını aşındıran Talabani önderliklerinin oluşturduğu Kürdistani Cephe, Kürt halkının düşmanı Saddam Hüseyin'in ABD ile çelişkisini, emperyalizme sunacakları hizmet karşılığında Saddam'dan kurtulma ve belirli kazanımlar elde etme politikasıyla karşıladılar. Bunalım süresince ABD yönetimine yakın çevrelerde, Irak Kürt hareketinin bu hizmetine karşılık bağımsız bir Kürt devletinin kurulması bile telaffuz edilir oldu. Güney sınırında bağımsız bir Kürt devleti olasılığı TC devleti için bir karabasan olduğundan, Özal ABD'ye Irak Kürt hareketinin sunamayacağı olanaklar sunarak bu tür bir olasılığı bertaraf etme çabasına girişti. Elbette 850 bin kişilik modern ordusuyla TC devletinin emperyalizm nezdindeki önemi Kürt gerilla güçlerinden çok daha ağırlıklı olduğu için bu açık arttırmada zararlı çıkan Kürt hareketi olacaktı.

Ne var ki, Özal'ın Kürt sorununa da, 1988 Halepçe katliamının ardından onbinlerce Kürt'ün Irak'tan Türkiye'ye sığınmasından itibaren ABD ile birlikte geliştirdiği bir yeni yaklaşım vardı. Kürtler'e verilecek bazı hak kırıntılarıyla, hatta sınırları koşullara göre belirlenecek bir özerklik çözümü aracılığıyla, 1984'den beri durdurulamayan, 1990'da ise kitlesel biçimlere bürünen mücadelenin altını oymaya dayalı bir strateji. Savaşla birlikte bu strateji için yeni bir dayanak olanağı belirdi: Özal Irak'taki Kürt hareketiyle anlaşarak Irak Kürtleri'nin bazı kazanımlarına (aynen Kıbrıs'ta olduğu gibi) TC garantörlüğü yoluyla reformist ve uzlaşmacı önderliklerle sıcak ilişkiler kurmayı planladı. Talabani ve Dizai'nin Ankara ziyareti, Talabani'nin "Sosyalist" Enternasyonal toplantısı vesilesiyle yeniden Türkiye'ye gelişi, Kürtçe'nin sözde serbest bırakılması, işte bu genel planın Irak ve Türkiye Kürtleri'ne yönelik iki ayağını oluşturuyordu.

İşte, ikincil nedenler bir yana bırakılırsa, Özal yönetiminin savaşta

ABD emperyalizminin yanında **aktif biçimde** yer almasının, İncirlik Üssü'nün kullanımı yoluyla Irak'a karşı bir "İkinci Cephe"yi açmakta epeyce yol katetmesinin derinde yatan nedeni genel olarak Ortadoğu'ya, özel olarak da Kürt sorununa ilişkin bu yeni politik yöneliştir. Bu politikanın başarıya ulaşıp ulaşmadığı elbette farklı bir sorundur. Buna birazdan kısaca değineceğiz.

"Yeni Arap Düzeni"

Savaşın gelişiminin ve savaş sonrasında patlak veren Kürt ayaklanmasının encamının ayrıntılı tahlili bu yazının sınırlarını aşıyor. Ama Körfez Savaşı'nın temel dinamiklerinin tahlili ışığında savaşın sonuçlarını en genel hatlarıyla gözden geçirmek, dünya durumunun ve Ortadoğu'nun dengelerinin önümüzdeki dönemde ne yönde gelişeceği konusunda ipuçları elde etmek bakımından gerekli.

Her şeyden önce, birazdan sözünü edeceğimiz karşı eğilimler ne derece önemli olursa olsun, bir gerçeğin adını koymak gerekiyor: ABD yönetimindeki emperyalist blok, 1990'lı yıllara gerek Ortadoğu, gerekse dünya çapında güçlü bir zaferle giriyor. ABD emperyalist dünya üzerindeki hegemonyasını yeniden pekiştirme yolunda önemli bir adım atmıştır. Sovyetler Birliği'nin dünya politikasında ABD'nin destekçisi konumuna yerleştiği tescil edilmiş, ABD emperyalizmi BM bayrağını kendi bayrağı haline getirmeyi başarmıştır. Emperyalizm Ortadoğu'da askeri güçleriyle cirit atma olanağını kazanmıştır. Irak'ın güneyi hâlâ ABD silahlı kuvvetlerinin işgali altındadır. Güney Kürdistan'da da, insani yardım kisvesi altında bir emperyalist koalisyonun askeri işgali gerçekleştirilmiştir. Arap dünyasında anti-emperyalist duyarlılık taşıyan güçler ağır bir yenilgi yaşamıştır.

ABD'nin ve Ortadoğu'daki müttefiklerinin bölge için öngördükleri yeni düzenin anahatları yavaş yavaş (ama çelişkili biçimde) belirmeye başlıyor. Bu yeni düzenin iki temel boyutu var: Arap dünyasının iç güç dengelerinde köklü bir değişim ve İsrail-Filistin sorununun İsrail'in vereceği bazı tavizler karşılığında Filistin halkının ulusal hakları aleyhinde bir çözüme kavuşturulması.

Sorunun birinci boyutunun merkezinde Körfez işbirliği Konseyi (KİK) çerçevesinde bir araya gelen altı monarşi yer alıyor.[11] Konseye üye altı ülke kendilerine paralı asker olarak ABD'nin savaştaki öteki müttefiklerini, Mısır ve Suriye'yi seçmiş durumdalar. Savaşın hemen ardından bu sekiz ülkenin Suriye'nin başkentinde yaptığı toplantıda kabul

11 Suudi Arabistan, Bahreyn, Kuveyt, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Umman.

edilen "Şam Bildirgesi" Ortadoğu'da bir "Yeni Arap Düzeni" ilan ediyor. Sekiz ülke, Irak ve İran karşısında, emperyalizmle anlaşma içinde oluşturulacak statükoyu savunacak. Bildirgenin ekonomik alanda öngördüğü ise, özel sermaye temelinde bir "kalkınma" programı. Adından ayrıntılarına kadar Yeni Arap Düzeni'nin Bush'un Yeni Dünya Düzeni'nin Arapça'ya tercümesi olduğu apaçık!

İsrail-Filistin sorununda ise ABD'nin öngördüğü çözüm "kolektif bir Camp David" olarak nitelenebilir. Geçmişte İsrail ile tek başına Mısır arasında imzalanan Camp David Anlaşması İsrail'in işgal altında tuttuğu Sinai Yarımadası'nın Mısır'a iadesi karşılığında Mısır'ın Siyonist İsrail'in varlığını tanımasına dayanıyordu. ABD şimdi Suriye ve Körfez ülkelerinden başlamak üzere bütün Arap yönetimlerini kolektif olarak aynı tür bir çözüme ikna etmeye çalışıyor. "Uluslararası konferans" tartışmasının özü budur: ABD'nin sorunu sunuş tarzıyla söylersek, işgal altındaki topraklarla "barış" takas edilecektir. Bu sözde çözümde Filistinliler'in kaderine düşecek olan da Batı Şeria'ya sıkışmış bir **mini Filistin** ya da yirmi yıl önce Filistin hareketini katleden Kral Hüseyin'in himayesinde bir **Ürdün-Filistin konfedarasyonu** olacaktır!

Ne var ki, Yeni Dünya Düzeni'nin Ortadoğu ayağının oluşmasının önünde sayısız pürüz vardır. Bunların başında da, savaş biter bitmez patlak veren Kürt ayaklanmasının somut olarak gösterdiği gibi Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkını tanımayan hiçbir çözümün Ortadoğu'da kalıcı olamayacağı gerçeği geliyor. Irak'taki Kürt ayaklanması ile Türkiye'de Newroz döneminde yeniden alevlenen "Kürt İntifadası"nın birleşmesi, Suriye'de Newroz'un onbinlerce Kürt tarafından coşkuyla kutlanması, Kürt devriminin, tarihinde ilk kez **eşzamanlı** bir gelişme potansiyeline kavuştuğunu gösterdi. Irak'taki ayaklanmanın, ABD'nin Irak helikopter ve uçaklarına uçuş izni vermesi sonucunda yenilgiye uğraması, Kürdistani Cephe önderliğinin Kürtler'in özgürlüğünü ABD'nin bahşedeceği beklentisinin ne kadar büyük bir yanılsama olduğunu bir kez daha ortaya koydu.[12] Ama Kürt halkının mücadelesinin bastırılmış olduğunu sanmak büyük bir safdillik olur.

İkinci sırada, Arap ülkelerinin en ABD yanlılarının bile kendi topraklarını Amerikan askeri güçlerine açmaya ayak diremesi geliyor. ABD Dışişleri Bakanı Baker'in Mayıs ortasında Körfez ülkelerine yaptığı gezi

12 Şimdi Talabani bunu kendi de itiraf ediyor. **Cumhuriyet** gazetesine verdiği bir demeçte, "Amerikan politikası Irak'ta halk ayaklanmasını önlemeye dayalı" diyor. Bu bir iflas bayrağıdır: Talabani hem ABD'ye yaslanmaya çalışmış, hem de bir ayaklanmaya önderlik etmiştir. Bu ikisinin uyuşmayacağını itiraf ederek kendi politikasını mahkûm etmiş oluyor.

bu yüzden ciddi bir başarısızlıkla sonuçlandı. Yeni METO tasarısının gerçekleşmesinde şimdilik hiçbir ilerleme kaydedilebilmiş değil. Yine aynı ülkeler İsrail karşısında yeterince tavizkâr bir politika izlemekten de ürküyorlar. Bütün bunların sonucunda, ABD'nin önde gelen gazetelerinden **Washington Post**'un yorumunda söylendiği gibi, "Baker'in bölgedeki gezileri herhangi bir şeyi berraklığa kavuşturduysa bu savaşın Araplar'ın ve İsrailliler'in bölgesel düzene bakışlarında en fazlasından sadece küçük değişiklikler yarattığıdır... Bunun bir sonucu olarak, Baker'in savaş sonrası durumu sömürme yolundaki çabaları sürekli olarak geri tepmiştir."[13]

Nihayet, ABD'nin çözümüne FKÖ'nün önderliği boyun eğse bile, İntifada ile bilenen Filistinli kitleler bu teslimiyetin karşısında büyük bir engel oluşturuyor.

Kürt ayaklanması emperyalizmin askeri zaferine derhal gölge düşürdü. 20. yüzyılın geri kalan yıllarında Ortadoğu'da emperyalizmi büyük çalkantılar bekliyor.

Türkiye açısından bakıldığında, Özal'ın yeni dış politika tasarısının daha ilk denemede sendelediği gerçeğini saptamak gerekir. Üç nokta çarpıcı biçimde ortadadır. Birincisi, Türkiye emperyalizme ve Arap gericiliğine yardım amacıyla attığı adamlar karşılığında hiçbir ciddi ekonomik kazanç elde edememiş, bunalımdan büyük kayıplarla çıkmıştır. İkincisi, METO projesinden çok şey uman Özal, Ortadoğu'daki askeri güvenlik ağının Arap ülkeleriyle sınırlanacağını anlamıştır. Nihayet, en önemlisi, Irak'taki Kürt ayaklanmasının gelişme tarzı Özal politikasının başarıya ulaşmak bir yana, Türkiye burjuvazisinin dehşet verici bir ikilemle karşılaşmasına yol açmıştır. İkilem şudur: Güney Kürdistan'da Kürtler'e verilecek destek, Türkiye'nin güneyinde, ne kadar uysal ve emperyalizm yanlısı olursa olsun, bir Kürt devletinin kuruluşuna yardımcı olma riskini içeriyor; böyle bir desteğin verilmemesi halinde ise, kurulabilecek devletin Türkiye açısından daha da tehlikeli olması, ayrıca bundan önce uzlaşmacı Kürt önderliklerinin devrimci ulusal harekete doğru itilmesi riski doğuyor. Kısacası, Özal yönetimi ateşle oynuyor.

Sonuç: Dünya çapında bir istikrarsızlık dönemine doğru

Körfez Savaşı, 1989'un, Panama'nın ve Sovyetler Birliği'ndeki gelişmelerin de işaret ettiği bir gerçekliğe çarpıcı bir ışık tutmuştur: Dünya, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kırk yıla yakın süren genel bir is-

13 International Herald Tribune, 17 Mayıs 1991.

tikrar döneminin ardından, büyük sarsıntılara gebe bir **istikrarsızlık dönemine** girmiştir. Bir bütün olarak dünya durumunun gösterdiği şudur: Önümüzdeki dönemde barış ile savaş, ekonomik istikrar ile bunalım, karşı-devrim ile devrim kutupları arasında son derece hızlı gidiş gelişler olacaktır. Uluslararası planda **spazmodik** (ihtilaçlı) bir gelişme dönemi açılmıştır.

Bu istikrarsızlığın, bu spazmodik gelişme eğiliminin temelinde birkaç etken yatıyor. Bunların başında yozlaşmış işçi devletlerindeki bunalımın **patlayıcı** çelişkiler içermesi geliyor. Başta Sovyetler Birliği ve Yugoslavya olmak üzere, yozlaşmış işçi devletleri yakın bir gelecekte askeri darbelere, devrimci kalkışmalara, karşı-devrimci şiddete, hatta farklı uluslar arasında savaşlara sahne olabilir. Farklı uluslar arasında bir savaşın ya da iki politik kamp arasında bir iç savaşın Balkanlar'dan Orta Asya'ya ve Ortadoğu'ya kadar dalga dalga yayılacak etkileri olacağı hiç kuşku götürmez.

Bu etkene bağlı ikinci bir unsur, uluslararası uzlaşmanın son derece kırılgan ve hassas bir doğası olmasıdır. ABD ile SSCB arasında bugün sürdürülmekte olan uzlaşma, belirli koşullar değiştiği (örneğin Sovyetler Birliği'nde bir askeri darbe gerçekleştiği) takdirde yerini hızla bir çatışma, hatta savaş ortamına bırakacaktır. Bu açıdan, ABD ve müttefiklerinin Irak'a karşı açtıkları savaşı, örneğin Sovyetler Birliği'ne karşı açılacak bir savaşın **provası** olarak düşünmek abartmalı sayılamaz.

Çünkü aslında bunalım içinde olan sadece bürokrasinin hakimiyet sistemi değildir. Dünya kapitalizmi de onbeş yıldır genel bunalımını aşabilmesi için gerekli koşulları yaratamamıştır. Bugün zenginler kulübü OECD'de 40 milyon işsiz vardır (1971 daralmasında bu sayı 10 milyondu); sadece azgelişmiş ülkelerin ağır borç yükü değil, ABD ekonomisinin ciddi zaafları da uluslararası banka sistemini bir çöküşle tehdit etmektedir; ABD, İngiltere, Kanada, İsveç, Avustralya ve bir dizi ülke, 1990'ın ikinci yarısından itibaren yeniden bir ekonomik daralmaya girmiştir; azgelişmiş kapitalist ülkelerin önemli bir bölümü kronik bir hiper enflasyonla ve ürkütücü üretim düşüşleriyle boğuşmaktadır vb. vb. Yani aslında iki sistem yarış halindedir: kapitalizm işçi devletlerini tasfiye ederek kendi bunalımının çözümü için uygun bir ortam yaratma mücadelesindedir ama bunu gecikmeden yapmak zorundadır çünkü kendisi altından kolay kolay kalkamayacağı, 30'lu yılları bile aratabilecek bir **depresyon** tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Dolayısıyla, dünya durumunun istikrarsızlığı sadec bürokrasinin bunalımından kaynaklanmıyor. Burjuvazi de yaşadığı bunalım karşısında henüz sağlam bir zemine basabilmiş değildir. Arada tek bir fark vardır: Burjuvazi bunalımdan çıkış için stratejisini çizmiştir ve yeniliberalizme dayalı Yeni Dünya Düzeni'ni oluşturmak için adım adım

ilerliyor. Bürokrasi ise tek çözümü burjuvazinin dünyasına iltihak etmekte görüyor, yani tarihsel olarak yok olmaya mahkûm olduğunu kabullenmiştir.

Öyleyse, önümüzdeki dönem emperyalist burjuvazinin ve karşıdevrimci bürokrasinin bu çifte bunalımının yol açacağı patlamalara gebedir. Dünya 90'lı yıllarda yeniden 30'lu yıllar türünden bir çalkantı dönemine giriyor. Bu çalkantı döneminde, çelişkiler gittikçe artan ölçüde şiddete dayalı biçimlerde çözülecektir. Bugün emperyalizmle işbirliğini savunan "Yeni Siyasal Düşünce" ya da "Batı demokrasisi"ni yere göğe koyamayan sivil toplumculuk, yarattıkları yanılsamalarla işçi sınıfını, emekçileri ve bütün ezilenleri, tarihin gördüğü en güçlü saldırgan olan emperyalizm karşısında silahsız bırakıyor. Körfez Savaşı'ndan dünya durumuna ilişkin olarak çıkarılacak temel ders, işçi sınıfı ve bütün ezilenlerin **yaklaşan büyük emperyalist taarruz** tehlikesine karşı hazırlanmaları gerektiğidir.

Bu sarsıntı ve çalkantı dönemine dünya devrimci güçleri önemli handikaplarla giriyor. Bürokratik işçi devletlerinin içinden geçmekte olduğu çözülüş süreci, emperyalist ülkelerde burjuvazinin 80'li yıllardan itibaren üstünlüğü ele geçirmesiyle birleştiği için, uluslararası işçi sınıfı hareketinin ve sosyalizmin saflarında ciddi bir dağınıklık ve demoralizasyon yarattı. Dünya devrimi bir **dar geçitten** geçiyor.

Ama Güney Kore'den Brezilya'ya, Güney Afrika'dan Türkiye'ye kadar, işçi hareketi birçok ülkede ayaktadır, mücadele ediyor. Bürokratik işçi devletlerinin proletaryası, emperyalist basın ajanslarınca yansıtılmayan bir mücadele içindedir; bu mücadele henüz gerilla vurkaç eylemleri misali, birbirinden kopuk ve sınırlı girişimler düzeyinde yürüyor ama teslim bayrağı çekilmiş değil. Ulusal baskıya karşı ayaklanmış halklar yer yer, özellikle Stalinist cendere altında onyıllardır ezilmekte oldukları ülkelerde, burjuva ideolojisinin etkisine giriyorlar; ama içine girdikleri seferberliğin boyutları, süreç içinde ulusal kurtuluşun toplumsal kurtuluş mücadelesine doğru evrilmesinin dinamiğini yaratıyor.

Genel bir emperyalist taarruz dönemi yaşıyoruz. Bu taarruzu karşılayabilmenin, emperyalizmi geriletmenin, dalgayı geri çevirerek proleter bir taarruzu başlatabilmenin olanakları uluslararası ve ulusal planda proletaryanın önderlik bunalımını çözüme kavuşturmaktan, yeni devrimci Marksist partiler inşa etmekten geçiyor.

Mandel ve Kagarlitskiy konusunda Toplumsal Kurtuluş'a cevap

Toplumsal Kurtuluş edepsizlik ediyor. Bütün hayatını dünya sosyalist devrimine adamış, daha 18 yaşında Nazi işgali altında faşizme karşı mücadeleye atılmış, tutuklanıp kaçmış sonra yeniden tutuklanmış, 1941'den 1991'e kalemiyle, sözüyle, örgütçülüğüyle emperyalizme, kapitalizme, her türlü baskıya karşı yarım yüzyıl boyunca yorulmadan mücadele vermiş olan Ernest Mandel'in Türkiye'ye davet edilişini "devlete önemli hizmet" olarak nitelemekle edepsizlik ediyor.[1]

Toplumsal Kurtuluş haksızlık ediyor. Daha 24 yaşında, "Sola Dönüş" adlı bir dergiyle muhalefet ettiği Sovyet yönetimi tarafından hapse atılan, bütün baskılara rağmen bürokrasinin sözde sosyalizminden bağımsız çizgisinde sosyalizmi savunmakta ısrar eden Boris Kagarlitskiy'in Türkiye'ye davet edilişini "devlete önemli hizmet" olarak nitelemekle haksızlık ediyor.

Toplumsal Kurtuluş'un yazarları Ernest Mandel'in **devrimci bir komünist olduğu için** on yılı aşkın süre boyunca ABD ve Federal Almanya'ya sokulmadığını bilmezler mi? Öyleyse, Mandel'den söz ederken "komünist" sözcüğünü neden tırnak içinde kullanırlar? Şu satırları bundan sadece üç yıl önce kim yazmıştır? "Trotskistler Batı Avrupa'da Marksist kaynaklarla ustalık kazanmış, güncel araştırmaya yönelik bir ekol oluşturuyorlar. Büyük Britanya Komünist Partisi ile Fransız Komünist Partisi çevresinde aydın damarlarının kurumasıyla **tek kaldılar.** Şimdilerde trotskizmin anti-stalinist ve anti-sovyet tutkularına bağlı kalarak daha devrimci bir yazın oluşturmaya çalışıyorlar." Bu satırla-

1 "Devletin Yeni Mevzileri mi?", **Toplumsal Kurtuluş, 44-45,** Haziran-Temmuz 1991, s.8-9.

rı **Toplumsal Kurtuluş**'un "yazar-ı âzâmı", Yalçın Küçük adıyla imzalamıştır.[2]. Kimdir **devrimci** ve **Marksist** bir teoriyi Batı Avrupa'da tek başına savunan? Herkes bilir ki Trotskist teorisyenler arasında yüzyılın ikinci yarısına damgasını vuran en önemli ad Ernest Mandel'dir. Bütün eski Stalinistlerin liberal dönekler haline geldiği bir çağda akıntıya karşı durarak devrimci ve Marksist fikirleri savunan, onunla da yetinmeyerek Stalinizmin yok ettiği uluslararası devrimci önderliği yeniden inşa etmek için IV. Enternasyonal'in önderlerinden biri olarak örgütsel faaliyet gösteren Ernest Mandel'i Türkiye'ye davet etmek nasıl "devlete önemli hizmet" oluyor? **Toplumsal Kurtuluş** nasıl "Zeybek'ten Mandel'e" gibi bir altbaşlığı kullanma cüretini gösteriyor?

Kagarlitskiy'e gelince. Pratik, bütün tartışmaların son yargıcıdır. 1982 yılında Kagarlitskiy'i sosyalist düşüncelerinden dolayı hapse atan Sovyet bürokrasisi, 1985 yılında kendi iradesiyle kendi başına seçtiği Mihail Gorbaçov'un yönetiminde Ekim Devriminin ülkesinde kapitalizmin restorasyonunu "planlı" biçimde, adım adım gerçekleştiriyor. Bürokrasinin dünyanın "anti-komünizm merkezi" (deyim Kagarlitskiy'in kendisinindir) haline getirdiği Rusya'da, onyılların Stalinist uygulamalarıyla itibarı sıfıra yaklaşmış sosyalizmi ise Kagarlitskiy hem bir aydın olarak yazılarında, hem de bir militan olarak yeni kurulan Sosyalist Parti saflarında savunuyor. **Toplumsal Kurtuluş** ve benzerlerinin onyıllardır biat ettiği Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin bugünkü yöneticilerinin, Gorbaçov'ların, ve Stalinizmden dönerek liberalleşen eski yöneticilerinin, Yeltsin'lerin, Popov'ların, Sobçak'ların, Şevardnadze'lerin karşısında Kagarlitskiy'in Sosyalist Parti'si mücadele veriyor. **Toplumsal Kurtuluş** yazarı Yalçın Küçük 1987 yılında perestroykayı desteklediğini ilan ederken, aynı tarihte Kagarlitskiy bürokrasinin bu yeni yönelişi karşısında SBKP karşısında bir sosyalist muhalefet örgütlemeye çalışıyordu. SBKP'de otuz yıl boyunca üye olan Şatalin, Türkiye'yi ziyaretinde kapitalizmi göklere çıkarırken, burjuvazinin sözcülerinin "komünizm öldü" çığlıkları attığı bir dönemde bir Rus aydını olarak Kagarlitskiy Türkiye kamuoyunun önünde taze bir sesle sosyalizmin savunuculuğunu yapıyor. Bu mu "Ekim devrimi karşıtı" olmak?

Bu yüzden de, **Toplumsal Kurtuluş**'un Bilar İstanbul şubesine taarruzu tam bir edepsizlik örneği. Kagarlitskiy'i İstanbul'a davet eden Metis Yayınları ile birlikte ziyaretini düzenleyen İstanbul Bilar'ın ne olup ne olmadığı, beş yıldır seminerlerine katılan sosyalistlerce gayet iyi biliniyor. Şu satırların yazarı da **Toplumsal Kurtuluş**'tan Yalçın Küçük:

---

2 Yalçın Küçük, "İkisi Gecikmiş Beş Eleştiri Yazısı", **Toplumsal Kurtuluş**, 12, Haziran 1988, vurgu sonradan.

"Bilar İstanbul Şubesi'nin oluşturulmasını ve güncel kaygılarla dar örgütçü bakışlardan uzak seminerlerin başlatılmasını pek olumlu buluyorum. Seviniyorum."[3] Bu satırların yazılışından bu yana geçen üç yıl boyunca, **Sınıf Bilinci** yazarlarından bazılarının da içinde yer aldığı İstanbul Bilar, sekterlikten ve "dar örgütçü bakışlardan uzak" bir yaklaşımla, çok sesli bir tartışmayı sürdürüyor. 21. yüzyılda Türkiye'nin Marksist aydınlarından bir bölümünün İstanbul Bilar'daki tartışmalar içinde kendini geliştiren insanlardan oluşacağı rahatlıkla söylenebilir. **Toplumsal Kurtuluş** işte bu kurumun "devletten zarf" alması gerektiğini ileri sürme cüretini gösteriyor! Bu kurum için "devletin yeni mevzii" nitelemesini yapabiliyor!

Mandel'e ve Kagarlitskiy'e yönelik bu çirkin saldırganlığın ardında ne yatıyor? **Toplumsal Kurtuluş** Stalinizmin dünyada olduğu gibi Türkiye solunda da her geçen gün itibarını ve etkisini daha çok yitirdiğini görüyor. Stalinist çarpıtmalardan arınmış bir devrimci Marksizmin genç kuşaklarca kucaklanmaya başladığına tanık oluyor. Altmış yıldır, bürokrasinin hakimiyetine ve cinayetlerine, emperyalizmle işbirlikçiliğine ve karşı-devrimci politikalarına rağmen devrimci Marksizmi yılmadan savunan Trotskizmin itibarının yükseldiğini farkediyor. Ve ürküyor. **Toplumsal Kurtuluş**'un saldırganlığının ardında **telaş** yatıyor. Ernest Mandel'in ziyaretinin solda ve aydınlar arasında yarattığı küçümsenemez etkiden telaş duyuyor. Bu yüzden, Mandel'in SBF'deki konferansını sonuna kadar ilgi, hatta coşkuyla dinleyen bin kişiyi el çabukluğuyla yok ediyor, Mandel'in "dinleyicisiz kaldı"ğını ileri sürebiliyor. **Toplumsal Kurtuluş,** kültürel hegemonyanın ne olduğunu anlayamadığı için üniversite konferans salonlarının açılışını Mandel'in aleyhine kullanmaya çalışıyor. Mandel bugün, itibarı Stalinzm yüzünden büyük darbe yemiş olan Marksizmin, insan düşüncesinin bu doruğunun **yaşayan en önemli temsilcilerinden biri** olduğu içindir ki, YÖK üniversitelerinin kapılarını kaleminin ve sözünün gücüyle devirmiştir. Aynı hegemonik etkidir ki, büyük basının Mandel'e geniş yer ayırmasına yol açmıştır. **Toplumsal Kurtuluş**'un, şeylerin çelişik doğasını kavrayamayan, herşeyin ardında bir komplo arayan **paranoyak** mantığı bunu kavrayamıyor. Burjuva basınının, bir devrimci komüniste yer ayırmak **zorunda** kalmasını, "devlet basını" Mandel'e itibar gösterdi biçiminde sunarak bu paranoyak mantığını sergiliyor. **Toplumsal Kurtuluş**'a sormak gerek: Üçüncü sayfasının neredeyse bütününü "enternasyonalistlerin Kürt sorunu hakkında görüşlerini öğrenmek istedik" ibaresiyle Mandel'le yaptığı görüşmeye ayıran **Yeni Ülke** dergisi de mi

3 A.g.m.

"devlet basını"? **Yeni Ülke** mi "devletin yeni mevzilerinden" biri? Bu soru karşısında **Toplumsal Kurtuluş**'un utanç içinde susması gerektiği açık. Cevabı biz verelim: **Yeni Ülke** ezilen ulusun kurtuluşunu cesaretle savunan, devletle en çok karşı karşıya gelen, bu yüzden de hemen her sayısı toplatılan bir dergidir. **Toplumsal Kurtuluş**'u hiddete ve telaşa en çok düşüren de muhtemelen Mandel'in **Yeni Ülke** sayfalarında dostça, yoldaşça ağırlanması olmuştur.

Sınıf Bilinci, Mandel'in İstanbul'da ve Ankara'da verdiği konferansları izleyemeyen okuyucuları için Mandel'in Ankara konferanslarından birinin metnini yayınlamak üzere Mülkiyeliler Birliği'nden izin istemiş, ancak Mülkiyeliler Birliği Genel Merkez Yönetim Kurulu her iki metnin de **Mülkiyeliler Birliği Dergisi**'nde yayınlanacağını belirtmiştir.

Bu yüzden, bu sayımızda yalnızca Kagarlitskiy'in İstanbul'da verdiği konferanslardan birinin metnini yayınlayabiliyoruz. Kagarlitskiy, İstanbul'da Metis Yayınları ve İstanbul Bilar'ın ortak olarak örgütlediği bir konferans, bir sohbet ve bir yuvarlak masa toplantısının yanısıra, **Patronsuz, Generalsiz, Bürokratsız Sosyalizm** gazetesinin bürosunda da gazetenin okuyucularına bir konuşma yapmıştır. Aşağıda yer alan metin, bu konuşmanın (teknik nedenlerle kaydedilemeyen kısa bir bölümü dışında) metnidir.

Bu vesileyle bir noktayı aydınlığa kavuşturmak gerekiyor. **Boris Kagarlitskiy Trotskist değildir.** Daha önce **Onbirinci Tez** dergisinin 10. sayısında yayınlanmış olan yazısından da[4] açıkca görülebileceği gibi, Trotskiy'in fikirlerini geleceğin Marksizmi için bir kaynak olarak görmekle ve bu fikirlerin bir bölümünü ("tek ülkede sosyalizm"in eleştirisi, enternasyonalizm vb.) benimsemekle birlikte, kendini IV. Enternasyonal geleneğinden ayırmaktadır. **Sınıf Bilinci** yazı kurulu, Kagarlitskiy'in gerek burada yayınlanan konuşmasında, gerekse İstanbul'da başka ortamlarda belirttiği fikirlerin bir bölümüne hiçbir biçimde katılmamaktadır. Kagarlitskiy, özellikle proletarya diktatörlüğü, iktidar mücadelesinde Bolşevik yöntemler, Bolşevizmin tarihsel haklılığı gibi bir dizi konuda **Sınıf Bilinci**'nin savunduğu klasik devrimci Marksist düşüncelere aykırı görüşler ileri sürüyor. Bütün bu farklılıklara rağmen, bugün Soyvetler Birliği'nde enternasyonalist bir Marksizmi savunmaktaki ısrarı ve sosyalizm mücadelesini örgütlü olarak vermekte gösterdiği inanç, Kagarlitskiy'i bütün devrimci Marksistler için saygıdeğer bir muhatap haline getiriyor.

Bürokrasiye ve kapitalist restorasyona karşı direnişte, Trotskistler

4 Boris Kagarlitskiy, "Marksist Olmanın Önemi", **Onbirinci Tez, 10**, Haziran 1990.

ile öteki sosyalistler ve devrimci Marksistlerin birlikte yapabilecekleri çok şey vardır. Bunların başında, Stalinizmin itibarını yerle bir ettiği Marksizme yeniden hayat kazandırmak geliyor. **Leningrad**'ın eski Stalinist yeni liberal belediye başkanı Anatoli Sobçak'ın orkestra şefliğiyle hortlatılan **Sen Petersburg** adının yeniden tarihin sayfalarına gömülebilmesi için ilk koşul, Sovyet proletaryasının devrimci Marksist bir önderliği inşa edebilmesidir. Kagarlitskiy'in Sosyalist Partisi'ne eleştirimiz ne olursa olsun, bu parti böyle bir önderliğin inşasına, alçakgönüllü de olsa, önemli bir katkı olarak görülmeli.

Leningrad'ın onurunu KGB'nin önderliğindeki **Stalinist bürokrasi** kurtarmayacak. Leningrad'ı, yeni bir **devrimci Marksist önderlik** yönetiminde yapacağı politik devrimle, onu adına lâyık bir kent haline getirecek olan **Sovyet proletaryası** kurtaracak. Bütün mücadele bu yeni proleter önderliğin yaratılmasında odaklaşıyor.

SINIF BİLİNCİ
YAZI KURULU

Sovyetler Birliği'nde Sosyalist Parti

BORIS KAGARLITSKIY*

Bugün Sosyalist Parti'den bahsedeceğim. Sosyalist Parti'yi (SP) kurduk demek için erken, çünkü parti henüz kurulma aşamasında. Partimizi "proto-parti" ya da ön parti olarak adlandırabiliriz. Proto-parti olarak başarılıyız ama bir parti olarak başarımız yetersiz.

Önce size partinin ne tür insanlar tarafından kurulduğunu anlatmak istiyorum, çünkü partinin ne tip bir parti olduğu ve ne tür politikalar izlediğinin anahtarı olabilir bu. Partiyi kuran insanlar popülist politik hareketlerden özellikle de Moskova Halk Cephesi içinden gelen insanlar. Dolayısıyla sosyalizme açık insanlardır. Bu insanların çoğu perestroyka öncesi politika ile ilgilenmemişler. Bu bize hem bir avantaj, hem de bir sorun yaratıyor. Çünkü bu insanların politik kültürünü, politik geleneğini bundan sonra oluşturmak zorundayız. Bu bizim için bir fırsat olabilir çünkü doğru bir yönde geliştirebiliriz kendimizi. Fakat bir

---

* Boris Kagarlistkiy, Rusya'da 1990 Temmuzunda kurulmuş olan Sosyalist Parti'nin yönetici ilerindendir. 1958 doğumlu olan Kagarlitskiy, Moskova'da sosyoloji ve tiyatro eğitimi görmüş, 1982 yılında **Sola Dönüş** adlı bir muhalefet dergisindeki faaliyeti dolayısıyla hüküm giymiş, onüç ay hapis yattıktan sonra Andropov döneminde serbest bırakılmıştır. 1980'li yılların ikinci yarısında önce Sosyalist Kulüpler Federasyonu'nun koordinatörlüğünü yapmış, sonra Moskova Halk Cephesi'nin önderlerinden biri olmuştur. Kagarlitskiy'in en önemli incelemesi **Düşünen Sazlık** Osman Akınhay çevirisiyle geçtiğimiz aylarda Metis Yayınları'nca yayınlandı. Türkçede birçok sosyalist ve sol dergide yayınlanmış makaleleri mevcut. Kagarlitskiy 17-22 Mayıs 1991 tarihleri arasında İstanbul'daydı. Burada yayınlamakta olduğumuz yazı, Kagarlitskiy'in 19 Mayıs 1991 tarihinde **Patronsuz, Generalsiz, Bürokratsız Sosyalizm** gazetesinin bürosunda yaptığı konuşmanın metnidir. **Sınıf Bilinci** yazı kurulu, metni yayına hazırlayan **Dilek Çetindamar** ve **Gülsüm Gülmez**'e teşekkür eder.

başka açıdan da bir politik kimliğe sahip olsalardı parti daha iyi gelişebilirdi.

Aslında bu durum bir bakıma solun 1990 yılı içindeki bazı başarısızlıklarının açıklaması sayılabilir. Çünkü biz Moskova Halk Cephesi'nin partinin Moskova merkezinin temeli olacağını zannetmiştik. Oysa bu cephe tamamen dağıldı. Yalnızca bazı kilit önderler Sosyalist Parti üyesi oldu, buna karşılık aygıtın tamamı dağıldı. Bunun da nedeni son zamanlarda Rusya'da esen gericilik rüzgarı. Rusya artık dünyada antikomünizmin merkezi haline geldi. Bu tür gericilik dalgasına karşı durabilecek geçmişten gelen bir kültüre sahip değildik. İnsanların akıntıya karşı duracak birikimi yoktu.

Bir bakıma da işçi hareketinin, özellikle madencilerin hareketinin gelişmesi olumsuz oldu. 1988-1989 yılları arasında ortaya çıkan dev kitlesel hareketlerin desteklediklerı popülist önderler oldu, Yeltsin gibi. O dönemde bu önderler ne sağ, ne soldu. Sadece adalet, özgürlük ve daha iyi bir toplum diyorlardı. Ortada önderlik sorunu vardı. Ama bu Trotskizmin kötü önderlikler dolayısıyla işler yürümedi teziyle örtüşmedi. Çünkü kitlenin içinden önderleri daha ileriye götürecek talepler zaten gelmiyordu. Genel olarak Trotskist literatürde kitle hareketi devrimci görülür, önderlik ona ihanet eder, kötü önderlik eder vesaire. Bu bana Sovyetler Birliği'ndeki durumu anlamak için yeterli gelmiyor. Çünkü kitle hareketinin kendi içinden gelen talepler önderliği yönlendirecek nitelikte değildi. Zaten kitlelerin önünde örgütler, hareketler bile yoktu sadece popülist önderler vardı. Ve bu kişiler aziz durumuna getirildi. Fakat bu önderler kitleden doğru dürüst talep gelmediğinden kitlenin taleplerini kendi istedikleri biçimde yorumlayıp belli değerler üzerine oturttular.

Geçtiğimiz mayıs ayında çöken madenciler grevini örnek alabiliriz. Bu grev tamamen Yeltsin'in değişen politik tavrından dolayı çöktü. Tamamen Yeltsin'e dayanan bu grev onun tarafından bir araç olarak kullanıldı. Bu önderler kitleleri kullanıp onların taleplerine kesinlikle dikkat etmiyorlar. Bu yüzden de popülist önderliğe bağlandıklarından işçi sınıfı için kötü bir tecrübe oldu. Bu durum üçüncü dünyanın iyi tanıdığı bir durum, fakat bizde bu grevlerle ortaya çıkan kötü, tatsız yaşanmış bir tecrübe oldu.

Bütün bu deneyimlerden SP (yasalara göre şimdilik parti yalnızca Rusya'da örgütlenmiş durumda) doğdu. Çünkü bir takım militanlar belirli özellikleri olan bir partiye ihtiyaçları olduğunu gördü. Bu özellikler: popülist olmayan, işçi sınıfına yaslanan, iç mekanizmaları demokratik olarak işleyen, önderliği tabana karşı sorumlu tutan, kollektif önderlik üzerinde yükselen, politikasında ve ideolojisinde berrak olan ama plüralist olan, sekter olmayan, işçi hareketine bağlı ama uvriye-

rizme düşmeyen, entellektüel ortamlardan gelen fikirlere açık bir parti; kısacası modern sosyalizmi hedefleyen bir parti. Tabii aslında iddialı bir proje bu. Çünkü sadece Rusya için gereken bir parti değil. Batı solunun kusurlarından da kurtulmuş bir parti.

Bu arada birçok kişinin, özellikle de sağ gazetecilerin kafalarını bayağı karıştırdık. Bilhassa parti içi demokrasinin işleyişi konusunda. Özellikle bugün, Rusya'da var olan partilerin her biri neredeyse tek bir liderin elinde; bunların tüm parti üzerinde sıkı bir denetimi var. Rusya Demokratik Partisi buna iyi bir örnek.

Dolayısıyla gazeteciler bize de gelip liderimizin kim olduğunu soruyorlar. Biz de onlara liderimizin olmadığını, onun yerine 7 kişilik bir yürütme organının olduğunu söylüyoruz. Bazı gazeteler (özellikle sağ bir gazete olarak bilinen Panorama) Boris Kagarlitskiy'in partisi diyor. Fakat değişik zamanlarda yürütme organından farklı kişiler görev değiştirerek sözcülük yapınca kafaları karışıyor. Sonunda partinin komplo olduğunu hatta dışardan yönetildiğini bile düşünmüşler. En ilginç durum da Moskova Şehir Sovyeti'ndeki (MŞS) grubumuzla ilgili olarak ortaya çıktı. MŞS'e seçilmiş temsilci konumunda çeşitli delegelerimiz var. Bunların arasında parti yürütme organından da iki kişi var. Ama MŞS'nin grup başkanı bu yürütmenin dışında olan biri, Aleksandır Popov. Dolayısıyla yürütmedekiler parti içinde üst konumdayken, MŞS'inde daha alt konumdalar. Bu durum partilerde liderlere alışmış olanlar için iyice kafa karıştırıcı oluyor. Bir başka karmaşık nokta da, MŞS'deki parti grubunda bulunan iki teknik görevlinin parti grubu bir araya geldiğinde toplantıya katılıp oy vermelerinde ortaya çıktı. Diğer partiler nasıl teknik elemanlar gruba katılıp, temsilciler gibi oy verebiliyorlar diyorlar. Oysa onların katılımı parti mekanizmasına dinamizm katıyor.

İdeolojik, Progromatik sorunlara gelince. Aynı anda açık ve berrak olup, sekterlikten kaçınmaya çalışıyoruz. Sol için oldukça zor birşey bu. Sol gelenekte belli ideolojik temeller kabul edilince diğerleri dışlanıyor. Bu yüzden bazen bize eklektik suçlaması yapılıyor. Fakat hiçbir zaman açık, seçik ve berrak bir politikamız olmadığı suçlaması yapılamıyor. Bana kalırsa, parti içinde farklı görüşler olabilir. Buna karşılık, bazı temel politik konularda, ilkelerde açık bir ortaklık bulmamız gerekiyor. Bunlar sağlanınca teoriler tartışılabilir. Biz de bunu yapıyoruz.

Gazetecileri şaşırtan başka bir konu da buradan doğuyor. Değişik zamanlarda aynı gazete bizim partinin sol sosyal demokrat, Trotskist bazen de eko-sosyalist olduğunu yazıyor. Sosyalist tarihsel deneyimin bütünlüğünü karşımıza alıp değişik ögelerini almaya açığız. Sosyal demokratların, yeşillerin, Bolşeviklerin, Menşeviklerin, Trotskistlerin de

görüşlerine bakarız. Ancak bu deneyimlere ve fikirlere birer malzeme olarak bakıyoruz. Bu deneyimleri eklektik olarak bir araya getirip kullanmak yerine onları tarihsel bir araçla bir bütün haline getirmek istiyoruz. Bu araç da Marksizmdir. Yeni bir geleneğin Rusya'da ortaya çıkmakta olduğunu söylemek mümkün. Buna sekter olmayan Marksist bir politika diyebiliriz.

Bu politikanın bazı temel ilkelerinden bahsedebiliriz. Bunların başında işçi sınıfını temel olarak almak geliyor. Hiç bir ciddi Marksist hareket gerçek işçi hareketine bağlı olmadan gelişemez. Bu sınıf bileşimi istikrarlı, sürekli bir radikalizm için gereklidir. Bizim de içinden geldiğimiz birçok radikal hareket vardı. Bu hareketlerin radikalizmi çabuk kayboldu, çünkü bunlar işçi hareketine dayanan, onun üzerinde yükselen hareketler değillerdi.

Madencilerin hareketinde yeni sendikal oluşumların içinde çalıştık. Bu hareketlerle ilgili önce kötü, sonra iyi haberleri vereceğim. Madenciler zamanla kötü bir yönelime girdi. Bir kısmı Yeltsin popülizmi felaketinin tutsağı oldu, ya da küçük gruplarla sekter bir yola girdi. Buna karşılık bir deneyimimiz de yeni sendikalar içinde oldu. Bir ara Sosyalist Sendikalar Federasyonu (Sotsprof) denilen yeni sendikal federasyon içinde çalışmaya karar verdik. Bu federasyon aydınlar tarafından kuruldu ve işçileri çekmeye çalıştı. Bunda başarısız oldular ve önderler zamanla sağa kaydı. O kadar ileriye gittiler ki, Sosyalist Sendikalar Federasyonu olan adını Sosyal Sendikalar Federasyonu'na çevirdiler. Ama bu durum yeni sosyalist hareketin başarısızlığı olarak görülmemeli, sadece bir grubun başarısızlığıydı.

Bunun kanıtı da eski komünist sendikalar içinde kalan işçilerin durumundan belli. Son dönemde politize olmaya ve sendika yönetimine basınç yapmaya başladılar. Bir yandan da daha demokratik bir sendika yapısı için daha radikal bir sendikal mücadele veriliyor. Bu açıdan gelişmeler o kadar olumlu ki Moskova, Leningrad gibi büyük sanayi şehirlerinde şimdiden yönetim muhalefetin elinde. Sendika yönetimleri yerel düzeylerde ele geçirilmeye başlandı. Tabii ki, bu yönetimlerin zamanla bürokratikleşmesini engellemek gerekli. Bu açıdan olumlu bir gelişme oldu: Moskova'daki yeni sendika önderliği SP'ye başvurup sendikanın bürokratikleşmesini nasıl engelleyeceği konusunda danıştı. Bu sayede biz de milyonların mücadelesine doğrudan katıldık. Dolayısıyla önümüzdeki ana görevlerden biri değişik düzeylerdeki sendika yönetimlerinin daha demokratik olmasını sağlamak. Bu oldukça başarılı geçiyor. Birçok sendikacı Brezilya tipi bir işçi partisinden (yani radikal bir işçi partisinden) yana tavır alıyor. Biz de bu projeye sıcak bakıyoruz.

Çalışmamızın bir yanı görüldüğü gibi işçi hareketi içindedir. Diğer

bir yarısı da mahallerde ortaya çıkmış olan özyönetim komitelerinde çalışmaktır. Bu komiteler kendiliğinden ya da yarı kendiliğinden ortaya çıkmışlardır. Bu komitelerin bir bakıma demokratik veya halk iktidarı denilen organlar haline gelmesi için çalışıyoruz. Bunların gerçek bir halk iktidarı olacağını düşünmüyoruz ama işe yarar ve etkin özyönetimci mahalli komiteler olacaklarına inanıyoruz. Bu çalışmayla birlikte temel ideolojik sorunlar yerine bambaşka politik sorunlarla, örneğin çocuklar için kreş ve oyun alanı, kötü yaşam koşullarını iyileştirme, çevre sorunları gibi temel gündelik sorunlarla karşı karşıya kalınıyor. Elbette bu tip sorunların çözümüyle tüm toplumsal sorunlar çözülemez ama onların çözümü için bir ipucu elde edilir. Eğer insanlar mahalli düzeyde demokratik katılımla belli sonuçların elde edildiğini görürler ise toplumun genel sorunlarının bütünüyle çözüleceğine inanırlar. Böylece hem partiye güvenirler, hem de özgüven kazanırlar. Bu tür çalışma, ideolojik farklılıkların ortadan kalkması için bir okul gibi görülebilir. Aslında iki seçenekle karşı karşıyasınız: küçük gruplarla karşı karşıya gelip ideolojik tartışmalar yapmak ya da mahallelerde politik çalışma yapmak, orada sosyalizmi ete kemiğe büründürmek ve çalışmanın deneyiminin ışığı altında ideolojik seçimini yapmak. Moskova dışında işler birinci türden yapıldığı için ne yazık ki parti Moskova dışında o kadar güçlü değil çünkü sürekli ideolojik tartışma yapılıp politika yapılmıyor. Biraz işçi hareketi dışında örnek vermek gerekirse çeşitli mahallerde konut, okullar, kreşler, öğrenci kantinleri konusunda militanlar mücadele vermekteler. Bu mücadelelerden sonuç alınmadı ama hiçbir yenilgiye uğramadık, mücadele oldukça anlamlı ve başarılı olarak devam ediyor.

Moskova Şehir Sovyeti (MŞS) temsilcilerini nasıl kullandığımız konusunda iki örnek vermek istiyorum: yasalara göre seçimlere aday olarak katılan kişiler seçilmiş kişilerin haklarından faydalanır. Bu da demektir ki aday tutuklanamaz. Moskova'nın bir bölgesinde çok zor koşullarda yaşayan bir grup aile KGB için yapılmış bir takım binaları işgal etti. Bizim o dönemki adayımız da bunların arasındaydı, polisler gelince "beni tutuklayamazsınız" dedi ve orada kaldı. Polis zor durumda kaldı, diğerlerini de binalardan çıkaramadı. Adayımız daha sonra seçimleri ilk turda kazandı. Diğer örnek de Moskova'nın yeni-liberal sağcı yönetiminin öğrenci yürüyüşünü engellemesiydi. Öğrenciler Sosyalist Parti'ye gelip yardım istedi biz de MŞS'deki delegelerimizi gösteriye gönderdik. Polis kimi tutuklayıp kimi tutuklayamayacağına karar veremediğinden göstericileri engelleyemedi.

Aslında politika çok somut mücadeleler ile öğreniliyor. Bu konuda bir örnek vermek istiyorum. Okulların reformu konusunda öğretmenler aslında fazla ücret istemiyorlardı. Parasız eğitimi muhafaza edip

sistemin ademi merkeziyetçi olmasını, okul yönetimine de en çok öğretmenlerin ve öğrenci ailelerinin katılmasını talep ediyorlardı. Yöneticiler bu istekleri kabul etmediler, çünkü paralı eğitimi savunuyorlar. Bu mücadelede şehir sovyetleri içersinde ve sokaklarda öğretmenler kendi mücadelelerine destek olanların sadece SP olduğunu gördüler.

Mücadelemizde somut olmamızın bir diğer sebebi de sosyalizmin SSCB'deki prestij sorunu. Gazetelere bakarsanız sosyalizmin hiç itibarı kalmamıştır. Bu kısmen doğru, kısmen yanlıştır. En liberal olarak bilinen Moskova şehrindeki bir kamuoyu yoklamasında kapitalizme dönüşü isteyenler %27'lik bir oranda kalmışlardır. Buna rağmen insanlar, deyimler, kavramlar konusunda çok hassaslar. Sosyalist değerlere önem verseler de, sosyalizmi isteseler de geçmişte sosyalizm adından çok çektikleri için insanlara nasıl bir sosyalizm istediğimizi somut politikalar içersinde göstermeliyiz.

Ne yazık ki birçok problemimiz var. Örneğin, birincisi, militanlık eksikliği. SSCB'de birçok kişi kendi dışındaki insanların kendileri için mücadele vermesini istiyorlar. Bu da bizim için kökten yanlış birşey. Bizim bütün ideolojik bakış açımız özörgütlenme ve kitlelerin kendi seferberliği üzerinde yükselmesi konusunda odaklaşıyor. Biz popülistlerin, Yeltsin'in yaptığı gibi birkaç liderle, kitlenin uzaktan desteklediği bir parti olmak istemiyoruz. Kitlenin desteklediği militan bir parti olmak istiyoruz. Biz esas olarak halk için değişimden yana değiliz. Halkın kendisinin değişimi sağlamasını istiyoruz. Ama insanların bunu yapmak için kendilerinde güç, kapasite olmadığı yargısı yaygın. İşçiler için de politika aydınların yaptığı bir iş olarak görülüyor. İşin acıklı yanı aydınların büyük çoğunluğu sağa kaymış durumda. Militanlarımızı sağlayacak temel sosyal katmanlardan aydınlar sağda, işçiler ise pasif.

Örgütlenmemizin önünde çok büyük zorluklar var. Bu zorluklar yasalarla bizlere dayatılmaya çalışılıyor. Buna en güzel örnek Moskova belediye seçimlerinde yaşandı. Bize dayatılmaya çalışılan, gizli bir şekilde tartışmaya açılmadan Rusya Yüksek Sovyeti Presidiumu'na gönderilen seçim yasası taslağını çaldık. Bu Moskova yönetimini çok şaşırttı. Çünkü Yeltsin'in teknik elemanları arasında adamımızın olduğu ortaya çıktı. Bu hikayenin ilginç yanları da var. Başlangıçta yasa tasarısını çaldığımızı anlamadılar. Olağanüstü toplantıda MŞS başkanı Gavril Popov böyle bir yasa tasarısının olmadığını iddia etti. Tasarıyı ortaya çıkarınca çok şaşırdı ve toplantı sonuna kadar sustu. Gavril Popov'dan biraz bahsetmek lazım. Bir yandan piyasaya öncelik verirken, bir yandan da her tür idari yöntemle malları karneye bağlar. Bütün bunlar özelleştirme adına yapıldığından liberal diye geçiniyor. Toplantıda ben "Gavril Popov'un karneye düşkünlüğü vardır. Şimdi de demokrasiyi karneye bağlıyor" dedim. Rusya Yüksek Sovyetine gön-

derilen bu anti-demokratik yasa tasarısı kabul edilmedi, onun yerine bir orta yol bulundu.

Bu seçim için biz de bir aday gösterdik. Aslında belediye başkanlığı mevkiine aday olduğumuz için değil. Çünkü bu başkanlık çok fazla yetkinin bir elde toplanmasına yol açıyor.

Bizim adayımız Karagina SP'den değildi. Çok önemli bir ekonomist olan Karagina özelleştirmeyi ilk savunanlardan biri olmasına rağmen şimdi de ilk eleştirenlerdendir. Karagina kendini savunurken geçmişte önerdiğinin kamu sektörü ile yarışta olacak orta ve küçük ölçekte özel işletmeler olduğunu ama şimdiki gibi büyük kamu işletmelerinin özelleştirilmesini savunmadığını o yüzden de eleştirmeye başladığını söylüyor. Karagina popülist Halk Partisi yöneticilerinden. SP onu belediye başkan adayı olarak gösterince Halk Partisi ikiye bölündü. Halk Partisi yönetimi onu partiden atmak istedi, parti tabanından insanlar ise atılmasına karşı koyup, atılması durumunda istifa edeceklerini söylediler. Bu iyi birşey. Çünkü popülist hareket içindeki en ilginç ve ilericiliğini koruyan hareket olarak kalan Halk Partisinin ilericiliğini sınamış olduk. Yönetim geride ama tabanı oldukça ilerici. Ya sosyal adalet kavramını önemsediklerini kabul edecekler, ya da Popov'a ve Yeltsin'e teslim olacaklardı. Burada bir sınavdan geçtiler.

Bir de başkan yardımcısı adayımız var. SP'den olan bu aday Aleksandır Popov. Bizim adayımızın da adı Popov olduğundan, seçim sloganı olarak "illa Popov'u seçecekseniz, bizim Popov'u seçin" diyoruz. Gazeteci olan A.Popov'un oldukça büyük bir ünü var. Geçen yaz tütün bunalımı vardı. A.Popov Şehir Sovyeti tarafından yetkili olarak tütün fabrikalarına gönderiliyor. Oradaki insanlar A.Popov'u karaborsa simsarı sanıyorlar. Bürokratların nasıl tütünü çalıp, piyasaya sürdüklerini anlatıyorlar. Popov da gazetede bunları yayımlıyor. Bunun üzerine Şehir Sovyeti Popov'u görevden alıyor. Ardından çalıştığı gazeteden bir çeşit uzaklaştırılıyor.

Karagina ve Popov'un adaylığı oldukça önemli sorunlarla karşı karşıya. Pazarlık sonucu seçim yasasında değişiklik yapıldıysa da hâlâ güç yanlar var. Aday olabilmek için, 70 bin imza yerine, sadece iki haftalık süre içinde 35 bin imzanın toplanması gerekiyor. İnsanlar sürekli SP merkezini arayıp desteklediklerini fakat imza veremeyeceklerini söylüyorlar. Çünkü imzayla birlikte yasaya göre Sovyetler'de kullanılan iç pasaport numarasını da yazmak gerektiğinden birçok insan korkuyor. Bu yüzden adaylarımızı gerçekten aday yapıp yapmayacağımız belli değil.

Biraz da partinin programına değineyim. Sosyalist Parti'nin programı esas olarak toplumsal mülkiyeti savunuyor. Çünkü toplumsal mülkiyet insanlığın geleceğini bilinçli olarak geliştirebilmesi için gerekli mülkiyet biçimidir.

Ne kararları volontarist, keyfi, bürokratik önceliklere bırakmayı, ne de piyasanın anarşisinin belirlediği kendiliğinden gelişmeyi kabul ediyoruz. Dolayısıyla sloganımız demokratik, dinamik, başka bir ifadeyle yeniden yapılandırılmış bir toplumsal mülkiyet. Kamu sektörünün küçük ve orta ölçekli işletmelerinde özel mülkiyet kurulmasına düşman değiliz; bunlar üretken olduğu sürece hatta onları özendiririz ama bu tür işletmelerin sosyalizmle ilişkisi olduğu konusunda hiçbir yanılsamamız yok. Geçiş ekonomisi bir ölçüde bir karma ekonomi olmak zorundadır. Tabii bu ekonomi kapitalist bir karma ekonomi değildir. Bizim düşündüğümüz karma ekonomide ne bürokrasi hakim olacaktır, ne de özel sermaye. Düşündüğümüz ekonomide işletme düzeyinde en büyük ağırlığı örgütlü işçi sınıfı taşıyacaktır. Ekonomik gelişme planı üzerinde ülke çapında ise esas ağırlığı, adını nasıl koyarsanız koyun, sovyetler ya da parlamentolar, demokratik olarak seçilmiş organlar taşıyacaktır. Yatırım fonlarının da değişik düzeydeki seçilmiş organlara ait olması gerektiğini düşünüyoruz.

Şimdi belirteceğim konuda çok eleştiri alacağımı biliyorum: Biz ulusal sosyalizme, tek ülkede sosyalizmin kurulabileceğine inanmıyoruz. Parti programının iki versiyonu var. Biri kısaltılmış, özet versiyon; öteki uzun versiyon. Uzun versiyonun son bölümü "Dünya Çapında Sorumluluk" başlığını taşıyor. Bu bölümde hem Sosyalist Parti'nin, hem de dünya çapında sosyalistlerin sorumluluğu anlatılıyor. Yani size sadece kişisel görüşümü değil partinin görüşünü anlatıyorum.

Çok eleştiri alacağımı söylediğim konuya gelince: Tabii ki tek ülkede sosyalist toplumun inşaasına başlanabilir. Ancak, bunun ileri ve olgun bir düzeye ulaşabilmesi, dünya çapında bir sosyalist dönüşüm süreci başlamadıkça, dünya kapitalist olarak kaldıkça, ister dünya ekonomisinin demokratik olarak düzenlenmesi, ister piyasanın demokratizasyonu diyelim, alternatif bir ekonomik yapı dünya çapında yayılmadıkça mümkün değildir.

Elbette bir yerden başlamak gerek; biz de dünya çapında bir dönüşüm oluncaya kadar SSCB'de bir dönüşüm sürecini yaşamak zorundayız.

Ulusal soruna gelince. Biz parti olarak, hiçbir biçimde politik manevralardan dolayı değil, programımız gereği enternasyonalistiz. Dolayısıyla, azınlık haklarını savunmak bizim içni ilkesel bir gereklilik. Ancak SSCB sözkonusu olduğunda çok karmaşık bir durum mevcut. Azınlık ulusların haklarını savunan siyasi hareketler kendi cumhuriyetlerindeki azınlıkları eziyorlar. Bir yandan Gorbaçov'un merkezi hükümetine karşı çıkarak haklı bir davayı savunuyorlar, bir yandan da kendi içlerinde azınlık durumunda olan halkları eziyorlar. Bizim programımız halkları destekliyor, hükümetleri değil.

Aslında ulusal sorunu daha ayrıntılı konuşmak gerekir. Çünkü bu-

rada artık insanların birbirlerini sevmemeleri, birbirlerinden memnun olmamaları değil, birbirlerinin boğazına sarılıp öldürmeleri sözkonusu. Son derecede tatsız ve yaralayıcı bir durum.

Sovyet ordusu 1990 yılı başında Azerbaycan'a girdiğinde, Ermenilerin ve orada yerleşmiş bulunan Rusların katledilmesini engellemek için orada bulunduğunu iddia etti. Oysa katliam Sovyet ordusu Cumhuriyete girmeden üç-dört gün önce Azeri hareketin militanları tarafından zaten durdurulmuştu. Bu katliamı bastıran Azeri militanlar silahlı olarak dolaşıyorlardı. Sovyet ordusu katliama engel olmak bir yana Azerileri öldürmeye başladı. Hem de katliamda hiçbir suçu olmayan silahsız, sivil 80 kişiyi öldürdü.

Sovyet ordusunun Azerbaycan'daki bu tavrı liberal Rus kamuoyunda çok az bir tepkiye yol açtı. Temelde kabul gördü denebilir. Buna karşılık, daha sonra Litvanya'ya yapılan Sovyet ordusu müdahalesinde 14 kişi öldürüldü. Elbette Litvanya'ya yapılan müdahaleye karşı çıkmak gerekir. Bu müdahale dolayısıyla sadece Rusya'nın değil tüm dünyanın kamuoyu sesini yükseltti. Bu çifte standart çok acı. Açık olarak söylenmiyor ama birçok Rus aydınında Litvanya için "onlar Hristiyandır, Batı uygarlığına aittir, Avrupalıdır dolayısıyla orada yapılmaması gerekir", Azerbaycan ve benzerleri için ise "onlar zaten sömürge gibi yaşayan Müslümanlar, Asyalı bir ulustur, orada olanlar bizi ilgilendirmez" diyen bir zihniyet var.

Sosyalist Parti'nin öteki cumhuriyetlerde örgütlenmesi sorunu ile ilgili olarak, bir kere mevcut Sovyet yasalarına göre SSCB'nin tümünde bir parti olarak kurulması son derece zor. Bundan ötürü sadece Rusya'da kuruldu parti. Bunun bir de politik nedeni var. Baltık cumhuriyetlerinde partiyi kurmaya kalksanız, bu cumhuriyetlerin bağımsızlık taleplerini red mi ediyor olacaksınız sorusu doğuyor. Orta Asya'ya gelince, o bölgenin kendine has, özgül sorunları var. Orta Asya'da SP'nin taraftarları genellikle Rus. Bu da sonuç olarak çok özel bir sorun. Tarihsel olarak hem Menşevikler, hem de Bolşevikler Orta Asya'da Rus işçiler arasında örgütlenmişler. Bu da açıkca sömürgeciler partisi gibi olma sonucunu yaratıyor.

Bir SP olarak sadece Rusya'da örgütlendik. Öteki cumhuriyetlerde ise bizim programımız temelinde örgütlenecek olan gruplara destek veriyoruz. Orta Asya'da örgütlenecek olan sol hareketlerin yörenin özgüllüğünden ötürü özgül bir programa sahip olması gerek.

Sovyetler Birliği ve SP ile ilgili haber ve yorumlarım bu kadar. Dünya soluyla ilgili görüşlerime gelince, bu konuda herkese büyük görevler düşüyor. Sosyalizmin uğradığı bu prestij ve yıkımdan hep beraber çıkacağız.

Beni dinlediğiniz için teşekkür ederim.

BELGE YAYINLARI

BİLİM DİZİSİ

İsmail Beşikçi
TUNCELİ KANUNU VE DERSİM JENOSİDİ
(Yasaklandı)

•

GEÇİŞ SÜRECİNDE TÜRKİYE
Derleyen:
İrvin C. Schick - Ertuğrul A. Tonak

•

İsmail Beşikçi
ORGENERAL MUĞLALI OLAYI
Otuzüç Kurşun
(Yasaklandı)

•

Maurice Dobb
KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ ÜSTÜNE İNCELEMELER
(Çıkıyor)

•

Hilferding
FİNANS KAPİTAL
(Çıkıyor)

ONBİRİNCİ TEZ

1. Bunalım, Az Gelişmişlik Devlet
4. Türkiye'de, Dünyada Sosyal Demokrasi
5. İşçi Mücadeleleri Ve Sendikacılık
6. Demokrasi, Devlet Ve Sınıflar
7. Türkiye'de Tarım Sorunu
8. Sosyalizm, Piyasa, Demokrasi
9. Marksizm Ve Feminizm
10. Sosyalizm Nereye

DÜŞÜNCE DİZİSİ

Karl Korsch
MARKSİZM VE FELSEFE

•

Adorno
ELEŞTİRİ

•

Benjamin
PARILTILAR

•

Althusser
ÖZELEŞTİRİ ÖĞELERİ

KURAMSAL DİZİ

Alec Nove
UYGULANABİLİR BİR SOSYALİZMİN İKTİSADI

•

John Molyneux
MARKSİZM VE PARTİ

•

Fernando Claudin
KOMİNTERN'DEN KOMİNFORM'A KOMÜNİST HAREKET
(2 Cilt)

•

Carmen Siriani
İŞÇİ DENETİMİ VE SOSYALİST DEMOKRASİ
Sovyet Deneyimi

•

Hal Draper
PROLETARYA DİKTATÖRLÜĞÜ TARTIŞMASI

•

Izaak Deutscher
BİTMEMİŞ DEVRİM

•

Ronald Gregor Suny
BAKÜ KOMÜNÜ
Rus Devriminde Milliyet ve Sınıf

•

Marcel Liebman
LENİN DÖNEMİNDE LENİNİZM
(2 Cilt)

•

David Riazanov
K. MARX ve F. ENGELS
Hayat ve Eserlerine Giriş

•

Rosa Luxemburg
SPARTAKİSTLER NE İSTİYOR?
Siyasal Yazılar

•

III. ENTERNASYONAL
1919-1943
Belgeler

15.000 TL